BIBLIOTECA VITT. EMANUELE
FONDO EBORENSE
43
8 C
19

B3
I
44

COMMENTARIUS
HISTORICUS.

COMMENTARII

DE REBUS PERTINENTIBUS

AD

ANG. MAR. S. R. E. CARDINALEM

QUIRINUM

PARTIS SECUNDÆ

LIBER PRIMUS.

BRIXIÆ.

Ex Typographia Joannis-Mariæ Rizzardi;

MDCCXLIX.

SUPERIORUM PERMISSU.

LECTORI BENEVOLO.

POſt trium dumtaxat menſium intercapedinem, eamque nondum completam, en Tibi novum exhibeo Hiſtorici mei Commentarii Volumen; nam hujus editionem ut feſtinarem, ſtimulum animo meo addidit eorum humanitas, qui primi Voluminis lectionem ſibi haud mediocriter jucundam accidiſſe pluribus mihi teſtimoniis comprobarunt. Quod autem iſti maximopere commendandam ſuſceperint, quam in meis narrationibus, unde Volumen illud contexitur, emicare, & dominari ſe conſpexiſſe affirmarunt, ſimplicem, nitidamque veritatem, non ab omni tantum fuco alienam, ſed præterea nihil prorſus ſollicitam eaſdem narrationes luce illa inſpergendi, quæ ipſis alieno calamo demandatis fortaſſe non defuiſſet; inde vehementius adhuc raptum me ſenſi ad opus illud omni abjecta cunctatione proſequendum. Id vero dum agerem, haud mi-

minori certe ſtudio, ac antea, eidem veritati inſervivi, quæ ſibi propterea in poſterum quoque aptari promerebitur Tibullianos eos verſus,

Ipſa placet, quamvis inculto venerit ore,
Nec nitidum tarda comſerit arte caput.

Vix autem credas ei ipſi feſtinationi alacrius perſequendæ adjumenti plurimum contuliſſe morbum quemdam, qui jamdiu lectulo me affixit. Imas ſiquidem utriuſque pedis partes, & præcipue circa malleolos, contraxit, corrugavit, & quodammodo aduſſit jugis mea ad ignem commoratio per eos ſex, aut ſeptem menſes, quibus hoc anno hyemalis tempeſtas perduravit; jugis, inquam, & magnopere incauta, quod eaſdem partes non ignis tantum, ſed una ſimul pellis urſinæ ipſas undique involventis calore tentari permiſerim. Hic igitur morbus adeo benignæ indolis fuit, Deo favente, ut valuerim lecto detentus ſtudiis plus temporis indulgere, quam iiſdem largiar, dum pe-

pedibus meis conſiſto; non unum enim, ut in more habeo, ſed bina ſingulis hebdomadis folia prœlo conſignavi. Hiſpanicum illud effatum huc facile referas, *Alcança fuerça de la flaquezza*; ego autem Pauli Apoſtoli illud uſurpabo, *Cum infirmor, tunc potens ſum.* Utraque iſta cauſa, quam modo expoſui, operis properandi, aliena ſcilicet humanitas, & mea ægritudo, æque conduxit ad ejuſdem operis molem augendam, indeque iſtud ab ordine, quem ipſi præſcripſeram, deflexit, quemadmodum Monitum ad calcem hujus Voluminis apponendum declarabit.

Hoc vero loco opus eſt, ut Te, Lector, commoneam, nodum in ſcirpo, ut ita loquar, mihi quærendum fuiſſe, ut germanum Natalis mei diem inveſtigarem. Hunc non alium fuiſſe jamdiu mente retinebam, quam 20. Martii an. 1680. Eundem præferunt libelli omnes, qui ſingulis annis Romæ eduntur, *Notizie &c.* eundemque deſignant paris ra-

 tionis

tionis libelli alibi cuſi. Libellus autem, qui frequenter Venetiis cuditur, *Libro d'oro &c.* parum ſibi conſtat in eo die aſſignando, nam (ut loquar de iis tantum, quos ob oculos habui) editus ibidem an. 1730. & an. 1738. diem indicant 16. Martii; diem vero 30. ejuſdem menſis editus an. 1742., & an. 1748. Dum anxius ita forem in ea epocha figenda, haud defuit, qui mihi ad memoriam revocaret contentiones exortas inter tot oppida de Homeri ſtirpe, iis ferme conſentaneas, quibus ſecum invicem certabant ad Natale meum ſibi vindicandum unius menſis dies. Ad dirimendam tantam litem Venetiis nudius tertius tandem advenit authentica Baptiſmatis mei ſchedula, in qua apertum teſtimonium ſuppetit, ortum meum penultimo ſæpius memorati menſis die contigiſſe. Quare litura obducatur, oportet, numerus prima linea primi Voluminis hujus Commentarii ad diem natalis mei deſignandum

adhi-

ádhibitus. Quoniam tamen vagatio hujus diei, quam adnotavi, haud tanta fuerit, ut iſte menſis Martii limites unquam tranſilierit, id factum dixerim, ut poetice loquar, ne a parente ſuo Quirinus (nam hunc veteres *Martigenam* appellarunt) divelleretur.

Inditum vero mihi fuiſſe in Baptiſmate una cum Hieronymi nomine nomen etiam Quirini, dum ſchedula jam jam memorata mihi, ejus rei prorſus inſcio, fidem fecit, miraberis profecto, mirorque & ipſe quamplurimum, eandem memoriæ meæ repente ſuggerere potuiſſe Epiſtolium a Benedicto XIV. ferme ante tres annos, nempe 27. Octob. 1746. ad me datum, dum Roma Brixiam remeaturus forem. Ejuſdem initium ad illud ipſum Quirini nomen refertur; namque hujuſmodi eſt, *Dicendo Noi l'Uffizio Divino, lo diciamo ſecondo il rito della Baſilica Vaticana, di cui ſiamo ſtati Canonico, e Domenica proſſima celebrandoſi l'Uffizio di S. Quirino aſpettia.*

tiamo nel dopo-pranſo il noſtro Cardinale Querini per dargli gli ultimi abbracci, giacchè nell' ultima udienza ci diſſe, che voleva poco dopo partire da Roma. Scatet pari ſuavitate idem Epiſtolium, ſeu dum Sanctitas Sua gratum ſibi fuiſſe commemorat Supplementum, quod ipſa a me popoſcerat, ut integra Epiſtolarum mearum Italicarum Decade potiretur, ſeu dum loquens de libro, quem typis jam paratum habebat, *Annotazioni ſopra le Vite de' Santi Bologneſi*, hæc tradit, *Non manchiamo di render giuſtizia* (in eodem libro) *al noſtro Card. Querini, non meno per il zelo per il detto Beato* (Nicolaum Albergatum deſignat) *che per le vere erudite ſcoperte fatte da eſſo a pro del predetto*. Specimina tantum hæc ſunt immenſæ bonitatis, qua jugiter BENEDICTUS XIV. erga me uti conſuevit, quemadmodum lato calamo comprobabit Pars ultima hujus Commentarii. Vale.

P. S. Hæc ſcripſi relictis quidem lectuli mollibus ſtratis, at ægre adhuc pedibus conſiſtens; nuſquam tamen, ut confido, in Volumine, quod modo edo, clauda fides apparebit.

ELEN-

ELENCHUS
EPISTOLARUM, ET MONUMENTORUM,
Quorum præſertim fide innituntur narrationes hoc Volumine comprehenſæ.

EPISTOLÆ.

BENEDICTUS XIV. Pont. Max. *in Præf.* p. IX. X.
BENEDICTUS XIII. Pont. Max. p. 193. 194. 195. 239. 240. 251. 252. 264.
BENTIVOLUS (Cornelius) Cardinalis. p. 8. 9.
CORNELIUS (Andreas) Venetus Legatus. p. 150. 151.
COSIMUS III. M. D. Etrur. p. 34. 35.
ESTRE'US (Cæſar) Cardinalis. p. 6. 7. 22. 23. 24. 25. 31. 32. 33. 34. 38. 44. 45. 48. 49. 58.
FENELONIUS (Franc.) Archiep. Cameracenſis. p. 9. 10. 47. 48.
FLEURIUS (Andr. Herc.) Cardinalis. p. 2. 3. 4. 5. 11. 12. 13. 68. 69. 70. 76. 77. 78. 83. 84. 85. 86. 87. 111. 112. 113. 114. 229.
GALLISIUS (Gregorius) Abbas Montis Caſini. p. 146.
MAJELLA (Carolus) Præſul Romanus. p. 125. 129. 130. 131. 148.
MIRO (Jo. Bapt. de) Congr. Caſin. Præſes General. p. 146.
MONTFAUCONIUS (Bernardus) Ord. S. Bened. p. 16. 17.
NOALLIUS (Lud. Ant.) Cardinalis. p. 59. 60. 110. 111.
OTTHOBONUS (Petrus) Cardinalis. p. 150. 159. 160. 166.
PAULUCCIUS (Fabricius) Cardinalis. p. 199.
PEZZANCHERUS (Cœleſtinus) Epiſc. Imerienſis. p. 213. 214.
PORZIA (Leander de) Cardinalis. p. 166.
PTOLEMÆUS (Jo: Baptiſta) Cardinalis. p. 142. 143. 147. 194. 195. 199.
QUIRINUS (Joannes) D. Marci Proc. p. 197. 198.
RENODOTIUS (Euſebius) p. 16. 25. 26, 27, 45. 46. 60. 61. 62.
SALVIATUS (Alamannus) Cardinalis. p. 131. 132.
SANDIUS (Ioſeph-Maria) Bibliothecar. S. Juſt. p. 132. 133.
SCALIONUS, a Secretis Epiſtolar. ad Principes. p. 153. 154.
TEDESCHUS (Nic. Mar.) Archiep. Apamenus. p. 160.
TORCY (Cath. Felicitas de) Marchioniſſa. p. 14. 15. 16.

MO-

MONUMENTA IMPRESSA:

AMSTELODAMENSIA publica Folia. p. 133. 134.

ARMELLINUS (Marianus) Ab.Caſ. *Bibliotb.Bened.Caſ.* p. 105.

BENEDETTI (Petrus) Soc. Jeſu. *Approb.Orthod.Græc. Off.* & *Diatrib.* p. 140. 141. 155. 156.

BENEDICTUS XIII. Pont.Max. *Synod.Diæceſana.* p. 267. 268.

BLASIUS (Saverius) *Componimenti di Saverio de Blaſi* &c. p. 201. 202.

CLEMENS XI. Pont. Max. *Epiſtolar.* & *Brev. Collec.* p. 63. 71. 72. 73. 74. 79. 80. 115. 116. 121. 122. 144. 241. 242. 277.

CLEPAZERA' (D. Vettor) &c. *Præfat. ad ejus Orat.* p. 219. 220.

COMUS (Ignatius-Maria) *Carmen, ſeu Vitæ ſuæ deſcriptio, in App. Tom. II. memorab. Ital.* p. 102.

FONTANINUS (Juſtus) Archiep. Ancyr. *Difeſa* &c. p. 126.

FRANCIUS (Petrus) *Epigramma ex collect. Homil. Clem. XI. Francofurti edit.* p. 152.

HISTOIRE des Papes, *Hagæ Comitum* 1734. p. 256. 257.

LAMIUS (Joannes) *Memorab. Ital.Erud.Præſt.* p. 51. 52. 184.

LITERÆ S. Congreg. Concilii &c. p. 271.

PETITDIDIER (Matthæus) Præſul Lotharingius. *Diſſert. Hiſtorique,* & *Theol.* p. 233. 234.

RODOTA' (Samuel) *Approb. Orth. Græc Off.* p. 141.

SANTINELLI (Stanislaus) Congr. Somaſc. *in Bibliot. Benedictino-Caſin.* p. 134. 135.

SANVITALI (Federicus) Soc. Jeſu. *Præfatio ad Theſes Theol.* p. 285.

STUDENDOLI (Thomas) Ord. Minim, *Approb. Diatr. ad Orthod. Græc. Off.* p. 156.

TURRIUS (Laurentius) Dec. Eccl. Forojul. nunc Oratorii S. Philippi. *Nuncup. Epiſt. Diſſert. Apolog. Philippi a Turre*: p. 30.

VALSECHIUS (Virginius) Mon.Caſin.Prof. in Lyceo Piſano, *De veteribus Civit: Piſanæ conſtitutis* p. 217. 218.

ZACAGNIUS (Laurentius) I. Cuſt. Vat. Bibl. *Diſſertatio Hiſtorica.* p. 127.

ZENUS (Apoſtolus) Hiſt. & Poet. Cæſ. *Diarium Erudit. Ital.* p. 124. 125.

IN.

INDEX CAPITUM
LIBRI PRIMI
SECUNDÆ PARTIS.

CAPUT I.

De itinere Janua Venetias uſque confecto, inviſiaſque inter illud agendum P. Abb. Benedicto Bachino, & Ludov. Ant. Abb. Muratorio, ac demum de pluribus literis e Veneta urbe in Galliam tranſmiſſis, reſponſiſque inde acceptis. pag. 1.

CAPUT II.

De Venetiis ineunte menſe Jul. an. MDCCXIV. *relictis, adeundi cauſa Tarviſium primo, deinde Patavium, & de ſuſcepto poſtea itinere Florentiam verſus per Ferrariam, Mutinam, & Bononiam.* pag. 20.

CAPUT III.

De Florentia adita menſe Octob. an. MDCCXIV. *moraque in ea urbe tracta uſque ad finem Novembris ejuſdem anni.* pag. 39.

CAPUT IV.

De peractis in Romana Urbe, poſt acceſſum ad eam medio menſe Decembri an. MDCCXIV. *uſque ad initium Sept. ſequentis anni.* p. 50.

CAPUT V.

De geſtis inter morandum in eadem Romana Urbe ab initio Septembris uſque ad finem Novembris an. MDCCXV. pag. 73.

CAPUT VI.

De luſtratis a menſe Decembri an. MDCCXV. *uſque*

uſque ad Octobrem an. MDCCXVI. *Monaſticis Regni Neapolitani Archivis, videlicet Caſinenſi, Averſano, Neapolitano, Cavenſi.* p. 88.

CAPUT VII.

De reditu initio Novembr. an. MDCCXVI. *ex Neapolitana peregrinatione ad Romanam Urbem poſt brevem moram Albani ductam, aditumque ea occaſione Tuſculum; pariterque de luſtratis a Pontifice ſolemni pompa libris Orientalibus Bibliotheca Vaticana addictis; ac tandem de nuncupata, oblataque eidem Diſſertatione de Monaſtica Hiſtoria menſe Aprili an.* MDCCXVII. pag. 107.

CAPUT VIII.

De adito Cœnobio Farfenſi medio menſe Aprili an. MDCCXVII. *& de Hiſtoria illius Monaſterii poſt reditum ad Romanam Urbem imprimi cœpta, & de creatis ei impreſſioni impedimentis.* pag. 123.

CAPUT IX.

De Officiorum Græcorum emendatione a Pontifice an. MDCCXVIII. *injuncta, & aliqua ex parte tribus ſubſequentibus annis exequutioni mandata veterum MSS. ope, ac Pontificiæ beneficentiæ miris argumentis remunerata.* pag. 136.

CAPUT X.

De exhibito poſt medium annum MDCCXXI. *Innocentio XIII. & Cardinali de Comitibus ejus fratri, Volumine Officii Quadrageſimalis Græ-*

Græcorum, & de controverſiis, quibus idem paulo poſt obnoxium fuit, captoque, earundem cauſa, Romæ an. MDCCXXII. *deſerendæ conſilio; de Vita S. Benedicti Latino-Græc. Venetiis vulgata an* MDCCXXIII. *ac tandem de Corcyrenſi Archiepiſcopatu delato.* pag. 153.

CAPUT XI.

De itinere Romam versus inito menſe Octobri an. MDCCXXIII. *de Conſecratione Epiſcopali ibidem ſuſcepta, de Venetiis intra menſem Decembrem repetitis, deque terreſtri profectione ad Corcyræ Inſulam menſe Martio an.* MDCCXXIV. pag. 167.

CAPUT XII.

De appulſu ad Corcyræ Inſulam ineunte Junio an. MDCCXXIV. *obitiſque in ea Epiſcopalis ſollicitudinis partibus; de conſiliis in Urbe Venetiarum captis medio an.* MDCCXXV. *ob intervacantem Sedem Patriarchalem, & de iiſdem parum a Corcyrenſi Epiſcopo probatis, cauſa ſuſcepti erga ſuam Sponſam amoris.* p. 185.

CAPUT XIII.

De mora in Lycienſi urbe ducta menſibus Auguſto, biniſque Autumnalibus an. MDCCXXV. *de repetita Corcyra menſe Decembri; de Romana ad viſitanda limina Apoſtolorum profectione menſe Jun. an.* MDCCXXVI. *& tandem de incredibili Benedicti XIII. benignitate, quæ profectionem illam fortunavit.* p. 200.

CA-

CAPUT XIV.

De cura apud Pontificem ſuſcepta pro evehendo ad Cardinalatum Veneto Patritio; de adito Sublacenſi Cœnobio poſt inviſas Tuſculi, Albani, & Tiburis civitates; de verſione libri Gallici; de reditu ad Almam Urbem; *de area tabulæ idea Pontifici ſignificata: quæ omnia contigerunt poſtremis menſibus anni* MDCCXXVI. pag. 221.

CAPUT XV.

De capto conſilio Corcyram Sponſam reviſendi, eoque per Pontificem rejecto, ac tandem converſo ad Beneventanum iter capeſſendum; de præſtito jugiter Pontifici ſervitio Beneventi; de expreſſis ex ærea tabella exemplaribus eidem ibidem exhibitis; de edito ibi pariter Enchiridio Græcorum; de aditis Neapoli, Capua, & Caſino; de Eccleſiæ hujus Cœnobii conſecratione. Hæc omnia contigerunt intra Mart. & Majum an. MDCCXXVII. p. 243.

CAPUT XVI.

De Roma repetita initio Junii an. MDCCXXVII. *de conatibus iterum adhibitis gratia Præſulis Brixienſis, hujuſque morte diſturbatis; de electo in ſede illa Succeſſore, hocque una ſimul Conſultoribus Rom. Inq. adſcripto; de reconciliato ejus opera Pontificis animo Oratori Veneto; de Hiſtoriæ Petri Comeſtoris editione per eundem ſuſcepta; ac tandem de hujus ad Cardinalatum promotione die 26. Novemb. anni ejuſd.* p. 258.

PAR-

PARTIS SECUNDÆ.
LIBER PRIMUS.

De rebus poſt repetitam Italiam geſtis a menſe Majo an. MDCCXIV. uſque ad diem 17. Aug. an. MDCCXL.

CAPUT I.

De itinere Janua Venetias uſque confecto, inviſiſque inter illud agendum P. Abb. Benedicto Bachino, & Ludov. Ant. Abbate Muratorio, ac demum de pluribus literis e Veneta urbe in Galliam tranſmiſſis, reſponſiſque inde acceptis.

POſtquam me Janua detinuiſſet per tres dies, quos jucunde tranſegi in Monaſterio S. Catharinæ, Sodalium meorum conſuetudine perfruens, ac multa cum illis colloquens de mea in Galliis manſione, & nonnulla viciſſim ab iiſdem perquirens de turbis quibuſdam inter Remp. Januenſem, & Romanam Curiam recens excitatis a P. Granello Ord. S. Franciſci, & ejuſdem Reip. Theologo, mari me dedi, deſinente menſe Aprili, Liburnum petiturus, indeque Florentiam, & Florentia Venetias. At parum benigno ventorum afflatu uſus, terram capere adactus fui in oppido Seſtri, quod *Orientis* dicitur, & præterea ibidem morari per integram hebdomadam. Ea autem elapſa, adverſoque vento flare pergente, tædio captus conſilium ce-

pi, binis equis diurna mercede conductis, juga montium ſuperare, aditiſque Pontremolenſi arce, Tariana valle, & Foro Novo, Parmam uſque pervadere. Eo advectus, Cœnobiumque ingreſſus S. Joannis Evangeliſtæ, animum ſtatim adjunxi ad conſcribendam Forojulienſi Epiſcopo Epiſtolam, qua mei illius itineris vices eidem exponerem. Reſponſum, quod ab eo retuli, integrum hic ſubdam, quod nulla propemodum ſit linea, quæ ſalibus, lepore, & facetiis deſtituatur. *Votre lettre, Monſieur, du 2. de ce mois de Parme ne me fut renduë que hier, & il faut ſans doute qu'elle ait eſſuié le même mauvais temps que vous dans ſa route, mais je n'ai pas laiſſé de lui faire un auſſi bon accueil que ſi elle avoit fait plus de diligence. Je continuë à me ſervir de la permiſſion que vous me donnés de ne pas vous écrire de ma main, de peur que vous ne la plantaſſiés quelque part ſans la lire ſi elle vous coutoit trop à dechifrer. Je vous en envoie une de Madame de Torcy que vous trouverés d'une datte un peu ancienne, mais je ne ſçavois ou vous l'addreſſer, à moins que je n'euſſe mis comme le grand Threſorier fit pour Milord Peterboroug,* „au Reverend Pere Quirini en Italie ou il ſe trouvera„ *. Je trouve que vous avés deja beaucoup profité dans vos voiages, & qu'ils ſont tres propres à former l'eſprit, car vos citations ſont un peu meilleures que les premieres, & je vous*

aurois

aurois fait monter en Rethorique, ſans un petit ſollecíſme qui vous eſt echapé par malheur en citant un vers de Virgile. Vous avés mis, Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſus, *&* *il faut, ne vous en deplaiſe,* Cupreſſi. *Je ne ſuis pas faché de corriger votre Theme a fin que vous en profitiés une autre fois. On n'y regarderoit pas de ſi prés à Valauri, & je ſerois auſſi plus indulgent ſi vous en etiés abbé. Je reviens à Madame de Torcy, qui m' a fait une tres aimable réponſe, & que je trouverois encore plus aimable ſi elle ne me parloit pas tant de vous. Vous vous faites aimer* ab hoc & ab hac. *(Cecy n'eſt pas de moi au moins, mais d' un fort joli Sonnet de bouts rimés) & ſi vous etiés chargé d' autant de chaines que vous en avés laiſsé aux autres en France, l'Elephant blanc du Roy de Siam ne ſeroit pas aſsés fort pour vous porter. Si vous n' eſtes pas content de cette expreſſion j' ajouterai que je ne ſçai ſi vous ne fairiés pas couler à fonds le Bucentaure de Veniſe en cas que vous fuſſiés monté deſſus. Je vois qu'elles ne vous empechent pourtant pas de franchir legerement les plus hautes montagnes, & il faut qu' elles ne vous peſent pas beaucoup. Serieuſement, vous eſtes honoré & aimé plus qu'aucun etranger qui ſoit jamais venu en France, & meme plus qu'aucun François. Je le ſents pour moi méme plus que perſonne, & je me dis ſouvent* „Cur tibi longinquos libet inſanire furores?„ *Mille choſes me*

rappellent le regrèt de vous avoir perdu. Si vous étiès icy vous me fairiès ma réponſe à une lettre latine de douze pages, que j'ai reçû de nôtre cher & incomparable Cardinal, & vous m'aideriès à achever mon Mandement que je crains toujours d'expoſer au public dans le deſchainement ou on continüe d'eſtre pour tout ce qui porte ce nom. J'ai été pluſieurs fois tenté de l'abandonner. „ Non tamen auſus eram male natum exponere fœtum - Ne mihi diſpliceant, quæ placuere tibi. „ *C'eſt vous qui m'avès donné courage, & je m'en prendrai à vous s'il ne reuſſit pas. Le Pere Granelli, par ce que vous me mandès, n'a donc trouvé moïen de ſe rendre illuſtre, que* magnis odiis, *& je m'en étois deja un peu douté. Nous attendons l'Inſtruction de M. le Card. de Noailles qu'il a remis à Meſſeigneurs les Cardinaux Deſtrées, & de Polignac ſans recuſer les ſix Commiſſaires de l'Aſſemblée, ni même M. de Meaux, pourveu que ce ne ſoit pas à titre de Commiſſaire. Je ſouhaite ardemment qu'on puiſſe en être content. J'ai fait autre fois la même route que vous de Seſtri à Parme, & en ce temps là il étoit grand bruit de bandits dans toutes ces Montagnes. Il faut que vous ayès paſſé à Fornou, & je voudrois que vous y euſſiès vû une inſcription en caractere romain, mais dont les mots étoient inexplicables. Je la mis ſur mes tablettes, & les plus habiles gents n'y entendirent rien. J'attendrai de vos nouvelles de*

Ve-

Veniſe avec impatience, & je fairois conſcience d'entamer une 5.me page; ainſi, Monſieur, je finis tout court par la formule ordinaire, mais tres ſincere que vous ſuppleerés de vous même, faute de papier.

Parmenſi urbi, Monachiſque in primis hoſpitibus meis vale dicto, Rhegium perrexi, deinde Mutinam, Mantuam, Ferrariam, ac tandem Venetias adivi. Bachinus, Cœnobii Rhegienſis S. Proſperi Abbas, & Ludovicus Muratorius, Ducalis Bibliothecæ Mutinenſis Præfectus, integri tridui moram ſibi a me dari ſinguli popoſcerunt, eorumque deſiderio libenter ſatisfeci, quod magno in pretio ſingularem utriuſque eruditionem haberem. Tot, tantoſque cum doctiſſimis iis duum-viris ſermones commiſcui, præſertim de peregrinationibus meis, ut quotquot nobiſcum aderant nullum unquam finem iiſdem faciendum putarent. Aderat, & quidem haud raro, ut bene memini, Pater Inquiſitor Ord. Prædic. iſque, quum facetiis, incolumi tamen gravitate, abundaret, veluti Magiſtratus ſui authoritate uſus aliquando propoſuit, præſcripſitque, ut ad clepſydram colloqueremur. At quoniam paſſim eveniebat, ut ad plures clepſydras nobis dandas invitus ipſe arbiter adigeretur, ſemel, iterumque excanduit, in hæc verba erumpendo, ſemota clepſydra afferendum eſſe cereum Paſchale, nec ipſum tamen juſtam colloquiis no-

noſtris menſuram præbiturum. Mantuam, & Ferrariam cito tranſgreſſus Venetias advolavi, ibique qualem, quantamque voluptatem ceperim ex conſanguineorum amplexibus, quiſque, me etiam tacente, facile intelliget. Placuit mihi tamen, potius quam in paternis ædibus, domicilium ſumere in Cœnobio S. Georgii Majoris, otiumque eo in loco ſtatim nanciſci curavi ad literas aliquot Lutetiam exarandas, ac præcipue ad Cardinalem Deſtrèum, ad Nuncium Bentivolum, ad Fenelonium Archiepiſcopum, atque ad Antiſtitem Forojulienſem. Poſtremum hunc Parmenſibus jam literis conveneram, quas paulo ante indicavi; at a reliquis veniam petere opus habui, quod ſilens Italicum iter, ab Januenſi ſcilicet portu ad Venetum, emenſus fuiſſem. Quare, ut a Deſtréo incipiam, ſilentium illud benevolis hiſce verbis increpavit, literis meis reſponſum faciens, *J'eſtois, Monſieur, un peu ſcandalizé de voſtre ſilence, & en verité il a trop duré, mais je Vous avoue que j'ay eſtè ſi aiſe de vous trouver depuis Frejus juſqu' a S. George* el Major, *que j'ay ſupprimé les gronderies que j'avois preparées, & je me rejouis de tout mon coeur du deſſein que Vous aves entrepris, & que vous vous diſpoſes d'aller executer a Rome. Il eſt grand, noble, demande le genie, & la lecture dont vous eſtes rempli, & convient ſi bien a voſtre vocation.*

Quel-

Quelque esloignement que vous ayes pour le ſejour de cette Cour, vous ne pouves travailler a ceſt ouvrage dans un lieu qui vous puiſſe fournir plus de ſecours, & de commoditès pour le bien faire, que Rome. Indicat hiſce verbis delatam mihi in Comitiis generalibus Præſulum Caſinenſium habitis Patavii ante paucos menſes provinciam Annales Benedictinos Italiæ conſcribendi; exhibetque deinde amantiſſime omnem operam ſuam, *Si Vous croyes* (inquit) *que je puiſſe en ce pays Vous eſtre propre a quelque choſe, ſoit par rapport a l'ouvrage que Vous conceves, ſoit a toute autre choſe, vous trouveres en moy toute la confiance, & la cordialitè que vous merites.* Ac tandem ſubdit, *On travaille de depuis deux mois a reconcilier Meſſieurs les Cardinaux de Noailles, & de Rohan, & en les reuniſſant* „ridurre li Veſcovi di Francia „all'unanimità circa la Coſtituzione. Il Car„dinal di Polignac, ed io ci ſiamo ſtudiati di „far del bene, ſi è operato con zelo, non diſ„pero però ancora del ſucceſſo, ma non ſpe„ro troppo. Lei mi avviſi del tempo, che pen„ſa di partir per Roma„; *& croyes je vous en conjure, que je ſuis parfaitement a vous.*

Bentivolus, poſtquam haud minus ſuaviter quam Deſtrèus de meo illo ſilentio conqueſtus fuiſſet, ſuavius adhuc ludit in Hiſtoriographi munus, mihi, ut ſuperius dixi, concreditum Senatus Caſinenſis auctoritate; qua-

re ſcribit, *Riconoſco il Padre Iſtorico dal fluido, ed eloquente ſtile della ſua lettera, e dal ſuo „parlar facondo, luſinghiero, e ſcorto„ e dalla dolcezza, con cui ſa condire le ſue querele, riconoſco in lui quel talento miſto di diſcretezza e di verità, che ſi richiede ad un Iſtorico per deſcrivere i fatti come ſon ſeguiti, ſenza molta amarezza, e ſenz' offender quei che poſſono aver ancora per retaggio qualch' intereſſe. Ma per dir vero vorrei veder impiegata la di lei penna in un ſoggetto più vaſto, e che più eccitaſſe la curioſità degl' ingegni Eruditi, e Politici, imperocchè per molto conſiderabili che ſieno gli avvenimenti di un Ordine così illuſtre, e che ha fatto tanta figura nel mondo, e che ci ha avuto tanta parte, pochi ſaranno i curioſi di leggere l' Iſtoria Benedettina, e dubito che un' opera, che ſarà per ſe ſteſſa eccellente, non corra l' infelice deſtino di reſtar confinata ne' Chioſtri, e nelle Cocolle*. Deinde tranſitum facit ad teſtandum mihi acerbiſſimum mœrorem, quo premebatur ex Gallicanis turbis magis, magiſque in dies invaleſcentibus, hiſque verbis ſuam Epiſtolam concludit, *O bei lidi dell' Adria! O ſanto aſilo di tranquillità, e di ſicurezza! Quanto invidio il voſtro ſoggiorno! E quanto volontieri in voi ricovrareimi in Porto dal doppio mare dell' una, e dell' altra Corte! Ma non più ormai, non più, che già queſta lettera comincia ad eſſere eſtremamente lunga, e trop-*

troppo la diſtolge dalla continua lettura delle ſue Croniche per romperle la teſta de' miei guai &c.

Tertio Fenelonius, chorda ſemper oberrans eadem, quam ſcilicet tangere Chriſto magiſtro didicerat, meis literis ita reſcripſit, *Je reſſens, Mon Reverend Pere, une veritable joye en liſant la lettre du* 10. *d'Aouſt, que Vous m' avez fait l' honneur de m' ecrire. Je remercie Dieu de ce que Vous etes arrivé en ſanté parfaite dans votre patrie, & il me tarde d' apprendre votre voyage a Rome. Vous pourrez y rendre compte de ce que vous avez vü de prez dans un païs, ou les eſprits ſont violemment agitez, & ou le vaiſſeau eſt en grand peril. Conſervez le calme chez Vous,*

„Vivite felices, quibus eſt fortuna peracta
„Jam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
„Vobis parta quies; nobis maris æquor arandum.„

Mais il ne faut pas que la tranquillité des Egliſes d' Italie endorme ceux qui doivent veiller ſur le troupeau univerſel. Le remede doit venir d'eux. Comme c' eſt la paix du centre de la catholicité, qui doit ſe comuniquer a touts les membres de ce grand Corps, les membres de ce Corps ne peuvent point etre dans le trouble ſans que le centre en ſouffre. Il faut Vous dire ce que Saint Auguſtin diſoit a Aurelius,
„Eccleſia in multis patitur, in multis gemit . . . . . multa ſunt quæ de vita noſtra,

&

„& conſuetudine deflerem, quæ nollem per „litteras ad te venire, ſi inter cor meum & „cor tuum ulla eſſent miniſteria præter os „meum & os tuum.„ *J'ay ecrit ſelon mes foibles lumieres pour developper le ſyſteme des Novateurs & pour le refuter. J'avois pris mes meſures a fin que Vous recuſſiez a Florence un exemplaire de mon ouvrage. Mais puiſque Vous n'y arriverez que ſur la fin de l'année, je tacheray de faire en ſorte, qu'un exemplaire aille tout droit a Veniſe. Ce qui m'embaraſſe eſt la depenſe du Port, que je voudrois vous epargner. Je Vous ſupplie de me mander un moyen general de Vous envoyer toutes choſes a peu de frais. Vous aurez auſſi le Mandement que j'ay fait pour recevoir la Conſtitution, ou je releve autant que je puis l'autorité du Siege Apoſtolique ſans donner de priſe a la critique de ceux que cette autorité incomode. Je prie Dieu qu'il Vous rempliſſe de ſon eſprit de ſimplicité & de force, a fin que Vous ne ſuiviez ni votre gout naturel, ni votre curioſité pour la ſcience, ni le plaiſir de l'eſprit, ni celui de la ſocieté aves les perſonnes ſcavantes, mais l'enfance de la creche, & la folie de la croix* „Nos ſtulti propter Chriſtum. „Vos autem prudentes in Chriſto.„ *Priez pour moy, Mon Reverend Pere, & honnorez moy toujours de votre amitié*,„ Mihi autem de„cretum eſt te amare, te ſuſpicere, te colere.„

Fleurius quarto loco a me ſuperius nomina-

natus, hujuſcemodi ad me Epiſtolam dedit, quam jure merito dixerim arvi ſpeciem referre, vere novo omnigenis floribus decorati. Ea ita ſe habet, *Je ne ſçai, Monſieur, par quelle voiture eſt venüe la lettre, dont Vous m'avés honoré du 7. Juillet, mais ce n'eſt pas ſeurement ſur les aisles du P. Timothée,* Capucin indigne, *mais tres digne courrier. Elle n'eſt arrivée juſqu' a moi, que depuis huit jours, & il faut aſſurement, qu'Elle ait fait le tour du monde, ou qu' on lui ait fait faire quelque part quarantaine, comme venant d'un lieu ſuſpect. J'envoyai d'abort a Madame la Marquiſe de Torcy celle qui étoit pur elle, & je ne pus l'accompagner a'une des miennes, parce que je prenois dans ce tems la les eaux de Valx. Je vois que vos citations s'elevent toujours par degrés, mais je ne ſçai ſi Vous pretendés des loüanges de moi pour vòtre axiome Scholaſtique. Il ſent un peu la poudre de l'école, de la quelle je ne dirai pas comme de celle des jeux Olimpiques* „non indecoro „pulvere ſordidum„. *Du reſte les* Eſtres *qui viennent de vous ne peuvent eſtre trop multipliés, & l'axiome n'eſt point fait pour eux. Puiſque vous m'attaquez ſur la Grammaire, & que Vous me faites des queſtions pour m'embaraſſer, je vais tacher d'y repondre en peu de mots. Les Euganeens ne ſont point de tout les peuples, parmi les quels Vous habitez, & ils eſtoient beaucoup plus dans les montagnes. Antenor n'eſt point*

le

le fondateur de Padoüe, mais pluſtot de Bergame, ou de Breſſe. Padoüe eſt accoutumée a voler tout ce qu'elle peut aux etrangers, teſmoin le pauvre S. Antoine, qu'elle uſurpe ſi tiranniquement ſur Lisbonne, & je ne doute pas que dans 200. *ans elle ne nous derobe auſſi feu Patin, & le P. Serry. D'ailleurs Antenor n'eſtoit qu'un drolle, qui vouloit toujours nager entre deux eaux, il avoit menagé les Grecs en cas qu'il fuſſent les plus forts, il eſtoit grand oncle de Francus, dont nous deſcendons en droite ligne, mais il n'eſtoit pas ſi honneſte homme que lui. Le Timavus n'eſt point la* Brenta, *mais un petit ruiſſeau chetif, qui ne vit pas deux lieües durant, & il eſt dans le Frioul, mais Virgile a la maniere des Poetes en a voulu faire un fleuve ſuperbe pour faire ſa cour a ſes voiſins. Aucun Scoliaſte ni Commentateur n'avoit jamais bien entendu cet endroit de Virgile, & je puis bien parler ainſi aprés l'exemple de M. Dacier dans ſes notes ſur Horace. Veniſe doit ſa fondation aux Bretons, & cela eſt clair. Une douzaine d'habitans de Vannes ayant bü du* profeq *par hazard allerent habiter les lieux ou il croiſſoit, & s'etendirent enſuite juſqu'a vos Lagunes, aux quelles ils donnerent leur nom, & de la vient cette grande amitié, qui a eſtée ſi long tems entre votre Republique, & la France. Conſultez pluſtot Pomponius Mela, & il Vous rendra raiſon de ce changement. Il ne me reſte plus que Vous expli-*

expliquer le Patavinitatem *reproché a Tite Live. Ce n'eſt autre choſe, ſi ce n'eſt que ſon Latin ſentoit un peu le terroir de Padoüe, & de la vient le mot de Patois, que Vous n'entendez peut eſtre pas, mais qui veut dire un Francois corrompu. Tout cela eſt plus clair que le jour, & ſi Vous en doutez, j'en fairai cinq Diſſertations de cent pages chacune, que je Vous enverrai par la poſte. Je me garderai bien d'en uſer de meſme pour mon Mandement, qui paroit il y a deux mois, & au quel Vous avez porté bonheur. Il a aſſés bien reuſſi, & j'eſpere que s'il n'eſt pas loué a Rome, au moins n'y trouvera-t on rien a redire. Le Cardinal Zonzodary en a repondu par avance, & il a été ſur tout content* de la data. *Si Vous allés a Rome, Vous y trouverés le Mandement de M. le Cardinal de Noailles, qui y a été renvoyé de concert avec toutes les parties. C'eſt M. le Cardinal de Polignac qui s'eſt chargé, & qui y a fait ſes remarques. Je crois le courrier parti preſentement, & Dieu veuille que vos Romains parlent, ou du moins entendent bien le Francois. Les ſuites d'une deſapprobation ſeroient ſi terribles, qu'elles me font peur par avance. Il faut Vous dire un mot de la pauvre Madame de Torcy, dont Vous n'avés pas ſceue l'extremité causée par une fauſſe couche. Elle n'en eſt pas encore remiſe, & elle eſt toujours tres languiſſante &c.*

In-

Injecta a Fleurio hic, atque ſuperius Marchioniſſæ de Torcy mentio monet me, ne recitare omittam Epiſtolam, quam ab eadem Venetiis accepi. Data eſt ex Fontebellaqueo, iſque ipſe locus argumentum præbuit officioſis iis argutiis, quas ſtatim Epiſtolæ ejus initium depromet, *J'ay receu, M. tres Rev. P., la lettre que Vous m'aves fait l'honneur de m'eſcrire 7. Juillet, mais je l'ay receue ſeulement depuis que nous ſommes icy. Je ne comprens pas ce qui peut avoir cause ce long retardement a ſon arrivée, ſi ce n'eſt que M. de Frejus ayant ſcu a quelle extremite j'ay eſte malade cet eſte n'ait voulu atendre pour me l'envoyer le re.ubliſſement de ma ſante. Peut eſtre auſſi, n'eſt ce qu'une ſuite de ces hazards, qui arrangent juſques aux plus petites choſes de ce monde, qui a voulu que voſtre lettre ne me fuſt rendue, que dans ce lieu meſme, ou j'ay eu le plus long tems l'honneur de Vous voir, de Vous connoitre, & d'admirer tous ces rares talents, que Vous avies pris tant de ſoin de renfermer dans les etroites bornes du Cloitre. Il me paroiſt par le projet, dont vous aves la bonte de me parler, que Vous ne perdes pas de veüe cette coutume, & que ſi Vous voules bien connoitre Rome, Vous ne voules pas luy laiſſer le temps de Vous connoitre. Rien n'eſt plus beau que voſtre deſſein, & rien n'eſt plus heureux pour luy que d'eſtre entrepris par Vous. Je ne vois a tout cela que le P. Mabillon*

qui

qui puiſſe perdre, mais vraiſemblablement il eſt en lieu, ou l'emulation, & la gloire ne porte plus ſur les choſes de ce monde. L'ouvrage que Vous alles entreprendre va bien encore redoubler ma douleur d'eſtre incapable d'entendre une langue ſi fertile en merveilles de l'eſprit, & je joindrai aux regrets de mon ignorance ſur le Poeme de M. le Cardinal de Polignac de ne pouvoir prendre d'autre part a ce que Vous alles compoſer, que le plaiſir que j'auray de l'entendre louer de tout le monde. Pour revenir au Poeme de M. le Cardinal de Polignac, dont Vous paroiſſes avec raiſon curieux de ſcavoir des nouvelles, les Conferences de l'Abaye S. Germain l'ont fort ſuſpendu, mais elles meritent ſi bien les louanges que Vous donnes a ce Cardinal ſur ſon erudition, ſa ſageſſe, & ſon zele a travailler a la paix en ſoutenant en meſme tems l'honneur du S. Siege, qu'il ne faut point avoir regret a ce retardement. Il conte bien, & deſire fort, quand il aura le tems, & l'eſprit aſſes libre pour cela de reprendre cet ouvrage, & aſſurement il n'y a perſonne de qui il ſouhaite plus, qu'il ſoit approuve que de Vous, Mon Rev. P., de qui il eſtime le jugement, & le gouſt comme il merite de l'eſtre. Je luy ay fait part des marques obligeantes du ſouvenir, que Vous conſerves de luy, il Vous en eſt tres ſenſiblement oblige. J'ay les meſmes remercimens de Vous faire de la part de Mon Frere. Si l'on pouvoit regreter l'ennuy

du

du ſejour de Veniſe pour un Ambaſſadeur, il l'auroit aſſurement fait dans l'eſperance d'avoir l'honneur de vous y voir. Nous conſervous tous de vous une idèe qui rend ce ſentiment facile a croire, & moi en particulier je le comprens plus aiſement que perſonne. Vous me feries un gran tort ſi vous n'en eſties perſuade, & ſi vous ne me feries pas l'honneur de me compter &c.

Recenſendæ modo ſuperſunt, quas pariter Venetiis accepi, Renodotii, & Montfauconii literæ. Suis hæc ad me conſcripſit Renodotius, *Il y a deja un temps conſiderable, M.R.P., que je n'ay pas eu des vos nouvelles, & c'eſt que je Vous en dis n'eſt pas pour me plaindre de voſtre ſilence. Je ſçais ce que c'eſt que les voyages, & j'eſpere que quand Vous ſerez dans un plus grand repos, Vous me fairez ſçavoir quelquefois que Vous ne m'avez pas oubliè. On m'a dit, que Vous deviez aller a Rome aprés quelque ſejour a Florence. Il me ſemble que ce n'eſtoit pas de voſtre premier ſyſteme, mais Vous aurez apparemment pris bon conſeil. Vous y eſſuyerés bien des queſtions ſur ce pais cy, dont je vois par le peu que j'en apprens qu'on donne des eſtranges informations &c.* Montfauconius autem has ad me dedit, *Vous me grondés toujours, Monſieur Quirini, & Vous ne faites pas attention qu'on ne peut ecrire ſi regulierement a un homme qui ne tient pas en place, & qui a tant de peine a planter ſon piquet. Je n'ay pas jugé a propos de*

lire l'article de M. l'Abbé Paſſionei a M. l'Abbé de Longuerue de peur qu'il ne dechargeat ſa bile ſur le Procureur general. C'eſt une affaire aſſoupie, dont on ne parle plus, & qu'il n'eſt pas beſoin de reveiller &c. L'employ d'Hiſtoriographe, dont votre Congregation vous a honnoré, vous donnera bien de la beſogne. Vòtre Hiſtoire doit étre tirée des Archives &c. Nous ſommes icy parmi les Maçons, & les Architectes. Nòtre Bibliotheque eſt preſque finie ſur le Refectoir, & ſur l'endroit du petit Dortoir, ou étoit vótre chambre &c. Monſeigneur le Card. Deſtrées, avec qui nous dinames hier M. Baluze, M. de la Monnoye, & moy, fait ſouvent mention de vous avec ſon prologue ordinaire, que je vous trouvay a Florence &c. Il ne vieillit point du tout, & ne perd rien de ſes agremens ordinaires &c.

Atque hæ quidem literæ hucuſque recenſitæ magnopere oblectarunt Venetam meam commorationem, ea etiam de cauſa, quod earundem lectionis participes ultro a me effecti bene multi ex civibus meis, humaniter me convenientes in Cœnobio S. Georgii, ſeu in ædibus paternis, ſingulari ipſi quoque voluptate perfunderentur, & omnium maxime Jo. frater meus, & Jo. Emus, qui mecum diutine Pariſiis verſati fuerant, ac proinde rerum Gallicarum ſtatum, quem illæ exponebant, compertum prorſus haberent. Idem ſtatus

 quo-

quoniam multo adhuc quam cæteris plenius innoteſceret Antonio Mocenico, ob Legationem in eo Regno geſtam paulo ante meum illuc adventum, ſingula earundem literarum, quas legeret, capita amplam ipſi materiam offerebant de politicis, æque ac eruditis Regni illius rebus diſſerendi. Præterea Nicolaus Fuſcarenus, qui ad Sebaſtianum patruum inviſendum in Bataviam advenerat, dum ibidem ego morarer, & Dominicus Ruzinus, qui redux ex Ultrajectino Conventu, cui Carolus ejus Patruus Reip. Venetæ nomine interfuerat, ut per Galliam in Italiam regrederetur, Lutetiam appetiit, dum Italicum ego quoque iter jam jam ingreſſurus forem, ac propterea ex inita iis diebus inter nos familiaritate junctim illud peragere conſtitueramus, quo tamen honore carere me adegit per Gallicas provincias vagandi mea nondum exſaturata libido; ambo, inquam, iſti, Fuſcarenus, & Ruzinus priſca officia, quibus me peregre exornaverant, novis domi, ſcilicet in Patria, cumulantes, ſuo veluti jure a me popoſcerunt, ut ipſis pariter prolixa animi effuſione itinerum meorum curſus, & exitus enarrarem, & una ſimul eorum oculis ſubjicerem literas, de quibus eſt ſermo. Jo. Franc. Maurocenus, quem parentis loco venerabar, ac diligebam, ob curam, quam olim ceperat, ut a Regia Coſimi III. Celſitudine benigne exciperer, dum Flo-

Florentiam perrexi, Benedictinæ militiæ nomen daturus, quemadmodum nemini ſecundum ſe præſtitit in exhibendis geſtientis animi ſignificationibus propter felicem meum ex adeo longinquis peregrinationibus in Italiam reditum, ita primas quodammodo a me retulit in ea narrationum copia, cujus faciendæ idoneum me reddiderant eædem peregrinationes.

At piaculum foret, ſi cenſum iſtum concluderem, indictum abire ſinens Alexandrum Aldobrandinum, Apoſtolicum Venetiis Ablegatum, Virum magnarum rerum peritia inſignem, qualem mihi & coram, & per literas Cornelius Bentivolus, ut ſuo loco retuli, commonſtraverat. Hunc ergo nihil celavi earum inveſtigationum, quarum compotem me fecerant itinera recens a me perfecta, vixque credi poteſt, quam valde ipſe earundem narratione recrearetur. Haud minus tamen gaudebat, dum meæ in Florentina urbe per quatuordecim annos manſionis hiſtoriam exponi ſibi intelligeret, & quidem cum iis grati animi erga Patriam illam ſuam declarationibus, quarum præconium facere me nuſquam toto vitæ meæ tempore ceſſaturum, perſancte eidem Præſuli affirmavi.

CAPUT II.

De Venetiis ineunte menſe Julio an. MDCCXIV. *relictis, adeundi cauſa Tarviſium primo, deinde Patavium, & de ſuſcepto poſtea itinere Florentiam verſus per Ferrariam, Mutinam, & Bononiam.*

UT a delitiis, quibus in Veneta civitate ex conſuetudine cum conſanguineis, aliiſque mei amantiſſimis civibus, perfrui mihi contigit, citius avellerer, quam animo deſtinaſſem, in cauſa fuit tam Fortunatus Maurocenus, qui nullum ferme diem elabi patiebatur, quin epiſtolio aliquo me inceſſeret, nunquam ſtimulis parcens, quo ad ipſum abſque mora inviſendum accederem, quam Cardinalis Georgius Cornelius, Patavinæ urbis Epiſcopus, æque benevole a me flagitans, ut ad urbem illam advolarem. Utrique ergo morem gerens, Julii menſis initio Venetiis abſceſſi, ac Tarviſium primo contendi, deinde Patavium. Quatuor tantum, aut quinque diebus in prima ea urbe moram duxi, per quos diu, noctuque ſuaviſſimos ſermones contuli cum eo Præſule; iſque facetiarum diſertiſſimus, has ipſas numquam fere intermittebat, ne, dum colloqueremur, ſileret hilaritas. At multo ea hilaritate jucundius mihi fuit, certiſſima ex mea illa mora do-

documenta capere Paſtoralis induſtriæ, ac ſapientiæ, qua ſuam ille Diœceſim a multis jam annis adminiſtrabat. Parem laudem in regenda Eccleſia Patavina ſibi adſciſcere deprehendi Cardinalem Cornelium, cui, ſtatim ac ipſum adii, adactus fui conſentire de reliqua æſtate tranſigenda in urbe illa, quin tamen abnuerit domicilium a me figi in Cœnobio S. Juſtinæ. Ampliſſima ejus Cœnobii Bibliotheca, recens tunc conſtructa, cujuſque parens habebatur Maurocenus jam jam laudatus, erudita Sodalium meorum colloquia, & familiaritas præſtantiſſimorum Athenæi Profeſſorum, inter quos primo loco nominabo unum ex iis Sodalibus P. Cyprianum Benaleam, deinde vero Hyacinthum Serry, Dominicum Lazarinum, Alexandrum Burgos, Nicolaum Comnenum Papadopolum, Antonium Valiſnerium, Joannem Gratianum, Julium Pontederam, Joannem Baptiſtam Morgagnum, Rinaldum Doliolum, Joannem Polenum, ac tandem familiaritas Jacobi Faciolati, qui haud multo poſt, ut loquitur Hiſtoricus Athenæi Patavini, ejuſdem Gymnaſii ſplendorem fama ſui nominis auxit, Logicæ Profeſſor a Triumviris literariis deſignatus, majoraque inde promeritus, atque aſſequutus; hæc, inquam, omnia effecerunt, ne præſtiti Cardinali Cornelio conſenſus, quem dixi, ullo modo me pœniteret. Quod autem is mihi primo prorſus

affatu teſtatus fuiſſet, Pontificiam Legationem, quam Ulyſſipone geſſerat, pluribus Cardinalis Deſtréi officiis honeſtatam fuiſſe, horum memorandorum occaſionem non omiſi in literis, quas ad iſtum prompte Patavio exaravi. Harum fidem illico faciet ejuſdem reſponſum. Ipſum exorditur gratias benigniſſime mihi agens ob dolorem, quem me percepiſſe ei ſignificaveram ex obitu Mareſcallæ Deſtréæ, *la quelle* (ait ille) *ſembloit faite pour porter la vie bien plus loin;* moxque ſubdit, *Je ſouſcris de tout mon coeur a l'eloge, que vous me faites de M. le Cardinal Cornaro. J'en conviens, & j'ay eu ſujet de me louer, & d'eſtre convaincu de ſon bon coeur, car pour des offices que je lui rendis, & bien legers, quand il alla Nonce en Portugal, il a marque plus d'amitie, & de reconnoiſſance pour moy, que je n'en ay merité. Je n'en dirai pas tant du dernier Delfin, qui m'avoit des obligations eſſentielles. Je vous prie de luy en teſmoigner combien j'eſtime ſon ſouvenir, & combien j'eſtime ſes bontés. Continués de ne me pas oublier dans vos entretiens.* Tandem de rebus ad Conſtitutionem *Unigenitus* ſpectantibus, hæc ſubjungit, *Pour*,,le pendenze ſpettanti alla Coſtituzione,, *& quorum, depuis deux mois, pars magna fui, n'attendes des nouvelles de moy pour cette fois, mais j'eſpere que dans peu on verra reparoiſtre l'union dans le corps. Je ne vous en reſponds pas tout a*

faict

faict encore, mais je vous permets de l'eſperer. Aymés moi toujours, & me croyés parfaitement a vous. Aliis etiam literis paulo poſt ſuperiores mihi datis, idem Deſtréus officia ſua per me ad eundem Cornelium deferri hiſce verbis imperavit, *Remercies M. le Cardinal Cornaro de la conſtante amitié dont il m'honore, aſſeurés le de mon reſpect, & de ma reconnoiſſance.* Hæc leguntur in fine earum literarum; at præſtat eaſdem integras recitare, quod abſque ullo fuco ſcribentis animum patefaciant, ingenti ſcilicet mœrore contriſtatum ob adhibitos incaſſum conatus in eo Conſeſſu, cui ipſe præfuerat. Aliquantulum amarè irriti illius ſucceſſus culpam in Cardinalem Rohanium, multoque magis in Meldenſem Antiſtitem derivat, quorum ardori (duritiem ipſe vocat) non parcere tantum, ſed laudes etiam tribuere haud recuſaſſet, ſiquidem de rerum, quæ paulo poſt ſubſequuta eſt, acerbitate ſapientiſſimos Clementis XI. ſenſus dignoſcere, vita ipſi ſuppetente, potis fuiſſet. Earum literarum iſta ſunt verba, *J'ay reçu, Monſieur, avec beaucoup de plaiſir la lettre, que Vous m'avez fait la grace de m'eſcrire du* 10. *Aouſt. Elles me font toujours le meſme plaiſir, que me donnoit voſtre preſence, & celle de M. l'Abbé de Longuerue pour Vous. Nous parlerons de Vous aujourduy luy, & moy. Nous aurions bien a diſcourir ſur le fatal evenement de la*

mort de la Reyne d'Angleterre. L'Italie y a pour moins autant perdu que cette Nation, car je ſcay que cette Princeſſe, & en aſſez bonne compagnie, jettoit de bons fondements pour eſtablir un repos ſolide en Italie. Ma preſidence au Concile de l'Abbaye de Saint Germain eſt finie. Vous aves ſceu que depuis deux mois j'avois poſſede cette preſidence avec trois Cardinaux & cinq Eveſques. On fourniſſoit du coſte du Cardinal Archeveſque a mon avis tout ce qu'il falloit pour finir, & je l'avois eſperé, mais le zele, & la delicateſſe de M. de Meaux, & rien moins de M. le Card. de Rohan pour ſatisfaire a l'execution de la Bulle, que Sa Majeſte a voulu faire accepter & publier dans tout ſon Royaume, ils m'ont paru trop difficiles, & par la ont embrouillé cette affaire qui ſeroit deja finie, s'ils n'y avoient meslé ſur les perſonnes leur partialite, & leur animoſité, enfin la durete de Monſ.r de Meaux croyant ſe faire un grand merite a Rome, & utile a ſon chapeau en pouſſant M. le Cardinal de Noailles. „Il mezzo termine„ *qu'on a pris a eſté de charger M. le Cardinal de la Trimouille de faire agréer au Pape le projet du Mandement, que Nous avions tant debattu, & ſur le quel la rigueur, qui ſans doute a Rome on ne ſcauroit pas approuver (car cela degeneroit en pure chicane) a obligé le Roy de renvoyer a Rome, & a Sa Saintete ce que M. le Card. de Noailles avoit preparé, & reduit a une forme tres raiſonnable,*

ble , mais au deſſous du zele de M. de Meaux pour le S. Siege, & pour ſa Promotion. Il ne s'eſtoit pas attendu a ce retour, & l'on dit qu' il n'en paroiſt pas fort content, & je ne le ſerois pas en ſa place.

Eundem Cardinalem Cornelium quod magna veneratione proſequeretur Renodotius, ita de eo ad me ſcripſit, *Vous ſcavez le reſpect que j'ay pour Monſeigneur le Card. Cornaro, il y a plaiſir a parler de ſcience avec luy, & plus que Vous n'en aurez a Rome.* Deinde addit in iiſdem litteris, *Si j'eſtois plus jeune de quelques années, j'irois paſſer un hyver avec Vous en ce pays la, & j'y demeurerois, ſi m'y trouvois bien, car je penſe ſouvent comment je pourrois faire, pour eſtre en lieu* „ ubi neque Pelopi„darum dicta, neque facta audiam. „ *Vous me fairez plaiſir, ſi ſans Vous donner de peine, Vous me pouviez mander ce qui eſt devenue l'Imprimerie Arabe, qui avoit fait faire M. le Card. Barbarigo. Il y a des characteres Coftes a Rome, comme on voit par la petite brochure, que fit imprimer le P. Bonjour, ou il a donné la Confeſſion de foy des Coftes, mais d'une maniere bien imparfaite, & il s'eſt trompé en pluſieurs endroits. Cette reſſource eſt la ſeule, que je voye pour l'impreſſion des Originaux, dont je donne la traduction; mais je ne puis eſperer de la voir ſous ce Pontificat, ſur tout a l'age que j'ay, & avec le credit qui me reſte aupres du Pape.* Quidnam

fo-

foret, quod amariorem adverſus Romanam Curiam faceret Renodotium, ſuperius explicavi. Haud minus quam ego, tetricitati illi aliquando ſuccenſere aſſuetus erat Blanchinus Præſul, quin tamen e re fore arbitraremur hominis illius conſuetudini nuncium remittere. Æque tetricum iſte ſe mihi exhibuit in aliis litteris, quas paulo poſt ad me dedit, nam harum hujuſmodi eſt exordium, *Je Vous eſcrivis il y a quinze jours par la voye de Florence, Mon Reverend Pere, & je le fais encore, par ce que Monſeigneur le Card. Deſtrées m' apprit hier que Vous y eſtiez arrivé, & je conte que Vous y ferez quelque ſejour. Il me paroiſt, que par rapport a vos études, & au fruit qu' on en doit eſperer, Vous ſerez mieux a Padoüe, que a Rome, ou je ne crois pas qu' il y ait rien a faire ſur tout en ce tems cy. Le mieux, qu' on croiroit faire pour Vous, ce ſeroit de Vous mettre dans quelques Congregations pour y perdre beaucoup de tems, & Vous ne pourriez travailler pour Vous.* Nunciat mihi deinde ſatis diſtincte Jacobi Turellii mortem hiſce verbis, *Je ne Vous apprendrais pas apparemment la perte que nous avons faite du pauvre M. de Toureil, qui depuis votre depart n' a fait que languir, & en ſuite apres bien des remedes eſtoit tombé dans une phthiſie jointe a beaucoup d' autres maux, qui l' emporterent a la fin le* 11. *de ce mois. J' en ſuis tout a fait touché. Il laiſſe legataire univer-*

ſel

ſel l'Abbé ſon frere, qui eſtant au chateau S. Ange n'eſt pas preſt a venir recueillir cette ſucceſſion. Il eſt vray que le pauvre defunt a nommé executeur de ſon Teſtament M. de Fieubet ſon parent, homme d'autorité, & de probité, entre les mains de qui rien ne perira. Il a laiſsé ſes papiers, & ſes ouvrages a M. Maſſieu, que Vous connoiſſez apparemment, au quel il donne une penſion de ſix cent livres. Les morts ſont des avis pour ceux, qui comme moy ſommes plus agez. Dieu me faſſe la grace de profiter. Tandem ſalutem mihi impertitur nomine Procuratoris Generalis, ejuſque Conjugis, & Abbatis Caumartinii.

Ineunte menſe Octobri, relicto Patavio, ut Florentiam appeterem, humaniſſime ſocium itineris ſe mihi fecit uſque ad ditionis Ferrarienſis fines Eques Jo. Franc. Maurocenus; quare ad magnificam, quæ ad ipſum ſpectabat, Luſiæ Villam ad Atheſis ripas poſitam me primo die deduxit, poſtero vero ad Vangaditienſis Abbatiæ pagum, cui nomen *Badia*, paucis tantum milliaribus diſſitum ab urbe Rhodigina, Adrienſis Epiſcopi ſede. Philippus a Turre, qui eas Inſulas tunc obtinebat, ſumma cum comitate me invitaverat, ut Ferrariam pergens ad ipſum diverterem, & per unum, & alterum diem ſecum commorarer. Pro re certa habebat Maurocenus, in Vangaditienſi eo pago benignum hoſpitem nos nacturos Petrum Cardinalem

Prio-

Priolum, loci illius Abbatem; at fruſtratus hujuſmodi ſpe, quod iſte ante binas dumtaxat horas inde abiiſſet, ac Venetias properaſſet, anceps admodum hæſit, num ibidem quiſquam familiariter ſibi notus adeſſet, qui prandio (inſtabat enim hora meridiana) nos exciperet. Probavit autem conſilium meum, ut ad ſalutandum Priorem, ſeu Præfectum Monachorum Vangaditienſium accedens ego, periculum facerem, an officio huicce, videlicet eſuritioni noſtræ ſors proſpera faveret. Natus is erat ex Patritia Veneta familia, quæ *Guerra* dicitur, comemque ſe mihi præbuit, verbis tamen, non factis cujuſmodi expectabam. Itaque ad Maurocenum cito reverſus, reque ipſi, ut acciderat, narrata, magis, magiſque angi is cœpit, quo ſe verteret prorſus ignorans. Quumque anxietas illa riſum aliquando, ut accidere ſolet, utrique noſtrum excitaret, in mentem tunc mihi venit cujuſdam vetuſti Poematis barbarico ſtilo exarati initium, quod hujuſmodi erat, *Tempore cujuſdam guerræ*, illudque dum recitarem, chachinnum jucundiſſimum ſuſtulit Maurocenus. At multo verius ambos exhilaravit vectoriæ rhedæ, quam mei Rhodigium advehendi cauſa præmiſerat Adrienſis Antiſtes, ſubitus conſpectus; ſtatim enim abjecta prandii nanciſcendi anxietate, conſilium concorditer cepimus tumultuarium jentaculum in publica taber-

na

na ſumendi, nullaque interpoſita mora rhedas conſcendimus, Maurocenus quidem ſuam ego vero Adrienſem, quam dixi, belle ambo cœnandi ſecuri, unus quidem in Luſiæ Villa, & alter apud Antiſtitem. Memini, me aliquot poſt annos joci cauſa retuliſſe Cardinali Priolo anguſtias, in quas nos conjecerat repentinus ille ſuus e Vangaditienſi Abbatia diſceſſus, ipſumque perturbationi illi noſtræ primum indoluiſſe, deinde ſcite, & lepide ſubjunxiſſe, deteriorem adhuc eventum futurum, ſi ſua quoque eidem adjecta fuiſſet, quam profecto adjici neceſſe erat, ſiquidem cauſa itineris, quod jam jam arrepturus foret, nil niſi vacuum, quod Philoſophi in rerum natura dari poſſe abnegant, abunde ſua in coquina ſuppetere deprehendiſſemus. Riſit deinde Cardinalis, dum accepit, qua ratione aptari a me potuerit noſtris illis anguſtiis poetica illa barbaria *Tempore cujuſdam guerræ*; hæcque ipſa fuit, ut modo memoriæ meæ ſuccurrit, quæ officioſis verbis, dum a Mauroceno rheda jam conſcenſa disjungerer, commixta, dulciorem adhuc quam antea eidem riſum elicuit. Triſtis attamen ego haud parum, ob amiſſum adeo charum itineris ſocium, iter Rhodigium verſus ſuſcepi; at brevi ad eam urbem advectus mœſtitiam omnem deponendi cauſam mihi præbuit Adrienſis Præſul obviam ſe mihi dando, ejuſque manum

num filiali, ſuaviſſimoque ſtudio deoſculatus, admiſſum ab eodem illico me vidi in ejus Bibliothecam, indeque profiteri adactus fui, non aliam a me inibi Bibliothecam, non aliud Muſeum perquiri præter Præſulem Adrienſem. Hunc quanti facerem, liceat mihi non aliis verbis declarare, quam quibus affatus me eſt ejus nepos Laurentius a Turre, dum Decanus Eccleſiæ Forojulienſis nomini meo inſcribere dignatus eſt poſthumum quoddam Patrui ſui Opus. Ea ita ſe habent, *Tu Philippum non noſti tantum, ſed ſtudia, ingenium, mores probaſti, Tu familiaritate, Tu literarum commercio, Tu ejus hoſpitio, ea qua ſemper fuiſti humanitate fruebare, Tu, ut uno verbo complectar omnia, Tu in amicorum, inquam, tuorum catalogo Adrienſem Epiſcopum recenſuiſti*. Hiſce verbis recitatis ſupervacaneum puto mea ut ut pauca adjungere ad declarandam ſermonum, quos cum doctiſſimo eo, & optimo Præſule inſtitui, non quidem per unum, & alterum diem, ſed per triduum, & quatriduum, jucunditatem. Ea itaque mirificum in modum exhilaratus, lætuſque præterea in eadem urbe de facie, & de alloquiis etiam mihi innotuiſſe Virum valde eruditum Co. Camillum Silveſtri, Ferrariam profectus ſum.

Ad eam urbem perlatus, humaniterque exceptus in Monaſterio S. Benedicti, e veſtigio curæ illi me dedi, quam etſi in ſuperiori Ca-

Capite minime memoratam, ſuſcipere tamen non omiſeram in binis etiam Venetis Cœnobiis, videlicet S. Georgii Majoris, & S. Nicolai de Littore, pariterque in binis Patavinis, nempe S. Juſtinæ, & S. Mariæ de Pratalea, curam, inquam, Tabularia Monaſtica explorandi, & verſandi ad colligendam inde chartarum ſegetem, quæ Operi, cui concinnando tenuitatem meam addixerant Præſules Caſinenſes, inſerviret. Hæc ipſa cura effecit, ut tres circiter menſes in peragendo itinere inſumpſerim poſt deſertum Patavium uſque ad aditam Romam. Eo autem diligentius Ferrarienſis Archivi tabulas perſcrutatus ſum, quo majorem copiam earum, quæ ad celeberrimam Pompoſianam Abbatiam ſpectarent, me nanciſci poſſe ſperavi. Res ipſa meis votis reſpondit. Quamvis tamen aſſidue ſtudio iſti vacarem, haudquaquam otium mihi defuit literas aliquot Pariſios exarandi, & in primis ad Cardinalem Deſtréum, qui ſuas mihi dare dignatus fuerat paulo ante quam Patavio abirem. Has itaque primo loco recitabo, deinde vero ejuſdem Cardinalis reſponſum ad Ferrarienſes meas. *C'eſt avec beaucoup de plaiſir Monſieur que je recois de vos nouvelles & je vous prie d'eſtre bien perſuade que je ſuis fort ſenſible aux marques de voſtre amitie. Je me rejouis extremement de voſtre voyage a Rome, ou je pretends bien que Nous ayons*

ayons un commerce regle. Il eſt certain que M. le Cardinal de Polignac & moy avons continuellement travaille & avec un zele proportione a l'importance d'un objet auſſi important que celuy de la paix de l'Egliſe de France, & il me ſembloit que Nous pouvions eſperer de n'avoir pas tout a faict travaille en vain, ſi l'on conſidere que travaillant ſur le terrain de France on y met inevitablement des bornes, que l'on pourroit reculer bien plus loin ailleurs. Grace a Dieu l'unite eſt parfaicte dans le Dogme, & perſonne n'imagine autre choſe que de demeurer dans la liberte des opinions que l'on a toujours traictees diverſement dans les Eſcoles. L'oppoſition qui a trop eclate, n'a regarde que les diverſes manieres de la forme d'acceptation. C'eſt a quoy Nous Nous ſommes appliquez. Si noſtre ouvrage eſt agrée, ce ſera pour Nous une conſolation infinie, car d'un evenement contraire que n'aurions Nous pas a craindre? C'eſt tout ce que je puis Vous expliquer preſentement, & Nous ne pouvons juger, „ ſe finalmente avremo colpito,„ *que l'on ayt montre & explique au Pape les projets & memoires qu'on doit luy montrer. J'irois volontiers un peu plus loin, mais apres le ſoin, que je me ſuis donne, je m'en flatte. Je n'entre pas dans d'autres matieres.*

Reſponſum autem, quod dixi, ita ſe habet, *J'ay apris, Monſieur, par votre lettre du*

du 15. *Octob. de Ferrare* la voſtra moſſa da Venezia *& ſi Vous aves quitte volontiers (par humilite ſans doute) un* Stato *ou voſtre nom eſt ſi diſtingue, & y fait une figure conſiderable, je ne m'en rejouis pas moins, car Vous prenes le chemin d'un lieu, ou je Vous ay deſtine des que Nous Nous ſommes connus. J'ay conſulte depuis voſtre depart d'habiles Aſtologues, qui me reſpondent que la miſſion que je Vous ay donnée en partant d'icy & en allant en ce lieu ou Vous ſeres bien toſt, s'acomplira. Je fairai ce que je pourrai pour en pouvoir eſtre le teſmoin. J'ay ſujet d'en douter, mais pourveu qu'elle ayt ſon effect, & que mes Aſtrologues ne ſe trompent pas, je ſerai content. Vous aves a mon eſgard une attention trop partiale & trop obligeante pour douter que dans le tems que Vous ſeres a Florence, Vous oublies de teſmoigner plus d'une fois au Grand Duc tout ce que Vous aves connu de mes ſentimens pour Son Alt. Royale, & quoyque Vous luy puiſſies dire de mon attachement reſpectueux & paſſionne pour Elle, & de ma reconnoiſſance pour ſes bontes, Vous ne ſeres jamais deſavoue. Je me ſuis bien tourmente pendant quelque mois,* e mi pareva d' eſſer arrivato a bon termine, *mais noſtre travail a eſchoue, quand je commencois a tailler mes plumes pour eſcrire au Pape une lettre commune avec M. le Card. de Polignac, dont Nous eſporions un grand ſuc-*

ces. Dieu en a diſpoſe autrement e preſentemente queſta incombenza cade ſu la perſona *de M. d'Amelot Conſeiller d' Eſtat, & qui a eſte Ambaſſadeur a Veniſe il y a pres de 20. ans, & le bruit s'eſt aſſez repandù que c' eſtoit pour y convenir des meſures, qu' il y auroit a prendre pour tenir icy un Concile National. J' aurois bien mieux ayme, qu' au lieu d' examiner cet article, on eut trouve de touts coſtes* qualche mezzo termine *par le quel on puſt ſortir d' intrigue. Par ce changement arrive Vous Vous attendies que je Vous mande ſur cela des nouvelles, & je m'attends de les recevoir de Vous, & ſur d'autres choſes & je marquerai de quelle maniere Nous eſtablirons la correſpondance. Je taſcheray de retrouver le Mandement de Frejus, & Vous conviendres que dans ce* multiloquio ſi deeſt mendacium *il y a bien de la ſuperfluite* e un tantino d'affettazione. *Croyes moy parfaictement a Vous & eſcrives moy toujours en billet.*

Honor, quem in altera hac Epiſtola Cardinalis Deſtréus mihi impertitur, teſtandi ſcilicet grati animi ſui ſenſus Regiæ Celſitudini Coſimi III. ut primo Florentiam adveniſſem, impulit me ad iter illud, quoad fieri poſſet, properandum; eoque magis, quod idem Magnus Dux mei reviſendi deſiderium clementiſſime patefacere dignatus fuerat, ita ad me ſcribens, *Io godo di ſentire V. P. già ritornata in Italia con perfetta ſalute, e ſempre più*

più obbligato ſono a V. P. del deſiderio che conſerva di venire qua. V. P. ben ſa quanto la ſua perſona ſia ſtata amata, ſtimata, e riverita in queſto povero paeſe, ove ſempre deſidero dell' occaſioni di poterla ubbidire, e ſervire. La pregherò per fine ſe nel portarſi alla Patria Ella paſſaſſe per Padoa a pregar Dio per me alla Chieſa del glorioſo Sant' Antonio di Padoa &c. Igitur poſt impenſum ſtudium, quod dixi, in veteres Ferrarienſis Cœnobii chartas, & poſtquam acceſſiſſem ad conſalutandos binos Cardinales, qui ei urbi præerant, nimirum Julium Piazza, Pontificium a Latere Legatum, & Thadæum Vermium, Antiſtitem, Purpuratos utique præſtantiſſimos, omnique laude ſuo quiſque in miniſterio obeundo digniſſimos, Rhegium primo, deinde Mutinam me contuli, quibus in urbibus admodum jucunde rurſus inviſi duumviros ſuperius memoratos, Muratorium, & Bachinum. At jucunditati hujuſcemodi haud parum obfuit averſus Raynaldi earundem Ducis a Bachino animus, ob S. Cæſarii feudum, in quod poteſtatem obtinere Abbatem Mutinenſem Bachinus contendebat, fide nixus chartarum, quas ipſe primus detexerat. Quod rumuſculus aliquis ſparſus in ea urbe fuiſſet, ad Monaſticam eam juriſdictionem novis præſidiis firmandam tendere poſſe meum illuc adventum, hinc ſatius duxi, per biduum tan-

 tum

tum in Rhegienſi Cœnobio morari, ac proinde faciendis in loci illius Archivo inveſtigationibus cito finem imponere. Ex eadem cauſa cito quoque me expedivi ab evolvendis Mutinenſis Cœnobii chartis. Antequam vero Mutina diſcederem, me benigne ſuum ad conſpectum Dux ille Sereniſſimus admiſit; quumque non ita brevi alloquio me detinuiſſet, putarunt aliqui controverſiæ de feudo S. Cæſarii ſeu a Celſitudine Sua, ſeu a me moveri ſermonem potuiſſe, quod tamen nullo pacto accidit. Ad Bachinum redeo, ut Lectorem moneam, non Mutinæ, ſed Rhegii habita a me fuiſſe cum eo colloquia, de quibus in Capite proxime ſuperiori. Eundem Lectorem pariter monebo, ibidem omiſſam reperiri mentionem æque benigni alloquii, quo me dignatus fuit in Parmenſi urbe Sereniſſimus Dux Franciſcus. Is (ut hoc loco ſuppleam, quod narrandum in eo Capite erat) ultro, dum coram ipſo ſtarem, verba aliquot fecit de Ordinis Conſtantiniani cenſura Lutetiæ vulgata, ex iiſque ſatis apertum ille mihi reddidit, nullam in ejus animo ſuſpicionem manere vel levis culpæ a me admiſſæ, conſcius quamvis, & quaſi curator illius editionis ipſe fuerim, ut in Par. I. hujus Commentarii narravi. Affirmavit tandem, ſibi innocentiam meam teſtari nunquam deſtitiſſe ſuis in literis Comitem Pighettum.

E

E Mutinenſi urbe Bononiam profectus ſum, diemque unum ibidem manſi, quem integrum ut ſecum conſumerem, eximia comitate exoptavit Laurentius Cardinalis Caſonus, ejus urbis Legatus a Latere. Jubenti eo pronius parui, quod compertum mihi jam foret, Archivum Monaſterii S. Proculi priſcis chartis deſtitui. Abundabat contra Caſonus notitiis admodum reconditis Gallicarum rerum, quarum pertractandarum præcipuus adminiſter fuerat ei ſanguine conjunctus Auguſtinus Favoritus, Romanum Pontificatum Innocentio XI. obtinente. Quare copioſiſſimus cum eodem collatus eſt a me ſermo de Scriptis, quæ omnino ſolida, & invicta ejuſdem Præſulis ſtudio ea tempeſtate prodierunt ad tuenda S. Sedis jura adverſus præſertim Gallicanas Libertates. Inde autem ad ſydera Caſonus ferebat librum de eo argumento a Doctore Charlas compoſitum, centieſque mihi affirmavit, fore ut operam luderent quotquot in poſterum cenſerent ſe novi quidpiam in medium allaturos ad eaſdem impugnandas. Affirmavi ego viciſſim, eum ipſum librum paribus omnino encomiis commendatum mihi fuiſſe frequentiſſime a Dominico Paſſioneo; hujuſque nomine audito ſtatim Cardinalis in ejus laudes effuſus eſt, quibus ipſe, ut par erat, ſuffragium meum libentiſſime adjunxi. Ejuſdem libri doctrina quo pacto imbutus ego, & communitus,

 nul-

nullam, dum inter Pariſienſes verſarer, occaſionem detrectaverim manus conſerendi cum Gallis ipſis Doctoribus, imo cum Epiſcopis ejuſdem nationis, & cum ipſo Cardinali Deſtréo, hujus Epiſtola indubium perhibebit teſtimonium, in qua ſcilicet ita legitur, *Puiſque dans le temps de voſtre ſejour en France, ou vous aves eſte ſi bien traicte meſmes a noſtre Cour, Nous vous avons veu prendre a tache de combattre ouvertement les belles maximes de l'Egliſe Gallicane, nos principes, le moins qu'on puiſſe faire, c'eſt de vous reprocher ce tort, de vous bien gronder ſur cela, mais je vous declare, que je ne vous aimeray pas moins, ou eſtimeray.* Aderat meis illis cum Cardinali Caſono ſermonibus hujus nepos, inſignis modo Præſul, cujus præſtantiſſimum in humanioribus literis ingenium Lazarinus, qui pariter ibidem aderat, ſummopere mihi prædicavit. Digreſſus die jam adveſperaſcente e Legati Palatio, ad Benedictinas ædes S. Proculi me retuli, Florentinum inde iter valde mane arrepturus. Illud peragens ſtationem cepi in Monaſterio, cui nomen *Bonſolazzo*, quo Coſimus III. Trapenſis Inſtituti Monachos recens e Gallia traductos collocaverat, & cum hiſce ſeſquidiem tranſegi, exiguum admodum tempus, ut omnibus eorundem quæſtionibus de principe ejus Inſtituti Cœnobio in Gallia a me inviſo ſatisfacerem.

CA-

CAPUT III.

De Florentia adita menſe Octobri an. MDCCXIV. *moraque in ea urbe tracta uſque ad finem Novembris ejuſdem anni.*

FLorentiam dum ingrederer deſinente menſe Octobri, adeo cujuſcumque moræ impatientem me effecit Monachos Abbatiæ S. Mariæ, Sodales meos dulciſſimos, amplexandi deſiderium, ut a rhedæ, qua vehebar, ductore alacri clamore contenderem, gradum, quoad per equos liceret, maturari. Parem prorſus meo huic æſtui lætitiam perſenſi, ſtatim ac Cœnobii illius limen attigi, nam nihil optatius evenire mihi poterat, quam ſi re ipſa experirer, ſuaviſſimum erga me eorundem amorem adeo non deferbuiſſe poſt meas quatuor annorum vagationes, ut vires ille omnino ſumpſerit in eorum præcordiis. Millies propterea, dum me ad cubiculum deſtinatum iidem deducerent, ingeminavi tritum illud, *dies albo ſignanda lapillo*; quo unice ferme uti conſueviſſe Magliabechium, dum eruditos Ultramontanos ad ſe inviſendum accedentes exciperet, cætera parcum Latini ſermonis cum iiſdem uſurpandi, ſat bene cuncti memineramus, jociſque noſtris frequentiam illam haud raro anſam præbuiſſe. Jocandi tamen de homine illo occaſio omnis ante tres menſes jam evanuerat, quan-

quandoquidem die quarta Julii e vivis ipſe abiiſſet. Spoliatam fuiſſe Florentiam, dum itinerarer, tam Magliabechio, quam Magalotto, id utique acerbiſſimo me dolore confixit; nam ambos quanto in pretio habuerim, quam intime dilexerim, quam utiles literariis meis occupationibus expertus fuerim, ſuis jam locis declaravi. Ei tamen ægritudini ſolandæ, ingenti mihi adjumento fuerunt Salvinus, & Bonarotius, qui primis adventus mei momentis optima valetudine præditi ſe ſe mihi exhibuerunt. Toto menſe Novembri, quo Florentiæ ſubſtiti, nullus ferme dies effluxit, quin eoſdem ſeu adirem, ſeu ad me ventitantes admitterem; luculenterque utrique teſtari valui, quam ſæpe eorum nomen celebrantes audierim, in Gallia quidem Montfauconium, Regnerium, Renodotium; in Batavia vero Clericum, & Baſnagium. Vacabat, quo tempore Florentiam reviſi, Salvinus Scholiis, & Prælectionibus in veteres Authores, Græcos præſertim Poetas, conſcribendis, ei ipſi ſcilicet curæ, in quam diu, noctuque præteritis etiam annis incubuerat, nec unquam in reliquo vitæ ſuæ curſu intermiſit. Bonarotius vero totus intentus erat Obſervationibus in Vitra antiqua, Explicationibuſque ad Monumenta Etruſca componendis. De hiſce Bonarotii Operibus, quemadmodum de Animadverſionibus in Numos Cæſareos maximi moduli Romæ editis, men-

mentionem fieri reperio in ejuſdem Vita a Clariſſimo Joanne Lamio deſcripta, & evulgata Tomo primo *Italorum eruditione præſtantium*, ibique adnotari, teſte Antonio Franciſco Gorio, Viro pariter Clariſſimo, Bonarotii Scripta non minus, quam ſexaginta Voluminibus comprehendi. In eodem Tomo primo idem Lamius Vitam, cujus quoque ipſe fuit ſcriptor, Antonii Mariæ Salvini locavit, atque recenſuit ejuſdem lucubrationes, præmiſitque ei cenſui tumultuario ordine Salvini diſcipulorum nomenclaturam, qualem exhibuerat hujus antea auditor, & deinde in Cathedra Florentina ſucceſſor, Clariſſimus Ang. Mar. Riccius. Me tot illuſtribus nominibus ibidem deſcriptis nonpermixtum tantum comparere, ſed veluti agmen illud ducere, hoc illud eſt, de quo alibi gloriari mihi contigit, nec gloriari unquam deſinam. Duumviris jam nominatis, ſcilicet Bonarotio, & Salvino, alios adjungere poſſem Viros excellentis eruditionis, quibuſcum eo ipſo tempore jucundum mihi fuit familiariter Florentiæ verſari; at quoniam de iis mentionem facere inſtitui, quos priſca mihi omnino intima conſuetudo conjunxerat, reliquorum nudum tantum catalogum ſubdam. Sunt autem, Sebaſt. Blancus, Bened. Breſcianus, Frider. Jannetus, Carol. Contius, M. Ant. Mozzius, Hieron. Lilius, Ant. Franc. Marmius, quorum omnium, ſeu in primo meo qua-

quatuordecim annorum Florentino domicilio ſeu in reditu ad eam urbem, de quo in hoc Capite, eruditione proficiendi occaſio mihi abunde defuit. De Marmio, quem poſtremo loco nominavi, addi a me oportet, hunc mei frequenter inviſendi curam humane capientem, humanius adhuc mihi pateſeciſſe quidquid meditabatur, ut, quoniam a Magliabechio Teſtamenti ſui curator fuerat ipſe deſignatus, vere in publicum civium bonum, cujuſcemodi ſibi Teſtator propoſuerat, converterentur & univerſa librorum ejuſdem ſupellex, & annua pecunia ipſi augendæ, conſervandæque relicta. Singularem etiam hoc loco mentionem omnino a me promerentur Stephanus Trenta, quem primo ſocium in Tirocinio Monaſtico habui, deinde Auditorem in Schola Theologica, Canonica, & Biblica, ac demum ad aſſequendam Piſani Lycei Cathedram meis officiis haud parum adjuvi; Thomas Galleſtruzius, cui multum debebant Græcanica mea ſtudia; Paulus Medices, quo ſuaſore magis, magiſque in Hebraicas literas incendebar; ac tandem Jo. Bapt. Caſottus, qui ex veteri noſtra neceſſitudine per literas me Pariſiis degentem conſuluit de Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro, quem præ cæteris erudiendo Principi Saxoniæ Friderico Auguſto idoneum fore arbitrarer. Valde autem mihi doluiſſe demum fatebor, colloquiis carere GuidonisGran-

dii

dii, Virginii Valſechii, Gerardi Capaſſii, Antonii Turellii. Grandius,& Valſechius Florentia aberant, quod docendi munere in Piſano Liceo fungerentur; Capaſſius autem, & Turellius, quod Romæ lares fixiſſent, ille quidem, poſtquam Coſimi III. animum haud leviter offendiſſet ob cenſuram, qua vexaverat Acta S. Creſcii, & Sociorum, ab Jacobo Laderchio vulgata, & Reliquiarum etiam illorum Martyrum veritatem; Turellius, poſtquam anguſtias evaſiſſet, quarum in ſuperiori Capite facta eſt mentio ex literis Renodotii.

Jam vero intelligo, me incaute, ex injecta Magliabechiani dicti, hujus Capitis initio, mentione ad teſtandam ſummam lætitiam, qua abripi mihi contigit, ut primo Cœnobii Florentini tecta ſubii, deductum fuiſſe ad res literarias Florentiæ fuſiori narratione proſequendas; quum tamen omnino oportuiſſet eo ipſo initio narrari, quam benigne, quam clementer Coſimus III. paſſus ſit, ut Regio ſuo Conſpectui me ſiſterem altero mei ad eam ūrbem adventus die. At quid, amabo, dicam de benignitate, & clementia illa, niſi incredibilem eam prorſus fuiſſe, affatimque conſentaneam ſtylo literarum, quibus me abſentem decoraverat Princeps ille ultra quam dici poteſt, ut eædem manifeſtam fidem faciunt, Clementiſſimus? His ergo tantum verbis deſignata, quam iſte mihi exhibuit, immenſa humanitate, ſtatim illam

me

memorabo,qua pariter dignatus eſt in alloquiis mecum habitis Pariſienſes quoſdam amicos meos, ſibi antea bene compertos, nimirum Montfauconium, Renodotium, Regnerium, & omnium maxime Cardin.Deſtréum,quem ſemel iterumque appellavit non ex communi tantum Cardinalium nuncupatione, ſed ex virtutibus etiam,quibus fulgebat, eminentiſſimum. Talem, tantamque Magni Ducis erga ſe benevolentiam, atque obſervantiam quum ex meis literis intellexiſſet Cardin. Deſtréus, ita illis reſpondit, *J' ay receu, Monſieur, avec beaucoup de plaiſir voſtre lettre de Florence du* 25. *Nov. & je me trouve ſi honore par les bontes du Grand Duc* che me ne chiamo ſoprafatto. *Ne manques, je Vous conjure, de Vous ſervir de toute* voſtra innata facondia *pour luy faire bien comprendre* a qual ſegno *je ſuis penetre de toute la cordialite, avec la quelle il agit & parle ſur mon ſujet. Je ſuis aſſeure que Vous n'oublieres rien ſur cela*. Deinde de rebus Conſtitutionis *Unigenitus*, hæc addit, *Je Vous retrouve deja informe du depart de M. Amelot pour Rome avec un Docteur de Sorbonne nomme Tarni, que Monſieur de Reims Tellier donna a l'Abbe de Louvois. En ce tems la il paſſoit pour Janſeniſte, mais depuis la mort de cett' Archeveſque il eſt revenu* ad meliorem frugem, *& ce voyage Vous le marque aſſes. Mais j'ay voulu encore Vous le dire, car vraiſemblablement*

Vous

Vous aures occaſion de Vous voir, & de diſcourir enſemble. Depuis la negotiation finie a la fin du voyage de Fontainebleau & le party pris d'envoyer a Rome M. Amelot, je me ſuis abſolument retire de ceſte affaire, ainſi, comme d'ailleurs Vous ſcaves, que je vais rarement a la Cour, je ne puis rien Vous dire ſur l'objet de ce nouveau Miniſtre, qui prevoyant bien des intoppi *il l'a entrepris pluſtoſt par obeiſſance que par genie. On a parle d'un Concile National. On a mande de Rome que le Card. Fabroni ayant entendu parler de ceſte veüe, avoit eſcrit a M. Aldrovandi, qui eſt toujours icy, qu'il ne l'approuvoit pas, & il s'eſt debite enſuite que le Pape n'en vouloit qu'a des certaines conditions, qu'on auroit peine d'admetre icy. Dans la ſuite je ne Vous laiſſeray ſans notions ſur ce qui ſe paſſera icy.*

Florentinæ meæ manſionis, haud minus quam Deſtréus, certior factus Renodotius, hæc ad me ſcripſit, *J'eſtois en quelque peine, M. Rev. P., de n'avoir pas des vos nouvelles, mais la lettre, que Vous m'avez fait l'honneur de m'eſcrire du* 23. *Novembre m'a raſſuré, & m'a appris des nouvelles marques de voſtre amitié, a la quelle je ſuis fort ſenſible. Vous auriez tort, ſi vous ne l'eſtiez pas a celle qu'on vous a teſmoignee icy, ſur tout ceux qui m'ont chargè de vous ſaluer, aus quels je ne manquerai pas de faire vos complimens, comme vous*

me

me l'ordonnez. Vous pouvez croire auſſi, que je recois avec une extreme reconnoiſſance les teſmoignages du ſouvenir de mes patrons, & amis de Florence, pour les quels je conſerverai touſjours toute l'eſtime qu'ils meritent, & les ſentiments de gratitude, que je leur dois. Voſtre hoſte pour le Stravizzo *M. Zipoli eſt bien un des meilleurs, & des plus honneſtes hommes, que j'aye jamais pratiqué, & que j'ayme comme un frere depuis plus de trente cinq ans. Je ſuis fort obligé auſſi a M. le Docteur Salvini, que je vous prie de ſaluer de ma part, ſi cette lettre vous trouve encore a Florence. Mais quoyque j'aye eſcrit pluſieurs fois, je n'ay pu ſçavoir s'il a reçu mon Hiſtoire des Patriarches, car j'en mis une pour luy dans le ballot. S'il ne l'a pas receue, je luy en envoyerai une autre. Quand on aura un ſuffrage comme le voſtre, on pourra eſtre aſſuré de l'approbation de pluſieurs autres pour les ouvrages. Je n'ay point d'autre veue, que de ſervir Dieu, & ſon Egliſe, &c. On acheve la Preface des Liturgies, qui entreront dans le premier Volume, dont il me ſemble, que je Vous ay envoyé* le Proſpectus. *Les choſes ſont icy tellement changées depuis la retraite de M. le Chancellier de Pontchartrain, que les Auteurs commencent a en ſouffrir. Je ne ſcay pas, ſi je ſeray du nombre, mais mon principal travail qui eſtoit celuy des Liturgies eſtant achevé ne demeurera pas &c.*

Spe.

Spectat ad hunc ipſum locum Epiſtola Fenelonii Archiepiſcopi, nam ei reſpondet, quam Florentia ad eundem dedi. En ejus verba, *Je recois dans ce moment, mon Reverend Pere, la lettre, que Vous m'avez fait l'honneur de m'eſcrire de Florence le* 27. *de Nov. Je n'aurois pas manqué de vous prevenir, mais votre lettre precedente me donnoit lieu de croire que Vous ſeriez en chemin, & j'attendois votre ſejour fixe en quelque Ville pour y addreſſer plus ſurement mes lettres. Vous me tirez de cet embarras, en me donnant l'adreſſe ſure de M. le Conte Bardi. Je prie Dieu de tout mon coeur qu'il beniſſe votre voyage de Rome, & qu'il ſoit utile a l'Egliſe. Cette Egliſe mere & maitreſſe a beſoin de ſaints encore plus que de ſcavants. Elle doit nous inſtruire, & je veux ſuccer ſon lait comme un petit enfant. Mais il faut que l'autorité de ſes exemples nous rende dociles, ſimples, humbles, & deſintereſſés. Plus elle eſt contredite & mepriſée par les enfants revoltés, plus elle doit repandre au loin* la bonne odeur de J. C. *N'allés donc pas augmenter le nombre de ces genies penetrantes & curieux, que la* ſcience enfle, *mais nourriſſez Vous* des paroles de la Foy, *pour apprendre aux hommes* a ſe renoncer, *& a etre* pauvres d'eſprit. *Pardon, Mon Reverend Pere, de ce zele indiſcret, mais plus je Vous ayme & je Vous honore, plus je Vous deſire l'unique bien,* Æmulor enim

vos

vos Dei æmulatione. Cupio te in viſceribus Chriſti. *Rome Vous fournira ſans doute de grands ſecours pour vos Annales Benedictins. Cet Ouvrage demande une recherche fort etendue, & meſme une preciſion tres exacte ſur les poincts dogmatiques, qui entreront incidemment dans votre deſſein. Vous ne pouvez point faire l'hiſtoire de tout l'ordre de S. Benoit ſans parler theologiquement de Paſchaſe Radbert, de Lantfranc, de Witteſcalç, de S. Anſelme, de S. Bernard &c. Les matieres du tems n'y peuvent etre oubliées. Je ne Vous dirai rien de ce qui ſe paſſe en France. Vous en ſerez mieux informé par vos correſpondants, qui ſont ſur les lieux, que par moy qui en ſuis eloigné. Je redouble mes prieres pour la paix, mais je la demande vraye, entiere, & conſtante. Toute deciſion ſeroit eludée ſous pretexte d'explication. On demanderoit a l'infini l'explication d'une explication, comme on demande celle de la Bulle. En attendant ces explications, l'erreur croitroit chaque jour, & le ſchiſme prendroit racine. Il faut eſperer que ceux, qui ont retardé leurs ſouſcriptions, ſentirons le danger d'un tel retardement. Priez pour moy, aymez un homme qui Vous ayme & qui Vous honore &c.* Placet autem hic ſubdere depolitiſſimo Fenelonii literarum ſtylo judicium Cardinalis Deſtréi, quod ita ſe habet, *Je ne veux pas finir cette lettre ſans vous remercies d'avoir pris la peine de me copier cet aymable*

ble & ingenieux reproche, que M. de Cambray Vous a fait. En verite il eſt rempli d' un miele attico, *delicieux, & ſans m' en nommer l' auteur, je l' aurois reconnu & dit, que c' eſtoit celuy de Telemaque. Jamais on n' a eſcrit avec des termes ſi flatteurs & plus inſinuans, & ils auroient eſte dans leur place, & en leur perfection, s' ils n' avoient eſte employes aux matieres du Quietiſme, ou a deſvelopper un ſiſteme ſi fort au deſſus de l' intelligence des hommes.*

Caput hoc non claudam, quin prius referam, vacaſſe me Florentiæ perquirendis Archivi Abbatialis monumentis, aſſiduam in iiſdem exſcribendis operam collocante Clerico Amanuenſe, quem ad id negotii ex patria urbe deduxeram, utilemque admodum expertus ſum in Cœnobiis omnibus, quæ Neapolim uſque, & ultra percurri. Florentia, Aretium primo, deinde Peruſiam adveni, brevique me expediens ab inveſtigationibus, quas depoſcebant Benedictina utriuſque urbis Tabularia, Fulgineum, Interamnium, Narnium, Civitatem Caſtellanam pertranſii, ac demum Romam ingreſſus ſum medio menſe Decembri, obviam mihi occurrente cum curru Patre Leandro de Porzia. Amplexati nos invicem amantiſſime, recta contendimus ad ædes Monaſticas S. Calliſti.

CAPUT IV.

De peractis in Romana Urbe, poſt acceſſum ad eam medio menſe Decembri an. MDCCXIV. *uſque ad initium Septemb. ſequentis anni.*

ABerat ab Ædibus S.Calliſti, quum in eas primo pedem intuli, P.Abbas Jo. Baptiſta de Miro Procurator Generalis Congregationis Caſinenſis; at poſt unam dumtaxat horam ad eas regreſſus, venit illico ſingulari cum humanitate cubiculum meum, verbiſque officioſiſſimis teſtatus mihi fuit, gratum ſibi magnopere accidiſſe meum Romam adventum. Contra ego omnino càndide eidem profeſſus ſum, beatum me propemodum arbitrari, quod ejuſdem contubernio frui in Alma Urbe poſſe mihi tandem obtingeret, poſtquam mirificam jucunditatem ante duodecim annos cepiſſem ex præſtita ipſi opera mea Peruſiæ ad conſcribendum Monaſterii S. Petri manuſcriptorum Codicum, quibus ea Bibliotheca abundat, catalogum. Dum tamen eidem exponerem, quam libenter vacaturus forem contexendo Operi, quod mihi Comitia Caſinenſia mandaverant, haud ille mihi diſſimulavit, mirari ſe quodammodo meam illam voluntatem, quandoquidem per decem & octo jam annos jugiter intentus ſuaviſſimis floribus legendis ex Latinæ, Græcæque literaturæ viridario, damnari

nari me poſtea veluti ad metalla paſſus fuiſſem, ad eruenda nimirum e Monaſticis tabulariis tenebroſæ antiquitatis monumenta. Hanc ego notam non aliis verbis declinandam cenſui, quam memorando præſtantiſſimi Mabillonii Annales Benedictinos, qui maximam a Viris Eruditis cujuſvis gentis Authori ſuo gloriam conciliaverant. Subdidi tamen, me diligenter curaturum, ut injuncto mihi munere fungens una ſimul horas nanciſcerer, quas amœnioribus literis dicarem, eoque magis, quod opportunitas mihi daretur, tanto Magiſtro (Abbatem ipſum de Miro digito monſtravi) proficiendi. Viri illius eruditionem quod maximi penderem, declarant verba, quibus eundem collaudavi in mea, quam ſuo loco recenſebo, Diſſertatione de Monaſtica Italiæ Hiſtoria conſcribenda; nam ibi hæc tradidi, *Jo. Baptiſta de Miro, Vir egregius, & interioris literaturæ, nemini in Græca linguæ peritia ſecundus, tamque acri præditus ingenio, ut ad perveſtiganda abdita quæque ſcientiarum apprime factus videretur.* Hic vero ſubjungam, comparationem, quam factam fuiſſe reperio Tom. I. *Italor. erudit. præſtant.* ubi recitatur Jo. Baptiſtæ de Miro Vita, Authore Anonymo conſcripta, inter eundem de Miro, & Jo. Clericum, non ex uno tantum, ut ibi traditur, ſed ex utroque pede claudicare. Narratur enim ad ejus Vitæ calcem, Virum do-

ctum, Horatium Blancum Mediolani interrogatum, quem Italum Philologum Joanni Clerico illi celeberrimo comparari, atque opponi poſſe exiſtimaret, *ſine hæſitatione* reſpondiſſe, *Joannem Baptiſtam de Miro non minori doctrina, & eruditione, quam Clericum, cenſendum eſſe; ingenii autem moderatione laudatiſſima, ſapientiſque animi virtute longe præcellere;* claudicare, inquam, ſine ulla hæſitatione affirmabo æque ex uno, ac altero pede eam comparationem, quod ambos eos viros intus, & in cute bene noviſſe mihi datum fuerit. Favit autem mirum in modum ſtudiis meis, in primis Græcanicis, Abbas de Miro. Iiſdem haud mediocriter etiam opitulatus eſt Pater Leander de Porzia, ea præſertim de cauſa, quod ad inviſendos Eruditos Romæ degentes ſeſe mihi ducem præbuerit. Hos inter primo loco nominabo Clariſſimos Præſules, Fontaninum, Blanchinum, Battellum, Sergardum, Lanciſium, Lucheſinum, Vignolium, Majellam, Montium, nunc S. R. E. Cardinalem, Lambertinum, nunc Sanctiss. Benedictum XIV.; ex Viris autem Clauſtrali diſciplinæ addictis, Gallianum, nunc Archiepiſcopum Teſſalonicenſem, Minorellium, Graveſonium, Ceratum, modo militaris Divi Stephani Eccleſiæ Piſis Antiſtitem, Ayroldum, Aquinum, Bonannum, Baldinum, modo Clericorum ſuæ Congregationis Præpoſitum Genera-

ralem; ac tandem Abbates Aſſemanum, nunc Præſulem, & Vaticanæ Bibliothecæ primum Cuſtodem, Polydorum, de Simeonibus, Cariophylum, Norciam, Adamum, Gravinam, Valeſium. Locum in Regularium nomenclatura non tribui Patribus Petro Benedicto, Joſepho Juvencio, Jacobo de la Fontaine Jeſuitis, Gherardo Capaſſio Servitæ, Cajetano Mariæ Merato ex Clericis Regularibus, Jacobo Laderchio Oratorii S. Philippi, Bernardo Deſirantio Auguſtiniano, Malachiæ d' Inguimbert Trappenſis Inſtituti, in præſens vero Carpentoractenſi Antiſtiti; nam ad hos omnes ſeu adeundos, ſeu excipiendos nullius opis indigus eram. Benedictum, Capaſſium, & Meratum Florentiæ perfamiliariter noveram, ut ſuo loco dixi, Laderchium pariter, quo tempore ad eam urbem acceſſit, Acta S. Creſcii, & Sociorum, ut votis Magni Ducis ſatisfaceret, illuſtraturus; Juvencius, & la Fontaine, humaniter ad me vix Romam ingreſſum advolaverunt, præmoniti, ut mihi faſſi ſunt, de meo adventu intra Decembrem menſem ſequuturo, ille quidem a Patribus Pariſienſibus tam Collegii Ludovici Magni, quam Domus Profeſſæ; hic vero a Patribus Provinciæ Belgicæ, cui ipſe erat addictus; parique celeritate me inviſerunt Deſirantius, & Inguimbertius, quorum iſte in Cœnobio Boni Solatii ſe mihi ſpectandum præbuerat inter ejuſdem

Novitios, ille vero haud mediocriter flagrabat de peregrinationibus meis plura a me ſciſcitari, & præſertim de ſacris Hollandiæ Miſſionibus, & de turbis Lovanienſibus.

Nullius autem ex omnibus, quos hucuſque recenſui, benevolentia æque mihi Romæ profuit, ac illa, qua me complecti dignatus eſt Lanciſius Præſul. Is enim, ut tertio mei Romam adventus die ad deoſculandos Clementis XI. pedes admitterer, obtinuit, paremque honorem haud omnino infrequenter mihi in poſterum impetravit. Lanciſio proinde magna ex parte adſcribo, quæcunque de ejus Pontificis clementia in medium juxta rerum ſeriem ſum allaturus. Hæc ipſa facere nequeo, quin ſtatim paucis lineis hoc loco in anteceſſum complectar. Principio juvit Clemens XI. indulgentia ſingulari Monaſticas meas inveſtigationes, deinde me Sacris Congregationibus, Indicis, Sancti Officii, Sacrorum Rituum, & Librorum Orientalium expurgandorum, accenſuit, inſuper Caſinenſis mei Cœtus Abbatem renunciavit, præterea Infulis Bergomenſibus ornare me inſtituit, ſiquidem eas abdicaret Petrus Cardinalis Priolus, quo iſte animo Romam poſt mortem Cardinalis Aloyſii Prioli properaverat, vacantem ex ea morte Titulum Eccleſiæ S. Marci accepturus, ac demum non obſcuris indiciis animum ſuum ſemel, iterumque aperuit de te-

tenuitatę mea novis honorificentiis augenda. Cuncta iſta in unum breviter coacta indubiis fundamentis inniti palam conſtabit ex teſtimoniis inferius allegandis. Hiſce autem nemo dixerit indigere exhibitam mihi ab eo Pontifice benignitatem in alloquiis mecum habitis de rebus Gallicanis; nemo, inquam, cui compertum fuerit, quam ille cupide literas de iiſdem a me Lutetiæ ſcriptas perlegere conſueverit, teſte Leandro de Porzia, cujus verba ſuo loco recitavi. Illæ ipſæ res unicum ferme argumentum miniſtrarunt ſermonibus, quorum copia mihi ad Sanctiſſimos pedes admiſſo facta eſt. Id contigit, primo quidem ante Feſta Natalitia anni, in quo verſamur, & rurſus poſt Epiphaniæ ſolemnitatem, quæ proxime ſubſequuta eſt. Monuerat me Lanciſius, ut ad eoſdem prima vice accedens paratas haberem, quas in Italiam redux ab Archiepiſcopo Cameracenſi accepiſſem literas, quod haſce libenter admodum conſpecturus, lecturuſque foret Pontifex, adeo bene erga eum Præſulem animatus, ut nil mirum, ſi ſacra is Purpura quamprimum donari contingeret. Literas ergo illas mecum detuli, eaſque ſimul ac ſteti ante Pontificem, proferendi occaſionem e veſtigio ille mihi præbuit; nec dicere valeo quam amanter a capite uſque ad calcem omnes percurrerit, eas nempe, quas meo in hos Com-

mentario Lectoris oculis ſubjeci. Poſtea vero eos de doctrina, & pietate Fenelonii Antiſtitis ſenſus e Sanctiſſimo pectore deprompſit, unde facile mihi innoteſceret, cogitationem de illo Præſule ad Cardinalatum evehendo Pontificia mente jam repoſtam manere. Tandem animum, & conſilia, quibus adductus fuerat ad binas Conſtitutiones edendas, ſcilicet *Vineam Domini Sabaoth*, & *Unigenitus Dei Filius*, his verbis declaravit, quæ mihi ſeu S. Leonem, ſeu S. Gregorium, utrumque Primum, utrumque Magnum, loquentem repræſentarent. Poſt ſeſquihoræ ſpatium e ſuo me conſpectu dimittens imperavit, ut eidem iterum me ſiſterem intra quindecim dies, videlicet poſtridie Feſti Epiphaniæ. Mihi e Pontificio cubiculo exeunti occurrit ſtatim Lanciſius, maximopere cupidus ex me ipſo percipiendi ſeriem, & exitum ſermonum, quos cum Pontifice habuiſſem. Paucis cuncta eidem enarravi, orationemque meam concluſi, tradens, me nihil prorſus dubitare de Purpura intra breve tempus Fenelonio Archiepiſcopo deferenda. Deinde recta adii Vinc. Anton. Alamannum Præſulem, in ædibus Cardinalis Laurentii Corſini (poſtea Clementis XII.) commorantem, Virum mei amantiſſimum, quique profeſſus mihi candide fuerat, ſe flagrantisſime cupere, ut eidem Fenelonio, ſibi quoque optime noto de facie

cie, & de alloquiis, Pontificiam gratiam, & benevolentiam, quanto major fieri poſſet, conciliarem. Nunciavi igitur ei Præſuli eximias laudes, quas Fenelonio tribuentem audieram Pontificem, indeque ſingularem ille in modum gaviſus eſt. At cito verſum eſt gaudium noſtrum in luctum; nam poſt viginti dumtaxat dies nuncius Romam attulit, Fenelonium e vivis exceſsiſſe. Jam dixi ſuperius, die ſeptimo Januarii an. 1715. hujus obitum contigiſſe, eique per tres hebdomadas antevertiſſe Cardinalis Deſtréi fata.

Poſtridie ergo Epiphaniæ ad Sanctiſſimos pedes ſum reverſus, dumque ante ipſos ſtarem, abſque ullo præloquio ſermo a Pontifice excitatus eſt de obitu Cardinalis Deſtréi, qui jam evenerat, & de juſto timore paris infortunii cito ſuperventuri vitæ Cameracenſis Antiſtitis; nam hunc graviſsime ægrotare literæ recens Romam perlatæ ſignificaverant. Conceptum ex utraque iſta calamitate a Pontifice dolorem facile mihi fuit in ejus facie ſtatim deprehendere; at multo adhuc apertius illum declaravit ejuſdem oratio. Deinde me interrogavit, num aliquas de illo Deſtréi interitu Lutetia literas accepiſſem; moxque binas ego protuli, quas Pontifex quum avide manibus ſuis prehendiſſet, fas mihi eſſe putavi eundem exorare, ut antequam ipſas legeret, oculos conjicere digna-

gnaretur in Epiſtolam, quam mihi die 17. Decembris exaraverat idem Deſtréus forma literarum adeo perturbata, quæ utique oſtenderet hominem jam jam apoplexia percellendum. Deſtréi Epiſtola, de qua loquor, ita ſe habet, *Je voy, Monſieur, par voſtre derniere lettre qu' enfin Vous ſeres bien dans peu de jours a Rome. Je croy que Vous y entreres* fauſtis auribus, *comme je le deſire pour eſtablir noſtre reciproque bureau. Puiſque dans le temps de voſtre ſejour en France, ou Vous aves eſte ſi bien traicte meſmes a noſtre Cour, Nous Vous avons veu prendre a tache de combattre ouvertement les belles maximes de l'Egliſe Gallicane, nos principes, le moins qu' on puiſſe faire, c' eſt de Vous reprocher ce tort, de Vous bien gronder ſur cela, mais je Vous declare, que je ne Vous aimeray pas moins, ou eſtimeray. N' oublies point de me dire comme Vous eſtes traicte par le Pape a voſtre arrivée. J' ai veu le Conte Bardi toujours egalement de vos amys. Je luy ay dit que ſi noſtre commerce a voſtre gre eſt plus ſeur par ſon canal, je le continueray, & je prendray une autre route, ſi elle Vous paroiſſe plus ſeure. M. d' Amelot partit il y a 8. jours avec Tarni. Suivant ce que Vous me manderes touchant les pas des deux perſonnages, Nous entrerons plus en matiere. Suggeres moy tout ce que Vous croyes eſtre de quelque uſage pour voſtre ſeruice.* Parum abfuit, quin hujuſcemodi Epiſtola lacry-

mas

mas eliceret ex oculis Pontificis. Benigniſſimas vero ex ejus ore laudes elicuit acre ſtudium, quo ad impugnandas Libertates, quas vocant, Gallicanas incenſum me fuiſſe, dum Pariſiis morarer, eadem Epiſtola teſtabatur, multaque de eo argumento ſubjunxit, quæ ſummo rubore genas meas compleverunt.

Obtuli deinde Pontifici Noallii Cardinalis Epiſtolam, atque, ut verum fatear, nullum quidem in ejus vultu, ipſam ſeu dum ſacris manibus acciperet, ſeu dum legeret, acrimoniæ, vel acerbitatis indicium conſpexi; ſpectandam tamen mihi dedit invicti pectoris conſtantiam in reprimenda refractariorum audacia. Hæc Noallii Epiſtolæ ſunt verba, *Apres avoir eſté privé tres long tems, Monſieur, de vos nouvelles, j'ai receu celles que Vous m' avez enfin donné par voſtre lettre du 23. de Novembre. Elle m' a fait un ſenſible plaiſir. Mais je ſuis ſi affligé aujourdui de la mort de M. le Card. Deſtrées, que je ne puis eſtre plus long tems a Vous en parler. Je ne doute pas que Vous n' en ſoyes auſſi, car Vous y perdez beaucoup, c' eſt une perte publiquè, mais elle eſt tres particuliere pour moy. C'eſtoit un amy ſolide & precieux, que je regretterai toute ma vie. Il a voulu, que je lui rendiſſe le dernier devoir de l' amitié en me chargeant de l'execution de ſes dernieres volontés. Il fut enterré hier au ſoir, il eſt regretté univerſellement, Je ne doute pas qu' il ne le ſoit auſſi en Italie, car*

car il merite de l'eſtre par tout, ou il a eſté connu. Je Vous ſouhaite les bonnes Feſtes & la nouvelle année parfaitement heureuſe, non pour ſuivre le cerimonial, mais pour ſatisfaire le mouvement de mon coeur. Comptez ſur cela s'il Vous plait, continuez moi l'honneur de vos bonnes graces, & ſoyes perſuadé que je les merite par l'eſtime & la conſideration tres ſincere, avec les quelles je ſuis a Vous, Monſieur, tres parfaitement.

Reſtabat Renodotii Epiſtola. Hanc Pontifici ferme me pœnituit contradidiſſe, quod Scriptoris nomen præferret, a quo, ut noram, ejus animus foret abalienatus. Hunc vero mihi dumtaxat aperuit, pòſtquam eandem ille perlegiſſet, quæ hiſce verbis concepta erat, *Vous ſerés ſans doute touché au vif, Mon Reverend Pere, de la perte infinie que nous avons faite en la perſone de Monſeigneur le Cardinal d'Eſtrées. La tendreſſe qu'il avoit pour Vous, & toutes les marques qu'il Vous en a données, engageroient un coeur moins bon que le voſtre a le regretter, & je juge que Vous en eſtes bien touché. Jugés donc de ce que je dois reſſentir, apres trente ans de connoiſſance, & de commerce reglé preſent ou abſent. Je Vous avoüe auſſi qu'il y a tres long temps que je n'ay eu une pareille affliction, tant pour la perte que je fais en particulier, que par celle que fait Monſeign. le Card. de Noailles, pour le quel il avoit une ami-*

amitié tendre, meſme avant l'alliance, qui en a eſté le fruit. Ce qui eſt encore tres douloureux, ſa mort a eſté cauſée par un accident d'une obſtruction dans les entrailles, qui a eſté augmentée par les breuvages & lavements qui ne paſſerent point : car au reſte on luy a trouvé toutes les parties ſaines, excepté une petite pierre dans la veſſie, mais qu'il euſt pu garder vingt ans : en ſorte que ſans cet accident qui la emporté on auroit pu eſperer de le conſerver encore pluſieurs années. Enfin Dieu eſt le maitre, il ſe faut ſoumettre a ſes ordres dont les ſecrets nous ſont impenetrables. Ce qui peut conſoler eſt, qu'on n'a gueres veu de perſonne de ce rang plus veritablement regrettée. Il mourut le Mercredy ſur les 10. *a* 11. *heures du ſoir, & le Dimanche il me parla de Vous avec toute l'affection poſſible. Il a fait M. le Card. de Noailles executeur de ſon Teſtament qu'il avoit mis entre ſes mains, il y a quelque temps, & entre pluſieurs legs il en fait un de deux mille eſcus a ſon Egliſe titulaire d'Albano, & a eu ſoin de tous les domeſtiques. Nos bons Peres le regrettent comme Vous pouvez croire ne pouvant trouver dans quiconque luy ſuccedera l'amitié, la bonté, & la commodité qu'ils avoient avec luy. Il laiſſe quinze mille livres a la Maiſon, ſans la charger de rien. Il n'y a que le* רבנוי, *qui par une fermeté heroique n'eſt pas pour cela ſorti de Verſailles, ou il fait des ſollicitations a fin de tirer de quoy four-*

fournir a la deſpenſe de ſon ouvrage. Il a fermé deſormais la porte aux Italiens, & ſi le Grand Duc ſçavoit ce qui ſe paſſe, il ne le laiſſeroit pas long temps icy.

Lecta hac Epiſtola a Pontifice, tunc primum, ut paulo ante dixi, abalienatus ſeſe mihi prodidit ejus animus a Renodotio, namque ſibi certo conſtare affirmavit, hominem hunc unum ex iis eſſe, quos deſcripſerat ſuis in literis, a tribus circiter menſibus ad Cornelium Bentivolum, Apoſtolicæ Sedis in Gallia Nuncium, exaratis. Idque quum dixiſſet, inter innumeras ſchedas, quibus opplebatur tabula, ad quam ſedebat, literas eaſdem ſedulo perquiſivit, inventaſque oculis meis benigniſſime ſubiecit. Eas ipſas allatas fuiſſe reperio in altero Tomo Epiſtolarum, & Brevium ſelectiorum Clementis XI. quæ anno 1724. Romæ ex Typographia Cameræ Apoſtolicæ prodierunt, placuitque mihi magnopere in iiſdem ea iterum modo legere, quæ ut coram ſeipſo legerem, idem Pontifex non indulſerat tantum, ſed imperaverat. Admonet ibidem eundem Nuncium, merum eſſe, ſubdolumque Refractariorum commentum, Fautorum nimirum Cardinalis Noallii, qui palam edicere auſi fuiſſent, Pontificem in negotio Conſtitutionis a ſenſibus ejuſdem Cardinalis non admodum alienum, quin etiam rem cum eo componendi cupidiſſimum eſſe,

ac

ac ejuſdem notitiam occulta, tutaque via accepiſſe jactarent, *che non hanno ſcrupolo di dire, che tenendo eſſi corriſpondenza con Perſone, che hanno l'adito frequente appreſſo di Noi, e godono la noſtra confidenza, ſanno perciò molto bene, quali ſono li noſtri veri ſentimenti, e come eſſi vantano, li ſanno aſſai meglio del Nunzio, quale dicono eſſere ingannato, e che non ſa il vero ſegreto; affermando tutto ciò con tanta franchezza, ch' ora mai anche l' iſteſſo Nunzio, per quanto ci ſi dice, pare che cominci a dubitarne, e non ſappia che dover credere.* Petiit a me Pontifex, poſtquam integram illam Epiſtolam legiſſem, num mihi quoque videretur, in ſubdolorum eorum hominum catalogum juſte referri poſſe Renodotium? cui interrogationi nil aliud demiſſo capite reſpondi, niſi conſuetudinem a me cum eo homine Pariſiis ſervatam hujuſcemodi fuiſſe, qualem cum eodem ſervari a Blanchino Præſule admodum cordato obſervabam, qualemque ſervandam eſſe invicem conveneramus, per quam ſcilicet noſtra erga eundem facilitas nihil obeſſet, quominus ab illo cavendi diligentiſſime animum attenderemus.

Ultimo loco verba aliquot humaniſſime Pontifex fécit de penſo Hiſtoriæ Monaſticæ literis mandandæ mihi injuncto, paratumque ſe exhibuit meis illis lucubrationibus benefice favere. Inde ego occaſionem cepi Sanctitatem

tem Suam exorandi, ut Collectanea de rebus Monaſticis a Cornelio Margarino in plures manuſcriptos Tomos redacta, & in Arce Caſtri S. Angeli aſſervata, mecum communicari mandaret. Annuit illico Pontifex precibus meis. Eo autem theſauro potitus quum fuiſſem, cogitavi de relinquendo S. Calliſti Cœnobio, adeundoque alio S. Pauli extra Urbis muros, quo tranquillius in iſto evolvendis Voluminibus illis vacarem. Diſtuli tamen profectionem hanc uſque ad ferias Bacchanalium, nam memini equorum curſum, qui in alma Urbe per eaſdem fieri aſſolet, me proſpectaſſe ſemel ex feneſtris ædium Cardinalis Gualterii, & memini pariter ad ipſas eo die conveniſſe inter cæteros, præter Cardinalem Gualterium, Cardinalem Origum, PROSPERUM LAMBERTINUM (SUMMUM MODO PONTIFICEM) Bartholomæum Maſſeum, Petrum Paulum Marcolinum, Præſules, Abbatem denique Joſephum Simonium Aſſemanum; nec memoriam meam fugerunt ſermones, quos cum hiſce omnibus tunc habui, cum Gualterio quidem de rebus Gallicanis, cum Origo de Scriptis, & fortuna Aonii Palearii, cum LAMBERTINO de Antonio Abbate Turellio, in Arce S. Angeli tunc miſere incluſo, cum Maſſeo de ſumma clementia, qua me ante paucos dies Pontifex exceperat, cum Marcolino de irritis conatibus, quos ad me Lutetiæ inviſendum adhibuerat, fru-

ſtratis ex ſuſcepta a me per Galliæ provincias peregrinatione, cum Aſſemano tandem de nupera ſua in Ægyptum juſſu Pontificis navigatione, pretioſiſque Codicibus inde relatis ad Vaticanam Bibliothecam locupletandam. Demum memini (ut hoc etiam addam) occaſione mei ſalutandi uſos juvenes quoſdam Collegii S. Pauli, ædes Cardinalis Gualterii ſubiiſſe, inibi equorum etiam curſum ſpectaturos, eoſque, antequam iſte conficeretur, mihi inſinuaſſe, ut curarem ſibi ab eodem Cardinali currum (nam omnino adveſperaſcebat) ſuppeditari ad Cœnobium ſuum repetendum, huicque poſtulationi meæ eundem Cardinalem aſſenſiſſe, addidiſſe tamen, *Cependant je Vous avoüeray bonnement que mon Ecurie n'eſt pas en trop bon état*. Verba iſta haud mediocrem mihi mirationem moviſſe, nequaquam diſſimulabo, quod in mentem meam tunc redierint diſſeminati de ejus Cardinalis ante annum circiter Pariſios adventu rumores, quod ſcilicet eo acceſſiſſet cauſa ſuſcipiendæ Regni adminiſtrationis, qualem antea geſſerant Mazarinus, & Richelius, Cardinales, ac proinde ad divitias indipiſcendas, quæ (aiebam ego) de ſtabuli paupertate ipſum ſecurum feciſſent. Rumores illi quam varios, quam ancipites ſermones excitaverint in Pariſienſi Aula univerſa, omnium maxime novit Card. Paſſioneus, nam abſque dubio memoria ſua retinet hila-

res horas, quas ambo ſumpſimus, de inani ea fama vel coram ipſo Cardinali, incolumi tamen honeſtate, ludos facientes, ſemel quidem, dum levi admodum morbo impeditum eundem inviſeremus, rurſus vero, dum menſæ Marchionis de Torcy, eodem adſtante, conſideremus.

Seceſſus meus in Cœnobium S. Pauli, qui toto Quadrageſimalis jejunii intervallo perduravit, opportunitatem mihi maximam largitus eſt Margarini Collectanea perſcrutandi, calamumque Amanuenſis mei aſſidue exercendi. Adiit ſemel eo tempore ad Cœnobium illud Amelotus, quem frequenter in literis ſuis Deſtréus memoraverat, tuncque officioſe ad me ſalutandum accedens, viſus eſt Gallicarum rerum magnopere delectari narrationibus, quas fundere adeo paratum me invenit, ut facile cujuſvis argumenti quæſtionibus ab ipſo inſtitutis reſponderem. Abſtinuimus tamen ambo a verbo ullo faciendo de negotio, cujus cauſa Romam fuerat ille a Rege ablegatus; jucundumque utrique valde fuit, colloquiis noſtris tempus teri præſertim in deſcribendis tot, tantiſque itineribus, quibus Galliæ provincias peragraveram; nec dubitavit idem affirmare, ſe neſcire, num Gallus quiſquam inveniretur, qui paribus per eaſdem vagationibus gloriari poſſet. Aderat cum Ameloto Abbas de Targni, iſque antea etiam mei viſendi occaſionem Romæ

mæ ceperat, & utraque vice cum eo pariter mihi placuit omnino abſtinere a ſermone de ejuſdem ablegationis cauſa. Poſt Paſchalia Feſta ad S.Calliſti Ædes regreſſus, æſtivos in hiſce menſes collocavi, Monaſtica Margarini excerpta frequentiſſime ad manum habens. Hiſce ut adjungere valerem Chronici Farfenſis exemplar, Cardinalis Franciſci Barberini humanitas effecit. Hujuſcemodi indulgentiam mecum a Purpurato eo Viro adhibitam mirati admodum ſunt P. Abbas de Miro, & P. Leander de Porzia, multoque magis quod ad eandem cumulandam, nitide ille me in prandio apud ſe accepiſſet. Studia tamen illa in Monaſticas chartas impenſa haud obſtiterunt, quominus ſalutationibus me darem ſeu amicorum, ſeu etiam Cardinalium. Otthobono, & Priolo, Cardinalibus, ut primo Romam ingreſſus ſum, officia mea detuleram, cujuſmodi depoſcebat civica inter nos neceſſitudo. Ex eodem ordine, quos frequentius adivi, ii fuerunt, Ptolomæus, Salernus, Caſinus, Fabronus, Vallemanus, Imperialis. Inter iſtos nemo libentius Gallicarum rerum ſtatum me referentem audiebat, quam Fabronus; at una ſimul ſummopere avebat ex meo ore percipere, cujuſnam generis forent colloquia, quæ de Conſtitutione *Unigenitus*, & de Cardinali Noallio cum Sanctitate Sua inirem. Inde autem mihi facile erat internoſcere, eidem Fa-

brono parum gratam accidere ſuorum quorundam Collegarum, & Caſini præſertim, & forte ipſius Pontificis, mitiorem, ſeu lentiorem in eo negotio agendi rationem. Communicare is mecum conſueverat folia quævis impreſſa, ſubinde e Galliis ſibi tranſmiſſa, viciſſimque ſecum a me communicari gaudebat literas, quas inde reciperem.

Quas menſe Majo ad me dederat Fleurius, Antiſtes Forojulienſis, in quibus mentionem fecerat ejuſdem Eccleſiæ a ſe abdicatæ, aut jam jam abdicandæ, a Lanciſio quæſivi, an opportunas eas ipſe cenſeret, quæ Pontificis oculis exhiberentur proximo die ejuſdem pedibus tertium deoſculandis jam mihi, ut certiorem idem Præſul me fecerat, conſtituto. Imo maxime opportunas, reſpondit ſtatim Lanciſius; nam de cauſa, qua adductus Epiſcopus ille Eccleſiam ſuam cito relicturus foret, nonnulla magni momenti Pontifex ex poſtremis Nuncii Pariſienſis literis reſcierat. Nihil amplius de ea cauſa mihi Lanciſius ſignificavit, eandemque alto ſilentio in ſuis ad me datis ſupprimi a Fleurio, eaſdem legendo Pontifex deprehendit. Hæc autem erat ipſarum ſumma, *La lettre M.r dont vous m'avez honoré du 23. Mars m'eſt revenue par Paris, & c'eſt la ſeule que j'aye receue depuis le mois de Novembre dernier. Celle que Vous aviez addreſſé a M. le Conte Bardi n'eſt pas venue juſ-*

juſqu' a moi. Je ſuis ſurpris que la mienne ait eu une meſme ſort, & je ſuis faché de touts les obſtacles, qui ſe ſont trouvés dans un commerce, qui m'eſt infinement precieux. A la lenteur avec la quelle vos lettres perviennent juſq' icy, je ne ſcai ſi je pourrai avoir la reſponſe a cette cy avant mon depart de ce Dioceſe. Je l' addreſſe a M. de Monaco a fin qu' elle Vous ſoit rendue plus toſt, & je demeureray icy juſqu' au commencement du mois de Juillet. Vous pouvez prendre vos meſures la deſſus pour ſcavoir, ſi une lettre de Vous pourra encore parvenir juſq' a moy en l' addreſſant auſſi a M. le Prince de Monaco. Juſqu' a ce que ce commerce ſoit mieux reglé, il n'y a pas moyen d' entrer en matiere ſur toutes les choſes, qui peuvent nous regarder l' un & l' autre, & nous donner une curioſité mutuelle d'en eſtre inſtruits. J'ay une vraje impatience de ſcavoir comment Vous Vous trouvez de l' air de Rome, & ſi Vous le reſpirés avec plaiſir. Je n' ay doute que Vous ne fuſſiés infinement content de M. Amelot. Je ne connois guere d'homme plus ſage, & plus rempli de merite & de vertu. Je lui euſſe ſouhaité une commiſſion plus agreable & moins epineuſe a traiter. S' il eſt encore avec Vous, je Vous ſupplie de lui temoigner, combien je ſuis ſenſible a l' honneur de ſon ſouvenir, & le cas que je fais de ſon amitié. J'ay fais un Mandement pour dire adieu a mon Dioceſe, & ſi je ne puis pas Vous en donner les premices,

comme de l'autre, je voudrois au moins pouvoir Vous en envoyer un Exemplair ſans qu' il Vous en coutaſt le port. Au reſte je vous ay toujours connu un ſi bon coeur, mais en meſme tems une ſi grande fermetè, que je ne crains point de Vous annoncer une mauvaiſe nouvelle de la meſme maniere, qu' Homere fit annoncer a Achille la mort de ſon ami Patrocle. Je Vous dirai donc, qu'un des vos chers chevaux Giſt, le cher compagnon de vos voyages & pour le quel Vous aviez tant de tendreſſe, ce pauvre animal n'a pu ſurvivre a la douleur de s'etre ſeparè de Vous, & il y a cinq ou ſix mois qu'il a quittè ce monde. Je ne puis Vous en dire davantage aujourduy, & je reſerve les choſes ſerieuſes pour un tems, ou je ſerai aſſeurè qu'elles puiſſent parvenir ſeurement juſqu'a Vous. Perſonne au monde, Monſieur, ne deſire plus quelque part dans l'honneur de votre amitiè. Hæc quum Pontifex legiſſet, mox benigne mihi expoſuit quidnam ipſe ſentiret de abdicatione, quam Forojulienſis Antiſtes decreverat, eam ſcilicet ortum trahere ex conferendo quam primo in eundem Præceptoris Delphini Regii munere. Id utique contigit, at poſt mortem tantum Ludovici Magni. Tenere deinde collacrymatus eſt Pontifex graviſſimis periculis, quæ Chriſtianæ Reip. imminebant ex Turcico bello, niſi iis removendis Imperator, Rex Poloniæ, aliique Principes, & quam maxime Veneti, in quorum

rum præſertim ditiones belli ejuſdem impetus jam irruebat, conatus omnes adhibuiſſent, quibus certe minime defutura pollicebatur Apoſtolicæ Sedis ſubſidia. Demum ad Gallica negotia revertens, incredibili clementia dignatus eſt legendas mihi literas contradere, quibus ante tres menſes ultro a ſe conveniendum Cardinalem Noallium paterna charitate impellente putaverat. Ea lectione abſoluta ingenue faſſus ſum, me non videre, quo pacto idem Cardinalis literis illis acceptis manus ſtatim victas non daret, debitaque proinde reverentia Conſtitutionem *Unigenitus* & ipſe ſuſciperet, & una curaret, ut ab omnibus in Pariſienſi ſua Diœceſi obſervaretur. Eas ipſas literas volupe mihi maxime fuit iterum in præſens perlegere in Collectione Romæ impreſſa, quam paulo ante laudavi. Ferreum profecto pectus ei ſit oporteat, qui verbis iſtis non commoveatur, *Id totum in manu tua eſt, Dilecte Fili Noſter, ſi ſcilicet Apoſtolicæ Noſtræ Conſtitutioni ſincera, ac ſimplici ſuſceptione Te ſubjicias, eamque in commiſſa Tibi Diœceſi omnino ſervari præcipias. Poſtulat hoc a Te recens omnium pene per Galliam Fratrum tuorum, imo & aliarum quoque nationum exemplum. Poſtulat ipſius Eccleſiæ tua, quæ in Beati Petri Fide, & Apoſtolicæ Sedis adhæſione ſemper excelluit, pax, & tranquillitas. Poſtulat, ac plane exigit Chariſſimi in Chriſto Filii Noſtri Lu-*

Ludovici Francorum Regis Chriſtianiſſimi pietas, in cujus corde tantum Religionis zelum miſeratio divina conſtituit, ut eam univerſis Regni negotiis anteponat. Poſtulat demum vel ipſa tua ampliſſima Cardinalatus dignitas, qua Sedes Apoſtolica Te ornavit, ſibique non beneficii modo, ſed & ſolemnis Jurisjurandi vinculo magis obſtrinxit, atque una cum omnibus aliis Venerabilibus Fratribus ad omnimodam Nobiſcum in eodem ſenſu, atque ſententia convenientiam invitat, revocat, & ſuo quodam jure repetit, atque compellat.

Tandem Pontifex, antequam me e conſpectu ſuo dimitteret, ſententiam meam exquiſivit de Gallica Verſione N. Teſtamenti per Doctorem Hureum confecta, quam ſcilicet meo examini a Congregatione S.Officii ſubjici ipſe mandaverat. Repoſui, plura jam a me adnotata fuiſſe tam in Verſione, quam in Notis eidem adjunctis, ac brevi paratum me fore ad cenſuram meam in Sacra illa Congregatione de more recitandam. Quæſivit inſuper, an ſatis amplam Monaſticæ eruditionis ſegetem colligere mihi daretur ex Margarini Collectaneis. Haud diſſimulavi ita eſſe, at una ſimul ſubjunxi, caute ea a me legi, quod memoriæ meæ inſideret Mabillonii dictum de Caſinenſi illius Bullario, *Incipit ab inſigni mendacio*. Dictum hoc mihi non una tantum vice San-Germanenſes Patres memorarunt.

CA-

CAPUT V.

De geſtis inter morandum in eadem Romana Urbe ab initio Septembris uſque ad finem Novembris an. MDCCXV.

MOrs Ludovici XIV. Regis Chriſtianiſſimi, quæ contigit die 1. Sept. an. 1715., quanto mœrore affecerit Clementem XI. declarant hujus literæ tam ad Ludovicum XV. ejus Abnepotem, & in Regno ſucceſſorem, quam ad Philippum Ducem Aurelianenſem, ejuſdem Regni Adminiſtratorem. Ambæ datæ viſuntur inter Epiſtolas, & Brevia ſelectiora Clementis XI. die 20. Sept. hujuſce anni. Primarum hoc eſt exordium, *Acerbiſſimum Chriſtianæ Reip. inflictum vulnus parum ſentire videremur, ubi Majeſtati Tuæ qui fuerit dolor noſter, ac mœror in obitu clar. me. Ludovici Francorum Regis Chriſtianiſſimi Proavi tui verbis explicare conaremur.* Alteræ autem his verbis inchoantur, *Plurima profecto ſunt, quæ in ipſo Pontificatus noſtri primordio (Domino ſic permittente, ac peccatis hominum, vel potius noſtris Divinam ultionem provocantibus) Catholicæ Religioni triſtia, ac luctuoſa contigerunt, propter quæ cor noſtrum moleſtiſſimis curis, ac aſſiduo dolore conficitur; verum funeſtiſſimo accepto nuncio, quo claræ memoriæ Ludovicum Francorum Regem Chriſtianiſſimum Patruum tuum*

tuum deceſſiſſe cognovimus, ſolicitudini, mœrorique noſtro maximus plane cumulus additus eſt. Binis hiſce exordiis tertium conjungam, quod præfert Oratio habita in Conſiſtorio a S. Sua die tertio poſt literas illas exaratas, *Venerabiles Fratres, ingentem dolorem, quem Vos una Nobiſcum ſuſcepiſſe non dubitamus, ubi primum, fama ipſa vulgante, Chriſtianiſſimum Regem Ludovicum XIV. deceſſiſſe audiviſtis, acerbius hodie renovare, inflictumque animis noſtris vulnus exaſperare cogimur: dum hoc ipſum triſtiſſimum nuncium Nobis per literas novi Regis, ac Ducis Aurelianenſis Regni Rectoris, inſignibus utriuſque eorum in Nos, & hanc Sanctam Sedem filialis obſervantiæ notis refertas, nuperrime confirmatum, Vobis ex hoc loco, ut moris eſt, communicamus.* Scripta hujuſcemodi omnia, antequam etiam vulgarentur, Lanciſius comperta habens (nam eo nemo, ut paſſim ferebatur, ex Aulicis Clementis XI. familiarius hujuſce arcanis admittebatur) mihi per Urbem ſpatianti forte fortuna obvium ſe faciens, & eorundem Scriptorum notitia me donavit, & una ſimul monitum fecit, ut ſtatim ac ab Epiſcopo Forojulienſi quidpiam novi de Gallicarum rerum poſt Ludovici XIV. obitum ſtatu percipere ex ejuſdem literis mihi contigiſſet, rem ipſi ſignificarem, quod ea Pontifici per ſe ipſum delata, abſque dubio ad Sanctiſſimos pedes nulla interpoſita mora advocarer. Foroju-

julienſis literas a me nonniſi intra menſem Octobrem, quo tempore conſtitutam fuiſſe jam intellexeram Pontificis ruſticationem in Arce Caſtri Gandulphi, expectari poſſe affirmavi, indeque ille ſubjunxit, me pigere haudquaquam debere, ſiquidem eæ literæ interea meas ad manus venirent, breve illud iter conficere. At nil opus fuit mea illa profectione; nam literæ ejus Antiſtitis me convenerunt non Romæ, ſed in Albani urbe, ad quam benevole me deduxerat Cardinalis Aloyſius Priolus, ut una ſecum per tres poſtremas Octobris hebdomadas ibi habitarem.

Eas itaque literas, & quidem copioſe ſcriptas, vix Albani receperam, quum nihil moratus ſum ipſemet Lanciſium in Caſtro Gandulphi adire, & æque ille abſque mora Pontificem admonuit, me ibidem adeſſe. Ad eundem ergo poſt horæ quadrantem admiſſus, an fauſta nuncia afferrem, mox interrogari me ſenſi, Nec enim, inquit, hujuſmodi ſunt, quæ ad Nos hoc ipſo die Pariſienſes literæ pertulerunt. Scriptas ad me ab Epiſcopo Forojulienſi nihil ingratum continere reſpondi, moxque ipſis prolatis, Pontificem rogavi, ut ſineret eaſdem a me ipſo recitari, potiuſquam ab ipſo legerentur, ſiquidem ejuſdem Antiſtitis ipſamet manu exaratæ non calami ductus, ſed arcanas tantum notas repræſentabant. Rem ita ſe habere affirmavit Pontifex, viſu quod-

quodammodo territus earundem notarum; quare haud ægre paſſus eſt lectoris officio me fungi. Incœpi ergo, *La derniere lettre, Monſieur, dont Vous m'avez honoré eſt du 15. Sept. & celle du 27. Aouſt me fut rendue auſſi aſſes toſt, mais celle du 27. May avoit fait a ſon ordinaire le tour du monde avant de parvenir jusqu'a moi. Vous voyez que je ſuis bien en reſte avec Vous, & j'avoüe ma faute, mais elle eſt bien excuſable apres tout ce qui m'eſt arrivé. Je n'ay pas eu un moment a moy depuis que je ſuis icy, & la vie, que je mene, eſt ſi opposée a mes projets, que j'ay regretté plus d'une fois ma ſolitude de Frejus. En arrivant j'ay appris que le feu Roy eſtoit a l'extremité, & qu'il m'avoit fait l'honneur de me nommer precepteur de ſon petit fils par un codicille. S'il avoit eſtè en etat de m'entendre, je l'aurois ſupplié de me decharger d'un fardeau qui me fait trembler, mais apres ſa mort on n'a pas voulu m'ecouter, & on m'a repondu, que je ne pouvois reſiſter aux volontès d'un Roy mourant, qui devojent m'eſtre ſacrées. J'en ay eté malade, & je ne me conſole pas de la perte de ma liberté. Voila, Monſieur, ma ſituation preſente, & ainſi votre joye de cet evenement eſt plus grande que la mienne. Je Vous rends mille tres humbles graces de la part que Vous voulez bien y prendre, & je ſerois bien faché de douter de la ſincerité de votre compliment. Je rendis hier votre lettre*

tre a M. le Duc d'Orleans, qui me parut fort ſenſible a votre ſouvenir. Il me dit en termes expres qu'il Vous eſtimoit fort, que Vous eſtiez un homme d'une grande erudition, & qu'il contoit que Vous ſeriez de ſes amis. Je repondis tout ce qui pouvoit le confirmer dans cette penſée, & je ne doute pas, que Vous n'en receviez de reponſe tres gracieuſe. La crainte de voir renouveller a S. Basle l'hiſtoire des Arnoux me l'a faite quitter, & le feu Roy me donna l'Abbaye de Tournus, qui eſt beaucoup plus belle, & dont les faſtes ſont moins tragiques. J'en attends les Bulles inceſſamment, & je ne ſcay ſi le S. Pere aura eu egard a la priere, que mon ieune maitre & diſciple en meſme tems a bien voulu luy faire en ma faveur. Il n'eſt plus queſtion ni de Concile ni de depoſition, & on nous aſſeure, que tout va s'accomoder a la ſatisfaction de Rome, & du Clergé, Pace etiam injuſta opus eſt *& j'eſpere qu'elle ſera bonne & ſolide. Je donnerai de mon ſang pour la faire deſcendre du Ciel. Le courrier barbu eſt a la remiſe, & ſes bottes ſont a vendre. Il en a au moins une Croix & il n'a plus de Capucin que la barbe,* Alter ab integro ſæclorum naſcitur ordo, & *il faut eſperer qu'Aſtrée Nous va venir revoir. M. le Duc d'Orleans charme tout le monde par ſon affabilité & ſon application aux affaires. Il n'y a a craindre que ſa ſanté ne puiſſe ſoutenir un auſſi grand travail. Je ne Vous ay pas envoyé*

ma derniere lettre Paſtorale I. *parceque je n' en ay plus, & je crois que l' on peut ſupprimer toutes les autres raiſons apres celle la. Si cependant Vous avez envie de la voir, M. le Card. Zondadari en a un exemplaire, que Vous pourriez luy demander. Je n' ay pas encore veu M. Amelot depuis ſon retour, il eſt dans le Conſeil des affaires etrangeres. Quand je ſerai un peu plus en repos, ie vous en dirai davantage. M. le Card. de la Trimouille vouloit cacher la belle action, qu' il a fait en refuſant Cambrai, mais elle a eſté ſcue, & elle eſt digne d' un coeur comme le ſien, & d' un homme de ſa naiſſance. Soyez perſuadé, Mon cher Monſieur, qu' en quelque etat que je ſois, je Vous honorerai & aimerai autant que Vous le merites, que perſonne ne Vous rends plus juſtice que moi, & ne connoit mieux le prix de votre amitié. J' ay regretté que Vous ne fuſſies pas d' une condition moins brillante, car je Vous aurois prié de m' ayder l'education de mon jeune Prince. Perſonne n'euſt eté plus capable que Vous de luy former l' eſprit & le coeur. J' ay bien peur qu' apres avoir lu ma villaine ecriture, ne jugiez que je ne ſuis pas meſme capable de luy apprendre a eſcrive. Je ſuis, Monſieur, avec les ſentimens que je vous ay devoue.*

Quum hæc omnia Pontifex animo ſummopere intento percepiſſet, mirari ſe dixit, quod nulla in iis literis mentio fieret delatæ Car-

Cardinali Noallio ab Aurelianenſi Duce in Conſilii Conſcientiæ conventu Præfecturæ. Hæc illa res eſt, quæ animum Noſtrum adeo torquet, ſubdidit Pontifex, ut nihil magis, conſuetaque dignatione ſua utens legendas mihi obtulit literas, quas de eo argumento nuperrime ad eundem Ducem conſcripſerat, eas ſcilicet ipſas, quæ in Tomo II. Collectionis ſæpe laudatæ p. 499. impreſſæ viſuntur. Enitet in iiſdem, quemadmodum in reliquis omnibus ex ejus Pontificis calamo profectis, religio, prudentia, ac ſapientia, ut a nemine legi poſſint, quin fateri adigatur, habendas omnino eſſe pro canone Apoſtolicarum literarum, quod undique illæ referant, omnimodiſque ſuſtineant ſcribentis perſonam, qua nihil auguſtius, nihil inter mortales divinius. Inter cætera his verbis compellat Pontifex Ducem Aurelianenſem, *Verum cum animum noſtrum nullatenus inducere poſſimus, Te Principem egregia non minus ſapientia & doctrina, quam ſingulari in Orthodoxam Religionem ſtudio praditum, ac in obſequio erga hanc Sanctam Sedem, ut non ſemel profeſſus es, nemini ſecundum, adduci potuiſſe, ut tanti momenti Præfecturam eidem Cardinali de Noailles deferres, niſi prius compertum, ac prorſus exploratum habuiſſes, quod ipſe quam primum, imo etiam antequam novum hoc munus obire inciperet, officii ſui debito cumulate ſatisfacturus eſſet, omniaque hæc*

in

in re perperam geſta, congrua emendatione penſaturus; hac una ſuaſione animi noſtri ægritudinem temperamus &c. Ingreſſus fueram ad Pontificem hora vigeſima prima, jamque prope erat ut pulſaret vigeſima tertia. Quare veritus Lanciſius, ne colloquia, quibus me Pontifex detinebat, diutius adhuc protracta tempus aſſuetæ veſpertinæ deambulationi ſurriperent, irruit repente libertate uſus, quam ipſi largiebatur Pontificii Archiatri munus, in cubiculum, & colloquia noſtra abrumpens, *Padre Santo,* inquit, *ſe ne viene già la notte, e la buon' aria che ſpira invita al paſſeggio.* Obſtupui, dum eundem hiſce verbis a Pontifice repelli intelligerem, *Abbiate pazienza, uſcito che ſia da Noi or ora il P. Querini, ci conviene ſtarcene due altre ore al Tavolino con la penna in mano, quando bene doveſſimo laſciarci la vita.* Vix puto Pontificem alium reperiri poſse, qui valetudinis ſuæ curam adeo neglexerit, ne vel breviter Apoſtolicas ſuas occupationes intermitteret, ſiquidem eaſdem non intermitti, negotii alicujus natura poſtulaſset. Prolixioris Colloquii mei cum Pontifice rumor Albanum ſtatim pervaſit, quare poſtero die horis matutinis, dum ſpatiatum de more procederem Cardinali Priolo inſerviens, Cardinalis Franciſcus Aquaviva, qui forte nobis occurrit, hæc ad me verba fecit, *Coſa avremo P. Querini da ſcriver a' noſtri Corriſ-*

riſpondenti di Roma del ſuo tanto lungo tète a tète con Sua Santità? Gran negozi, gran negozj! arrivati fin' ad impedire la ſolita uſcita. Subriſi ego, ſubriſitque Cardinalis Priolus, noſtrumque ſinguli iter proſequuti ſumus. Eidem Priolo omnia jam narraveram, & inſuper ejus oculis expoſueram breves quaſdam literas, quibus me exornaverat Dux Aurelianenſis, conſentaneas profecto iis Regiæ illius Celſitudinis ſenſibus, quos mihi teſtatæ fuerant Forojulienſis Præſulis literæ.

Romam una cum Cardinali Priolo repetii deſinente menſe Octobri, & poſt paucos dies juſſu Congregationis S. Officii acceſſi ad ſententiam meam coram eadem de libro Hurei ſuperius memorato referendam. Enituit tunc erga me ſumma benignitas Cardinalium ei Congregationi adſcriptorum; nam omnes concorditer latam a me in librum illum condemnationem plene probarunt. Fabronus, & Ptolemæus præ ceteris amantiſſime gratulati mihi ſunt primum illud ſpecimen induſtriæ a me collocatæ in ſtudio Sacris Congregationibus inſerviendi, quo nil antiquius mihi Romæ moranti futurum eſſe debere affirmarunt. Certior ab iiſdem factus Clemens XI. proſperi ſucceſſus, qui meo illi ſpecimini obtigerat, ſuum ea de re gaudium incredibili mihi humanitate declaravit; nam die 18. Novembris, quo Dedicatio Baſilicæ SS. Petri & Pauli

celebratur, ad eandem accedens, oculoſque huc & illuc, dum geſtatoria ſella veheretur, convertens, me innumeræ turbæ, quæ ad Plateam ejuſdem Templi confluxerat, permixtum conſpicatus, ſtatim manu ſua mihi indicavit, ut ſellæ illi propinquarem, quod quum ego feciſſem, tota ſpectante & mirante ea hominum multitudine gratulatus ipſe mihi eſt verbis benigniſſimis eundem ſucceſſum, & præterea præcepit, ut quoniam diem illum tranſigere ſtatuerat in Vaticanis Ædibus luſtrandis, aſcenderem & ipſe ad eaſdem, nec a familiarium ſuorum, quos omnino paucos eo die ſecum adeſſe mandaverat, conſortio ſejungerer. Parui igitur clementiſſimo Pontificis imperio; iſque poſt ſemihoræ ſpatium, quo ſolus in ſecreto cubiculo permanſit, ad nos egreſſus univerſum ferme Vaticanum Palatium circuivit, ei inſervientibus de more familiaribus illis, me autem propius ubique conſiſtere juſſo ad ejus latus. Ea autem occaſione de Gallicis præſertim rebus quamplurima mecum colloquutus eſt. Vaticana Bibliotheca circuitioni noſtræ finem impoſuit; quumque meridiana hora jam adventaſſet, Pontifex ſellam geſtatoriam, quæ ipſum ſubſequi nunquam deſtitit, ingreſſus, nos omnes benedictione Apoſtolica donatos dimiſit, poſtquam tamen Lanciſium monuiſſet, ut una cum iiſdem familiaribus ſedere ego deberem ad menſam ipſis ap-

pa-

paratam. Succurrunt modo memoriæ meæ Commenſalium nomina, videlicet Abbas in primis Alexander Albanus, Pontificis ex fratre nepos, deinde Præſules, de Marinis, de Judice, Maſſeus, Lanciſius. Comitati quidem fuerant Pontificem in matutinis deambulationibus bini pariter Cardinales, Paoluccius, & Oliverius; at hi menſæ nobiſcum haudquaquam conſederunt, ſed, ut audivi, ad Quirinales Ædes pro prandio ſeorſim ſumendo remearunt. In iis, quæ dixi mecnm habere Pontificem dignatum fuiſſe, dum ejus lateri hærerem, colloquiis, eidem ſignificare non omiſi, nudius tertius alteram mihi Forojulienſis Antiſtitis Epiſtolam perveniſſe multo adhuc pleniorem, quam prima ipſi exhibita in Arce Caſtri Gandulphi. Pomeridianis horis opportunam fore lectionem illam, Pontifex mihi reſpondit. Itaque Lanciſius, aliquantulo poſtquam e menſa ſurrexiſſemus, ad Cubiculum ejuſdem me deduxit, moxque ut ad ipſum admitterer effecit. Admiſſus illico, eo jubente, Epiſtolam, de qua agitur, recitavi, quæ hujuſmodi erat, *J'ay receu M. la lettre dont vous m'avez honoré du 6. du mois paſſé, & y Vous en faites votre confeſſion de tous les jugemens temerairs, que Vous avez fait de moy. Comme Vous commencez par Vous accuſer, & que Vous en teſmoignez du repentir, je ne Vous en differerai pas l'abſolution, & je Vous l'accorde*

a condition que Vous n' y reſtomberez de votre vie. Vous n' eſtes point né pour faire des ingrats, & des infideles. Vous ſcavez bien garder vos conqueſtes, & quand Vous recevez moins ſouvent de mes nouvelles, Vous devez en accuſer l' infidelité de la poſte & non la mienne. A la maniere dont M. le Duc d' Orleans me parla de Vous, je ne doutai pas que Vous n' en reçuſſiez une reponſe tres gracieuſe, & je fus ravi de voir ce que ce Prince penſoit de Vous. Puiſque Vous eſtes venu a bout de dechiffrer ma mauvaiſe eſcriture, je continue a ne point employer de main eſtrangere, pour Vous eſcrire plus librement. Une femme d' eſprit diſoit librement dans un cas pareil, qu' il n'y avoit que les ſots qui ne puſſent pas lire ce qu'elle eſcrivoit. Je ne ſuis pas aſſez hardi pour en dire autant, mais je crois pouvoir pretendre au moins, que mes lettres ne doivent pas etre plus indechifrables que les anciens Manuſcrits qui Vous coutent ſi peu a lire. Je ne puis vous rien dire de la paix de l' Egliſe, & je ne ſcais plus ou l'on en eſt ſur cela. Vous aurez ſçu par le Courrier de M. le Nonce ce qui s' eſt paſſé en Sorbonne dans les deux dernieres aſſemblées. Ce ſont de ces tumultus gallici *qui effrayoient autrefois ſi fort les anciens Romains, & pour les quels touts ceux qui eſtoient en age de porter les armes, eſtoient obligés de les prendre. Je ne crois pas que Vous deviez faire la meſme honneur aux* *Do-*

Docteurs, mais tout ce qu'on en peut conclure ceſt, que ce corps eſt bien gaté & devoué au part opposé a Rome. Les eſprits ſont fort echauffés, & la matiere diſpoſée a un grand embraſement. Je ne ſuis pas etonné des Maximes Romaines que Vous embraſſés, Vous y avés eſté nourry, & les avès ſucées avec le lait. Nous ne devons pas pretendre de Vous en defaire, & il faut que chacun demeure dans ſon opinion, & ne la pouſſant pas plus loin qu'il ne faut, & en la contenant dans les bornes des opinions. Le mal eſt que dans les diſputes l'on paſſe toujours ces bornes, & que l'on en uſe comme Remus *l'un de vos Fondateurs, qui ſauta a pieds joints par deſſus les retranchemens de* Romulus. *Je croi que M. le Card. de Noailles ſouhaite la paix, & qu'il voudroit l'avoir de tout ſon coeur, mais il eſt lié a des gens* atrocis animi *qui veulent* clareſcere magnis odiis. *Ciceron dit dans quelqu'une de ſes lettres, que les chefs ſont forcés de permettre beaucoup d'injuſtices a ceux qui ſont de leur party. Il en eſt de meſme dans les guerres de religion. Les eſprits les plus pacifiques ne ſont pas ceux qui ſont le plus eſcoutés, & on eſt preſque toujours emporté par les plus echauffés, & les plus violens. Ce qu'il y a de plus certain eſt, que jamais on n'a eu tant de beſoin de ſageſſe, & de prudence. Tout a pris parti, & il n'y a point de Mediateurs. Nous aurions beſoin de* ſi forte virum quem *de*

Vir-

Virgile pour calmer les fluts, qui agitent notre Egliſe, mais des qu' on eſt moderé, & qu' on n' a que des paroles de paix, on ſe rend ſuſpect aux deux partis. Celuy que Vous propoſés eſt tout bon, & il y a long tems que je l' avois ecrit a feu M. le Card. Deſtrées, & a d' autres, mais pluſieurs des adherans a M. le Card. de Noailles n'en veulent pas entendre parler. Pace etiam larvata opus eſt. *Il faut eſperer que le S. Pere trouvera des moyens de nous la donner, & je voudrois l' acheter de mon ſang Je ne vois qu' avec une douleur infinie tous ces malheurs, dont nous ſommes menacés, & j' en ſuis quelque fois effrayé.* Deus omen avertat. *M. le Duc d'Orleans a les meilleures intentions du monde, & connoit la neceſſité de finir toutes ces diviſions. En voila plus que je ne croyois Vous en dire, & peut etre plus qu' il ne convient a une lettre qui paſſe les Alpes. Je n' ay point examiné le nouveau Teſtament de M. Huré parce qu' a peine eſtoit il connu dans mon Dioceſe, mais j' ay oüi dire a gents qui l' ont lu, que ſa Verſion reſſembloit fort a celle de Mons. Il a ajouté des notes courtes a une ſeconde edition, qui ſont copiées presque mot pour mot de celles du P. Queſnel, & qui le font connoitre pour un franc Janſeniſte. Je ſuis fort aiſe que Vous ſoyez content de ma lettre Paſtorale. Je n' ay pas encore des nouvelles de mes Bulles. J' eſpere de la bontè de Sa Sainteté qu' elle voudra bien honorer la place,*

que

que j'occupe, comme ſes Predeceſſeurs l'ont fait dans la perſonne de feus Meſſieurs de Meaux & de Cambrai. Ie ne crois pas auſſi avoir demerité du S. Siege pendant mon Epiſcopat. M. le Card. Ottobon m'a honoré d'une reponce tres gracieuſe, & ie Vous ſupplie de lui dire que ie me ſuis acquitté de ſes ordres aupres de mon jeune Maitre & diſciple, a qui je le fais regarder comme un ſerviteur tres zelé pour ſes intereſts. Aymés moi touiours, Monſieur, & ne doutés jamais de mon eſtime, & de mon reſpect pour Vous.

Ea lectione abſoluta, pauca omnino verba ſubjunxit Pontifex, ſe videlicet magis magiſque mirari, Epiſtolæ ſcriptorem rurſus abſtinuiſſe a mentione ulla facienda primi ſubſellii Cardinali Noallio deſtinati in Conſilio Conſcientiæ. Idque quum dixiſſet, mihi ad ejus pedes provoluto, & paucos poſt dies ad Neapolitanorum Cœnobiorum Archiva explorandа profecturo Apoſtolicam benedictionem eſt impertitus. Cauſam parſimoniæ in eo pomeridiano colloquio a Pontifice ſervatæ, antequam etiam e Vaticano Palatio excederem, Lanciſius mihi declaravit, nimirum valetudinem Pontificis, quæ repentino morbo tentari incipiebat, eo ipſo ſcilicet, ex quo graviter poſtea ægrotavit.

CAPUT VI.

De luſtratis a menſe Decembri an. MDCCXV. *uſque ad Octobrem an.* MDCCXVI. *Monaſticis Regni Neapolitani Archivis, videlicet Caſinenſi, Averſano, Neapolitano, Cavenſi.*

AMpliſſimam Monaſticarum chartarum ſegetem colligendi copiam mihi fecerunt peregrinationes, quibus deductus fui ad inviſenda potiora Regni Neapolitani Tabularia. Id autem poſtquam dixi, lemmati hujus Capitis ſatisfeciſſe affatim mihi videbor; nec enim quiſquam erit qui a me depoſcat hoc loco in propatulo poni earundem chartarum ſeriem, eoque pacto rerum mearum Commentarium in Archivorum deſcriptionem transformari. Operæ itaque pretium facturum me puto, ſi ab hujuſcemodi deſcriptione prorſus abſtinens, calamum convertam ad explicandas rationes a me initas in curanda provincia, cujus cauſa ea itinera ſuſcepi, ea Archiva perluſtravi. Eaſdem palam feci in Diſſertatione ſuperius citata. Inde igiter excerpam, quæ implendis hujuſce Capitis paginis aptiora eſſe arbitrabor. Principio gratulatus ibidem ſum Caſinenſium Præſulum Senatui, quorum ſapientia decretum fuerat, ut e noſtris unus veteribus Cœnobiorum

rum monumentis conquirendis, eruendis, atque illuſtrandis incumberet, quo conſtaret, Italos quoque Cœnobitas in commemorandis Patrum ſuorum geſtis exterarum gentium ſtudium, atque conatus æmulari, Italos quoque eruditæ antiquitatis pretium, utilitatemque æſtimare, ac proinde propulſaretur invidia illa, qua antea onerabamur „Quod doctiſſimi Viri ad Italiæ Provincias ex remotiſſimis regionibus profecti nihil ſibi antiquius eſſe præſeferebant, quam ut ad Cœnobiorum noſtrorum Bibliothecas, & Tabularia velut ad intactas fodinas convolarent, ibique latentes omnigenæ eruditionis divitias eruerent, quas poſtea in patriam reduces magnifice oſtentarent, & tanquam Italicis Spoliis onuſti, præter modum ſuperbirent; dum interea Nos ipſi, ſeu opum noſtrarum ignari, ſeu deſides, ut illis videbamur, literariique hujuſmodi laboris impatientes, ſcrinia noſtra peregrinis manibus compilata, prædaſque ex agris noſtris abactas tacito vultu ſpectaremus. Acciditque non raro merces noſtras, vetera ſcilicet monumenta, ad exteras regiones convectata adſcititio fuco, & ceruſſa peregrina, quin quibuſdam veluti præſtigiis ita ornari, componi, atque interpolari, ut poſtea publici juris facta, ſeu Italicæ gentis jura, dignitatemque imminuerent, ſeu noſtrorum Prin-

„Principum auctoritati grave vulnus infligerent, ſeu Romanorum Pontificum majeſtatem violarent, quin etiam Eccleſiaſticam „in univerſum diſciplinam, & ſanctiſſima Fidei noſtræ Dogmata, quantum in ipſis erat, „labefactarent atque convellerent. Perinde „quaſi audaces illi noſtro patrimonio non ſatis ſibi divites effecti viderentur, niſi illud ipſum in labem, atque perniciem noſtram „converterent, quaſi etiam ſplendido epulo „excepti convivæ innocuas eſcas peſtifera „tabe, qua ipſorum laborant præcordia, primum corrumperent, dein vero lethales halitus, grati veluti animi argumentum, afflarent. Fuere quidem, fatemur enim, ex „ipſis nonnulli, probitate non minus, quam „doctrina excellentes, quibus Bibliothecas, & „Archiva noſtra patuiſſe quammaxime gaudemus, quippe qui congeſtis opibus literariam „Rempublicam ita locupletarunt, ut eo ſe „propius a veritate, quo longius ab Italici „nominis offenſione abeſſe commonſtrarent. „At offenſio hæc ipſa erat, atque admodum „odioſa, quod hujuſmodi homines per immenſa itinerum incommoda Italiæ Cœnobia adeuntes, theſauros effodiant, eripiant, „avertantque, quos Nos veluti damnoſam „hæreditatem repudiare, atque aſpernari videamur. Remque proinde vehementer pudendam iidem ipſi poſtea clamitabant, quod

„quod Itali Cænobitæ non externarum tan„tum, ſed domeſticarum etiam rerum noti„tias ex alienigenarum eruditis lucubrationi„bus haurire cogeremur, eoſque vocibus illis „compellare, quibus olim Tullius Varronem „alloquebatur: *Nos in noſtra Urbe peregrinan„tes errantesque Tui libri quaſi domum redu„xerunt, ut poſſemus aliquando qui, & ubi eſſe„mus agnoſcere, Tu ætatem Patriæ, Tu deſcri„ptiones temporum, Tu Sacrorum jura, Tu Sa„cerdotum, Tu domeſticam, Tu publicam Diſci„plinam, Tu ædium, regionum, locorum, Tu „omnium Divinarum, Humanarumque rerum „nomina, genera, officia, & cauſas aperuiſti*„.

Deinde de publica, medii præſertim ævi, tam Eccleſiaſtica, quam Politica Hiſtoria Monaſticarum ope chartarum illuſtranda in hunc modum diſſerui, „Ego vero Monaſticis „Italiæ rebus deſcribendis deſtinatus, illico „cogitavi, non eas mihi tantum partes im„poſitas, ut ſeu Præpoſitorum noſtrorum ſe„ries, ſeu piorum Aſcetarum res geſtæ, ſeu „facta illa, & eventa, quæ clauſtrorum an„guſtiæ circumſcripſerunt, ad hominum no„titiam literis commendata deveniant, ſed „magnopere etiam enitendum, ut Monaſti„cis ſcriniis ſumma diligentia excuſſis in pu„blicam lucem educerem pleraque Monu„menta, quibus media Eccleſiaſticæ Hiſtoriæ „ſæcula, veluti novo eruditionis lumine col-

„lu-

„luſtrentur. Atque ubi primum avidos ocu-
„los, manuſque rapaces in noſtrorum Tabu-
„lariorum Arcas inieci, illico perſenſi mate-
„riem operis ſatis amplam meo propoſito,
„atque conatui abunde reſpondere, qua vi-
„delicet non Monaſtica tantum, ſed publicæ
„etiam Hiſtoriæ magna pars mirifice expli-
„cetur. Chartulas ipſas, quæ jeiunæ omni-
„no, & miſeræ videri poſſent, quibus nempe
„privati Contractus memoria, eaque imple-
„xis, & ſquallidis verbis expreſſa continetur,
„Chronologicæ rei adjuvandæ, difficilioribuſ-
„que ejus nodis diſſolvendis maxime inſervi-
„re comperi. Siquidem, prout illorum tem-
„porum uſus ferebat, non Dominicæ Repa-
„rationis annis, unde nihil ferme eruditionis
„expiſcari liceret, ſed Romanorum Pontifi-
„cum, Imperatorum, Regum, aliorumque
„Principum temporariis notis conſignaban-
„tur. Omnis autem eruditionis expers, &
„prorſus inficetus habendus eſt ille, qui hu-
„juſmodi Chronologicarum notarum uſum
„non norit, quæ ſcilicet, quamvis minutæ
„& tenues appareant, frequenter ad maxi-
„mas dirimendas controverſias unice faciunt,
„indeque quorundam factorum, de quibus
„non Eruditi tantum, ſed Sacerdotium ali-
„quando, & Imperium, quaſi pro aris, & fo-
„cis acerrime digladiantur, ſeu veritas, ſeu
„falſitas, tanquam Lydio lapide comproba-
„tur.

„tur„. Attamen ut quiſque intelligeret Monaſticæ in primis Hiſtoriæ explanationem maximopere mihi cordi futuram, hæc ſtatim ſubdidi, „Cavebo tamen quam maxime, ne „Cœnobiorum noſtrorum rebus illuſtrandis „inſudantem ita Chronologica hujuſmodi, „aliaque ad publicam Hiſtoriam ſpectantia „veluti abripiant, ut expanſis immenſo pela- „go velis, litoris, unde ſolvi, riparumque, „quas primum radere cœpi, quodammodo „oblitus, non amplius norim inſtitutæ navi- „gationis curſum moderari. Cavebo pariter, „ne tot exempla virtutum, quibus Monaſti- „ca ſcatet Hiſtoria, ne religioſiſſimam viven- „di diſciplinam, ne ſanctiſſimos Veterum „Cœnobitarum mores, uno verbo, ne Aſce- „tica hæc, tanquam minuta, & privata ni- „mis, non juſta, ſed perfunctoria tantum ope- „ra, parciuſque, quam par eſt, conſectemur. „E contra hæc illa eſſe, quæ in Monaſtica „Hiſtoria attentius a Cœnobitis ſpectari de- „bent, procul dubio exiſtimamus, Sancto- „rum ſcilicet Monachorum res geſtæ, ut ni- „mirum, cum ſtudium noſtrum in piorum „Virorum factis memoriæ prodendis conſu- „mamus, id magnopere conſideremus, nihil „nobis eſſe committendum, quamobrem eo- „rum, quos laudamus, nos non ſimillimos „præbeamus, utque nobis majorum veluti „imagines intuentibus vehementiſſime ani-

„mus

„mus ad virtutes accendatur, creſcatque in „pectore noſtro ea flamma ex rerum geſtarum „memoria, neque prius ſedetur, quam virtus, „eorum famam, atque gloriam adæquaverit.„

Exarſi poſtea vehementer ad refellendam Criticorum audaciam, qui nimis temere de veterum chartarum ſinceritate ſuſpicantur, „Apage (ſcripſi) homines quoſdam malefe„riatos, quibus in mentem venit Monaſti„corum Tabulariorum fidem omnem eleva„re, Monachiſque teterrimam vitiatorum „Diplomatum, ſuppoſitarumque ſchedarum „invidiam conflare. Propulſavit hujuſmo„di calumniam doctiſſimus Mabillonius in „egregio opere de Re Diplomatica, aper„tiſſime demonſtrans, quod in veterum li„bris!, ac ſcriptis, quod in publica moneta, „aliiſque paſſim rebus, idem etiam accidiſſe „in Diplomatis, in quibus corrupta quædam, „aut interpolata, nonnulla etiam temeraria „fraude confiƈta ſunt; nullum ſanƈtius ævum „quam naſcentis Eccleſiæ, & tamen quanta „falſorum Scriptorum monſtra ementitis „Apoſtolorum, aliorumque Virorum illu„ſtrium nominibus perſonata pepererit ætas „illa, docere inter alia Gelaſii Papæ cenſu„ram, qui apocryphas, falſaſque Scripturas „a veris accurate diſcrevit. At ſicuti neque „omnes libros, neque genuina Patrum Ope„ra, neque monetas denique omnes rejici-

„mus

„mus, propterea quod in nonnullis impoſtu-„ræ, & vitia quædam retecta ſunt, ita nihi-„lo minus nefas eſſe vera diplomata ob quo-„rundam depravationes rejicere; nullum eſſe „hominum genus, a quo tam multa, quam „a Monachis ſinceræ antiquitatis Monumen-„ta pura, illibataque acceperimus, adeo ut „Hiſtoriæ ea pars, quæ vetuſtis chartis, in-„ſtrumentiſque continetur, manca, ſterilis, „ac prope nulla eſſet, niſi ex Archivis Mo-„naſteriorum peteretur. Actum mehercle „foret de omni Antiquitatis ſtudio, ſi liceret „adverſus veterum Monumentorum fidem, „atque auctoritatem hominum animos vagis „quibuſdam ſuſpicionibus occupare; queri-„murque vehementer, hac noſtra præſertim „ætate quibuſdam, qui Criticen profeſſi, ejus „tamen fines, & modum ignorant, volupe „eſſe, Hiſtoriam omnem Sacram, atque Po-„liticam ſcrupulis, & dubitationibus farcire, „eoſque tunc ſibi vere doctos videri, cum „Scepticorum more nihil ipſi dogmatis affe-„rentes, reliquorum omnium ſententias ever-„tant. Faciunt profecto homines iſti, ut ni-„mis intelligendo nihil intelligant, & cum „ratione deſipiant. Stet itaque ſua Monaſti-„cis chartis authoritas, ac fides, illiſque ſe „plurimum debere publica Hiſtoria ingenue „fateatur.„

Inſtituitur deinde a me quæſtio, num ma-gis

gis expediat publicam Hiſtoriam, quæ ex Monaſticis chartis eruatur, Monaſticis ipſis narrationibus intexi, vel ſeorſim ab ipſis collocari „Porro (hæc mea ſunt verba) diu „multumque cogitavi, num ea, quæ ex Mo„naſticis Monumentis excerpta publicam „tamen hiſtoriam reſpiciunt, ita Monaſti„cis narrationibus eſſent intexenda, ut cum „illis eandem quodammodo compagem ef„ficerent, & in unum veluti corpus coale„ſcerent; an vero expediret illa ſeorſim po„ſita ſingularibus commentationibus expli„care. Et quidem prior ratio ſtatim arri„ſit, namque videbantur Monaſticæ narra„tiones aridæ quandoque, & exiles, ſi publi„cis jungerentur, ingens inde pretium, atque „ornamentum accepturæ, atque adeo legen„tium palato veluti condita cibaria jucundio„res futuræ. At poſtea conſilii pœnituit, at„que optimum factu exiſtimavi, ſi alteram „ſcribendi rationem ſecutus publica a priva„tis, aliena a domeſticis ſecernerem; quan„doquidem ſi hæc omnia in unum commiſce„rentur, & Monaſticæ Hiſtoriæ membra „quodammodo luxari contingeret, & Adno„tationes illæ, ex quibus, ut ſperamus, haud „exigua lux Eccleſiaſticis Annalibus affulgebit, „ſeu brevi omnino ſtilo forent perſtringen„dæ, ſeu fuſius tractatæ nil aliud niſi parer„ga, & purpurei, qui late ſplendeant, panni

„ni Monaſticis, ut ita dicam, Cucullis aſſu-
„ti viderentur. Præterquamquod non ita do-
„meſticæ gloriæ amor nos fallit, quin videa-
„mus, multo avidius Eccleſiaſticam, quam
„Cœnobiticam Hiſtoriam in opere, quod
„molimur, a pleriſque perquiſitum iri, quos
„certe valde delectabit ſingula argumenta
„ſingulis Diſſertationibus expoſita reperire,
„eaque libero pede, nihil moræ afferentibus
„Monaſticarum rerum minutiis, ut videri
„poſſent, ac ſalebris, percurrere.

„Hoc vero non ita intelligimus, ut omnes
„prorſus publicarum rerum notitiæ a Mona-
„ſticis Actis ſint ablegandæ, illas etenim,
„quæ hujuſmodi ſunt, ut ad Monaſticam Hi-
„ſtoriam vere pertineant, illique arcto jun-
„gantur nexu, nequaquam animus eſt vio-
„lenter a reliquo corpore divellere, ac quo-
„dammodo dilaniare, alioquin communem
„navem cum ſocio dividere videremur. Con-
„ſilium noſtrum eo tantum ſpectat, ut ea,
„quæ licet ex Monaſticis ſcriniis deprompta
„parum tamen, aut nihil faciunt ad Mona-
„ſticam Hiſtoriam illuſtrandam, ſi publicam
„ſeu Eccleſiaſticam, ſeu civilem clariorem
„reddant, ea, inquam, ſingularem locum in
„Sylloge Diſſertationum inveniant. Adſunt
„in Tabulariis noſtris quamplurimæ Chartu-
„læ, in quibus nihil Monaſtici eſt quod erua-
„mus, niſi Abbatum, aut aliorum præpoſito-

„rum nuda nomina, eæ tamen, ſi curioſis „oculis introſpiciantur, conferantur, vertan„turque in omnem partem, & veluti torquean„tur, incredibile eſt, quantus inde ſæpiſſime „exquiſitæ eruditionis ſuccus exprimatur. Ex „illis nimirum Romanorum Pontificum, & „Imperatorum involuta Medii ævi Chrono„logia accuratius explicabitur, Dynaſtarum, „qui per ea tempora Italiæ provincias guber„narunt, incerta adhuc Genealogia, & Series „figetur, nobiliorum apud nos Familiarum „antiquitas comprobabitur, Longobardici Re„giminis forma innoteſcet, Geographica id „ætatis Italiæ Deſcriptio dignoſcetur, Barba„rici Imperii Juriſprudentia illuſtrabitur, Ec„cleſiaſticæ obſcuris illis temporibus Politiæ „ſtatus apparebit: apparebunt etiam Œcume„nicæ Romanorum Pontificum poteſtatis cer„ta ubique veſtigia, nec ea quidem recens in „ſpiſſa illius ætatis caligine ſignata, aut ex „ſtupenda, ut quidam commenti ſunt, Epiſco„porum, reliquorumque Clericorum inſcitia, „& vetuſtorum Canonum ignorantia profe„cta, ſed altius preſſa, & primævæ antiqui„tatis, Apoſtolicorumque temporum conſen„ſu firmata. Denique, ut uno verbo dicam, „Omnis Mediorum Temporum Eruditio ob„ſcura adhuc, & cœca, ut effoſſum e terra „aurum, perfractis Monaſticorum Tabula„riorum repagulis in hominum conſpectum,

„uti-

„utilitatemque prodibit. Hæc, inquam, om-
„nia ſi ſeparatim a Cœnobitica Hiſtoria lo-
„centur, hoc minime erit membra a ſuo cor-
„pore diſtrahere, ſed ſuam quibuſque ſedem
„aſſignare„.

Tandem explicatur conſilium Monaſticon Italiæ conficiendi inſtar Anglicani a Rogero Dodſvvorthio, & Gulielmo Dugdalio compoſiti, potius quam Annales, eorum inſtar quos Mabillonius contexuit „ Ut promptior in-
„veſtigationum noſtrarum fructus obveniat,
„eam inivimus rationem, ut non univerſam
„Italici Monachiſmi Hiſtoriam uno, eodem-
„que opere, atque contextu complectamur,
„ſed illam per Cœnobia diſpertientes Mona-
„ſticon potius Italiæ Anglicani inſtar deſcri-
„bamus. Namque ſi Annales, ut Mabillonia-
„nos componere animus eſſet, poſt luſtratos
„tantummodo Italiæ angulos omnes, poſt
„excuſſas Bibliothecas univerſas, & compi-
„lata Tabularia, poſtque immenſam prope-
„modum veterum Schedarum ſupellectilem
„undique corraſam de opere conſtruendo co-
„gitare liceret; e contra ſingularibus lucu-
„brationibus ſingulorum Monaſteriorum Hi-
„ſtorias in ſcripta redigentes illud conſeque-
„mur, ut congeſtis memoriis duorum, vel trium
„Cœnobiorum, aut quotquot ad unum ju-
„ſtæ molis Volumen concinnandum neceſſa-
„ria eſſe comperiemus, calamum illico ſume-

„re manumque operi admovere permittamur. „Suam habet utraque Methodus tam Annalium, quam Monaſtici utilitatem, ac laudem, & Annalium fortaſſe magnificentior, „ac ſplendidior reputabitur, at Monaſtici „longe expeditior, multoque oportunior viſa eſt uſui eruditorum, quos, ut ſperamus, „magis juvabit, ſingillatim cujuſque Monaſterii memorias unico contextu explicatas, „& illuſtratas reperire, quam illas huc, & „& illuc diſperſas, & in minutiſſimas partes „conciſas, aliiſque omnino diſparibus colligatas ex pluribus Voluminibus aſſiduo, & „faſtidioſo evolvendorum indicum incommodo expiſcari. Ad finem autem cujuſcumque Tomi, ſeu, ut melius, cujuſcumque lucubrationis ampla Diplomatum, & Veterum Chartarum accedet Mantiſsa.

Quum ſatis ex meæ illius Diſſertationis fragmentis hucuſque recitatis innoteſcant & initæ a me in perſcrutandis Monaſticis Archivis rationes, & ſuſcepta conſilia in adornando opere, cui Caſinenſe Senatus-Conſultum calamum meum applicuerat, oportet profecto, antequam Caput hoc concludam, eos a me nominari, qui ſeu meis illis perſcrutationibus, atque conſiliis multum contulerunt, ſeu aditum mihi aperuerunt ad ineundam cum doctis Neapolitanis conſuetudinem. Primo autem loco nominari meretur Eraſ-

mus

mus Gattola, Caſinenſis Archivi præfectus. Antiquitatis, & Eccleſiaſticæ eruditionis peritiam, qua ille excelluit, meritis laudibus exornat Marianus Armellinus in Biblioth. Benedictino-Caſinenſi, catalogum ejus lucubrationum recenſens, & quæcumque de ejuſdem in literas, Literatoſque amore, ac beneficientia narrant Viri Clariſſimi afferens. Ejus promerita in Mabillonium, & Ruinartium haud ſemel mihi Pariſiis teſtatus eſt Renatus Maſſuetus, imo epiſtolam eam ipſam ad Gattolam a ſe datam, atque ab Armellino memoratam oculis meis exhibuit, qua ſcilicet eundem exorabat, ut munifice ſibi quoque conferret, quæ ad illuſtrandam Benedictinam Italiæ Hiſtoriam conducere videbuntur, ſubſidia. At piaculum me admittere arbitrarer, niſi abſque ulla mora ſubjungerem Alphonſi Maricondæ mentionem, Præceptoris olim mei amantiſſimi. Obtinebat Vir iſte doctiſſimus, quo tempore Neapolim acceſſi, primariam S. Theologiæ Cathedram in ejus urbis Univerſitate, hæſitque fidus Achates lateri meo, ſeu dum Monaſterii S. Severini chartas evolverem, ſeu etiam dum ejus urbis Literatos inviſerem. Memini ab eodem pluribus vicibus deductum me fuiſſe ad Cajetani Argenti Academiam, ibique de facie, & de alloquiis noviſſe præter Virum illum celebratiſſimum, Nicolaum Capaſſium, Vincentium Hippolytum, Nicolaum

Cyrillum, Conſtantinum Grimaldum, Dominicum de Aulisio, &, ni fallor, Petrum Jannonium. Mirum, ni ibidem etiam noverim Ignatium Mariam Comum Neapolitanum, & Florentinum Patritium, cui literarum me in præſens neceſſitudo conjungit, quique aliquando ſuis carminibus nomen meum, prorſus immeritum, ornare dignatus eſt; mirum, inquam, nam quadraginta annos natus jam ille erat, dum ego Neapolim appuli, teſte ipſomet in elegantiſſimo Carmine, quo Vitæ ſuæ ſeriem deſcripſit, quove munere nuperrime nos donavit Clariſs. Lamius in Append. T. II. Memorab. Italor. nam ibidem ortum ille traxiſſe ſe prodit eo ipſo anno, quo BENEDICTUS XIV. feliciter regnans,

Anno nimirum, quo limina quatuor Ædium
Urbs æterna ſuis reſerata fidelibus offert,
Quem merito dixere pio cognomine ſanctum,
Ætherias auras hauſi, quo menſe vel anno
Lambertinorum quoque Sanguine Proſper ab alto
Hauſerat, excelſa qui nunc ſuper arce Quirini
Romanus dat jura Pater &c.

Doluit mihi vehementer Patrem Partheniun Giannetaſium ſuperſtitem haudquaquam reperire, quippe qui paucis dumtaxat menſibus, antequam Neapolim adventarem, obierat; at in vivis degebat Pater Dominicus Viva, quo neminem Neapoli frequentius inviſi. Frequentiſſime autem colloquendi cum Paulo

Io Matthia Doria occaſionem mihi dederunt Reſidentis Veneti Capelli ædes, ad quas quotidie accedere conſueverat Doria, haud minus quam ego. Multa ille mecum ſermocinatus eſt præſertim de ſuo libro, *della vita Civile*, & de orta ex eo neceſſitate librum alium vulgandi, cui titulus, *Ragionamenti indirizzati alla Signora Donna Aurelia d' Eſte, Ducheſſa di Limatola, ne' quali ſi dimoſtra la Donna in quaſi tutte le virtù piu grandi non eſſer all' Uomo inferiore*. Duce eodem Doria crebro alloquutus ſum Matthæum Ægyptium, Jo. Baptiſtam de Vico, Nicolaum Amentam, & Valletam juniorem.

Nil dicam de Alexio Symmacho Mazochio, quem puto Capuanæ Eccleſiæ ſacris eo tempore miniſtraſſe, Canonici munere jam inſignitum. Quanti modo faciam Viri hujus eruditionem, teſtantur plures mearum Decadum literæ ad eum datæ. Unas ex iſtis, nempe penultimas Decadis ſecundæ, hoc loco memorandi anſam mihi tradit par ægritudo, qua, dum iſta imprimuntur, detineor, ac illa, qua detinebar, dum eaſdem, quemadmodum ibidem prodidi, Romæ exararem; incommoda ſcilicet affectio in extremis pedum partibus; profecta quidem ante ſex, & amplius annos ex ſocordia a me admiſſa in ſtudiis vacando per aliquot horas antelucanas hiberna tempeſtate, pedibus calceorum præſidio nudatis;

contra vero orta ipſa in præſens eſt ex igne,cui ſtudiis pariter vacans per ſeptem integros menſes (nam totidem hyems hoc anno perduravit) aſſedi, pedibus urſina pelle undique convolutis, ac proinde ex hujus, & ignis calfactu ſenſim, ut ajunt, ſine ſenſu veluti aduſtis, atque concoctis eorundem malleolis, quæ pars damnis hujuſmodi facile obnoxia eſt ex mollium fibrarum, nervulorumque frequentia, unde contexitur. Ea vero parte ſive ex frigore, ſive ex humiditate, ſive ex calore vitiata, nil mirum, ſi turbato inde humorum curſu totum etiam corpus incommodo afficiatur. Vitium autem illud, quemadmodum olim, ita nunc quoque nil minus quam ſpaſmum progignit, ſiquidem lœſam eam partem corporis onere gravari contingat. Sin vero iſta lecto affixa jacere ſinatur, morbi, quo urgetur, ſignificationem ullam vix prodit. Faxit Deus, ut præſens mea iſta ægritudo, prioris inſtar, ſola ejuſdem lectuli quiete, hacque a literariis occupationibus nunquam diſſociata, evaneſcat. Maximam utique erga me Dei ipſius bonitatem in hoc etiam agnoſco, quod eo morbo me teneri permittat, cui neque dolor, neque tædium conjungatur. Ægrotanti nihil optabilius hujuſcemodi felicitate; dum tamen nil levius vitæ uſura per aliquot adhuc annos protracta, præſertim *Condita cum tibi ſit jam ſeptuageſima meſſis*.

De-

Deduxit me præterea (ut e diverticulo in viam revertar) idem Mariconda ad luſtrandum parvum Cœnobium Sancti Benedicti Plagæ, vulgo *Chiaja*, quod eo tempore regebat Benedictus Laudati. *Floruit hic* (ut ea verba uſurpem, quibus eundem celebravit Marianus Armellinus in Biblioth. Caſin.) *temporibus noſtris tam Scholaſticis diſciplinis, quam Juris Eccleſiaſtici, linguarumque Græcæ, & Hebraicæ haud mediocri peritia. Philoſophiam, ac Theologiam in eodem Monaſterio* (S. Severini, in quo colla ſubdiderat Monaſtico jugo) *plures annos explicavit recondita doctrinæ fama, qua permota Neapolitana ipſa Civitas publicum Rationalis Philoſophiæ Lectorem ipſum elegit. Romæ poſtea in Divi Anſelmi Collegio, quod in Ædibus S. Calliſti jam dudum erectum fuerat, Sacros Canones fere per triennium eſt interpretatus.* Inter eruditos ſermones, quos habui cum eximio Præſule iſto, memorare huic non omiſi chartas, quotquot in Archivo S. Severini diligenter verſaveram, exſcribendaſque curaveram, deprehendique eas omnes multo ante ab eodem exploratas fuiſſe, quod a viginti circiter annis vacaſſet brevi Chronico S. Severini contexendo. Opus iſtud manuſcriptum oculis meis humane ſubjecit. Silentio autem hoc loco non præteribo, diligentem pariter Chroniſtam nactum me fuiſſe in Monaſterio Cavenſi, videlicet Marinum Albritium, qui

quum

quum celeberrimo ejuſdem Tabulario præfectus foret, ut idem commodius, utiliuſque redderet, toto conatu incumbebat. Exhibuit ipſe mihi laborioſa, & prolixa Volumina, quibus conſcribendis, digerendiſque occupatus tunc erat. Antea vero confecerat Chronologiam Cavenſem novem Sæculorum, ſcilicet ab anno 875. uſque ad annum 1654. De eo ipſo Tabulario inſigniter meritos olim fuiſſe Alexandrum de Rodulphis, & Auguſtinum Venerium, ipſemet Albritius ſincere mihi teſtificatus eſt, affirmavitque præterea poſtremum hunc Salernitanas etiam chartas, & S. Mariæ de Veteri extra Salerni muros, ordinaſſe. Utriuſque laborum oculatum me inſuper teſtem eſſe voluit manibus meis contradens plura Volumina ab iiſdem conſcripta. Tot literariis Neapolitani Regni dapibus, quarum in medium afferendarum maximam mihi anſam præbuit Præceptor meus Mariconda, finem tandem imponat, cupediæ inſtar, narrata mihi ab eodem facetia de Abbate, qui S. Severini Cœnobium tunc moderabatur. Hic antiquus dierum, novæque literaturæ, quæ in ſuo Cænobio florebat, parcus æſtimator, ne dicam contemptor, quoties a Monachis rogaretur, ut aliquo libro recens in lucem edito Bibliothecam inſtrueret, nil aliud reſpondebat, niſi *Leggìte tutti quelli, che vi ſon, e pò ne avrìte de nuovi quanti ne volìte.*

CA-

CAPUT VII.

De reditu initio Novemb. an. MDCCXVI. *ex Neapolit. peregrinatione ad Romanam Urbem poſt brevem moram Albani ductam, aditumque ea occaſione Tuſculum; pariter de luſtratis a Pontifice ſolemni pompa libris Orientalibus Bibliotheca Vaticanæ addictis; ac tandem de nuncupata, oblataque eidem Diſſertatione de Monaſtica Hiſtoria menſe Aprili an.* MDCCXVII.

EX Neapolitanis circuitionibus Romam regreſſus ſum medio Octobri, ſeu, ut verius dicam, Albanum appetii, qua in urbe me ex iiſdem reducem præſtolabatur Cardinalis Aloyſius Priolus, amœna de more fruens ruſticatione. Manſimus eo in loco per binas hebdomadas, eoque tempore Tuſculanum ſemel, iterumque adivi ſalutandi cauſa Cardin. Fabronum, huncque, ut verum fatear, anxium ſemper animum gerere inveni, ne Pontifex in rebus Gallicis cunctando, ajebat ille, rem perderet, addebatque, hæreſin, quæ juſte incendio, & peſti compararetur, non lentis, & mitibus, ſed præſentibus, atque efficacibus remediis indigere. Memini, me aliquando ipſum interogaſſe, qua ratione fieri poſſet, tot laudes a Romana Sede conferri in Gallos Epiſcopos, qui Conſti-

ſtitutionem *Unigenitus* amplexati fuerant, quandoquidem in Paſtoralibus Edictis ad eam recipiendam editis profitebantur omnino diſerte, ſe eidem adhærere, quod univerſorum ferme Paſtorum conſenſus ipſam ea auctoritate muniret, qua ex Gallicis ſuis doctrinis careret, ſiquidem conſenſus ille defuiſſet. Occurrit quoque memoriæ meæ Fabroni reſponſum, nimirum corpori lethali febre tentato hanc omnibus viribus a Medico eſſe adimendam, nec ullam interea ab iſto curam eſſe capiendam immundæ pruriginis, quæ jamdiu ægrotantis artus urgeret. De hiſce argumentis cum Fabrono colloquens, quemadmodum Albani cum Priolo, utrumque celandum cenſui de binis literis, quas Neapolitanum iter peragens Lutetia acceperam, unis quidem ab Epiſcopo Forojulienſi, & alteris a Cardinali Noallio; nam conſultius mihi viſum fuit, ut Pontificis oculis omnium primis eæ ſubmitterentur.

Ad hujus Pedes initio Novembris mihi admiſſo quamplures ante omnia interrogationes ſubire contigit de inveſtigationibus a me factis in Tabulariis Neapolitanis, & præſertim in Caſinenſi. Quoniam vero Pontificem ad Monaſterium iſtud commigraſſe aliquot annis, antequam B. Petri Cathedram conſcenderet, jam mihi innotuerat ex Sodalium meorum crebro repetitis narrationibus, inde argumentum

tum etiam ſumpſi aditionem illam ceu auſpicem Summi Pontificatus, quod antea feceram inter Caſinates meos, deinde cum ipſo quoque Pontifice colloquens, interpretandi. Quæſivit tunc a me ille, undenam interpretatio hujuſmodi oriretur, plauſitque benigniſſime ſtatim ac ipſam ei declaravi. Tanta hæc benignitas in cauſa fuit, ut Diſſertationem meam de Hiſtor. Monaſt. ei dedicans, eundem hiſce verbis in Epiſtola Nuncupatoria compellaverim, *Equidem dum ipſe paucis ab hinc menſibus Caſini adeſſem, & Sodales meos multa de Sacra illa Tua peregrinatione curioſius percunctarer, in mentem venit, quod olim quidam e Noſtris autumarunt, nimirum conſueviſſe aliquando Maximos quoſque Pontifices poſt adeptam Romæ Pontificiam Dignitatem Caſinum contendere, atque ob honorem Magni Monachorum Patriarchæ Benedicti, in ejus Eccleſia eaſdem fere Electionis, & Coronationis Pontificiæ Cerimonias, quas Romæ peregerant, quoquo modo iterare, idque præter Cænobitarum illorum per manus ductam Traditionem, evincere Lapideam Sellam, Fiſtulamque argenteam Caſini ſervatas; quæ omnia licet non admodum veritati conſona exiſtimem, attamen Pontificiam conſuetudinem Caſinenſia limina viſitandi, Hiſtoriæ noſtræ monumenta ſæpius conteſtantur. Liceat autem mihi, quod non ſemel Sodalibus meis dixiſſe memini, hoc loco pronunciare, Prædeceſſo-*

res

res quidem Tuos poſt auſpicatum Pontificatum Caſinum olim adiiſſe, Te vero a peregrinatione Caſinenſi ineundi paulo poſt Pontificatus auſpicia ſuſcepiſſe.

Dilapſus poſt hæc Pontifex ad rerum Gallicarum argumentum, juſſit ut ſibi literas legendas præberem, quæ meas ad manus, dum Roma abfui, adventarunt, obtulique e veſtigio binas, quas paulo ante memoravi. Scriptas a Noallio Cardinali primo loco Sanctitati Suæ tradidi, faſſus parum iiſdem ſucci ineſſe, quod iis reſponderent, quibus eundem, præter conſueta urbanitatis officia, certiorem dumtaxat feceram Monaſticarum mearum vagationum, & tranquillæ vitæ, quam ſtudiis literariis occupatus Romæ degere inſtitueram. Ad utrumque hoc argumentum unice ferme ſpectare Noallii literas illas ſuis quoque oculis Pontifex quum deprehenderet, curſim perlegit earum verba, quæ hujuſmodi erant, *Vous recevries plus ſouvent de mes lettres, Monſieur, ſi outre le peu de loiſir qui me laiſſe l' accablement continuel ou je ſuis, je ne craignois qu' elles ne Vous portaſſent malheur. Je ſcai combien la ſituation triſte, ou je me trouve, peut rendre dangereux le commerce avec moy, & je ſerai plus faché de Vous faire tort qu' a un autre. Ainſi je retiens mon inclination, & je me prive pour l' amour de Vous de la joye que j' aurois. Je me re-*

rejouis avec Vous de l'immobilité avec la quelle Vous gardes votre cellule, & de ce que Vous ne trouves pas le ſejour de Rome ſi incompatible que Vous l'aviez cru avec les etudes, j'en ai un double plaiſir, parceque je ſcai que c'eſt votre gout, & que j'eſpere que ce ſera un jour le bien de l'Egliſe, a la quelle vos lumieres & votre erudition ſeront tres utiles, quand il plaira a Dieu Vous mettre en eſtat de lui rendre ſervice, en Vous elevant au rang, ou votre merite & votre naiſſance Vous doivent conduire. Ce ne ſcauroit eſtre ſi toſt que je le ſouhaitte non ſeulement pour votre intereſt, mais auſſi pour le bien de la religion. Je voudrois fort pour le meſme bien, que l'affaire de la Conſtitution ſe puſt accommoder, mais d'une maniere qui ne fiſt point de tort a l'ancienne doctrine de l'Egliſe, & aux bonnes regles de Morale. Continuez moi je Vous conjure l'honneur de vos bonnes graces & faites moi la juſtice de croire que je Vous honore M. toujours tres ſincerement.

Non ita jejunas, ac Noallii iſtas, viſum iri Sanctitati Suæ Fleurii Antiſtitis, quas ſtatim protuli, certo ſum auguratus, fatebaturque id mihi ſubinde Pontifex, dum eaſdem recitarem. *Votre lettre du 2. du mois paſſé a fait plus de diligence que les autres, & les pedons du Mont Caſin vont plus vite que la poſte de Rome. Ainſi ſont ils en poſſeſſion dans cette capitale du monde chretien d'avoir pour deviſe*

viſe pian piano. *J'ay fort bien entendu tout votre Italien, mais je ne Vous repondrai pas dans la meſme langue, quoique je puſſe ſur la perilleuſe parole de Alexandre huit me flatter, que je le parlois paſſablement. Il me dit dans une Audience que je parlois* Toſcano *mais comme ce n'eſtoit pas* ex cathedra *qu' il le diſoit, je crois que je n'eſtoit pas obligé de me ſoumettre a ſa deciſion. Si j' euſſe voulu m'y hazarder, il me ſeroit arrivé comme au boiteux a qui le celebre Marc d' Aviano ordonna apres l'avoir touché de s'elever & de marcher. Plein de foy il obeyt, mais il ſe caſſa l' autre jambe, qui ne lui fut pas plus remiſe que l' autre. Il m'a pris pour tant une tentation de critiquer quelques phraſes de votre Italien, come ſentants un peu non pas* patavinitatem *mais* venetietatem *tant eſt que les lovanges derangent un peu la modeſtie. Votre lettre ne s'eſt point du tout rendue barbue en chemin, & elle n'a rien du pere Timothée. Le Cardinal Bentivoglio eſcrivant du Montſenis diſoit que ſa lettre arriveroit* tutta alpeſtre tutta orrida, *mais la votre n'a pas eu un pareil ſort, elle eſt auſſi fraiche & auſſi aymable que Vous. Comment ne la trouverois je pas telle, puiſque Vous me louez d' une maniere a me faire tourner l'eſprit,* neque enim mihi cornea fibra eſt. *Vous palpez trop bien pour ne pas en eſtre infinement chatouillé, & vos lovanges me plaiſent au moins par le principe*

cipe qui les produit, je veux dire votre amitié, qui m'eſt tres chere & tres precieuſe. Je n'aſpire point a la qualité de grand homme, que je ne merite point, nec jam prima peto, *mais pour le coeur je l'ay bon, & j'aime la droiture, le bien public, la verité, & l'Egliſe. On a ſouffri dans ce ſiecle avec de pareilles diſpoſitions, & il n'y a autre choſe a faire, qu'a demeurer en repos. Je ne ſerois agrée par aucun des deux partis pour mediateur, & c'eſt ce qui me fait croire que je ſuis dans la bonne voye, parce que je ſuis egalement eloigné des deux extremes. Ce qui eſt arrivè a M. le Cardinal de Polignac, arrivera toujours a ceux qui veulent ſeparer deux combattants acharnez. Il eſt bleſſé par touts les deux, & n'en rapporte pas d'autre fruit. Je ne ſcais meſme ſi un mediateur deſintereſſè plairoit aux deux partis. Le Corps de Doctrine proposé depuis ſi long tems partira inceſſament pour Rome, & je ne ſcai a quoi il aboutira. Ce ſera M. Chevalier grand Vicaire de M. le Cardinal de Biſſy, qui le portera, & c'eſt un homme entierement dans le parti oppoſè a ſon Maitre. Il eſt chargé de cette commiſſion malgré lui. La Sorbone fait plus d'extravagances que jamais, & la licence eſt au plus haut point. Tout eſt a craindre, & il n'y a qu'un pas a faire pour le ſchiſme. Le Regent a les meilleures intentions du monde, mais il eſt emporté par les torrents* Sic erat in fatis.

La ſolitude du Mont Caſin eſt preferable a tout, & je voudrois etre dans quelque coin du monde inacceſſible a tout ce qu'on voit, & qu'on entend. Il faut chercher dans les morts & dans l'antiquité pour retrouver de la vertu, de la pieté, & de la ſincerité. Il n'en reſte plus de traces, & elles ont gagné le Ciel avec la juſtice. Je ſuis ravi que Vous ayiez decouvert des richeſſes dans cette belle Abbaye, & que Vous ſongiez a en faire part au public. Vous ne pouvez que Vous faire un grand honneur auſſi bien qu'a la Religion. J'eſpere que cette lettre Vous trouvera de retour a Rome, mais Vous ne me donnez point d'addreſſe pour Vous eſcrire ſeurement. Pour moi je conte de partir dans quinze jours pour mon Abbaye de Tournus, dont je veux prendre connoiſſance. Elle eſt a vint lieues de Lyon en Bourgogne. Je crois que Vous avez ſeu que j'ay eu le gratis *entier. Il faut Vous dire quelque choſe de mon jeune diſciple & Maitre. Il devient tous les jours plus joly, & il y a certainement du fond d'eſprit, mais l'education des femmes & la royauté ſont de terribles obſtacles aux eſperances qu'on en pourroit concevoir. A Dieu, Monſieur,* Vale & me ama. *Je vous prie de conter ſur mon reſpect & ſur touts les ſentiments qui Vous ſont dus.*

Quam parum perſuaſus Pontifex foret de recta omnino Aurelianenſis Ducis in componendo Conſtitutionis *Unigenitus* negotio, & ejus tunc verba mihi declararunt, & multo ad-

adhuc luculentius in præſens declarant literæ ab eodem ad Aurelianenſem Ducem datæ eo ipſo menſe Novembri, quo, ut dixi, ad ſuum Conſpectum me admiſerat. Extant illæ p. 574. & ſqq. Tomo altero Romanæ Editionis pluries a me collaudatæ, & ad earundem finem hæc habentur, *Conſcii enim probe ſumus, & fiduciam habemus ad Deum, quamdiu Catholicæ Fidei veritatem, & Eccleſiæ unitatem ſervandam unice ante oculos habuerimus, nullis nos debere, aut poſſe perturbationibus concuti, aut periculis deterreri. Sed minime dubitamus, quin hoc caſu, ſicuti Nos nihil intentatum relinquemus, ut mitia remedia hactenus a Te adhibita optatum effectum ſortirentur, ita viciſſim Tu, ubi iſta nequaquam proficiant, validiora, quibus utemur, ſtrenuo brachii tui præſidio fulcias, & alacri prorſus animo promoveas. Hæc omnia Tibi fuſius exponet Venerabilis Frater Cornelius Archiepiſcopus Carthaginenſis Nuncius iſthic noſter, a quo inſuper intelliges, quid nuperrime decernere compulſi fuerimus, ut inauditam hucuſque Facultatis Theologicæ Pariſienſis audaciam ſalubri aliqua ſeveritate coertendo, aberrantes illius Scholæ Doctores, in viam juſtitiæ, primo veluti Paſtoralis virgæ ſtimulo, paterne revocaremus. Quam ſane rem eo Tibi gratiorem fore ſperamus, quod probe compertum habemus, quam moleſta Tibi acciderit ejuſdem Facultatis inconſulta, ac impudentiæ plena*

 agen-

agendi ratio, ob quam ſicut beneficiis olim a S. Sede obtentis exui, ita patrocinio tuo deſtitui jure meretur. Hiſce literis in eodem Volumine proxime præeunt aliæ, quas Pontifex dedit Archiepiſcopis, & Epiſcopis Regni Galliarum, quarum initium, *Tertius jam annus præteriit &c.* & aliquanto ante binæ Aurelianenſi Duci inſcriptæ, quarum primæ hoc gerunt exordium, *Quartus jam labitur menſis &c.* alteræ vero ita incipiunt, *Cum alias, & ſane non ſemel, per Venerab. Fratrem Cornelium Archiepiſcopum Carthaginenſem Nuncium iſthic Noſtrum ſpem nobis haud dubiam feceris &c.* Epiſtolas haſce Clementis XI. & pleraſque alias omnes, Bullas quoque, Brevia, Orationes, & Homilias quiſquis perlegerit, fateatur oportet, jure a me ſuperius dictum fuiſſe, cuncta illa nobis Leonem, & Gregorium, utrumque Primum, utrumque Magnum referre.

Quæſivit a me Pontifex, priuſquam ab ejus Conſpectu abire juberet, quidnam mihi videretur de Codicibus ex Ægypto, & Syria nuper Romam advectis, & in Bibliothecam Vaticanam illatis. Quumque ei reſpondiſſem, præſtantiſſimos mihi eoſdem viſos fuiſſe, Ergo, ſubdidit ille, haud grave tibi erit ad eos rurſus inviſendos adeſſe, quo ipſo die ad eandem Bibliothecam hac de cauſa adire, matutinaſque horas in eadem inſumere decrevimus. Selectus fuit ad hunc finem a Sanctitate Sua

Sua poſtremus Bacchanalium dies, hujuſque rei memoria quo pacto curaverim ut in meis quoque Scriptis ſervaretur, edoceant verba Nuncupatoriæ meæ Epiſtolæ Diſſert. de Monaſt. Ital. Hiſt. præfixæ, quæ hujuſmodi ſunt, *Novimus omnes quam multis, & eximiis beneficiis literariam Rempublicam cumulaveris, inter quæ non mediocre certe reputandum, quod nuperrime præſtantiſſimos Codices ex Ægypto, & Syria, erudito, & ſolerti Viro ea de cauſa ad illas partes ablegato Romam advehendos curaveris, iiſque tanquam pretioſiſſimo incremento Vaticanam Bibliothecam locupletaveris: adfuimuſque nos ipſi, dum poſtremo Bacchanaliorum die, quem hujuſmodi mercibus inſpiciendis condixeras, multo mane e Quirinali Monte ad Vaticanum progreſſus plures horas nobiſcum, quos nihil tale auſos, quin pedem retrahentes incredibili humanitate in Tuam veluti ſocietatem adtraxeras, in Bibliotheca tranſegiſti, adeo ut omnibus liqueret, non ita per illos dies reliquos homines ludis, theatro, atque ſpectaculis delectatos fuiſſe, quam Tu Codices illos verſando, & de iis partim differendo, partim ab Orientalium linguarum peritis ſciſcitando, longe majore, ac ſinceriore lætitia perfruereris; dum interea ſinguli quotquot ibi adeſſe datum fuit, eodem voluptatis ſenſu perfunderemur, taliſque, & tantæ ſupellectilis pretium æſtimantes, Te veluti novum Vaticanæ Bibliothecæ parentem*

tacito ſermone prædicaremus, eoque magis quod oculis ad ejus convexa ſublatis, muros rimis undique fatiſcentes, Picturaſque egregias partim hiantes, partim tectoria calce omnifariam dilabente deperditas, feſtinatiſque ruinis tumultuarii ſub Sixto Pontifice operis vitium teſtantes, non ſtudio tantum Tuo, ſed privatis etiam expenſis diligentiſſime inſtaurari cerneremus.

Lucubrationi, unde iſta jam jam recitata, & alia plura ſuperius in medium attuli, conſcribendæ me dedi menſe Martio hujuſce anni, in quo verſamur, quandoquidem appetebat Comitiorum Caſinenſium tempus, quibus mei muneris eſſe exiſtimavi rationem reddere ſtudii, quod jam collocaſſem in ſuſcepto publica authoritate a me Opere contexendo. Nil vero dubitabam, iiſdem probatum iri Ideam in eadem Diſſertatione explicatam, quod ipſam benigne probaſſent bini Cenſores ab iiſdem Comitiis delecti, illuſtres admodum, doctiſſimique Præſules, nimirum P. D. Benedictus Laudati, & P. D. Seraphinus Tanſius; idque teſtantur horum ſuffragia, quibus de more ejuſdem Diſſertationis veſtibulum exornatur. Hoc ipſum Opuſculum poſt peracta Comitia manibus meis Sanctitati Suæ oblatum eximiæ clementiæ ab eadem retulit ſignificationes, poſtquam ea ipſa abunde enituiſſet ex iis titulis, quibus in fronte ejuſdem Opuſculi meum exiguunt

guum nomen decoratur, videlicet, Sac. Indicis, Sacror. Rituum Conſultoris, & S. Rom. & Univ. Inquiſitionis Qualificatoris. Anſam iſti mihi obtulerunt Pontificem in Epiſtola Dedicatoria Opuſculi illius his verbis compellandi, *Primos ergo benignus excipe conatus Monaſticarum mearum lucubrationum, quibus impoſterum laborem omnem meum, ingenium, atque diligentiam impendam, ut tamen nihil mihi antiquius futurum ſit, quam ſi, mandatis Tuis imbecillitatem meam ad alia ſtudia in obſequium Romanæ Sedis vocantibus, eaſdem ſubinde interpellare, quod jam aliquotiens feciſti, non deſinas, quatenus titulis, quibus me clementiſſime decoraſti, haud omnino indignus exiſtimer, & Sanctitati Tuæ, quoad vires meæ patientur, grati animi vices quoquo modo rependam*. In eadem Epiſtola quum celebrari a me reperiſſet Sanctus Pater Græcanica ſtudia, quibus a viridi ætate incubuerat, & quarum ſpecimina extare tradidi in Homilia S. Sophronii in S.S. Apoſtolos Petrum, & Paulum, & in Encomio Procopii Diaconi in Marcum Evangeliſtam, *Quæ primum* (hæc mea ſunt verba) *ab Interprete* Jo. FRANC. ALBANO *quinquaginta, & amplius abhinc annis jam prodierant, & in Græco Menologio, quod eodem circiter tempore ex Codice Monaſterii Cryptæ Ferratæ ſuamet manu deſcripſit, in Latinum vertit, liberaliterque Antuerpienſibus Actorum Sanctorum Collectori-*

 bus

bus communicavit; quum hæc, inquam, in ea Epiſtola legeret Sanctitas Sua, mira modeſtia de ſuis illis Græcanicis ſtudiis nonnulla ad me verba eloquutus eſt, inter quæ bene a me factum declaravit, quod ſchedam ſtudia illa deſcribentem, quam manu mea ſcriptam ſuis oculis, antequam prælo ea deſcriptio traderetur, ſubjeceram, reformaſſem juxta lituras, quibus ipſemet calamo ſuo eandem inſpergere neceſſarium duxerat. Dum hæc ſcribo, ſchedam illam ob oculos habeo, atque animadverto expunctam ibidem fuiſſe, calamo, ut dixi, ipſius Pontificis vocem *adinvenerit*, ubi agitur de Codice Menologii, qui latitaverat in Monaſterio Cryptæ Ferratæ, & poſt paucas lineas expunctam pariter vocem *nactus fuerat*, ejuſque loco appoſitam vocem *viderat*, ac demum ubi dicitur, lacunis Codicem eundem ſcatere, vocem *undique* deletam fuiſſe. Lituras haſce Clementi XI. placuiſſe, ne largius quam veritas pateretur, ſuos in Græcum illum Codicem labores calamus meus commendaret, mirifice, ut dixi, ejus Pontificis modeſtiam commendat.

Tandem addam, Pontificem, meum illud Opuſculum evolventem, oculos fixiſſe in meam hujuſmodi Notam, *Sicula Monarchia commentum, quod pluries Sacerdotium, & Imperium commiſit, quodque nuperrime Pontificio mucrone transfoſſum extremos, ut ſperamus, halitus*

tra.

trahit, evidentiſſime exſufflatur ex nota temporaria ad pſeudo-Diploma Urbani II. appoſita, quæ nulla ratione cum recta Chronologia poteſt conſiſtere. Legendum Caput VII. Operis a Clariſſimo, & Doctiſſimo Auctore concinnati, cui titulus: Iſtoria della preteſa Monarchia di Sicilia. Hiſce perlectis tam opus ipſum, quam ejuſdem Auctorem Nicolaum Mariam Tedeſchum, Epiſcopum primo Liparitanum, deinde Archiepiſcopum Apamenum, Pontifex pluribus elogiis exornavit. Paſſim Romæ ferebatur, Clementem jam animo ſuo conſtituiſſe de eo ad Cardinalatum evehendo. At illius erga Romanam Sedem promerita in negotio Siculæ Monarchiæ locum cedere haud multo poſt viſa ſunt promeritis, quæ ſibi ex cauſa Conſtitutionis *Unigenitus* tres alii Præſules, Gallus, Belga, & Hiſpanus, comparaverant. Revera dum tres iſtos ad eam dignitatem promovit Pontifex die 29. Novemb. 1719. dolere ſe profeſſus eſt per largitatem erga eoſdem exercitam, *non paucis emeritis militibus, hoc eſt egregiis Præſulibus, qui in Apoſtolicæ Sedis, ac præſertim in hujus Romanæ Curiæ præcipuis muneribus, ſtrenuam, diuturnam, ac fidelem operam navarunt, præmia illa retardari, quæ eorum laboribus debentur.* Poſtea ſubdit, *Eam tamen de præclara illorum virtute gerimus opinionem, ut firmam in ſpem adducamur, ipſos privatis quibuſcumque rationibus ſuis publicam Sanctæ hujus Se-*

Sedis, Catholicæ Eccleſiæ, ac Orthodoxæ Religionis cauſam libenti animo prælaturos; præſertim cum merito ſperare valeant ab ejuſdem Apoſtolicæ Sedis inconcuſſa juſtitia debitam ſibi, ſuiſque meritis remunerationem, tametſi dilatam, minime defuturam. Dilata ea vere tantummodo fuit Bancherio, Almæ Urbis Gubernatori, & Collicolæ Cameræ Apoſtolicæ Theſaurario, qui ſcilicet Tedeſcho fuerunt (ut ita loquar) *in paſſione ſocii*; namque (poſt decem tamen annos) Purpuram illi a Benedicto XIII. acceperunt; at hac omnino deſtitutus e vivis ceſſit Tedeſchus. Seceſſerat ante aliquot annos, Curiæ Romanæ officiis abdicatis, in Monaſterium Sublacenſe, dictum *il Sacro Speco*, de quo adeo inſigniter pia ſua liberalitate meritus eſt, ut ejuſdem parens, & conditor cenſeri debeat. Tres illos Cardinales, quos dixi deſtinatum Romanis Præſulibus locum cepiſſe, eodem digniſſimos fuiſſe, omnes ſunt faſſi. Mailly, Remenſem Archiepiſcopum, in Gallia jam familiariter noveram, & æque poſtea Romæ novi Bellugam, Antiſtitem Carthaginienſem, & de Alſatia Metropolitam Mechlinienſem. Poſtremum hunc, vere Eminentiſſimum Cardinalatus, & Epiſcopatus decus, quanta veneratione proſequar, teſtimonium perhibet tertius Collectionis Epiſtolarum Reginaldi Poli Tomus eidem a me ſuperiori anno nuncupatus.

CA-

CAPUT VIII.

De adito Cœnobio Farfenſi medio menſe Aprili an. MDCCXVII. *& de Hiſtoria illius Monaſterii poſt reditum ad Romanam Urbem imprimi cœpta, & de creatis ei impreſſioni impedimentis.*

QUamvis ex Collectaneis Cornelii Margarini, & ex Chronico Farfenſi, de quibus ſupra, luculentas rerum Farfenſium notitias mihi comparaſſem, nihilominus celeberrimum illud Cœnobium cito inviſere conſtitui, quo plenius ex ipſo fonte aquas potarem. Adii itaque illud menſe Aprili, ibique binis menſibus permanſi pleraſque omnes diei horas inſumens in veterum chartarum inveſtigationibus, unde idoneus efficerer, ſtatim ac Romam remeaſſem, contexendo, & in lucem edendo primo Monaſtici Italici Volumini, quod unice ſibi vindicaret Farfenſium monumentorum deſcriptio. Nova igitur eorundem ſuppellectile inſtructus, atque ditatus Romam repetii; moxque opus, quod dixi, impigre aggreſſus ſum, poſtquam a Sanctitate Sua impetraſſem, ut ejuſdem Cenſor mihi ſtatueretur Carolus Majella, Præſul doctrinæ, & prudentiæ dotibus adeo inſigniter excultus, ut nemini quoad illas in Romana Curia ſecundus haberetur. Porro iſtum principio exo-

exoravi, ut diligentiſſime animadverteret, quam valde in lucubrationibus, quas ejus examini ſubjecturus eſſem, ſtuduiſſem, ut Monumenta illa, quibus adverſarii politicæ Romanorum Pontificum in ditiones ſibi ſubditas dominationis abutebantur ad eandem oppugnandam, huic potius adſtruendæ, ac muniendæ vehementer inſervire dignoſcerentur. Conſilium hoc meum Apoſtolicæ Sedis jura tutandi, imo integram Voluminis, quod conſtruebam, diſpoſitionem, & ſeriem propalarunt eo tempore erudita Diaria, quæ Venetiis cudebantur, authore Viro celeberrimo, & præclariſſimo Apoſtolo Zeno. Ibi enim hæc leguntur: „Rerum Monaſticarum Italiæ To„mus Primus, Cœnobium Farfenſe. Aucto„re D. Angelo Mariæ Quirino Veneto, Con„greg. Caſinenſis Monacho & Hiſtoriographo. *Queſto Tomo in tre parti è diviſo. La prima parte abbraccia undici Diſſertazioni, ordinate ad illuſtrare l' Iſtoria eccleſiaſtica, e civile; coſe la maggior parte preſe da' Monumenti del Monaſtero di Farfa. La I. Diſſertazione contiene la ſerie cronologica, e le azioni de' Duchi Longobardi di Spoleti. La II. contiene la polizia della Chieſa ſotto i Re Longobardi. Nella III. contienſi la giuriſprudenza de' Longobardi. Nella IV. le note cronologiche, e le formole de' vecchj diplomi, ed iſtrumenti. Nella V. la cronologia, e le azioni d' alcuni Pontefici, Imperatori,*

tori, e Rè. Nella VI. la notizia di molti Veſcovi d'Italia, o taciuti, o nominati appena dall' Ughelli. Nella VII. la notizia d'alcuni Monaſteri d'Italia. Nell'VIII. le conſuetudini Monaſtiche. Nella IX. la ſerie de' Conti di Sabina. Nella X. la deſcrizion corografica del territorio Sabino, Reatino, e d'altri. Nella XI. finalmente una difeſa del dominio temporale del Pontefice Romano ſopra le regioni dello Stato Eccleſiaſtico, preſa da' Monumenti di Farfa, contro le obbiezioni, che preſe dagli ſteſſi Monumenti gli vengono fatte. La ſeconda parte abbraccia la Storia del Monaſtero di Farfa, la ſerie e cronologia degli Abati, che lo governarono, ec. La terza parte abbraccia la Cronaca Farfeſe, compilata da Gregorio Catineſe; ed altre opere inedite, eſiſtenti nello ſteſſo Monaſtero di Farfa. At multo magis quam eruditorum hominum plauſus, Majellæ Cenſoris authoritas ſecurum me fecit, fore ut meis illis conatibus fauſtus exitus reſponderet. Lectis ſiquidem ab eo Præſule primis quibuſdam lucubrationum mearum foliis, benigne mihi per literas faſſus eſt, eorundem lectionem jucundam ſibi, utilemque contigiſſe; poſtea vero ea ipſa folia ob oculos habens, in quibus tractationem inſtitueram de Romanæ Sedis juribus ſuperius memoratis, hæc ille habet, *Vengo ad aſſicurarla del mio contento nel vedere tanto ben difeſi i diritti della S. Sede nella ſua dottiſſima Scrittura.* At-

Attamen excitatæ de Comaclenſi Ditione contentiones adeo ſollicitum habebant eo tempore Pontificem, ut facile eius animus in ſuſpicionem adductus fuerit, eaſdem magis magiſque incendi poſſe ex Farfenſium chartarum, de quibus agitur, promulgatione. Hujuſce novitatis certior factus ego a Majella, calamum ſtatim appuli brevi cuidam Scripto conficiendo, quo palam oſtenderetur, initam a me in iis chartis evulgandis rationem non quidem detrimentum cauſæ illi Comaclenſi, ſed emolumentum eſſe allaturam. Ibi autem primo oſtendi, nutare haud parum quam plura, quibus ad cauſam illam defendendam uſi fuerant Præſules, cætera doctiſſimi, Fontaninus, & Zacagnius. Atque ut ſpecimen aliquod de meis in hanc rem animadverſionibus hoc loco exhibeam, in medium attuli, quæ ſcribit Fontantinus Operis ſui T. II Par. 2. pag. 148. *Sarebbe* (hæc ejus ſunt verba) *una gran ventura il poter vedere quei varj documenti, de' quali, come nella Supplica vien aſſerito, coſta aver gl' Imperadori mantenuto il Fiſco, e la Camera loro negli Stati della Sede Apoſtolica. Noi aſpettaremo a vedergli per potergli ammirare e nel numero, e nel valore, giacchè ora per non avergli veduti non potiamo dar loro la dovuta riſpoſta.* Hujuſcemodi documenta, quæ ſibi ignota eſſe fatetur Fontaninus, omnium tamen oculis

pa-

patent in Regeſto Farfenſi, unumque ex iis nominabo Caroli Magni Diploma ſignatum anno I. Unctionis ſuæ pro firmitate bonorum omnium, quibus Farfenſe Cœnobium fruebatur, *tam in Longobardia, quam in Romania, ſive in Tuſcia, & in Ducatu Spoletano, ſeu in quibuslibet locis*; & poſtea ſubditur, *quidquid vero de prædictis Monaſterii poſſeſſionibus Fiſcus noſter ſperare potuerat, totum nos pro æterna remuneratione adipiſcenda Monaſterio concedimus*. Zacagnius autem Hiſtoricæ Diſſertationis ſuæ p. 107. ita loquitur, *Monaſterium tamen Farfenſe ſub Protectione Auguſtorum tunc fuiſſe conſtat, adeoque Romanos Pontifices permiſiſſe munificentiſſimis illis, deque Romana Eccleſia benemerentiſſimis Principibus, ut ipſi de rebus ad eoſdem Monachos pertinentibus judicium ferrent*. Etſi vero Præſul ille, antequam eam Diſſertationem conderet, adeundum ſibi putaſſet Farfenſe Cœnobium, nihilominus dicere opus eſt, defuiſſe illi tempus ad purluſtrandum Farfenſe Regeſtum ea diligentia, quæ neceſſaria foret. Adſunt enim in eo documenta, Principes illos non localem, non peculiarem tantum poteſtatem ſibi vindicaſſe in ferendo de rebus ad Monachos Farfenſes ſpectantibus judicio, ſed eandem exercuiſſe *ſedentes ad ſingulorum cauſas audiendas, & juſtitias faciendas*; documenta inſuper ab iiſdem Principibus edita ad tuen-
dam

dam Farfenſium prædiorum exemptionem a Pontificia dominatione *in Civitate Romana aque in aliqua alia parte noſtri Regni Italici.*

Hiſce autem in eo Scripro a me præmiſſis, tranſitum feci ad afferendas Apoſtolicorum Jurium Vindicias, quibus nihil opponi poſſet ex Farfenſium Monumentorum auctoritate, eaſdemque huc transferam iis ipſis verbis expoſitas, quibus in eo Scripto continebantur, *Che Carlo M. e ſucceſſori ſi arrogavano la ſuddetta poteſtà per ſola ragione del Patriziato conferitoli dalla liberalità de' Pontefici, e che dalla volontà di queſti dipendeva. Che i Papi toleravano in Carlo, e ſucceſſori molta autorità nelle coſe donate per evitare la taccia dell' ingratitudine. Che l' amicizia perpetua ſtabilita trà Carlo e Pontefici laſciava correre diverſe coſe* præter conſuetum rerum ordi-,,nem, & ad communem utilitatem. *Che non avendo i Pontefici forze ſufficienti per contenere i loro ſudditi credevano di non poter meglio fare che con raccomandare il governo di queſti alla potenza de' Ceſari. Che i Papi alieni dalla milizia ſi facevano la loro principale occupazione delle coſe eccleſiaſtiche. Che Leone III. rinovò in Carlo M. il titolo d' Imperatore per dare a Roma, e alla S. Sede non un padrone ma un difenſore. Che i Giudici Imperiali erano ſpediti nelle Provincie Pontificie* non ſum-,,mi Imperii jure, ſed Advocatiæ, & Prote-

,,ctio

„ctionis debito in obſequium Apoſtolicæ Se-
„dis,& ad ejus utilitates procurandas. *Che l'accettazione del Giudizio Imperiale era volontaria non neceſſaria* ad honorandos R. E. Defenſo-
„res & Advocatos. *Finalmente che tutta quell' autorità veniva eſercitata da Carlo anche prima di ricevere da Leone la Corona Imperiale, e però quand' era meramente* Patritius Roma-
„norum. *Ch' era eſercitata in un paeſe come il Ducato di Spoleto, e Sabina ſoggetto alla S. Sede prima delle Donazioni, cioè per volontaria dedizione de' popoli. Che era eſercitata anche dopo la Donazione pieniſſima di Lodovico Pio, che vale a dire in tempi e luoghi, ne' quali indubitatamente il Papa doveva conſiderarſi & eſſere unico ſupremo Padrone.* Indulſit Pontifex, ut Scriptum illud Sacris ſuis manibus a me ipſo offerretur. Idque quum feciſſem, ſpopondit verbis clementiſſimis, iſtud perpenſum a ſe iri animo prorſus intento, & magnopere cupido, ut collocata a me induſtria in argumento, cujus tractatio ex temporum acerbitate graviſſimis obnoxia foret difficultatibus, in irritum haudquaquam caderet. At revera me fruſtra laboraſſe paulo poſt edocuit eventus; nam literas haſce a Majella Præſule accepi, *La Scrittura, che mi dò l'onore di rimandare a V. P. Reverendiſs. ha tutta la forza per moſtrare la neceſſità, da cui Ella è aſtretta ad agevolare l'edizione dell' opera conſaputa; ma non con-*

 tie-

tiene alcun motivo per rimuovere S. Santità dall' opinione, che l' opera ſia per riuſcire pregiudiziale a i diritti della ſua Sede; maggiormente eſſendo reſtata nel medeſimo ſentimento dopo oſſervato il riſtretto delle riſpoſte, che V. P. Reverendiſs. dava agli avverſari, che ſi ſervivano di quei monumenti. Sicchè tutta l' anneſſa Scrittura par che ſia diretta a dimoſtrare a S. Beatitudine la neceſſità di permettere una edizione, che non può piacerle; il che è totalmente oppoſto alle ſavie e giuſte mire, ed alla prudente e religioſa condotta di V. P. Reverendiſs. Quando poi la Santità S. s' induceſſe per li motivi allegati a ſoffrire e tolerare la detta edizione, non vedo quale apologia ſi poſſa fare col ſacro Collegio, e con tutta la Corte, la quale non è informata degl' impegni già contratti di publicar l' opera. Del reſto io vedo bene che biſognarebbe ultimar quanto prima l' affare, ed ottenerne da S. Santità la deciſione, perche ancor io prevedo il bisbiglio, ch' Ella prudentemente conſidera. Ma la ſincera e cordial ſervitù, che profeſſo a V. P. Reverendiſſima, e la ſtima, che fò del ſingolar ſuo merito, mi fa nuovamente dire, che non ſia eſpediente d' indurre S. Santità a condeſcendere all' edizione, quando non ſia per darne la permiſſione con pieno contento. Intanto io che vivamente la compatiſco, ſoſpiro le aperture di poterla ſervire, ed attenderò l' intenzione data del conſaputo Congreſſo, per maggiormente

at-

atteſtarle la candidezza, e l'oſſequio con cui mi raſſegno &c. Datæ ſunt hæ literæ die 8. Dec. 1718. ac proinde teſtantur, per integrum & amplius annum digladiandum acerrime fuiſſe adverſus objectas mihi difficultates. Hæ animum meum eo magis vexarunt, quod probe intelligerem, eaſdem æque obſtituras, ne aliorum Cœnobiorum, eorum præſertim quæ ſita forent in ditionibus Pontificiis, ſeu etiam in Regno Neapolitano, veteres chartæ in lucem proferrentur. Attamen parui omnino, uti decebat, Pontificis ſenſibus, & quem exitum tandem res habuerit fidem faciet Cardinalis Alamanni Salviati Epiſtola, data poſt duodecim & amplius annos ad Nereum Corſinum, Clementis XII. ex fratre Nepotem, nondumque a Patruo Sanctiſſimo ad Purpuram evectum; recruduit enim, ut ſuo loco dicetur, eadem de Farfenſibus chartis controverſia, dum ageretur de Bibliothecæ Vanæ Præfectura mihi ab eodem Pontifice deſtinata. Hæç habet Epiſtola illa, *Credo che ſia bene, che ſappia V. Eccellenza, e per mezzo ſuo N. S. che parlando io accidentalmente con Monſig. Riviera gli domandai ſe a tempo di Clemente XI. aveva ſentito parlare d'alcune carte di Farfa copiate dall' allora Padre Abbate Quirini, mi riſpoſe che ne era informatiſſimo, e che quel S. Papa penſò di mandare lui ſteſſo a pigliare quel Codice, e riporlo in Caſtello, ma*

che poi fatta riflesſione, che quelle tali carte non parlavano che di qualche Giuriſdizione eſercitata dagl' Imperatori nelle Terre della Chieſa, e che di ſimili monumenti ve n' erano le migliaja, ai quali tutti ſi riſpondeva con altri documenti, e con buone ragioni, fu ſtimata inutile ſe non dannoſa queſta cautela, e fu commendata l' attenzione inſieme, e la fatica del Padre Abbate, l' una per avere ſottopoſte alla diſpoſizione del Papa quelle carte, l' altra per avere trattata la materia con tanto vantaggio della Chieſa, e più non ſe ne parlò. Monſig. Riviera è vivo, e verde, ed abita non molto lontano da V. Eccellenza, alla quale ſi ricorda ſempre ben devoto, Salviati.

Adeo firme perſtiti in voluntate obſequendi Pontificis imperio, & Majellæ Præſulis conſiliis, quibus præterea omnino conſentire deprehendi Cardinales, Fabronum, Ptolemæum, & Otthobonum, ut ne hilum quidem me ab eadem dimoverint adhibiti ad eam rem amicorum quorundam conatus. P. Joſeph Maria Sandius, Bibliothecarius S. Juſtinæ, hæc ad me ſcripſit, *Il mio profondo riſpetto vuole, che communichi a V. P. Rm̃a un ſ. di una lettera ſcrittami dal P. D. Bernardo Pez Benedettino, e famoſo letterato, e Bibliothecario di Melck. Dimoſtra egli una ſtraordinaria paſſione per la ſtampa della di lei Storia, ſi duole molto dell' incontrate difficoltà in queſte formali parole* „

Et

„Et quid tandem ſperandum de Monaſtico „Italico Clariſs. D. Quirini noſtri? Opus hoc „trans Alpes incredibili deſiderio expecta„tur. Dolendum ſane tot ei negotia Romæ „faceſſita. In Germania, vel Gallia hujuſ„modi Opera liberius, & tutius eduntur. *Io le ſo dire ch' egli la ſtamperebbe volentieri, ſenza che V. P. Rm̃a ne ſpendeſſe altro che la briga di farle avere l' Opera MS. ed io gliela farei avere per ſicuro camino.* Dum incertus adhuc foret exitus Voluminis, de quo hic modo agitur, Joannes Frater meus Venetiis Romæ viſendæ cauſa ad me acceſſit menſe Junio anni 1718. quamque iſto de negotio curam amantiſſime ceperit, publica folia Amſtelodami impreſſa in hunc modum evulgarunt, *De Rome le* 17. *Juin. M. Querini, Procurateur de S. Marc de Veniſe, qui s' eſt arretè icy pendant un mois pour voir les magnificences de la Ville, & les Fonctions ſacrèes a eſtè fort bien receu par le Pape, a qui il a repreſentè dans une longue Audience, combien la ſuppreſſion du Volume travaillè par le R.* P. *D. Querini ſon Frere, faiſoit de tort a la reputation de l' Autheur, & intereſſoit tous ſes* Parens, *& bons Amis de Rome, & de Veniſe. On dit que Sa Sainteté a des fortes raiſons pour n' en vouloir pas permettre l' Edition. Le crime de l' Autheur, a ce qu' on publie, eſt d' avoir deterrè dans les Archives des Abbayes de ſon Ordre beaucoup de*

pieces, que les Reviſeurs Romains ne jugent pas a propos de laiſſer publier. Peut être que l'Edition ſe faira a Padoue, ou a Veniſe, ce qu'on veut que le Pape ait accordé aux inſtances de M. le Procurateur.

Maximæ mihi voluptati fuiſſe adventum illum Joannis Fratris mei ad Romanam Urbem, unuſquiſque facile ſibi perſuadebit, me etiam tacente. Jucundiſſimi de noſtris peregrinationibus ad diviſos uſque toto orbe Britannos ſubinde incidebant ſermones. Harum tunc ille ſignificavit mihi factam fuiſſe mentionem in Epigrammate typis excuſo, inſertoque Carminibus de more evulgatis, quum D. Marci Procuratoris purpuram ipſe accepiſſet. Se ſe mihi nunc offert illud ipſum Epigramma in Bibliotheca Caſinenſi Mariani Armellini, conjunctum Hexaſtico, quod hujus Commentar. Par. I. lib. 1. pag. 12. recitatur. Me ipſum alloquitur ejuſdem Epigrammatis Author, Pater Stanislaus Santinelli, Clericus Regularis Congregat. Somaſchæ, inſigni admodum eruditione præditus, ejuſdemque Generalem Præpoſituram poſt aliquot annos aſſequütus.

Non Batavos, charoque una cum Fratre Britannos,
Non quæ Rhenus obit, Sequana & arva rigat,
Non quæ Belga colit ſublimibus oppida muris
Ullus adire pudor, ullus adire timor.
Auctus cum magno ſe præbet Frater honore

Spe-

Spectandum, & Veneti Principis ora ſubit,
Frater abes latitans Caſini ſub lare? Lucis
Hujus lætitias quin cumulare venis?
Te videant Cives, atque alter clarus honore
Contempto, ſumpto clarus & alter erit.

Subdit ibidem ſtatim Armellinus aliud Epigramma, cujus initium,

Quo Pater Adriaco fulget, quo murice fulſit
Patruus, en humeros frater uterque micat &c.

Finis vero ejuſdem Epigrammatis continet felix omen ſacræ Purpuræ loco Venetæ mihi deferendæ. Hujus ominis implendi animo Clementem XI. non caruiſſe, invitat me locus iſte, ut domeſticos (quoniam ad domeſtica defluxit calamus) afferam teſtes. Genitores mei Romæ me convenerant binis annis antequam eo accederet Joannes, de quo jam jam loquebar. Incredibilis benignitatis ſenſibus de me cum omnibus hiſce Clementem XI. verba feciſſe, iidem ſæpius mihi, aliiſque Venetiis teſtati ſunt; at unus Genitor meus, quo primum tempore me rubro pileolo ornatum amplexatus eſt, tunc, quod per decem, & amplius annos corde ſuo preſſerat, aperte propalavit, ſcilicet, ſibi Pontificem, dum ejus pedes Roma diſceſſurus deoſcularetur, non una tantum vice, ſed iterum, iterumque verba hæc ingeminaſſe, *Sig. Procuratore tenga per ſicuro, che d'altre inſegne vedrà un giorno ornato il figliuolo, che laſcia a Noi in pegno.*

CAPUT IX.

De Officiorum Græcorum emendatione a Pontifice an. MDCCXVIII. *injuncta, & aliqua ex parte tribus ſubſequentibus annis exequutioni mandata veterum MSS. ope, ac Pontificiæ beneficentiæ miris argumentis remunerata.*

ÆGritudinis, quæ animum meum toto ferme an. 1718. excruciaverat, haud mediocre levamentum attulit anni proxime ſubſequuti initium, quo ſcilicet Monaſtici Italici ſtudiis, quibus adactus fueram abrenunciare, alia ſufficere benigne voluit ipſemet Pontifex, & ea quoque gravis momenti, & queis præterea adhibenda in primis foret Græca literatura, quam a teneris annis excolueram, nec unquam adamare deſtiti. Capto igitur a Sanctitate Sua conſilio de inſtituenda Sacra Congregatione, in qua ad examen revocarentur libri, quibus Græci, aliæque Orientales nationes in propriis Eccleſiis rem divinam peragentes utuntur, ei Cœtui me benigniſſime adlegit, affirmavitque, nihil ſe dubitare novo hujuſcemodi munere æque utilem operam me præſtiturum, ac præſtare conabar reliquis Sacris Congregationibus, quibus eram adſcriptus, imo vero utiliorem, quod illud Græcanicæ linguæ peritiam magnopere deſideraret. Congregationis hujuſce Præfectum inſtituit Cardinalem Franciſcum Barberinum,

eique

eique Collegas dedit Cardinales, Laurentium Caſonum, Carolum Auguſtinum Fabronum, Joannem Baptiſtam Ptolemæum, Joannem Baptiſtam Salernum; Conſultores vero renunciavit, Carolum Majellam, Franc. Antonium de Simeonibus, quem inſuper Secretarium inſtituit, Joſephum Simonium Aſſemanum, P. Abbatem Gallianum, P. Petrum Benedetti, ac præterea totidem circiter Græcos eruditos. Junctim itaque cum omnibus hiſce vacare cepi expendendis librorum, quos dixi, locis illis, qui Orthodoxæ veritati haud omnino conſentire viderentur. At paulo poſt in mentem mihi venit, una ſimul privatam meam operam collocare in curanda eorundem librorum ad fidem veterum Codicum manuſcriptorum editione. Placuit vero conſilium hocce meum ejuſdem Congregationis judicio ſubjicere, Obſervationibus quibuſdam adjunctum, quas ſtatim recito.

„I. Commendaret profecto haud parum „penes omnes initam a Sacra Congregatione „in expurgandis Eccleſiaſticis Græcorum li„bris methodum cura, quæ ſuſciperetur, pa„lam faciendi, expurgationem illam eorum „veterum Codicum adjumento perfici, qui „divinorum eorum Officiorum candidam, ac „primævam imaginem repræſentant.

„II. Græcis innoteſceret adeo longe La„tinos abeſſe a proſcribendis Græcorum Ri„tuum

„tuum obſervantiis, ut non alias iiſdem in„jungere in animo habeant,quam fontibus il„lis conſentaneas, quorum ſumma erat apud „Græcos in decantandis divinis laudibus au„thoritas, antequam Veneti, & Valachien„ſes typi eiſdem evulgandis inſudaſſent.

„ III. Conſultorum in dubiis locis perpen„dendis haud parum labor minueretur, cer„tiorque evaderet eorundem de illis delibe„ratio, quandoquidem in deliberando ob „oculos habeant veterum Codicum, de quo„rum fide ſuſpicio nulla ſubſit, lectiones.

„IV. Eo velocius in ſuſcepto examine Con„ſultorum induſtria progrederetur, quo aper„tius iidem Codices cum impreſſis Exempla„ribus comparati invectos in iſta a Schiſma„ticis errores patefacient.

„V. Gratum inſuper erit Sacræ Congre„gationi eorundem Codicum ope dignoſcere, „quibuſnam additamentis inferta ſint ea im„preſſa Exemplaria, nam quoties eidem con„ſultum videretur ad breviorem molem ſa„cros eos libros redigere, obvia illico fierent „quæ retinenda, quæ reſecanda forent.

„VI. Methodus, de qua hic agitur, conſo„nat omnino Leonis Allatii ſenſibus; nam iſte Diſſert. I. de libris Eccleſ. Græcor. p. 12. optimum factum declarat, *Ex primis illis fontibus tanquam purioribus, & integrioribus divino Chriſti ſervitio incumbere. Na illis ſuperſemi-*

na-

nata ab homine nequam zizania dignoſceremus. Et in Diſſert. II. p. 114. ita loquitur, *Antiqua fere omnia plana ſunt, nihil in ſe continent, quod pias aures offendat: recentia multis ſcatent erroribus, & ſubdole ſæpius in Romanam Eccleſiam garriunt, multas etiam hæreſeon labes lectionibus inſpergunt; quibus abciſis liber nitori ſuo priſtino reſtitutus nulla expurgatione indigebit.* Et p. 229. *Pentecoſtarii, quemadmodum de Triodio ſupra diximus, varii fuere Auctores, antiqui & recentiores. Antiqui ſua vetuſtate, & modeſtia venerandi; recentiores ex ſchiſmate, audacia, atque omnia attentandi libidine, contemnendi . . . . Nicolaus Malaxus, Archipresbyter Nauplii; multa Troparia de ſuo addidit . . veteraque antiquorum Patrum monumenta novis ſuis deliramentis inſperſit.* Et pag. proxime ſubſequenti recentes Editores, & Correctores carpens idem Allatius, qui initio Pentecoſtarii impreſſi Venetiis an. 1574. faſſi fuerant inibi contineri Synaxaria, Canones, Idiomela, atque Troparia, *quæ nunc collecta ſunt ex multis, ac bonis libris, & aliis Pentecoſtariis antea editis non inerant*, hæc poſtea addit: *A Correctoribus ipſis, & ſimilium librorum Editoribus petere poſſumus, quanam auctoritate tantum facinus audent, & temeratas manus in intemeratos Eccleſiæ ritus imponunt? Homines viliſſimi ſunt, nulla ſcientiarum laude, nulla auctoritate, nulla dignitate conſpicui, qui ex arbitrio*

bitrio Officia Eccleſiæ moderantur, addunt, ſubtrahunt, mutant, de novo conſarcinant, quidquid illis videtur. Et p. 234. concludit, *Ceſſent ſimplicibus imponere, ceſſent innocuis fidelibus fucum facere, ceſſent propria, & ſpuria inter vera, & tot jam annis comprobata Sanctorum Scripta, & preces Eccleſiaſticas inſerere. Servent ſibi dicta Patrum a maculis innoxia, ſervent poſteris, nihil detrahant, nihil addant, nihil immutent in rebus Eccleſiaſticis, ſine ipſius Eccleſiæ conſenſu*.

„Tandem propoſitis exemplis præſtantiſſi-„morum Cardinalium Bonæ, & Thomaſii, qui „egregio ſtudio veteres Latinos Codices con-„ſuluerant, ut Latina Officia nitidius compa-„rerent, ad parem nitorem Græcis Officiis „conciliandum omnino decere affirmavi, ne „Græcorum veterum Codicum authoritas „negligeretur.

Meo hujuſcemodi conſilio a Sacra Congregatione collaudato, nulla interpoſita mora Codicum perſcrutandorum laboribus me dedi, quantumque brevi profecerim, fas mihi ſit, Cenſorum, quos mihi eadem Congregatio deſignavit, verbis declarare. Ex iiſdem Pater Petrus Benedetti, ſuffragium ſuum in hunc modum exorditur, *Editio divinorum Officiorum Eccleſiæ Græcæ eſt opus magni, & prolixi laboris, a paucis tentata, a nemine hactenus perfecta, quam tamen omnes Viri*

ri docti, quotquot hanc materiam attingunt, ſummopere exoptant, & merito; ea enim Officia habent ineluctabilem vim ad redarguendos Novatores, cum contineant omnes fere Articulos Catholicæ Fidei, & Univerſalis Eccleſiæ circa illorum veritatem conſenſum invictiſſime probent. Deinde, poſtquam plura alia ſubdidiſſet, ſuffragium illud ſuum ita concludit, *Quæ cum ita ſe habeant, equidem non dubito, quin Editio Græci textus cum Latina verſione, cujus primum hunc Tomum juſſu &c. diligenter, & inoffenſo pede perlegi, tum Græcis, tum Latinis gratiſſima perinde, atque utiliſſima futura ſit, ſed & maximam ajo habendam eſſe gratiam doctiſſimo, & eruditiſſimo Authori Rmo Patri &c. qui opus ſalebris, ſpiniſque impeditiſſimum, maximo labore, ſumma fide, in noſtros uſus expediendum ſuſceperit.* Cenſor alter Samuel Rodotà, Scriptor Vaticanus linguæ Græcæ, paucis verbis hæc habet, *Amplum, & præclarum opus, cui titulus &c. vota Eruditorum exoptant, ut fauſtum ad exitum provehatur; ex eo quippe teſtimonia omni exceptione majora de Fidei dogmatibus luculenter promuntur.* Æque honorifica mihi fuerunt Cenſorum, quos Caſinenſis Congregatio delegit, nimirum Bonaventuræ Finardi, poſtea ejuſdem Congregationis Præſidis Generalis, & Fortunati Tamburini, nunc S. R. E. Cardinalis, teſtimonia. At non vacat iis recitandis immo-

morari. Nullo vero modo ſilebo Cardinalis Ptolemæi literarum unam ſaltem periodum, quæ ita ſe habet, *Applaudiſco, anzi ammiro la diligenza, il valore, lo zelo di V. P. che in così poco tempo ha non ſolamente intrapreſo, ma compito un' opera lodevoliſſima, ed utiliſſima, e mi conſolo d'averne dato il motivo con un' eſpoſizione del mio deſiderio in Congregazione, che non poteva imaginarmi ſe non dal ſuo valore, ed applicazione poteſſe, maſſime così preſto, ridurr' in effetto.*

Referendum modo occurreret, quo pacto ex ſtudiis hiſce meis, quæ Monaſticis prona omnino ſubmiſſione ſubſtituiſſem, adductus fuerit Pontifex ad beneficentiam ſuam erga me largius exercendam, quam ſuperioribus annis præſtitiſſet. Cogitavit autem primum Sanctitas Sua de me ad Abbatialem mei Ordinis gradum evehendo, deinde de Epiſcopatu mihi deferendo, ac tandem de me adſcribendo S. Officii Conſultoribus, quo gradu donatus veluti arrham Cardinalatus recepiſſe communi judicio cenſerer. At priuſquam ad iſta enarranda ingrediar, referri a me oportet, certiorem factum, præſertim a Card. Ptolemæo, Pontificem, nullam prorſus me diligentiam omittere in ſcrutandis priſcis Codicibus vetera Græcorum Officia exhibentibus, non eandem tantum commendare dignatum eſſe, ſed præterea cupidum ſe oſtendiſſe, ut aliquis ſcru-

ſcrutationum mearum illarum fructus per memetipſum ſuis oculis offerretur. Poſt quam igitur idem Ptolemæus nonnullis Epiſtoliis ſuis mihi diſertis verbis ſignificaſſet ea quæ ſequuntur, *Il Card. Tolomei ha ſervito il P. Quirini ſtamattina nell' Udienza di N. S. che ſi è confermato nella ſingolare ſtima di S. P. udendo le ſtraordinarie diligenze con tanta erudizione & attenzione fatte dalla medeſima &c. Saluto di cuore il P. Abate Quirini, e gli ſignifico che jeri mattina preſentai a S. Sant. il ſuo frontiſpizio, e ſaggio dell' Opera, che N. S. e leſſe con godimento, e molto approvò l' aſſunto con lode diſtinta, e ſtima di V. P. &c.* poſtquam, inquam, hæc & paria in Epiſtoliis ſuis mihi Card. Ptolemæus ſignificaſſet, Pontificis Conſpectui me die quodam poſt Paſchalia Feſta an. 1719. exhibui, ſolitaque clementia exceptus, quo clarius, & brevius potui, methodum a me initam in priſcis Codicibus conſulendis, fructumque, quem inde referre ſperabam, ei expoſui. Favebat meæ iſti narrationi Pontifex incomparabili facilitate. At cito delapſus ad differendum de negotiis Gallicanis, me, ut verum fatear, ancipitem reliquit, num horum potius cauſa, quam Codicum, de quibus modo dicebam, ad ejus Pedes miniſterio Cardinalis Ptolemæi accerſitus fuiſſem. Non inſtanter tantum, ſed præter morem obnixe a me percontatus eſt, num attente legiſſem Monita Paſtoralia, quæ ante

ante aliquot menſes in lucem ediderat, menſe ſcilicet Septembri an. 1718. & quorum initium, *Paſtoralis Officii*. Quumque ita eſſe affirmaſſem, poſtulavit a me Sanctitas Sua, quidnam foret, quod in iis Monitis animum meum magis affeciſſet. Hujuſcemodi interrogatio (ut ſincere dicam quod contigit) haud mediocre mihi negotium faceſſivit. Attamen, ne in vado hærerem, ad memoriæ meæ opem confugi, qua adjutus plura ejuſdem Conſtitutionis capita indicavi, quibus Pontificiæ percontationi ſatisfacere me poſſe arbitrabar. Aliter vero res ceſſit; nam quod præcipue in ea Conſtitutione obſervari a me poſſe Pontifex maluiſſet, ne verbulo quidem memoraveram. Itaque in manus ipſe ſumens eandem Conſtitutionem, verbis, quæ ſequuntur, digitum admovit, *Niſi excæcaret eos malitia eorum, ac niſi diligerent magis tenebras, quam lucem, ignorare non deberent, ſententias illas, ac doctrinas, quas ipſi cum erroribus per Nos damnatis confundunt, palam, & libere in Catholicis Scholis, etiam poſt editam a Nobis memoratam Conſtitutionem, ſub oculis noſtris doceri, atque defendi, illaſque propterea minime per eam fuiſſe proſcriptas*. Hæc quum legiſſem, *Siſte*, ait Pontifex, ac ſubdidit, *Non ſi troverà fors' eſempio, e ſenza forſe, che in alcuna Bolla de' noſtri Preceſſori ſi ſiano meſſe così chiaramente a coperto le dottrine delle Scuole Cat-*

Cattoliche, baſtato eſſendo a' medeſimi di fare ſcudo a' venerabili nomi di S. Agoſtino, e di S. Tommaſo. De hoc ipſo argumento quamplura deinde in medium protulit, quæ narrare prætermittam ſacri illius dicti memor, *Sacramentum Regis abſcondere bonum eſt*. Haud tamen diſſimulabo, dum ea Pontifex loqueretur, cogitationem iſtam menti meæ incidiſſe, eundem in animo habere, fore, ut e cubiculo ſuo vix egreſſus quæcumque ex ipſius ore hauſiſſem ad notitiam tam Cardinalis Noallii, quam Antiſtitis Forojulienſis citatis equis pervenire curarem. Poſtero autem die ad conſalutandum Cardin. Fabronum accedens, Sacramentum, quod, ut dixi, *abſcondere bonum eſt*, eidem tamen propalavi, iſque viciſſim ſenſus ſuos mihi aperuit, quos pariter abſcondere bonum eſt. Id unum dicam, orationi ſuæ, quæ per ſeſquihoram perduravit, thema præbuiſſe verba iſta ex libro ſecundo Regum, *Audientibus enim nobis præcepit Rex tibi, & Abiſai, & Ethai dicens: Cuſtodite mihi puerum Abſalon.*

Venio nunc ad narranda tria illa Pontificiæ erga me beneficentiæ capita, quæ ſuperius indicavi. De Abbatiali gradu, qui primo loco ibidem nominatur, ſat erit verba, quæ leguntur in Encyclicis ad Præſules Congregationis a P. Abbate de Miro PræſideGenerali ejuſdem conſcriptis, huc transferre; verba, inquam, qui-

bus illæ concluduntur, *Onde da ciò può conſiderare V.P. Rm̃a, che ſenz' attenderſi il tempo del Congreſſo il ſuddetto P. D. Angelo Maria deve conſiderarſi per Abbate di reggimento, con tutte le prerogative, che competono alli medeſimi, e ſe li aſſegnerà anche con decreto particolare il governo, che vaca del mentovato Monaſterio di Fiorenza di ſua profeſſione, per dare un ſegno della ſtima, che fa la Religione del ſuddetto Soggetto, e di concorrere, per quanto può conferirvi il ſuo arbitrio, coll' intenzione di un così Santo, e Savio Pontefice, che ſapeva tanto bene conoſcere, e riconoſcere il merito delle perſone &c.* Adeo tamen, ſuſcepto Abbatis gradu, abſui a propoſito immiſcendi me Regularibus negotiis, ut Abbati Montis-Caſini, qui acceptis illis Encyclicis me ſtatim exſtimulaverat ad Procuratoris Generalis munus amplectendum, iis ſenſibus reſponderim, quos ejuſdem Abbatis literæ declarant, *La favoritiſſima riſpoſta di V. P. Rm̃a non è ſtata punto diſſimile dalla mia aſpettazione, mentre ſapendola tutta applicata agli ſtudj, me l' immaginavo anche totalmente deſideroſa d' ozio, e di quiete, e non già di pubbliche brighe, le quali ſono di grand' impedimento alle lettere. Confeſſo però che il riguardo del ben comune mi ſtimolò ad aſſaltare V. P. Rm̃a, e queſto non potendoſi ſeparare dal mio cuore &c.* Meus ille erga literarum ſtudia amor, cui teſtimonium quoque perhibet Abbas Montis-Ca-

Caſini, non amovit me tantum ab ambiendis ſupremis Congregationis gradibus, ſed effecit præterea, ut demandatum mihi Florentinæ Abbatiæ regimen, antequam etiam ejuſdem poſſeſſionem inirem, volens, lubenſque abdicarem.

Epiſcopatus tamen oneri (tranſeo nunc ad alteram Clementis XI. beneficentiam) ut colla ſubmitterem, ſiquidem accidiſſet, Romæ lares a Cardinali Petro Priolo locari, Bergomenſi Sponſa relicta, adduxerunt me non conſanguinei tantum, & amici, ſed Ptolemæus quoque Cardinalis, quamvis iſti præ cæteris cordi foret, ne eadem ſtudia mea per exoticas occupationes detrimentum caperent. Putavit autem ipſe vel illis laboribus, quos pro expurgandis Græcorum Officiis ſuſceperam, incumbere me poſse, dum Roma etiam diſtarem. Hos ipſos ſenſus, præterquam quod viva voce mihi non ſemel expoſuit, aliquot etiam ejus Epiſtolia ad me data declararunt, dum diſerte ita ſcribit, *La Santità Sua ſi aſſicura, che l'attività tanto ſtimabile di V.P. opererà anche* in diſtans *per queſta, ed altre cauſe è fini, e però tanto più ſi compiace nella ſua riſoluzione circa il di lei merito*. Captam a Sanctitate Sua deliberationem, quam hic indicat Cardinalis Ptolemæus, mihi, aliiſque paulo poſt manifeſtam reddidit ſchedula ab ipſo Pontifice contradita Præſuli Vincentio Alamanno, a Secretis Nota-

rum arcanarum . Hanc iſte, mandante eodem Pontifice, oculis meis ſubjecit. Ita illa incipiebat, *Al P. Abbate Querini il Veſcovado di Bergamo con mila ſcudi di penſione in favore del Sig. Card. Barbarigo; ed al Sig. Card. Pietro Priolo, in compenſo di detto Veſcovado che venga a dimettere, l' Abbazia di S. Zeno di Verona* . Penſionis mille ſcutatorum ſibi aſſignatæ fidem mihi fecit oratio etiam Cardinalis Barbadici , quem memini mihi non clam ſed palam aliquando affirmaſſe, multis ſcilicet audientibus *di non voler aver a fare con il Procurator Paolo mio Padre, ma con me nell' eſiger quella ſua penſione* . Quoniam vero nimis oneroſa mihi videretur hujuſmodi penſio, rogavi Præſulem Majellam, ut officiis ſuis curaret onus illud a Pontifice extenuari, hocque ab eodem reſponſum retuli , *Majella avendo avuta la ſorte di ſervire il* P. *Reverendiſs. Ab. Querini nel conſaputo affare, raſſegnandogli i ſuoi divotiſſimi oſſequj lo ſupplica a fargli ſapere ſe dimattina Sabbato verſo le ore* 17. *ſarà in S. Calliſto, per poter riverirlo, ed inſieme riferirgli ciò che ha ricavato, che ſi riduce ad una puntualiſſima ripetizione di quanto* V.P. *Reverendiſs. conſiderava intorno alle difficoltà ineſtricabili di contentar tutti, con un ſolo gran divario nel numero de'* Penſionarj*, che la farà ridere &c.* Penſionariorum numerus iſte non quidem Bergomenſis Epiſcopatus menſam reſpi-

ſpiciebat, ſed Abbatiam S. Euphemiæ in Tarviſino agro ſitam, quam Abbati Joannello, Epiſcopo poſtea Bellunenſi, Pontifex deſtinaverat, octo, vel novem penſionibus gravandam. Ea ipſa Abbatia in cauſa fuit, ut Bergomenſis Epiſcopatus relinquendi propoſitum Card. Petrus Priolus abjiceret. Obnixiſſime enim contendit, ut pro eodem non Abbatia dumtaxat S. Zenonis, ſed iſta etiam S. Euphemiæ donaretur; qua ratione ſpoliis omnibus defuncti Cardinalis S. Marci potiri ei contigiſſet. Pontifex contra firmiſſime obſtitit huicce cupiditati, quod verum quidem eſſet, Priolum recens defunctum cum Abbatia S. Zenonis obtinuiſſe pariter Abbatiam S. Euphemiæ; at æque verum foret, novum Titularem S. Marci gaudentem jam Abbatia Vangaditienſi, ſi una ſimul S. Zenonis Abbatiam aſſequeretur, ditiori abſque dubio cenſu fruiturum, quam ejus Deceſſoris cenſus fuiſſet. Excanduit Pontifex, ut Alamannus Præſul mihi retulit, ad Prioli duritiem hujuſmodi, haud minus quam Cardinalis Otthobonus, erga me humaniter propenſus, at multo etiam propenſior ad obtinendum, ut Cardinalis Priolus conſanguineus ſuus poſitis laribus, ac proinde, depoſita Eccleſiæ Bergomenſis ſarcina, Romæ habitaret.

Soluta hoc pacto in vapores Bergomenſis Eccleſiæ vacatione, haudquaquam elanguit, imo

imo incrementum quodammodo ſumpſit Pontificis erga me benevolentia. Benignis itaque auribus excepit excitatum concorditer a Cardinali Otthobono, atque ab Oratore Veneto ſermonem de Conſultoris S. Officii munere mihi tradendo. Munus illud pro arrha Cardinalatus cito aſſequendi communi judicio habitum iri, ſuperius affirmavi, quod præter Dominicanos, & Franciſcanos Fratres, non aliis Regularibus conferri illud conſueviſſet; quapropter Bona Ciſtercienſis, & Noriſius Auguſtinenſis ad eum gradum extra ordinem delecti, paulo poſt ad Cardinalatum conſcenderunt. Adeo feliciter proceſſerat negotii iſtiuſmodi ab Otthobono, & Cornelio Legato ſuſcepta procuratio, ut hunc ille Epiſtolio ſuo, primis diebus menſis Martii an. 1721. exarato, certiorem fecerit, Pontificem, quem recens alloquutus fuerat, nil aliud poſtulaſſe, quam ut pro eo gradu mihi conferendo frueretur ipſe *di quel reſpiro, che ſi accorda a chi ha da pagar le cambiali*. Quare ſpei plenus Legatus Cardinali ita reſpondit, *Havendo io già fatto precorrer a Venezia la notizia del grado, che ha da ricevere da S. Santità il noſtro P. Ab. Querini, i Congiunti del medeſimo ſtanno attendendo in ogni Ordinario il lieto avviſo, e però quando V. E. abbia l'adito Giovedì di parlare a S. S. e voglia unire le ſue alle mie premure, ſperarei di poter per Sabato par-*

partecipar lo all' Eccellentiſs. Senato &c. Ita pro re certa habuit idem Legatus rem iſtam pro voto ſuo ſucceſſuram, ut paulo poſt Clementis XI. mortem hæc ad me ſcripſerit, *Se il repentino deſtino di Clemente XI. mi ha levato il contento di vederla pro interim ſedere fra Conſultori del S. Offizio, confido ben preſto propizia la ſorte a qualche buona ſopravenienza.*

Quod tot, tantiſque beneficiis me ſibi devinxiſſet Cornelius Legatus, gratum animum meum eidem quoquo modo patefaciendi argumentum ſumpſi ex primo ejus acceſſu ad Innocentium XIII. namque maximam illius magnificentiam his verſibus celebravi,

Culmina dum montis ſubeunt excelſa QUIRINI
Grandia præclari Plauſtra laboris opus,
Quæ populi plauſus inter, fremitumque ſecundum
Magnanimus Batavi litoris urget equus,
Fuſaque Servorum longo premit agmine turba,
Aureus & circum fulgor ubique micat,
CORNELJ quondam numerati in dote triumphi
Ante oculos hodie ſunt tibi, ROMA, tuos.
En celebris renovata vides miracula pompæ,
Queis Capitolinum fulſerat ante jugum.
Attonita hic ſtupeas; namque hæc (fatearis oportet)
Noſtra ſtupere magis, quam tua priſca decet.
Illa etenim fuerant dominæ molimina Romæ,
Romani fuerant Imperiique labor.
Privatas aſt jactat opes hæc pompa, triumphis
Cæſareis animum jactat & iſta parem,
Et Veneti oſtentat dignum ſplendore SENATUS,
Et dignum mundi PRÆSIDIS ore VIRUM.

At

At grato animo meo erga Clementem XI. patefaciendo vix ſufficeret ſeu Homericæ Odyſſeæ, ſeu Virgilianæ Æneidis Poema. Quoniam vero ex ejus Pontificis Scriptis margaritas quamplures ſuperioribus paginis inſperſi, eorum tantum elogium hoc loco inſeram, depromptum ex Nota octava, meæ de Monaſtica Italiæ Hiſtoria conſcribenda Diſſertationi appoſita, elogium inquam, cujus author Poeta Heterodoxus, nimirum Petrus Francius in Amſtelodamenſi Athenæo publicus Hiſtoriæ Profeſſor. Hiſce verſibus collaudat iſte Pontificiæ facundiæ majeſtatem,

Tolle caput cælo Facundia, ſurgite Turres,
Teque ſupra montes erige, Roma, tuos.
Maximus Antiſtes, quo nil illuſtrius uſquam eſt,
Oratoris obit munus in Urbe ſua.
Vaticana ſonant ſermone Palatia ſacro,
Totaque facundo pendet ab ore domus.
Major honos priſco nunquam tibi contigit ævo,
Nec plus ex ullo Suada decoris habes.
Romanus quondam fuerat tua gloria Conſul,
Nunc tua Romanus gloria PRÆSUL erit.

Hiſce addam Epigraphen, quam aureis literis pictam Iconi Clementis XI. in meo olim Muſeolo in ædibus S. Calliſti, quamplurimis Illuſtrium Virorum imaginibus undique exornato, appoſueram, hanc, inquam,

Λαμπροτάτων πάντων ἀνθρώπων πάντοσε γραπτῶν
Ταῖς ἀρεταῖς ΟΥΤΟΣ φέρτατος ὥστε κράτει.

CAPUT X.

De exhibito poſt medium annum MDCCXXI. *Innocentio XIII. & Cardinali de Comitibus ejus fratri, Volumine Officii Quadrageſimalis Græcorum, & de controverſiis, quibus idem paulo poſt obnoxium fuit, captoque, earundem cauſa, Romæ an.* MDCCXXII. *deſerenda conſilio; de Vita S. Benedicti Latin. Gr. Venetiis vulgata an.* MDCCXXIII.; *ac tandem de Corcyrenſi Archiepiſcopatu delato.*

GRæcanicis ſtudiis, quæ Clemente XI. ſuperſtite per biennium gnaviter impenderam in Eccleſiaſticorum ejus gentis Officiorum Editionem, fauſta admodum contigerunt novi Pontificatus exordia; namque Innocentio XIII. eundem vix aſſequuto paratum habui, quem offerrem, Tomum primum illorum Officiorum, cui titulus hic inerat, *Officium Quadrageſimale recognitum, & caſtigatum ad fidem præſtantiſſimi Codicis Barberini, in Latinum ſermonem converſum, atque Diatribis illuſtratum.* Ut eà nuncupatio grata evaderet eidem Pontifici, confugi ad Præſulem Scalionum, a Secretis Epiſtolarum ad Principes, iſque humaniter mihi favit, ut ejuſdem Epiſtolium iſtud demonſtrat, *Scaglioni riveriſce devotamente il P. Ab. Rmo Querini ſuo Signore, ed avendo letto con ſommo guſto la Dedicatoria qui anneſſa, glie la rimette, ringraziandolo altresì vivamente dell' apertura, che*

gli ha data di poter eſprimere all' Eminentiſs. Barberini i ſentimenti di ſtima che ha dell' Autore, e dell'Opera, come altresì il gradimento, che ſarà per averne N. S. &c. Vehementer lætatus, ejuſdem Principatus primordiis celebrandis quoquo modo inſervire poſſe meam illam nuncupationem, gaudium inſuper luculentius cepi ex cauſa, quam hiſce verbis in Epiſtola ei Pontifici inſcripta palam declaravi, *Eo quidem libentius lucubrationes haſce meas Sanctitatis Tuæ obtutibus ſubjicio, quo magis compertum, exploratumque eſt, inter præclariſſimas animi Tui dotes, quibus ſupremum Pontificatum debes, egregiam ſacrarum literarum ſcientiam editum locum obtinere; cujus rei illuſtre admodum argumentum omnium oculis patet plurimis, lectiſſimiſque Codicibus referta Bibliotheca domi a Te amplo ſumptu confecta, cui verſandæ ſolemne Tibi fuiſſe partem ſolido demere de die, certis auctoribus accepi; quamque dum nova ſupellectile, eaque eximia his ipſis diebus, quibus hæc ſcribo, auctam miramur, liquido nobis conſtat, Te literarias curas nec a ſumma dignitate, quam geris, alienas arbitrari.* Ut autem auſpicatior adhuc foret ejus Voluminis Editio, Diatribas ad ipſum ſpectantes, & cum eodem compactas ſacrare conſtitui nomini Bernardi Mariæ e Comitibus, ampliſſimi S. R. E. Cardinalis, & Innocentii XIII. Fratris germani. Hunc ſtudiis meis patrocinio ſuo auctorita-

tem

tem conciliaturum, ſpem jam optimam conceperam, quod bene meminiſſem, *Qua ratione* (verba ipſa uſurpabo, quibus ipſum in Epiſtola Nuncupatoria compellavi) *cum Florentinum Cœnobium, plurium apud nos Provinciarum Viſitatoris officio fungens, luſtrares, inter præcipuas muneris Tui partes reputaveris, ſingularia erga literas æſtimationis, & amoris argumenta exhibere, nec non quibus verbis, ac officiis me ibi eo tempore nactus, alacrem in ætatis fervore iiſdem operam dantem, alacriorem adhuc effeceris. Hoc itaque pignore veluti auctoratum patrocinium Tuum lucubrationibus hiſce meis exiſtimare mihi poſſe videor; nam ex iis ipſis ſtudiis, queis monita illa Tua fæcunditatem quodammodo indiderunt, progenitæ, Te non tam Mecœnatem ſibi vindicant, quam parentem ſuum agnoſcunt*. Tantorum Mecœnatum præſidio fultus haud propterea negligenda cenſui nova Cenſorum ſuffragia, quibus altera quoque ejus Voluminis pars, etſi cum prima in unum corpus compacta, muniretur. P. Benedetti Soc. Jeſu in ſuo ita loquitur, *Multum offendi* (in Volumine, de quo agitur) *quod merito laudem, atque magnopere ſuſpiciam, eruditionem nempe, judicium, utriuſque linguæ Græcæ, & Latinæ peritiam, in rerum abditiſſimarum, atque intra ultima Antiquitatis ſinus latentium indagatione laborem improbum, in iis detegendis felicitatem, paremque in iis explican-*

dis orationis copiam, atque ſplendorem. Tandem poſt multa ſuffragium ſuum his verbis abſolvit, *Quod reliquum eſt, ſapientiſſimo Authori annos, & otium opto, & precor, ut bene cœptum opus cætera prolixum, & plenum laboris pari felicitate ad exitum perducat.* P. Thomas Studendoli Ord. Miminor. S. Th. P., & Collegii de Propag. Fide ſtudiorum Præfectus, verſionem, & meas quinque Diatribas approbans, inter cætera ſcribit, *Id nimirum grandis, ut ajebam, Præſcriptionis via initium eſt, qua probe pergendo Liturgicæ omnium fere firmiores Catholicorum Dogmatum, de Euchariſtia præcipue, aliiſque Sacramentis, cultu ſacrarum Imaginum, Beatæ Virginis, aliorumque Sanctorum Invocatione, Purgatorio, non oppugnationes quidem Hæreticis, ut hi ſibi falſo plaudunt, ſed probationes convictioneſque firmiſſimæ Catholicis obveniant, ac pateſiant.*

Adeo honorificis Cenſorum ſuffragiis, dumque Summorum Pontificum patrociniis, ac demum Congregationis, de qua hic agitur, non aſſenſu tantum, ſed plauſu communitum meum illud Volumen adverſantium cavillationibus patere potuiſſe, vix erit qui veroſimile eſſe arbitretur. Attamen quo pacto id reapſe acciderit, ſtatim Lectorem edocebo. Subortus fuit vehemens timor in Secretario ejuſdem Congregationis, ne iſtius ſuppreſſio novi Pontificatus conſilium foret, poſt quam ille

ille comperiſſet a Scaliono Præſule, cætera haud bene erga ſe animato, labores meos ita ipſi Pontifici fuiſſe commendatos, ut Sanctitas Sua facile adduci poſſet ad credendum nihil obſtare, quominus recens inſtituta Congregatio illa deſineret. Quoniam vero idem Secretarius ſuo in ea muneri novit Deus quales ſpes ſuperſtruxiſſet, mecum primum egit, ut a laboribus illis inpoſterum abſiſterem; at quod in irritum cadere ſuos iſtos conatus intelligeret, converſus ad Card. Barberinum, ceu Præfectum ejuſdem Congregationis, nihil intentatum reliquit, ut ipſi ſuaderet in magnum Eminentiæ Suæ dedecus ceſſuram ejus Congregationis abrogationem. Qua novitate a me comperta, ut clypeum eidem opponerem, meos labores ab omni injuria vindicare ſtatim conatus ſum eorundem ſcopo, in Præfatione alteri illi Voluminis Parti appoſita, hiſce verbis explicato: *Ea tantum animo vetera Græcorum Officia publici juris facio, quo Iſaacius Habertus, Jacobus Goarus, Joannes Morinus, aliique plures Viri eruditi, & noviſſime Cardinalis Thomaſius Sacramentaria, & Liturgica cum antiquis Codicibus collata ediderunt, a quorum doctrina licet longiſſimo abſim intervallo, nihil tamen vetat, quominus poſitis a gigantæo pede veſtigiis parvulus etiam infans inſiſtam. Eo demum animo in hanc Editionem incumbo, quo de gravioribus Apoſtolicæ Sedis ne-*

L 3 ge-

gotiis, puta de librorum doctrina, de Propoſitionum ſenſu, & aliis hujuſmodi, dum etiam ejuſdem Sedis judicium expectatur, privatis Authoribus licet abſque ullo ſupremæ authoritatis detrimento privatam ferre ſententiam, nec non edita de illis Romanorum Pontificum Decreta pro captu quiſque ſuo interpretari, vadum (ut dici ſolet) tentantes, dummodo nihil pronuncient, quod a Catholico dogmate abludat.

At parum, imo nihil ſenſibus in ea Præfatione enunciatis, quoſque viva voce magis, magiſque declarandi occaſionem nullam omittebam, profeci. Omnes enim machinas adhibuerunt Cardinalis Barberinus, ſeu Fr. Antonius de Simeonibus, illius (abſit verbo invidia) inſufflator, ut Congregatio ipſa ſuam interponeret authoritatem, ne mihi ſuſceptum opus proſequi liceret, donec ipſa in decernendis emendationibus, quibus vacaverat, & vacatura foret, ſuo prorſus munere functa fuiſſet. Ut machinis illis cederent Cardinales, Ptolemæus, Salernus, Fabronus (Caſonus jam obierat) eorundem manſuetudo effecit. Quare prodiit poſt varias diſcuſſiones a Congregatione Edictum, cujuſcemodi emanare Barberinus, & de Simeonibus ceu pro aris, & focis contenderant. Adactus itaque fui a tabula manum removere, imperfectumque opus relinquere, ut ſtatim judicavi, uſque ad Græcas Calendas. Rem iſtam vere

eve-

eveniſſe ex cauſis, & artibus modo indicatis, ut indubiis documentis comprobem, ſtatim offero Cardinalium Ptolemæi, atque Otthoboni literas poſt aliquot menſes ad me datas. Hic ad me ita ſcripſit, *Sa molto bene V. P. che non poſſo avere impegno per lei, che non rifletta in me ſteſſo, e ſe altri aveſſero meglio provveduto al vantaggio proprio, non ſi darebbe un caſo che per ogni verſo ha dell' improprietà, per non ſervirmi di termine più caricato: La prego però, come che ha voluto eſſere di animo ſuperiore ſin ora, continuare con la medeſima ſuperiorità ſin a tanto, ch' il tempo dia un apertura conveniente al riparo dovuto alla P. V. &c.* IdemCardinalis Otthobonus alteras iſtas paulo poſt ad me dedit, *Non ho mancato di parlare al Sig. Card. Tolomei, e per meglio informare la Pat. V. de' ſentimenti di S. E. gl' ho dettati nell' ingionto foglio che prego non far veder ad altri per non aumentar le dicerìe, potendo bensì V. P. ſcrivere al Sig. Card. e moſtrarſi avviſata da me di tutt' il contenuto nel foglio medeſimo.* Ejus autem folii ſumma iſta eſt, *Il Perſonaggio ha riſpoſto*, quod differtur non aufertur. *Egli ſa donde è nata l' origine di una tal mortificazione, che ſoffre innocentemente. Tutte le coſe erano aggiuſtate, ma l' invidia ſotto preteſto di vero zelo ſeppe trovar il modo di troncarle, con rappreſentare, che non conveniva che mentre una Congregazione era appli-*

 cata

cata alla correzione in queſtione, un particolar per far pompa della propria erudizione, la preveniſſe colla ſtampa. Il P. *Abate è conſigliato di aver pazienza, quando tanti altri l' hanno avuta per maggior tempo di quello dovrà Egli averla. La ſteſſa ſofferenza, e moderazione gli ſarà di merito, quando, ſe gli animi s' irritaſſero, non potrebbe ch' eſſergli di pregiudizio per tutte quell' idee, che un Religioſo della di lui naſcita, e profonda erudizione puole e deve avere &c.* Ad manus habeo literas Cardinalium, Ptolemæi, Fabroni, & Salerni, in quibus ii ipſi ſenſus comparent, qui in folio mox recitato enunciantur, literas pariter Præſulis Tedeſchi, Archiepiſcopi Apameni, & Leandri de Porzia, Abbatis, pares omnino ſenſus referentes. At ex illis omnibus unam tantum Tedeſchi periodum in medium afferam, *Non ho veduto coſa ſimile in tanti anni che dimoro in queſta Città, e mi veggio aſtretto a chinar il capo, e reſtringermi in me ſteſſo, ed attribuire a fatale diſgrazia di chi vuol fare qualche coſa di buono, l' inſorgergli poi contro e amarezze, e diſguſti &c.*

Literæ omnes, quas jam jam recitavi, ſeu enunciavi, perlatæ ad me ſunt, poſtquam Roma menſe Martio an. 1722. diſceſſiſſem. Conſilium cepi eandem deferendi, ut inde quiſque intelligeret, deliberatum mihi eſſe, æquam mentem ex Horatii monito ſervare rebus

bus in arduis. Primo itaque ad Sublacenſe Cœnobium commeavi, deinde ad Farfenſe, ac demum Patavium, & Venetias, unde ad generalia mei Ordinis Comitia, poſt paucos menſes habenda in Cœnobio Mantuano S. Benedicti, facili negotio pertranſirem. Qua autem ratione mei hujuſcemodi ſeceſſus tempus tranſegerim, palam faciat liber an. 1723. Venetiis in lucem editus, cuique hujuſmodi titulus ineſt, *Vita Latino-Græca S.P.Benedicti. Textus Latinus Authore Gregorio M. cum duobus Codicibus MSS. Sublatenſibus nunc primum comparatur, exhibitis etiam variantibus veterum Editionum lectionibus. Verſio Græca Authore Zacharia Papa eadem ratione cum Cod. MS. Abbatia Florentina confertur. Altera pars Veterum Carmina, Sermones, & Homilias de* S. P. *Benedicto complectitur. Poſtrema Variorum in eandem Vitam Notas contractas, & ad examen revocatas in medium affert*. Huic Operi nullam Epiſtolam Dedicatoriam præmiſi, nullam Præfationem appoſui, ſed breve dumtaxat hujuſmodi Elogium,

DIVO BENEDICTO
Literarium Sublacenſis Seceſſus fructum,
Eidem in Sacra ejus Crypta
Voto addictum,
Pietatis, gratique animi
Erga Sanctiſſimum Parentem, atque Magiſtrum
Monumentum
Dicat, & Offert
Alumnorum, ac Filiorum Infimus. So-

Sequitur poſtea Procemium in quatuor libros Dialogorum S. Gregorii M. quod legitur in MS. Florentino, & in quibuſdam aliis; deinde ſubnectitur quod de Verſione Græca eorundem Dialogorum proditur in Edit. Rom. an. MDXCI. Ibidem inter cætera id traditur, *Qui* (Dialogi S. Gregorii M.) *hæreticorum quorundam omnia temere oppugnantium pravis ſtudiis exagitati, in poſterum præſidio firmiſſimo communiuntur Græcæ hujus Interpretationis veteris, quæ a tam erudito* Pontifice *Zacharia nihil neque ad veri perſpicientiam, neque ad rerum, quæ commemorantur, gravitatem, neque ad dogmatum pondus, dici, aut exprimi aptius potuit.* Subjungitur poſtea Græcum Epigramma, quo eruditus, & celebris, veluti ſe appellat, Ἰατροσοφιςῆς, tenuem meum illum laborem commendavit. Carminum, & Sermonum Authores p. 136. ita recenſentur; Carminum quidem, Marcus Monachus Caſinenſis, Paulus Diaconus & Monachus Caſinenſis, Bertharius Martyr & Abbas Caſinenſis, Adhelmus Abbas & Epiſcopus Schireburnenſis, Alphanus ex Monacho Caſinenſi Archiepiſcopus Salernitanus, Petrus Mauritii Abbas Cluniacenſis, Anonymus in Breviario MS. S. Zenonis Veronæ, Anon. in Breviario MS. S. Georgii Majoris Venetiarum, Anon. in Hymnis impreſſis Venetiis an. 1525. Anon. in Sequentia ex antiquis Miſſalibus, Anon. in Odis Gr.

Lat.

Lat. ex magnis Græcorum Menæis : Sermonum vero, Paulus Diaconus, Odo Abbas Cluniacenſis, atque Floriacenſis, Aymonius Monachus Floriacenſis, Goffridus Abbas Vindocinenſis, Petrus Damiani, Bernardus Abbas Clarevallenſis, Guerricus Abbas Igniacenſis, Petrus Diaconus & Monachus Caſinenſis. Tandem Auctores variarum Notarum, quæ referuntur, & expenduntur, in poſtrema libri pagina ita declarantur, Cæſar Cardinalis Baronius, Arnoldus Wion, Simon Milletius, Matthæus Lauretus, Benedictus Hæphtenus, Angelus de Nuce, Joannes Mabillonius.

In Monaſterio Sublacenſi, ad quod ſuperius dixi me Roma profectum fuiſſe, celebravi Feſtum S. Benedicti. Deinde ad Monaſterium Caſemarii perrexi, cui præerat Cæleſtinus Pezangheri, Caſinenſis antea Congregationis, deinde Trapenſis Inſtituti alumnus. Cum iſto, ejuſque Cœnobitis integram hebdomadam Sanctam inſumpſi, imo, iiſdem ita cupientibus, Pontificalia ipſe munia omnia peregi tam diurna, quam nocturna Tridui Sancti diebus; nocturna, inquam, nam ex Trapenſium ritu Matutinæ ejus Tridui horæ, non veſpere, ſed noctu decantantur. Humaniſſime mecum egit toto eo tempore Abbas ille, nec paſſus eſt Cœnobium ſuum a me deſeri niſi poſt triduum quoque Paſchale in eodem peractum. Manſi igitur apud ipſum haud qui-

quidem invitus, ea etiam de cauſa, quod excelleret ipſe Græcæ linguæ peritia, quam Romæ didicerat præceptore Jo. Baptiſta de Miro. Reverſus ad Sublacenſe Cœnobium aliquot diebus ibidem ſubſtiti, ac poſtea per loca admodum aſpera ad Farfenſem Abbatiam reviſendam me contuli. Imminebat jam æſtas; quare conſtitui, ne incommodos ejuſdem calores itinerando experirer, ad Venetos fines initio menſis Junii pervadere. Eo itaque advectus, in Monaſterio Patavino S. Juſtinæ ſedem fixi, nec eam deſerui, niſi ut menſem Venetiis tranſigerem, menſemque alterum ruri una cum fratribus, atque nepotibus in agro Tarviſino. Patavii autem manens, præter aſſiduam cum doctis Viris conſuetudinem, ſingularem oblectationem capiebam ex illuſtranda, de qua jam jam loquutus ſum, S. Benedicti Vita; nam eo tempore Venetiis eandem imprimi curans, exegi tamen a Typographo, ut folia quotquot prælo conſignarentur, Patavium antea perlata oculos meos ſubirent.

Georgius Cardinalis Cornelius, ad quem frequenter conſalutandum adibam, conſcius jam a me factus adverſæ ſortis, quam Romæ perpeſſa fuerant ſtudia a me impenſa in Eccleſiaſticos Græcorum libros, magnopere ſe probare ſubinde mihi affirmabat commeationem, quam feceram ad Venetos meos, & tranquillam ſtationem, quam mihi ſelegeram, do-

donec Mantuam pergendi tempus adventaſſet. At heu! heu! itineri illi meo obitus ejuſdem Cardinalis antevertit. Certior iſte effectus Sereniſſimum Venetorum Ducem fratrem ſuum menſe Auguſto anni, cujus hiſtoriam contexo, periculoſe ægrotare, ſtatim Venetias ſibi adeundas decrevit. Verum, dum profectioni illi ſe accingit, graviſſimo & ipſe morbo tentari cœpit, iſque intra paucos dies eundem abſumpſit. Eodem ferme tempore e vivis ſublatus fuit Joannes Dux ejus frater. Ex eo Cardin. Cornelii interitu nova quædam rerum mearum facies ſeſe e veſtigio mihi ſpectandam exhibuit, nam quotquot Romæ reliqueram ſeu amicos, ſeu Mecœnates, datis uno velut exemplo literis, ominati ſunt Epiſcopales infulas capiti meo non defuturas, ſiquidem ad Patavinas ſeu Cardinalis Priolus ex Bergomenſibus, ſeu Cardinalis Barbadicus ex Brixienſibus, ſeu etiam Præſul Maurocenus ex Tarviſinis aſcendiſſet. Revera Deus voluit, ut Corcyrenſes mihi obtingerent. Has tamen non volens, libenſque recepi, ſed ſuaſus tantum aliorum conſiliis, imo authoritate compulſus, ut recitandæ mox literæ oſtendent. Pluribus egregiam ſuam in hoc negotio erga me voluntatem Andreas Cornelius declaravit, & æque declarandam nomine ſuo curavit ab Abbate Auguſtino Bruto, qui principem locum inter ejus familiares obtine-

nebat, obtinuitque paulo poſt inſignis Aſulanæ Abbatiæ Præſulatum, ex quo deinde evectus fuit ad Juſtinopolitanæ Eccleſiæ thronum. At utriuſque literis omiſſis ſat erit hic afferri eas, quas ad me dederunt Cardinalis Otthobonus, & Leander Abbas de Porzia. Ille hæc ad me, *Devo a queſto conto domandarle ſcuſa ſe mi ſono preſo un arbitrio Giovedì paſſato di ringraziare S. S. in nome ſuo. Il Papa lo ha gradito all' eſtremo, ed io ho avvanzato queſto paſſo a riguardo che ſpargevano molti, che lei non l'avrebbe accettato, e ſi era moſtrato offeſo di queſta deſtinazione. Ho ciò fatto con un cuore che merita ch' ella mi ſecondi &c.* Abbas autem de Porzia ita ſcribit, *Dirò a V. P. Rm̃a di avere i più forti motivi di ſupplicarla a dimoſtrare la più pronta raſſegnazione ai Sovrani voleri di N. S. In queſt' articolo non poſſo eſporr' argomenti, poſſo bensì ſupplicarla ad avermi tutta la fede. Oltre a ciò abbia Ella la bontà di eſaminare con ſenſo di giuſtizia le ſue doti di dottrina, ſpecialmente ſacra, di letteratura Greca, di talento, di ſpirito, di gioventù, di robuſtezza, e poi rifletta ſe può trovare una Sede più opportuna per ſervigio di Dio, della S. Sede, e per la particolare ſua gloria &c.*

CAPUT XI.

De itinere Romam verſus inito menſe Octobri an. MDCCXXIII. *de Conſecratione Epiſcopali ibidem ſuſcepta, de Venetiis intra menſem Decembrem repetitis, deque terreſtri profectione ad Corcyræ inſulam menſe Martio an.* MDCCXXIV.

ITaque mente prorſus pacata, fatorumque veluti immemor, quæ utrumque miſerum illum fœtum meorum Monaſticorum, & Græcanicorum ſtudiorum acerbe jactaverant, totum me dedi animo meo his ſenſibus imbuendo, qui unice decerent hominem Paſtoralibus muniis brevi initiandum. Romanum ergo iter ſuſcepi, ſex tamen dumtaxat menſibus poſt Inſulas illas mihi deſtinatas, quod ita Patriæ quædam leges depoſcerent, quas æque adactus fuerat implere Fortunatus Mauroce-nus, Conſobrinus meus, dum ex Monaſtica & ipſe Cuculla ad Tarviſinæ Eccleſiæ Inſulas aſcendit. Romam autem ingreſſus ſum deſinente menſe Octobri an 1723. quum antea Fanenſi in Urbe per aliquot dies permanſiſſem, exceptus hoſpitio, omnibuſque ſinceræ benevolentiæ ſignificationibus a mei amantiſſimo Præſule, Carolo Rezzonico, ejus Urbis Gubernatore. Fidam cum hoc neceſſitudinem junxeram primis diebus, quibus poſt itinera ultramontana ad Romana mœnia acceſ-

ſi,

ſi, eandemque diligenter excolui uſque in hodiernum diem; maximaque proinde lætitia afficior, dum mente revolvo, quod adipiſcendi Epiſcopatus Patavini author ipſi quodammodo ego fuerim, Infulas illas recuſando, ut clarius ſuo loco edocebo, & ex eadem cauſa author proinde elogii maxime ſingularis, quod ipſi contexuit BENEDICTUS XIV. in Apoſtolicis literis ad eundem datis occaſione novi honoris ab ipſo Pontifice in Patavinum Capitulum collati. Has Patavii ampliſſima forma impreſſas mihi dignatus fuit tranſmittere Cardinalis Valenti a Secretis Status, quod pro certo, ut ego quidem autumo, haberet, æque Cardinalis Rezzonici laudes, ac Collegii Patavini honorificentias gratas mihi valde futuras. In eadem Fani Urbe innumeros propemodum ſermones commiſcui cum Comite Petro Paulo Marcolino, veluti ultus adverſam ſortem, quæ mihi inviderat parem voluptatem, quam capere tam Pariſiis, quam Romæ ex mutuis colloquiis debuiſſem, niſi ſors illa obſtitiſſet. Cum eo ergo Viro literis omnibus excultiſſimo, & erga me humaniſſimo arctam illam tunc inivi familiaritatem, quam oſtendunt literæ aliquot inter meas Decades ad eundem exaratæ. Domicilium mihi Romæ præbuerunt ædes S. Calliſti. Ad haſce pervectus curam ſtatim omnem impendi, ut intra ſeſquimenſem ab
iis

iis omnibus, quæ in Alma Urbe incumbunt recens deſignatis Epiſcopis Italis, me expedirem. Itaque curavi, ut ſollicite admitterer ad Innocentii XIII. Pedes, admiſſuſque filiali reverentia expoſui animi mei ægritudinem, quod commigrandum mihi foret ad obeundum Epiſcopale officium in iis regionibus, quæ vaſto aquarum tractu ab Italico Continenti ſejunctæ, & ex communis Chriſtianorum hoſtis vicinia omni tempore ſollicitæ, ac proinde militiæ cum terreſtris, tum maritimæ ſtrepitu undique agitatæ, non quidem artium, ſtudiorumque, ſed armorum ſedes viderentur. His ipſis verbis in Paſtorali Epiſtola ad Corcyrenſes data profeſſus ſum, me eandem ægritudinem ad Sanctos illos Pedes detuliſſe, ac deinde ita ibidem ſubdidi, *Verum enimvero Sanctiſſimus Pater propenſa admodum voluntate a ſe Corcyrenſem Eccleſiam commiſſam mihi fuiſſe ſignificans, ea dictorum efficacia jacentem animum erexit, atque confirmavit, ut illico in Virum alterum commutatus, non pavorem tantum, atque mœſtitiam omnem depulerim, ſed præterea gaudio illo perfuſum me ſenſerim, quod beatus Jacobus in Epiſtola ſua exordio fratribus maxime commendavit, Omne gaudium, inquiens, exiſtimate, Fratres, cum in varias tentationes incideritis, ſcientes quod probatio fidei veſtræ patientiam operatur.* Illud ipſum gaudium jugiter prætuli toto eo tempore, quo Romæ perſti-

 ti,

ti,adeo ut de eadem haud mediocriter mirarentur quotquot in ea Alma Urbe haberent comperta, quæ de rebus meis Clemens XI. beneficentiſſime ante binos dumtaxat annos cogitaverat. Inter cæteros Fabritius Card. Paulutius,quo nemo magis conſcius ejuſdem beneficentiæ ob munus Secretarii Status, quod eodem Pontifice geſſerat, vices meas ſe dolere ſemel, iterumque affirmavit, quod ex Bergomenſium collium altitudine (hæc ejus fuerunt verba) delapſus fuiſſem in aquarum profunda. Examen de more ſubii coram ipſo Pontifice, obtigeruntque mihi Examinatores, Cardinalis Fabronus, P. Generalis Conventualium, P. Jacobus de la Fontaine Soc. Jeſu. Pro impertiendo autem mihi Conſecrationis Epiſcopalis munere non alium Cardinalem rogandum ſtatui, niſi Barberinum; iſque adeo libenter precibus meis indulſit, ut omnibus animadvertendi occaſionem dederit, turbas, de quibus ſupra loquutus ſum, & quarum ipſe præcipuus author habebatur, nihil prorſus detraxiſſe priſcæ humanitati, qua me Romam primo advenientem amplexatus fuerat. Peracta fuit Conſecratio die S. Andreæ in Eccleſia S. Marci, Aſſiſtentium munere fungentibus Auguſto Zacco, ex Archiepiſcopatu Corcyrenſi ad Tarviſinam Sedem translato, & Nicol. Mar. Tedeſchi, Archiepiſcopo Apameno. Lauto nos omnes convivio idem Cardi-

dinalis excepit; me vero præterea Caſula, ſeu Planeta aureis figuris excellenti opere variata donavit. Is ipſe mihi eo tempore narravit, quodam die, ſe audiente, Clementem XI. cujus oculis exhibuerat folia complura a me elaborata pro librorum Eccleſiaſticorum emendatione, ducto ſuſpirio hæc ipſa verba protuliſſe, *E pure ci vogliono levare da Roma queſto Soggetto con farcelo far Veſcovo di Bergamo, quando meritarebbe quel più, che piaccia al Cielo ſia per maturarſi nel noſtro Pontificato*. Hac re accepta gratias egi, quas debebam, eidem Cardinali; at una ſimul ingenue ſum faſſus, ſatius mihi viſum fuiſſe, ſi me de ea notitia, quemadmodum antea, ita eo pariter tempore celaſſet, quo mihi ſcilicet illa creando tantum rubori inſerviret.

Ex Cardinalibus, quos omnes de more inviſi, nemo me diutius detinuit Fabrono, ac Ptolemæo. Ille totus fuit in me conſolando, ratus me ægre admodum ferre vices illas, quibus me ſubjecerant, demortuo Clemente XI. novi Pontificatus exordia. Quamvis autem eidem affirmaſſem, me de iiſdem vicibus ſedato omnino animo eſſe, perſtitit tamen ipſe in oratione ſua proſequenda, quæ non alia, ut verum fatear, mihi videbatur, quam adhiberi ſolita ex Chriſtianæ caritatis officio erga miſeros illos homines, quos ad extremum ſupplicium deduci contingit. Ac reve-

ra poſtea intellexi, Fabroni egregiam pietatem ſæpius in officio illo præſtando ſui ipſius documenta præbere conſueviſſe. Habuit iſte orationem, quam dixi, in ſecreto quodam ædium ſuarum loco, primiſque noctis tenebris ſe intendentibus, & idcirco pronius imaginem ſolatoris cruciariorum animus meus ſibi confinxit. Percunctatus idem a me eſt, dum ab ipſo diſcederem, an Jeſuitarum Collegium aliquod in Corcyræ inſula adeſſet; quumque ei reſpondiſſem, nullum Collegium, ſtationem nullam ibidem Societatis Patres habere, mox ille ſubjunxit, *Biſogna dunque dire che ſia quell' Iſola un gran cattivo ſoggiorno*; *onde tanto più, Monſig. mio, vi compatiſco*. Converterat antea ille ſermonem ad turbas Gallicanas, & vehementer queſtus fuerat, tam Amelotum a Ludovico XIV. Romam Ablegatum, quam Cardinales Rohanium, & Biſſy, qui recens e Gallia ad Pontificia Comitia acceſſerant, nil frequentius, dum ſecum colloquerentur, in ore habuiſſe, quam *Nos uſages*, *Nos uſages*, unde opus habuerit iiſdem regerere, *Mais les uſages du Saint Siege, de l' Egliſe de Rome Mere, & Maitreſſe*,, ad quam oportet univerſam con-,,venire Eccleſiam,, *ne valent ils pas mieux, Meſſieurs, que Vos uſages, que Vos uſages?* Cardinalis autem Ptolemæus valde prolixum mecum ſermonem habuit de benevolentia, qua

Græ-

Græcos in Corcyræ inſula morantes complecti deberem. Inde ergo argumentum ſumpſi ab ipſo ſciſcitandi, num ea benevolentia efficere poſſet, ut cum iiſdem Latinus Clerus, & ipſemet Archiepiſcopus abſque flagitio in Divinis etiam communicarent. Nullam de hac re difficultatem excitandam eſſe reſpondit, quandoquidem, ajebat ille, poſt reconciliatas invicem Eccleſias Latinam, & Græcam in Concilio Florentino, perſeverare ubique cenſenda eſt earum unio, niſi ab iſta peculiares aliquæ Græcorum Eccleſiæ receſſiſſe Canonico judicio ſtatuantur. Judicium autem iſtiuſmodi ferri non poteſt niſi ab Apoſtolica Sede, quæ proinde, quum illud minime pronunciaſſe comperiatur adverſus Græcos Corcyræos, Archiepiſcopi illius Inſulæ non erit ſemetipſum ab eorundem communione ſecernere. Obſtupui, ut verum fatear, aliquantulum hæc audiens, ſubdidique: Quoniam Græcorum in ea Inſula Præſul (*Protopapà* vocatur) literas, quibus ſacra ipſi poteſtas demandabatur, non ab Apoſtolica Sede, ſed a Græco Patriarcha Conſtantinopolitano accipere conſueviſſet, id mihi ſatis idoneum videri ad oſtendendum, non Orthodoxæ, ſed Schiſmaticæ Eccleſiæ Præſulem eundem adhærere. Unde noſſem, illico repoſuit Ptolemæus, Patriarcham illum Schiſmaticis eſſe accenſendum, quum nullum extet de ea re

Apoſtolicæ Sedis judicatum? Ad hæc ego: Utique novi ex Patriarchæ Camilli Cybo facta a Clemente XI. inſtitutione, cui certe locus non fuiſſet, ſi Patriarcham CPoli degentem ceu verum Patriarcham idem Pontifex agnoviſſet. Cur non habere poſſumus, inſtabat Ptolemæus, Patriarcham Græcum pro vero Græcorum Patriarcha, & una ſimul Patriarcham Latinum pro vero Patriarcha Latinorum? Venit tunc mihi in mentem, quod de eodem Cardinali narrantem aliquando audieram Cardinalem Aloyſium Priolum, neminem ſcilicet eſſe, qui, dum Congregationes haberentur, illius doctrinam non maximi penderet, at una ſimul omnes agnoſcere, ingenio adeo agili, ſeu verſatili eundem præditum eſſe, ut, ſiquidem aggrederetur demonſtrare, ſcamnum in conclavi ejus Congregationis ſitum non ſcamnum eſſe, ſed feneſtram ejuſdem conclavis, conatus hujuſmodi ſuos fruſtra cadere ille nullo modo paſſurus fuiſſet. Ptolemæo, & Fabrono addam Salernum. Pollebat iſte peritia rerum Græcanicarum, cujus præclarum ſpecimen præbuerat in libro, cui titulus, *Specimen Orientalis Eccleſiæ*, a ſe edito, dum Romæ in S. Athanaſii Collegio Græcam juventutem doceret. Earundem penitius dignoſcendarum natale etiam ſolum adjumentum ipſi miniſtraverat; ortus ſiquidem erat in Calabriæ regione Græcis populis frequente. Retulit

tulit is mihi, Diſſertationem ſe confeciſſe de licito Latinorum cum Græcis in ſacris commercio, curaturumque, ut meas ad manus adveniret, quod revera accidit, ut ſuo loco narrabo. De eodem argumento quum Fabroni quoque ſenſus percipere ſtuduiſſem, abſtinuit ipſe quidpiam interfari, eo dicto uſus, quod uſurpare paſſim, dum Congregationi in librorum Cræcorum correctionem incumbenti intereſſet, conſueverat, videlicet, *Signori miei, io entro in queſta Congregazione come Pilato nel Credo*; tanta erat Viri illius ſinceritas, atque modeſtia, ut ſe imparem arbitraretur muneri ſuo in ea Congregatione ſatisfaciendo, quod Græcæ linguæ notitia deſtitueretur.

Roma jam jam diſceſſurus, iterum Pontificem adii, a quo benigniſſime exceptus, ſaluberrima quædam monita ex ſacro ejus ore accepi. Ea minime paſſus ſum e memoria mea excidere, donec Corcyrenſem Eccleſiam adminiſtravi. Narravit ille mihi clementiſſime, quemadmodum ex delato ſibi munere ab Alexandro VIII. Venetias perferendi bellica inſignia ad honoranda præclariſſima Jo. Franciſci Mauroceni, Venetorum Ducis, adverſus Turcas geſta, ſat diſtincte perceperit, quibus ex cauſis exortæ fuerint contentiones de Eccleſiaſtica immunitate inter eundem Maurocenum Corcyræ degentem cum ſummo maritimæ rei imperio, & Marcum Anton. Bar-

badicum, ejuſdem Inſulæ Metropolitam, S. R. E. poſtea Cardinalem, & Montis-Faliſci Antiſtitem. Ea narratio Pontifici occaſionem dedit ſapientiſſimis verbis mihi inculcandi, ut paria ſeu ejuſdem mei Deceſſoris, ſeu aliorum Epiſcoporum cum poteſtate ſæculari contendentium exempla nonniſi admodum caute imitarer, caveremque propterea, ne animoſius quam par foret in hujuſcemodi cauſis me gererem, fretus auxilio, quod Venetiis familiæ meæ officia mihi forent præſtitura. Concluſit tandem, nihil inconſulto tentandum a me eſſe ex ejuſdem auxilii ſpe, imo nec de iſto cogitandum, niſi poſtquam, Religione, & prudentia vere ſuadentibus, ardui quidquam ſuſcipere adactus fuiſſem. Petii tunc a Pontifice veniam, ut mihi eidem referre liceret, quod nuperrime intellexeram a Fortunato Mauroceno, Tarviſino Epiſcopo, Mauroceni Ducis Nepote, meoque Conſobrino, nimirum, eundem Ducem a Præſule Georgio Emo, Barbadici ſucceſſore, aliquando interrogatum de loco, quem ſibi aſſignari in extraordinaria aliqua Cærimonia Eccleſiaſtica, quæ peragenda occurrebat, Dux idem optaſſet, ita reſpondiſſe, *Come più piaſe a S. Signoria Ill̃ma, mentre no vogio più far Gardenali*. Riſit ex animo Pontifex, meque Apoſtolica benedictione donatum e ſuo Conſpectu dimiſit, id poſtremo commendans, ut, quo citius fieri poſſet, ad meam

meam Eccleſiam regendam commigrarem.

Medio ergo menſe Decembri Venetias verſus iter arripui, & quidem citatis equis. Intra biduum Nuceriam perveni, humaniſſimeque hoſpitio me ibidem excepit Alexander Borgia, Præſul pietate & doctrina præſtantiſſimus, quas ejus dotes publice teſtandi anſam mihi præbuerunt literæ ante biennium ad eundem a me conſcriptæ, & typis impreſſæ. Nuceria vero profectus intra diem Fanenſem urbem attigi, atque in ea novis Rezzonici Gubernatoris benevolentiæ argumentis recreatus ſum, noviſque pariter colloquiis cum Ballivo Marcolino. Bononiam deinde perrexi, & Bononia Ferrariam. Hac in civitate nactus Stephanum Franzinum, Monaſterii S. Benedicti Abbatem, Præſulemque Generalem Congregationis Caſinenſis, adactum omnino me ſenſi ab incomparabili ejus comitate ad ſecum tranſigenda bina priora Natalitia Feſta. Iis elapſis Venetias properavi. Iſta in urbe per binos menſes manens non aliam curam ſuſcepi, niſi ut omnibus ad iter, quod eram confecturus, cito apparatis ad Eccleſiam meam advolarem. Exhibui autem me de more Sereniſſimi Principis Aloyſii Mocenici Conſpectui, dum is ſcilicet in Throno ſederet adſtantibus Excellentiſſimis Conſiliariis. Quoniam iſte ſumma cum laude ante adeptum Principatum obiiſſet munus Imperatorium in Orientis regionibus, ad

ad quas ego commeaturus forem, propterea filialis mei erga Patriam obſequii ſignificationibus, quas oratio mea complecti debebat, hunc tandem colophonem addidi, Gratiſſimum mihi futurum in iis partibus haurire auribus meis, quot & quanta de militaribus Sereniſſimi Mocenici geſtis prædicarentur, haud minus equidem ſuſpicienda, quam virtutum decora, quibus ipſe in præſens Venetum thronum exornabat. Præter ſuaviſſima conſanguineorum officia, binis illis menſibus, quibus ea in urbe moram traxi, favit mihi ſingulariter benignitas Cajetani Stampæ, Apoſtolici ibidem Nuncii, Petri Barbadici, Venetiarum Patriarchæ, Marci Juſtiniani, Epiſcopi Torcellenſis, avunculi mei, Danielis Delphini, Aquilejenſis Coadjutoris, ac demum, ut reliquos omittam, Franciſci Corrarii, & Comitis Schulemburgii. Ambo iſti poſt paucos menſes Corcyram erant adituri, ut ſuprema ſua munia ibidem exercerent.

Nono, aut decimo die menſis Martii itineri me dedi, ac veloci curſu totam propemodum Italiam percurri, Patavio videlicet Hydruntum uſque, quo ex loco navigationem Corcyram verſus inire conſtitueram. Aliquantulum tamen Fani ſubſtiti, jam certior factus, voluptati, quam rurſus percepturus eſſem ex Rezzonici Præſulis, & Marcolini commercio, eam quoque addendam eſſe, quam mihi

mihi mirum in modum procrearet Salviati Præſulis, paulo ante ex Avenionenſi Præfectura ad Urbinatis Legationis adminiſtrationem translati, aditio. Revera, ut primum accepit, me Fanum attigiſſe, eo & ipſe ſe tranſtulit. Unam lucem amiciſſime in Ædibus Gubernatoris inſumſimus, altera vero junctim acceſſimus ad Villam, quam idem Salviatus ſibi ſelegerat ad ruſticandum, tertia demum perreximus ad vicum Montis-Radii, quo in loco ampla poſſidet prædia Collegium Germanico-Romanum. Eorum opum cuſtodia credita tunc erat a Rectore ejus Collegii Fratri Mazza, cujus nomen admodum celebre in iis regionibus, quod benevolus foret Cardinalium, aliorumque Præſulum hoſpes. Hujuſcemodi expertus ego ſum eo die, quo apud ipſum permanſi. Inde vero iter cepi ad Ædem Virginis Lauretanæ, ſacriſque ibidem valde mane operatus, Romam intra triduum adveni. Hanc tamen minime ingreſſus ſum, properandi Neapolim verſus itineris cauſa, & cauſa etiam Comitiorum Pontificiorum, quæ mortuo jam Innocentio XIII. habebantur. Non adeo propere datum mihi fuit Neapoli Hydruntum proficiſci, quod aliquam a me moram duci in Monaſterio S. Severini amantiſſime flagitaſſet, qui illud moderabatur, Pater Abbas de Miro. Hujus humanitati eo facilius obſequutus ſum, quod in ea urbe expectare con-

conſtituiſſem nuncium a Conſule Veneto Hydruntino mihi tranſmittendum de appulſu Venetarum navium, quibus Hydrunto in Corcyram deducerer. Advenit tamen cito nuncius iſte, ac proinde nulla interpoſita mora Hydruntum contendi. Eo in loco, dum jam jam conſcenſurus forem binas Veneti Præfecti (*Almirante* vocatur) naves, quo munere tunc fungebatur Franciſcus Peſaro, inſonuit repente auribus meis publica vox, ad ſupremum Pontificatum evectum fuiſſe Cardin. Vincentium Mariam Urſinum, Archiepiſcopum Beneventanum. Doluit mihi ſubito haud mediocriter, ut verum fatear, cecidiſſe ſortem ſuper Virum mihi nec de facie notum, dum tamen pleroſque omnes Cardinales *Papabiles* (ut Romæ dicitur) mihi familiariter noſcere contigiſſet, iiſdemque præbere haud rara ſpecimina mei ingenioli, laborum ſcilicet, quos Romanæ Sedis ſervitio ab aliquot jam annis addixiſſem. Toto cœlo me aberraſſe, dum dolorem illum concepi, edocebunt quæ paulo poſt ſequentur.

Dum in eo ſum, ut Caput iſtud, omniaque proinde quæ ad Innocentii XIII. Pontificatum attinent, concludam, en Brixiam accedit Paulus nepos meus, graviſſimo profecto Magiſtratu Inquiſitoris a Patria inſignitus, eoque non in hac tantum urbe, ſed in aliis etiam Veneti Continentis exercendo. Curſum ſuum

ſuum huc recta intendit, magnopere anxius valetudinis meæ ſtatum propriis oculis explorandi, medicaſque Conſultationes, quas Venetiis a præſtantiſſimis Profeſſoribus ſibi tradi curaverat, in medium afferendi. Hæ omnes tendebant ad morbi, quem ſcorbutum vocant, curationem. Ingreſſus autem ad me, confeſtim exclamavit, paratum ſe eſſe ad Conſultationes illas concerpendas, ſeu comburendas, nam omnino vegetum, & alacrem me invenit, nullumque adeſſe in toto meo corpore, ut ita dicam, nævum, unde morbi genus illud ſeſe proderet; non crurum, aut gingivarum putredinem, non puſularum eruptiones, non halitus graveolentiam, non inflationem membrorum. Miratus ergo ſummopere eſt, adeo falſo Venetiis diſſeminatum fuiſſe, me morbo illo tentari. Affirmavi ego, non aliam fuiſſe morbi mei indolem, quam eam, cujus deſcriptioni locum feceram in Parte hac ſecunda mei Commentarii p. 103. & ſq. Addidique deinde, ex applicatis lacteis balneis ante paucos dies pedum extremitati, ob immodicum pellis urſinæ, & ignis calorem vitiatæ, ſeu aduſtæ, ut ibidem expoſui, partem illam molliorem jam effectam procul a ſe propulſaſſe tumorem, maculas, & ſpicula illa, quæ ſubinde mediocrem quidem dolorem, at ingentem moleſtiam mihi, præſertim dormienti, exhibebant. Quod ſpectat ad gingivas,

vas, ſubjunxi, nullam in iis putrem materiam coacervatam unquam fuiſſe, ſed intumuiſſe ipſas tantummodo, idque ex dentium jamdiu vitioſorum labefactione, ac proinde ab eodem tumore liberam, ac prorſus integram ſemper manſiſſe earundem partem multo majorem, quæ dentibus deſtitueretur, cui profecto ſcorbuti ſcabies nullo modo peperciſſet. Nil dico de capite, de pectore, de viſceribus, de ſtomacho, de venarum pulſu, nam iſta omnia æque valent, ac dum bene ſanus pedibus meis inſiſto. Cur autem iidem officium ſuum facere nondum incipiant, ac proinde lecto in præſens, ut antea, affixus maneam, unica cauſa eſt ipſorum collum, quod, dum arcto adhuc veluti compede devincitur, ferendæ corporis moli ineptum omnino ſe exhibet, adeo ut illud gravando non dolore tantum contabeſcerem, ſed ſpaſmo deficerem. Atque hic quidem morbi mei ſtatus eſt, dum abſolutis narrationibus ad Innocentii XIII. tempus ſpectantibus, jam jam ingredior ad eas contexendas, quæ Benedicti XIII. beneficentiſſimam erga me voluntatem patefacient, quamque ſanctiſſimum eundem Pontificem mihi e cœlo pariter, quo, ut ſperare juvat, potitur, exhibiturum ad morbi ejuſdem reliquias omnino depellendas, ac profligandas confido. De hac tamen re ejus opem non deprecor, niſi ſanitatis recuperatæ beneficium ad æternam ani-

animæ ſalutem lucrifaciendam emolumentum aliquod afferre mihi poſſe, divino lumine colluſtratus intelligat.

Quoniam vero provinciæ, quam in hiſce partibus adminiſtrare cœpit Paulus nepos meus, mentionem feci, placet verſiculos quoſdam hoc loco ſubjungere, quibus eundem, Hieronymumque ejus fratrem, ſuperius memoratum, dum una degerent in Collegio hoc Brixiano Nobilium S. Antonii Viennenſis, & autumnali tempore venationi vacarent, cohortatus ſum ad eam ipſam viam terendam, cui in præſens magnam ſibi, ſuæque omni familiæ laudem parantes inſiſtunt.

Ad Paulum & Hieronymum Quirinos.

Ergo Vos recreant operoſi gaudia ruris,
Vitaque fallendis irrequieta feris,
Non ſomnus brevior, menſæ non lentior hora,
Non ſol, non imber, non fera vexat hyems,
Aſpera per montes via, nec limoſa per agros
Laſſat, non humeros, quos grave curvat onus;
Una quies membris nulli indulgere quieti,
Otia mutatus ſola labore labor?
Dum placet hæc, inquam, ſudoribus emta voluptas,
Providus en Patrui carmina dictat amor.
Hæc cape, Paule, memor, tuque hæc, Hieronyme, dicta,
Et tenera monitum figite mente, precor.
Gloria quum primum veniet creſcentibus annis
Sive paranda domi, ſive paranda foris,
Dedecus heu quantum! labes quam fœda! repente
Mollia ſi Vobis otia grata forent.

An-

Andreas tertio natus eorundem frater annos tantum ſeptem eo tempore numerabat, premitque & ipſe in præſens illuſtria fratrum veſtigia, jam adſcriptus haud minus quam illi inter Patriæ Senatores. Ut vero præſtantiſſimos etiam veteris ætatis Cives ſuos æmulari aſſueſceret, eidem inſcripſi unam ex Italicis meis Epiſtolis, qua illuſtria plura Franciſci Barbari geſta collaudavi. In ea eidem convenire affirmavi quod Gentili noſtro Lauro olim idem Barbarus ſcripſerat, *Video Te ſic in otio negotioſum eſſe, ut in negotio poſſis eſſe otioſus, & tempus iſtud, quod multi quoque Togati ad inanes ludos, & ſpectacula, & bacchanalia referunt, pro tua diligentia ad ſtudia humanitatis, & doctrina contuliſſe*. Hunc ipſum locum inſeruit Clariſſimus Lamius Epiſtolæ, qua ipſi Andreæ dedicat Operis ſui Memorab. Italor. Tom. II. partem primam, & ea occaſione Quirinorum nomen ita concelebrat, ut Viri illius humanitati cuncta eorundem gens immortales gratias profiteri teneatur. Joannes, Andreæ, & Helenæ Mocenicæ (hujus genitor Aloyſius magnificam nunc Romæ gerit pro Patria Legationem) filius a quatuor jam annis imbuitur literis in Brixiano hoc Nobilium Collegio, fidiſſima familiæ meæ ſpes, quæ certe non fallet, quandoquidem purpureum jam lumen in illius adoleſcentia eniteſcit.

CA-

CAPUT XII.

De appulſu ad Corcyræ Inſulam ineunte Junio an. MDCCXXIV. *obitiſque in ea Epiſcopalis ſollicitudinis partibus; de conſiliis in Urbe Venetiarum captis medio an.* MDCCXXV. *ob intervacantem Sedem Patriarchalem, & de iiſdem parum a Corcyrenſi Epiſcopo probatis, cauſa ſuſcepti erga ſuam Sponſam amoris.*

VEntis omnino proſperis Adriaticum transfretavi, unde ex Italia in Corcyram tendenti *curſus breviſsimus undis*; eoque appuli medio circiter menſe Junio. Ut primo Epiſcopalis Palatii tecta ſubii, ex Canonicorum, qui me ad illud deduxerant, relatu intellexi, triſte quidpiam imminere Vicario Capitulari. Hic graviter commotus adverſus militum audaciam, qui nuperrime ex Templo majori, ſe præſente, per vim extraxerant hominem, qui ad illud confugerat fruendæ immunitatis cauſa, non eos tantum divinæ maledictioni obnoxios declaraſſe ferebatur, ſed quædam præterea verba protuliſſe, quibus ſupremum etiam rei militaris in ea Inſula Præfectum, Andream Cornelium, percellere voluiſſe cenſeri poſſet. Atque hæc prima ſe mihi aperuit occaſio monita illa exequendi, queis Innocentius XIII. me inſtruxerat, ut ſuperius narravi. Curam itaque cepi, ut res iſta tranquille componeretur. Revera ita evenit; literaſque Roma accepi, quæ mihi

teſtatæ ſunt, Pontifici, & Congregationi Immunitatis Eccleſiaſticæ grata accidiſſe quæcumque in eo negotio peregeram. Lenem, & facilem in favendo meæ illi tractationi expertus ſum ſupremi ejuſdem Præfecti animum, qua ipſa benignitate me in omnibus proſequutus eſt, donec in imperio permanſit. Prope jam erat ut illud abſolveret; quare a me petiit, ut ſolemnem benedictionem juxta libri Pontificalis ritum impertirer iis propugnaculis, quæ recens ipſe in Arce Corcyræ conſtruenda curaverat. Prompte admodum aſſenſi, actaque fuit ea Cerimonia cum ingenti celebritate, quod eidem interfuiſſet ſummus ipſe Præfectus, & inſuper ſplendida turba Patritiorum Venetorum, quotquot ſcilicet regio Senatus juſſu nauticis rebus præpoſiti erant, ſeu hiſce magiſtris tyrocinium viridi omnino ætate ponebant. Obtinebant tunc primos eos gradus poſt Andream Cornelium, Marinus Caballus, Georgius Grimanus, Petrus Vendramenus, Franciſcus Peſaro, Hieronymus Balbus, Antonius Savornianus. Ab hiſce omnibus, ut jam dixi de Cornelio, ſtatim ac Corcyram adveni, innumeris Civicæ benevolentiæ ſignificationibus honeſtatus fui, æque ac a Mareſcallo Schulenburgio, qui paulo poſt meum illum adventum ad eam Inſulam acceſſit. Secum iſte adduxit Hieronymum, Joannis fratris mei filium, quem in ædibus meis li-

libenter hoſpitem excepi, detinuique, donec Vendramenus, Navium, ut vocant, Capitaneus, ſecum manere eundem voluit in loco ad eaſdem reficiendas deſtinato, ut ibidem nauticarum rerum peritia imbueretur. Adeo profecit tanto præceptore meus idem nepos, ut idoneum ſe cito reddiderit implendis in eo ipſo militiæ curriculo muniis honorum plenis ſibi a Patria poſtea demandatis. Ejuſdem in ſtudiis etiam literariis præſtantiam admirari mihi contigit; nam quo tempore mecum habitavit, plures horas iiſdem largiebatur, nunc carmina condens, nunc declamationes oratorias, imo etiam ſacras Conciones conſcribens. Mira mihi poſtremis hiſce annis de eodem prædicarunt quotquot oculati teſtes fuerunt ſeu Præfecturæ militaris in Dalmatia ab eo geſtæ, ſeu adminiſtrati Regiminis Patavini. Franciſcus Corrarius, qui brevi ſucceſſit in ſupremo maris imperio Andreæ Cornelio, nec ullum & ipſe deſiderari a me paſſus eſt humanitatis officium. Ut nihil vero felicitati deeſſet primis mei in Corcyram adventus menſibus, eo etiam adventavit Joannes Emus Venetias Conſtantinopoli revertens, poſtquam in hac Urbe Bayli munere ſumma cum laude perfunctus fuiſſet. De arctiſſima conſuetudine, quam cum ipſo junxeram Pariſiis, quamque fovere per literas nunquam deſtiti, dictum jam a me eſt Par. I. hujus Com-

mentarii. Illa tamen perfrui paucis tantum momentis mihi datum fuit in ſuo illo ad Corcyram appulſu, tum ob temporis, quo ejus puppes litore noſtro ſteterunt, brevitatem, tum ob contagii ſuſpicionem, quam ſecum afferunt naves ex urbe CPolitana ad Venetos fines delatæ.

Atque hæc de ſtatu militaris politiæ, qui in ea Inſula, dum illuc adveni, vigebat. Tranſitus mihi modo faciendus eſt ad exhibitam a me in Epiſcopali munere obeundo ſollicitudinem. Ac primo loco referam, quo pacto curaverim ejuſdem implendæ vel ex eo illo ſtatu argumenta depromere. Clerum meum alloquens, paſſim eidem explicabam quid ſentirem de præſtanti illo Patritiorum Venetorum delectu. Hi (ajebam ipſe) vitæ commoditates, ac delectamenta, quibus Venetiis perfrui poſſent, florenti ætate deſerentes, in Corcyram ſe conferunt, ut militaribus laboribus ſe dedant, ac proinde Patriæ ſuæ amore ducti incommodis quibuſvis, & ipſius vitæ periculis intrepidi ſe offerant. Ea incommoda (ſubdebam) atque diſcrimina dum alacriter admodum adiri conſpicio ab egregia illa juventute vel horridioribus anni tempeſtatibus, vel mari atrociter ſæviente, adeo ut maximo honore affectus is inter ipſos cenſeatur, cui a Supremo maris Præfecto demandetur bellica aliqua extraordinaria procura-

ra-

ratio plena, ut dixi, periculi; dum hoc (inquiebam) conſpicio, non admirandi tantum occaſionem capio inclytam meorum Civium virtutem, ſed hanc etiam in exemplum propono Corcyrenſi Clero meo, ut ipſe, & ego quoque intelligamus, quam valde diſtent ab ea virtute plerique Eccleſiaſticæ militiæ alumni, quippe qui ita muniis ſuis ſatisfacere conſueverunt, ut una ſimul vivendi dulcedinem quam maxime perſequantur. Hoc ipſo exemplo Brixianum meum Clerum aliquando exſtimulare modo in more habeo, eidem quoque inculcans, quam valde dedeceat, militiæ politicæ addictos nec vitæ ipſi parcere, & id quidem *ut corruptibilem coronam accipiant*, nos vero, quos manet coronæ immarceſcibilis præmium, vitæ jucunditatem ſummopere adamare.

Curavi etiam diligenter, ut ejuſdem Paſtoralis ſollicitudinis partes implerem, Græcos amore, atque obſequio ſic mihi obſtringere, ut inde ſpes aliqua oriretur, poſſe ipſos aliquando e ſchiſmatis tenebris in veræ Fidei lucem prodire. Quomodo autem in hoc negotio me geſſerim, explicabit abunde Epiſtola, quam ſuaſu Cardinalis Ptolemæi dedi ad Benedictum XIII. poſtquam pauci menſes a meo adventu in eam Inſulam effluxiſſent. Ea ita ſe habet, *Quamvis Sanctitati Tuæ opera Cardinalis Ptolemæi non multis abhinc hebdoma-*

 doma-

domadis aperuerim, quam fauſta, quam auſpicata hujuſce mei primordia regiminis ſuperna benignitas efficiat, in eo præſertim negotio, quo nihil magis arduum, atque moleſtum Deceſſorum meorum querelæ comprobarunt, ea, inquam, conſuetudine, quam hic loci ex veteri more ſacris etiam in rebus cum Græcis retinemus; audeo tamen Pedes Tuos ipſemet adire, ibique literas haſce meas, ceu novum, ac luculentius ejuſdem rei teſtimonium, venerabundus collocare. Sollicitudo omnium Eccleſiarum, in quam Romanæ Cathedræ divino prorſus conſilio præpoſitus, pro muneris Tui ratione ſtudioſiſſime incumbis, magna, qua Epiſcopalem gradum dignaris, æſtimatio, ſingularis Tua erga omnes facilitas, atque humanitas, negotii gravitas, denique memorati Cardinalis impulſus, veniam mihi, ut ſpero, impetrabunt, ſi ad celſiſſimum Dignitatis Tuæ faſtigium recta accedere non dubito. Equidem, Beatiſſime Pater, tam amplam in iſto cum Græcis negotio facit mihi Dominus miſericordiam, dum aſpera in vias planas convertit, ut regiminis hujus ſarcina, quam maximopere humeris nondum ſuppoſitis formidabam, ſuavis jam, & levis videatur. Quocirca alia etiam hujuſce Sedis incommoda, videlicet magna ab Italia continenti ſejunctio, perhorreſcenda Ottomanorum vicinia, imminens contagionis, cui Orientalis hæc regio maxime patet, periculum (quorum imago cum olim oculis meis oberraret, graviſſimo

mo mœrore preſſus, valedicto Romanæ Sedis ſervitio, cui a multis annis ſtudia mea pluribus titulis mancipata mirifice gaudebam, huc appuli) ea, inquam, & alia hujuſce generis incommoda animum meum in præſentia non modo non conturbant, ſed ne leviter quidem afficiunt. Certum itaque Sanctitati Veſtræ affirmo, Græcos hujus Inſulæ, quos Deceſſores mei adverſus dignitatem, ac poteſtatem ſuam, Latinique gregis commoda protervos admodum, atque feroces experiri viſi ſunt, modo, benedicente Domino, perinde ac ſi ingenium aliud induerint, non tantum ab ea protervia multum abeſſe, ſed obſervantiam erga me ſuam, ne dicam, morigerationem, apertioribus in dies argumentis declarare: quæ cujuſmodi ſint in literis ad Cardinalem Ptolemæum fuſius deduxi. Inter quæ plurimi faciendum reputo, morem regnantis pro tempore Romani Pontificis laudes in aula Epiſcopii bis in anno decantandi longe ſolemnius, quam antea inſtauratum, cum illi celebritati magnus Græcorum Præſul intereſſe non amplius dedignetur. Novum vero, ac prorſus ſingulare propenſæ erga me voluntatis documentum iidem Græci paucis ab hinc diebus exhibuerunt, dum ad primarium eorum Templum Sancto Spiridioni dicatum, non privatim, quemadmodum proximiores ex Deceſſoribus meis facere cogebantur, ſed publice, uti veteres plerique omnes, Græco ipſo Magiſtratu deducente, accedens, adeo honorifice exceptus ſum,

perinde ac ſi ad Cathedralem meam Eccleſiam acceſſiſſem. Adfui ſiquidem ibi cum Cathedra, cum Throno, cum Cruce Archiepiſcopali erecta, dum Græcus Præſul exigua in ſede conſideret, ea ipſa, quam veteres Deceſſores mei occupantes, illius tantum loci honore contenti eſſe jubebantur. Nec defuit recitata ex ſuggeſtu a celebriore inter ipſos Oratore, Græco idiomate, Oratio, qua acceſſum illum meum mirifice celebrarunt. Pro comperto habemus, Beatiſſime Pater, ipſe, atque una mecum quotquot in hac Inſula degunt, inſuetam hanc Græcorum erga Latinum Antiſtitem obſervantiam, poſt Deum Optimum Maximum, primo deberi ſummæ illi venerationi, quam ſanctiſſimo Beatitudinis Veſtræ Nomini, ejuſque immenſis virtutibus profitentur; eoque magis quod iiſdem certo conſtet, a Sanctitate Veſtra Græcum ritum ſingularis dignationis prærogativa honorari. Aliquatenus etiam deberi non negem, tenui illi, quam a teneris annis comparavi, Græcæ linguæ intelligentiæ, ex qua idoneus reddor, Græcos Patres in ipſo fonte conſulere, ac pro modulo meo interpretari, & inſuper in annunciando e ſuperiori loco Dei verbo (quod omnibus generatim diebus, quibus Pontificaliter celebro, facere inſtitui, fecique per integrum proxime præteritum Adventum) Græcos textus, Græco ipſo idiomate, pronunciare, unde ejus gentis, quæ frequentiſſima una cum Latinorum grege ad eas conciones concurrit, plauſus, & benevo-

volentia mirum in modum mihi conciliatur. Demum debetur rationi illi, quam pro devinciendis primariis militiæ Ducibus, quorum hodie ſedes Corcyra, inivi; ſi qua enim cum illis de libertatis, & immunitatis Eccleſiaſticæ tuitione intercedit controverſia, omni ope enitor, ne ea ad apertam ſimultatem erumpat, ac, Deo opitulante, in ſpiritu lenitatis tantum proficio, quantum aſperitas Græcis ipſis prodeſſet; quippe qui, ut ex lugubri præteritorum temporum documento conſtat, non aliam opportuniorem Latinos inſectandi occaſionem captare conſueverunt, quam hujuſmodi diſſenſionum inter Sacerdotium, & Imperium. Eam tamen manſuetudinem ita profiteor, ut una ſimul paratum me quiſquis intelligat, acrius pro Eccleſia certare, & me ipſum pro ea murum opponere, quoties cognovero hoc ad ovium ſalutem, & Chriſti gloriam expedire.
Epiſtolam tandem concludo Apoſtolicum oraculum ſupplex exquirendo de Græcorum Ordinationibus, quas Magnus Inſulæ Præſul (*Protopapà*) ab Athanaſio Græco Metropolita peragi in eadem curabat, ac propterea ſub oculis Latini Archiepiſcopi. Oraculum iſtud Pontifex tranſmitti mihi juſſit opera Cardinalis Ptolemæi, & cujuſmodi illud fuerit ſtatim exponam, poſtquam verba literarum Apoſtolicarum, quibus enunciatur munus illud Ptolemæo injunctum, recitavero. *Præclaras virtutes Fraternitatis tuæ cum generis orna-*

ornamentis, & exquiſita literarum, doctrinarumque, ſacrarum præſertim, cognitione conjunctas, ad Eccleſiæ Tibi creditæ utilitatem plurimum profecturas, jam antea pro certo habebamus. Hanc autem jucundiſſimam perſuaſionem amplius Nobis affirmarunt literæ tuæ, quibus Græcorum iſtic degentium erga Te ſtudia, & ſingularem obſequii alacritatem nunciaſti. Quam quidem ad Catholicæ veritatis, & unitatis fructum charitati, & vigilantiæ tuæ viam, aditumque munire non dubitamus. Quod vero de eorumdem Ordinationibus Apoſtolicæ noſtræ ſervitutis officium requirendum cenſuiſti, a dilecto Filio noſtro de hac Sancta Sede egregie merito Joanne Baptiſta S. R. E. Cardinali Ptolemæo accipies, quo Te pacto gerere debeas, ut tuam Nobis ſolertiam, & Chriſto Paſtorum Principi Epiſcopalem vigilantiam magis adhuc probare poſſis. Oraculum autem iſtud Ptolemæus mihi patefecit tranſmiſſo ad me Scripto quodam, de quo ipſe ita loquitur, *Le accludo quì una lunga Scrittura, fatta e preſentata già alla ſa. me. di Clemente XI. da un dotto, e degno Cardinale. In eſſa (ch' allora appagò quanto baſtava in un punto aſſai rilevante nell' apparenza) troverà Ella dottrine generali, che le daranno lumi da regolarſi con ſicurezza, e profitto in varj caſi concernenti coteſti Greci. Dalla ſcrittura medeſima riconoſcerà la ſuſſiſtenza del Breve di Paolo III. ſimile a quello di Clemente VII. e di*
Leo-

Leone X. e quale ſia la Maſſima, in cui ſi contiene la Sede Apoſtolica colla Nazione Greca. Scriptum hujuſmodi hiſce diebus iterum legens, magis magiſque intellexi ea omnia exactiſſime complecti, unde illud Ptolemæus commendavit, ac proinde valde miratus ſum nullam ejuſdem mentionem mihi occurriſſe in Conſultatione ante tres dumtaxat annos de iis ipſis argumentis inſtituta, & Congregationis librorum Eccleſiaſticorum Eccleſiæ Orientalis correctioni præpoſitæ judicio ſubjecta, typis, ut puto, de Propaganda Fide. Authorem doctiſſimi ejuſdem Scripti jam ſuperius nominavi pag. 174. nimirum Jo: Baptiſtam Cardinalem Salernum.

Quum deplorata jam foret primis menſibus an: 1725. Petri Barbadici Venetiarum Patriarchæ ſalus, Conſanguinei mei ſtatim cogitarunt de me ad Cathedram illam promovendo, dummodo tamen ad eandem nullo pacto aſpiraret Marcus Gradonicus Epiſcopus Veronenſis, cum quo prudenter minime ſibi eſſe certandum ſtatuerunt ob magnam Præſulis exiſtimationem, quam ſcilicet iſte ſibi paraverat præclaris animi dotibus, familiæ ſuæ ſplendore, diuturna per decem jam annos ejuſdem Eccleſiæ adminiſtratione, & ante ipſam concredita eidem Coadjutoris Patriarchæ Aquilejenſis dignitate. Quoniam vero Præſul iſte omnino ſe alienum profiteba-

batur a ſuſcipiendis Veneti Patriarchatus Inſulis, hinc maximam ſpem conceperunt iidem Conſanguinei, nihil facilius fore, quam ut Jac. Maria Erizzo, Epiſcopus Concordienſis, & Aloyſius Foſcari, Canonicus Cathedralis Patavinæ, qui ſoli Patriarchatum, quoties vacaſſet, petituri dicebantur, Senatus ſuffragiis repellerentur, ego contra iiſdem abunde donarer. Ita revera eventurum adeo pro re certa habebat Corrarius, ſupremus maris Præfectus, ut quotquot navigia Venetiis Corcyræ appropinquare ex Palatii ſui ſpecula conſpiceret, ſtatim eis obviam levem aliquam cymbam tranſmitteret, quo citiſſime certior fieret delati mihi Patriarchatus. Nuncius tandem apparuit. Retulit autem, Marcum Gradonicum, Epiſcopum Veronenſem, renunciatum fuiſſe a Senatu Patriarcham Venetiarum. Migraverat ille Verona Venetias poſtremis menſis Aprilis diebus, peracturus primo Maii ſolemnia Officia in ſacra Æde Monaſterii (vulgo *le Vergini*) ſuæ curæ a Veneto Principe commiſſi. Eo autem ipſo tempore mors jamdiu prævifa Barbadici Patriarchæ ſupervenit. Quare factum eſt, ut Gradonicus, qui abſens fortiter obſtiterat conjunctorum, & amicorum flagitationibus, manus victas daret, dum præſens adeſſet. Tunc vero neceſſarii mei, propoſiti, quod dixi, tenaces, nullo modo paſſi ſunt, ut inter Patriarchatus Candidatos nominarer.
Vul-

Vulgata Corcyræ Gradonici electione, multis mecum egit Franciſcus Corrarius, pro benevolentia ſua dolens rem ita accidiſſe. At ego ipſum perſuaſi, nihil inde mihi triſte eveniſſe, quod Venetas Inſulas nullo modo amore meo dignas cenſerem, præſertim quod Præſulem ſuum veluti captivum intra ejus Urbis æſtuaria detinerent. Res mira! poſt unum dumtaxat ab eo ſucceſſu annum commigrans ego Romam e Corcyra, intra ſex, & paulo amplius menſes Cardinalis a Benedicto XIII. creatus fui; Franciſcus autem Corrarius expleto maritimæ Præfecturæ ſuæ triennio, adminiſtratoque poſtea Patavino Regimine, donatus fuit a Civibus ſuis Veneto eodem Patriarchatu, dum antea Patriam togam cum Cappucinorum Fratrum indumento commutaſſet, Vir inſigni pietate præditus, aliiſque dotibus affatim conſpicuus. At ad fidem meæ huic omni narrationi faciendam, atque inſuper ad teſtandos grati animi ſenſus, quos in primis debeo Joanni fratri meo, deinde conſanguineis pluribus, & familiæ meæ amicis, quorum plerique degunt adhuc in vivis, ac tandem in univerſum Patriæ ipſi, recitari a me oportet partem aliquam literarum ejuſdem Joannis. Datæ eæ ſunt die 3. Maii an. 1725. ac hujuſmodi exordium præferunt, *Eravate acclamato Patriarca da ogni Ordine ſino l'ultimo dello ſpirato, e li Concorrenti Erizzo, e Foſcari s' accorgevano paten-*

tentemente del trapaſſo, ma irrevocabile. E' piaciuto, ed ha permeſſo il Cielo, che il Demonio ſemini zizania ſopra sì lieto ſeminato. Monſignor Gradenigo, Veſcovo di Verona, dopo aver ripulſato per venti giorni ſtimoli gagliardi, che frequenti lo attaccavano con lettere da Venezia, ſe ne viene per adempiere l'indiſpenſabile Solennità il primo di Maggio, come Veſcovo Delegato. Rinforzaſi perſonalmente l'aſſedio da' Congiunti, Monſignor di buon cuore, ſorpreſa la fantaſia dalla qualità de i Conſiglieri, detti da eſſo quelli del Governo, tituba, dimanda ore per raccomandarſi a Dio, ſi rende. Riſpettabile, e formidabile per l'età, per il grado, per l'anzianità, per gli atteſtati di un eſimio merito reſigli da tutti li Rappreſentanti di Verona, turba gli animi noſtri, e gli ſtringe a ſerio eſame &c. Piace il partito, che non ſiate nè ballottato, nè nominato, poichè non ſarebbe che pericoloſo l'eſſerlo. Il voſtro nome non ſi ha da eſporre da burla &c. Giuſtinian, Moroſini, Tron, Grimani, Paſqualighi, Querini, Capello, Memo, ſono ſtati un delizioſo ſpettacolo agli occhj di queſta noſtra famiglia, che ſi è conoſciuta veramente cara a tutti. Vi prego iſtantemente con pienezza di ſentimenti accompagnarmi li ringraziamenti dovuti al loro merito. Senſus illos, quo plenius potui, ſignificavi tunc per literas iis omnibus, quos frater mihi memoraverat, nunc vero pares publice quoque profiteor quotquot

in

in præſens ſuperſunt, paratus nihil omittere eorum, quæ comprobent eoſdem in hominem vere gratum tam inſigne beneficium contuliſſe, inſigne, inquam, quod ſpectat ad eorundem animum; quod vero ſpectat ad animum meum, captum hunc fuiſſe ſponſæ Corcyrenſis amore evincent literæ, qnæ mox ſequuntur. Cardinalis Pauluccius 24. Mart. an. 1725. ita ad me ſcribit, *La lettera, ch' Ella mi ſcrive in data delli* 11. *non mi dà altro motivo, che di riconoſcere la degna moderazione di V. S. Illma in non aſſentire, che ſi parli per farla paſſare ad altra Chieſa, atteſo l'amore che porta a quella, che di preſente governa*. Idem Pauluccius 14. Jul. ejuſdem anni, *Si rendono commendabili appreſſo N. S. i degni ſentimenti di V. S. Illma in non aſpirare a mutazione di Chieſa, a riguardo dell' amore con cui governa coteſta ſua.* Tandem Cardinalis Ptolemæus poſt collaudatum tranſitum meum ad oras Neapolitanas cauſa vitandi caniculares Inſulæ calores, hæc ſubdit 1. Sept. anni pariter 1725. *Oltre a che è già notorio il ſuo zelo per la ſua Chieſa, avendo Ella voluto reſtare in Corfù, quando le veniva offerto altro Veſcovado, di che tutti la benedicono.*

CA-

CAPUT XIII.

De mora in Lycienſi urbe ducta menſibus Auguſto, biniſque Autumnalibus an. MDCCXXV. *de repetita Corcyra menſe Decembri ; de Romana ad viſitanda limina Apoſtolorum profectione menſe Jun, an.*MDCCXXVI.*& tandem de incredibili Benedicti XIII. benignitate.*

QUandoquidem, ut jam jam dicebam, incommodos valetudini meæ expertus fueram primo anno Corcyrenſis domicilii caniculares ejus Inſulæ calores, cogitavi de hac per binos menſes relinquenda anno proximo, poſtquam ſcilicet Feſtum S. Jacobi Apoſtoli, Cathedralis meæ Titularis, celebraſſem. Fauſta igitur navigatione ante finem Julii ad littus Hydruntinum perve&tus, Lycium adire conſtitui. Hoſpitium cepi in Epiſcopali Palatio, id benigne indulgente Pignatello, ejus civitatis Epiſcopo, qui variis controverſiis a Regiis adminiſtris agitatus, Romam jam ab aliquot annis ſe contulerat, ibique morabatur. Bimeſtre illud intervallum jucundiſſime in ea Urbe tranſegi, partim ſacris cærimoniis, quibus illa ex Paſtoris abſentia jamdiu carebat, occupatus, Vicario Generali Januario Maria Danza id magnopere optante, partim Academicis actibus, quibus Viri Eruditi ejudem civitatis me exornare ſuſceperunt, præſentia m meam exhibens, partim denique Editioni libelli cujuſdam, cui titulum fece-

feceram, *Primordia Corcyræ*, incumbens. Quod ad ſacras cærimonias ſpectat, innumeræ prorſus multitudini Sacramentum Confirmationis adminiſtravi. Præterea in Feſto Divi Orontii, quod ibidem incredibili cum ſolemnitate celebratur, Pontificali amictu indutus Miſſam, & Veſperas decantavi. Academicos vero congreſſus frequentandi occaſionem mihi præbuit Eruditorum, quos ea in Urbe nactus ſum, copia. Eminebant inter ipſos Saverius de Blaſiis, & Cœleſtinus de Marco. Hiſce authoribus Lycii tunc editus fuit libellus, in quo & plura Carmina, & Oratio in mei honorem humaniſſime conſcripta leguntur. In ejus autem libelli Præfatione, poſtquam Blaſius indicaſſet *i ſegnali* (ejus ſunt verba) *d'ineſtimabil letizia veduti ſul volto del popolazzo, e gli apparecchiamenti, e le grandi Feſte, e ricche, con cui la noſtra Città vi ricevette;* ita ſubdit, *Furono i diſiderj de' litterati Uomini indiritti a dare un premio alla voſtra virtù corriſpondente, ed ancor egli puro, continuo, e certo. Tuttafiata mentre gl'ingegni tutti de' noſtri Accademici eranſi meſſi alla'mpreſa, e ſtillavanſi per poter co' loro componimenti offerirvi coſa (ſecondo il loro credere) degna delle voſtre glorioſiſſime azioni, mancògli il tempo a recare a fine il loro diſegno, poiche ſeppeſi, che'l navilio, ſul quale ſiete per partire, tantoſto che arebbe avuto buon tempo, era già per aprir le vele, ed in-*

dirizzare la prora verſo l'Iſola di Gurfo, ed a que' luoghi, onde venuto eravate. Alla qual novella ſegui lo'nterompimento del già cominciato lavoro, e ſi rimaſe ognuno, e ceſſò dalle fatiche. Tandem Corcyræ Primordiorum Editio quibus de cauſis eo tempore adornata a me fuerit, quove ſtudio antea elaborata, paucis verbis expoſui in Præfatione eidem appoſita, quæ hujuſmodi ſunt, *Æſtivis caloribus, quibus Orientale Corcyræ ſolum quam maxime exardeſcit, Libelli hujus Lycienſi prælo editionem debes, humaniſſime Lector. Hi ſiquidem cum igneam, quam a natura ſortitus ſum, habitudinem haud parum conflictare inciperent, neceſſe habui, Corcyra canicularibus diebus demigrare, atque ad temperatiorem Neapolitani cæli plagam, quæ illam propius reſpicit, divertere. Quæ temperies cum corpus meum illico juvaret, interim ne otio animus prægravaretur, Græcorum typorum, quæ ſe mihi in hac Urbe offerebat, opportunitatem arripere conſtitui. Qua propter ex grandi Corcyræarum rerum Commentario (cui moliendo, ut primum Corcyræ Præſulem Innocentii XIII. auctoritas me renuntiavit, animum appuli) priora quædam capita excerpſi, atque ea ſunt, quæ Primordia Corcyræ inſcripta publica nunc luce donantur.*

Corcyræarum rerum grandi illi Commentario conficiendo calamum adjunxi Patavii, maxima opportunitate uſus, quam mihi largiebantur ditiſſimæ ejus Urbis Bibliothecæ,

cæ, nimirum Monaſterii Sanctæ Juſtinæ, Publica civitatis, Seminarii Epiſcopalis, ac demum Burgii Profeſſoris, qui uberem admodum ſelectiſſimorum librorum ſupellectilem ſibi paraverat; ex eo autem Commentario Corcyræ facili negotio per aliquot menſes operam navaveram Primordiis illis ſecernendis. Unde vero adductus fuerim ad libellum iſtum Benedicto XIII. nuncupandum, Epiſtola eidem inſcripta in hunc modum declaravit, *Cui enim potius quam Romano Pontifici reddenda ab Epiſcopo ratio non eorum tantummodo, quæ ab ipſo ex Paſtoralis ſollicitudinis munere peraguntur, ſed ſtudiorum etiam, quibus ſubſecivi temporis horæ collocantur? Præterea quem alium convenientius Mæcenatem ingenii fœtus ſibi præoptent, quam qui omni doctrinarum genere exornatiſſimus, eorum tutelæ periculum efficacius valeat ſuſtinere? Hujuſmodi vere eſſe Sanctitatem Tuam literaria Reſp. jamdudum agnoſcit, atque fatetur, id palam teſtantibus tot Homiliis, tot Sacrorum librorum explanationibus, tot Epiſtolis, aliiſque hujuſce generis Scriptis exquiſita literatura refertiſſimis, quæ ex Sanctitatis Tuæ calamo profecta publicam lucem aſpiciunt, nullo unquam ævo interitura. Inſuper qui Dignitati Tuæ debetur libellus, Tuæ etiam Præclariſſimæ Familiæ debetur, cum ex antiquiſſimis monumentis compertum mihi ſit, Urſinos Tuos, quemadmodum in aliis la-*

te regionibus, ita in Orientis tractu Corcyræ inſulæ contermino olim imperitaſſe. Demum poſtrema cauſa eſt (eaque Sanctitatis Tuæ judicio non aliam potiorem habendam eximia Ejus pietas mihi certo ſuadet) quod Benedictinum ipſe Inſtitutum profeſſus, lucubrationes meas Tibi præ ceteris debere ſentio, quandoquidem ſplendidiſſima Aniciorum progenies, unde Sanctiſſimus Occidentalium Monachorum Parens ortum duxit, ea ipſa ex graviſſimorum Auctorum teſtimonio Urſinam Gentem Tuam procreavit. Menſe tantummodo Novembri Corcyram repetii, ſerius proinde quam putaſſem, quod venti parum ſecundi navem, qua vehebar, cui ſcilicet præerat Antonius Savornianus ſuperius nominatus, adegerint ad anchoram jaciendam in iis aquis, quæ Turcicam regionem, *Vallona* dictam, reſpiciunt. Ibidem per dies non ita paucos perſtitimus, ac tandem Corcyram, ut modo dicebam, appulimus. Hyemalem tempeſtatem, quæ ſtatim ſubſequuta eſt, aſſuetis occupationibus vacans inſumpſi.

Quoniam vero viſitandorum ſacrorum Liminum onus mihi quam primum incumbebat, decrevi illi ipſemet Romæ præſens ſatisfacere. Quapropter menſe Majo e Corcyra inſula ſolvi, Hydruntumque feliciter navigavi. At eo adveniens, triſtiſſimas literas ex Romana Urbe ad me datas inveni, quibus nempe mihi nunciabatur, e vivis deceſſiſſe Cardinalem Prole-

lemæum, morbo deplorato laborare Cardinalem Pauluccium, Cardinalem vero Otthobonum Venetias commigraſſe, ut ibi Civium ſuorum conſortio perfruens uſque ad menſem Novembrem permaneret. Quod ſpem omnem in tribus hiſce ampliſſimis Viris collocaſſem aditum aliquem nanciſcendi in Aula Pontificia, quæ Beneventanis referta erat, vel ipſum nomen meum prorſus ignoraturis, parum abfuit, ut perſuaſus de itineris mei inutilitate ſententiam amplecterer Corcyræ illico repetendæ. Primo tamen propoſito meo, poſtquam anceps aliquantulum manſiſſem, obſecundans, iter illud proſequi conſtitui. Itaque rheda conſcenſa Civitates, & Vicos inſignes quamplures jacentes ad maris Adriatici oras ab Hydrunto Barium, & Barletam uſque percurri, deinde Neapolitani Regni meditullia trajiciens ad Parthenopæam urbem perveni.

Ea in Urbe comperi Card. Pauluccii mortem, tuncque rurſus deliberare mecum cœpi, an ſatius foret, abjecta adeundæ Romæ cogitatione, moram a me trahi per aliquot hebdomadas Neapoli, ex eruditorum Virorum colloquiis indubiam tranſmeati maris utilitatem percepturus, dum nulla prorſus ex Romano itinere ſperari a me poſſe videretur. Ut in priſtino tamen propoſito perſiſterem Divina bonitas effecit, quæ ſcilicet decreverat, ut quo primum ante Benedicti XIII. con-

ſpectum nullius prorſus hominis miniſterio uſus conſiſterem, deferendi mihi Cardinalatus cogitationem ille ſuſciperet, hancque perficeret intra paucos tantummodo menſes, ut quæ ſequuntur ſtatim oſtendent. Romam ingreſſus ſum ante diem profeſtum Solemnitatis S.S. Apoſtolorum Petri & Pauli, adegitque me incredibilis humanitas Rezzonici Præſulis, ut hoſpes ejus evaderem Romæ quoque, quemadmodum antea Fani. Habitabat ipſe ſatis commode prope Cœnobium S. Mariæ in Via. In ejus itaque ædibus me ſtatim convenerunt ſingulari cum comitate, Capellus Orator Venetus, Cornelius Romanæ Rotæ Auditor, Tedeſchus a Secretis Congregationis Sacror. Rituum, P. Porzia Abbas S. Pauli, tandem Cardinalis Otthoboni Venetiis, ut ſuperius dixi, eo tempore degentis familiaris quidam eidem valde intimus. Hi omnes, velut initis inter ſe conſiliis, anxieque admodum mihi inculcarunt, tam longi itineris conficiendi deliberationem præpoſtere a me captam fuiſſe, quod foſſis (obſidionales vocabant) circumſepta foret Pontificia aditio poſt interitum Cardinalis Paulucci, cujus, dum vixit, antiquam, præſentemque gravitatem vereri Beneventanas gens adigebatur. Ut verum fatear, incidit mihi ſat cito haud levis ſuſpicio, anxietatem illam non ex eorundem erga me pietate proficiſci, ſed ex me-

metu, ne Sacra Purpura eorum omnium votis optata, meis quoque ſollicitaretur. Teſtor autem Deum, me Romam advenientem nihil magis curaſſe, quam ut alloquio aliquo Pontificio recreatus meam ad Inſulam remearem. Ab iſta proinde ita diſceſſeram, ut Corcyrenſibus omnibus, civibuſque meis ibidem degentibus in propatulo fuerit, conſilia mea ad celerem reverſionem ſpectare; nam cujuſvis generis ſupellectilem meam, ſive argenteam, ſive librariam, ſive veſtiariam, ita incompoſitam in Palatio Epiſcopali reliqueram, perinde ac ſi ruſticandi tantum cauſa abſceſſiſſem, cocolatæ quoque, vinorumque ſubdulcium haud exiguam copiam, veluti primi occupantis futuram, quam ſi in proprios uſus convertiſſe dixero Hieronymum nepotem meum, de quo ſupra loquutus ſum, una ſimul fatebor, feciſſe ipſum quod decebat. Sacræ Purpuræ inhiare eos quinque, quos jam jam nominavi, adeo Romæ comperta res erat, ut nihil magis. Tres quidem ex ipſis enixis ſtudiis laborabant, ut eam ſuis humeris ſuperinducerent; Capellus autem Legatus, & Card. Otthobonus, ut eandem compararent, hic Præſuli Minotto, ille Mauroceno Epiſcopo Brixienſi. Hos omnes, uti modo judico, ut primo me e Corcyra ſolviſſe compererunt, lugubre illud Virgilianum ſibi ipſis ceciniſſe utique oportet, *Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat*

vigat æquor. At contra ego (iterum Deum teſtor) Adriaticum navigando nil minus, quam de nuptiis, quas ipſi ambiebant, cogitabam. Sponſam, quæ mihi obtigerat adeo unice adamabam, ut Cardinalis Imperialis, teſte Dominico Georgio ejus Bibliothecario, palam ſæpius affirmaverit, me omnium primum ex Italis Epiſcopis Romam adiiſſe, qui ſe beatum Eccleſia profiteretur, quam ſibi divina ſors objeciſſet.

Ea ipſa divina ſors haud longius biduo poſt Feſtum S.S. Apoſtolorum Petri, & Pauli mihi repente mentem injecit, nemine prorſus commonefacto, ne quidem Rezzonico hoſpite meo, valde mane Vaticanum Palatium ſubeundi, ut experirer, quidnam admiſſionem ad ſanctiſſimos Pedes poſtulanti reſponſurus mihi foret Pontificii Cubiculi Præfectus. Timida veſtigia, ut credi poteſt, ſignando ſcalas conſcendi, quumque in eo eſſem, ut cubiculum illud ingrederer, Janitor quidam moram mihi fecit, petiitque, quem quærerem? nam Pontifex extra Romam verſabatur, ſcilicet in Monte Mario cum Dominicanis ſuis, quo ſeceſſerat nudius tertius poſt Miſſam Pontificalem de more in Baſilica S.S. Petri, & Pauli ab eo celebratam. Hæc audiens parum abfuit quin ex animo riderem, quod cogitare illico cœperim, vix, aut ne vix quidem unquam eveniſſe, ut Præſul Romæ degens, viſen-

ſendique Pontificis cupidus, hunc in Alma ea Urbe perquireret, dum extra eandem moraretur, *Na* (intra me dixi) *pyxidis, ſeu tabulæ nauticæ longe peritiſſimum te oſtendiſti?* Ne vero fruſtra omnino fuiſſet mea illa ad Vaticanum Palatium profectio, plura ab eodem Janitore ſciſcitari inſtitui de hebdomadæ die, & de hora diei, quibus utilius tentari poſſet Pontificia aditio. Dum autem ille cunctis quæſtionibus meis benevole ſatisfaceret, en repente exauditur ſtrepitus currus ingredientis ædium aream, cui ſupereminebat locus, in quo ſtabam, dum cum eodem colloquerer. Proripuit ſe iſte fulguris inſtar ad feneſtram, nunciavitque omnibus propalam, Pontificem ipſum eſſe, qui e Monte Mario revertebatur. Anxie ſtatim illum interrogavi, num fieri poſſet, ut, quoniam unus eſſem, qui ad ſanctos Pedes admitti poſtulabam, voti compos evaderem. Repoſuit ille mihi, nil obſtare, quominus ita accideret, quod hora nondum propior eſſet meridianæ. Revera egreſſus e Pontificio Cubiculo hujus Præfectus, Franciſcus Fini, Archiepiſcopus Damaſcenus, circumſpectare cœpit, num quiſpiam adeſſet, qui ad Pontificem ingredi optaret, meque hujuſmodi eſſe comperiens, rurſus ad Pontificem reverſus ei nomen meum aperuit, indeque genua coram eodem flectendi aditum illico mihi fecit. Inter Pedes deoſculandum,
Pon-

Pontifex his me verbis compellavit, *E perchè mai ha lei fatto un viaggio sì lungo?* Reſpondi, *Padre Santo, la conſolazione di eſſere a' ſuoi Piedi me l'ha fatto parere aſſai corto*. Subdidit, *Ha paſſato dunque il Mare, e poi ha traverſato il Regno di Napoli. Or ci dica dunque, quali ſono le Città del Regno, ove ha girato?* Enumeravi tunc ego pleraque loca Neapolitani littoris ab Hydrunto uſque ad Barletam, ac in primis Lycium, Brunduſium, Monopolim, Barium. Narravi inſuper, in earum ferme ſingulis Pontificale munus aliquod a me geſtum fuiſſe, & præterea Hydrunti, dum primo in Corcyram navigavi, quod loci Antiſtes Neapoli eo tempore moraretur; multo autem magis Lycii, quod jamdiu ea Eccleſia Paſtoris ſui præſentia deſtituta foret. Addidi, piguiſſe me Sipontinam metropolim haud parum Barleta diſtare, nam ea in urbe adoraſſem Sanctitatis Suæ veſtigia, prima ſcilicet Paſtoralis ſuæ ſollicitudinis documenta. Intento omnino animo, vultuque admodum ſereno hæc omnia Pontifex percipiebat, multaſque ſubinde ſciſcitationes intermiſcebat, ita ut colloquendo integra jam hora effluxiſſet. En autem repente e parvula, & ſecreta janua in idem Cubiculum ſe ſe Coſcia Cardinalis intruſit, manibus geſtans ſupplicum libellorum faſciculum. Remoratus eundem dextera ſua eſt idem Pontifex, ſiquidem in eo temporis articu-

ticulo percontatus me fuerat, num Barleta Neapolim accedens de longe ſaltem Beneventum ſpectaſſem? Repoſui, Arianum, quo pertranſii, dictum mihi fuiſſe haud procul Benevento reperiri, ſed in eam ſententiam me jam deſcendiſſe, ut iter illud reſervarem reverſioni intra tres menſes ad meam Inſulam faciendæ. Dum de meo iſto propoſito dicerem, Coſciæ vultus iterum apparuit, eundemque Pontifex ut antea manu repulit, conſuetum verbum uſurpans, *Adeſſo Adeſſo*. Multa tunc verba fecit de Beneventana ea Metropoli, geſta a ſe in eadem enarrans. Eadem ego ſat bene explorata mihi eſſe commonſtravi, idque ex narrationibus, quas Neapolitanum Regnum peragrans ubique locorum hauſeram, & quidem incredibili cum voluptate ob maximam venerationem, qua jamdiu Sanctitatis Suæ peregregias virtutes proſequebar. Contra inde occaſionem Pontifex cepit mihi declarandi quot & quanta de Regimine meo Corcyrenſi intellexiſſet a Cardinali Ptolemæo, & de optimo etiam Clementis XI. erga me animo a Card. Paluccio; jamque paratus erat, ut mihi videbatur, non ita brevem de utroque illo argumento ſermonem texere. At Coſciam tertio faciem ſuam exhibentem conſpicatus, pulſato argenteo tintinnabulo me dimiſit, Præfectoque cubiculi, qui ad ſonitum illum Pontificio Conſpectui de more ſe obtulerat, hæc

hæc præſcripſit, *Quandò verrà da noi Monſig. Arciveſcovo di Corfù ſi faccia ſempre liberamente entrare, mentr' abbiamo con lui negozj*. Egreſſus ego ex eo Cubiculo una cum eodem Præfecto, ab hoc ſtatim interrogatus fui, de quo Pontifex loquutus fuiſſet, dum dixerat, *Abbiamo con lui negozj?* Audiens autem ille ea verba ad me ipſum referri, magnopere miratus, a me petiit, quænam eſſent negotia, quæ cum Pontifice pertractaturus ex adeo longinquis regionibus adveniſſem? Facie rubore ſuffuſa eidem reſpondi, pro certo haberet mea nihil magis intereſſe, quam ut rurſus Pontifici ſiſterer, Apoſtolicam ejus benedictionem impetraturus, antequam Corcyram repeterem.

Viſus mihi fueram (ut Italico proverbio utar) *di aver preſo Roma e toma*, Ῥώμη καὶ πάντα, quod poſt maximam ad Pontificis alloquium perveniendi deſperationem, in quam me conjecerant Legatus Venetus, & alii ſuperius recitati, mihi tam felici eſſe contigiſſet, ut ad illud admitterer, quo primum die Vaticani Palatii limen attigi, utque longo præterea ſermone me Pontifex detinuerit, ac tandem invitaverit ipſemet ad crebras alias ſui aditiones. Tantæ felicitatis gaudio perfuſus cogitare cœpi, num Palatium illud quiſpiam forte mihi antea notus incoleret, cum quo ſcilicet eandem ſortem geſtientibus præcordiis communicarem. Meditanti tandem occurrit

currit Pezzangherus, Abbas Trapenſis, quem reſcieram Epiſcopatu Imerienſi a Benedicto XIII. auctum fuiſſe, huicque operam eundem præſtare in verſionibus quibuſdam ex Gallico in Italicum idioma adornandis. Quæſivi ergo de Præſulis Imerienſis domicilio, hocque mihi indicato, ad illum advolavi. Corruimus primo aſpectu viciſſim in teneros amplexus, moxque beatum me prædicavi, quod Pontificem fuiſſem alloquutus. Rem, uti contigerat, narrare jam ſuſceperam; at ipſe ſtatim ægre ferre ſe dixit, quod ante aditionem illam de modo in eadem me gerendi ſenſus ſuos mihi aperire non valuiſſet. Miratus ego ſuam hanc ægriudinem, abſque mora eidem explicavi ſeriem ſermonum, quos cum Pontifice habueram: *Se così avete fatto*, reſpondit ipſe, *Monſignor mio, vi confeſſo ch' inutile ſarebbe ſtata la mia lezione, mentre l' avete fatta da maeſtro*. Gratulatus itaque mihi eſt medullitus, atque una ſimul ſpopondit, ſe, quo citius fieri poſſet, curaturum, ut ex Pontificis ipſius ore intelligeret, quamnam mei ipſius imaginem in animo ejuſdem reliquiſsem. Craſtino autem die valde mane Epiſtolium ab illo accepi hiſce verbis conſcriptum, *Il Veſcovo d' Imeria s' inchina divotamente a Monſignor Illuſtriſs. Arciveſcovo di Corfù, e gli fa ſapere di non aver avuto merito alcuno in procurarſi appreſſo N.S. l' apertura &c. mentre S.*

San-

Santità jeri ſera dopo le ventiquattr'ore lo mandò Ella ſteſſa a ricercare per tutt' il Palazzo con tale e tanta premura, che giammai la ſimile. Gli richieſe poi sì varie coſe della perſona di Monſignor Arciveſcovo, che ſi trovò imbrogliato in riſponder a molte di eſſe. Si eſpreſſe, che gran Caſa era in Venezia la Querini, e che queſta aveva avuto due Patriarchi Veneti dell'Ordine Domenicano, de' quali aveva veduto i Depoſiti nel Capitolo del Convento di S. Domenico di Caſtello. Comandò in fine S.S. al Veſcovo d'Imeria d'iſcoprire come Monſig. Arciveſcovo di Corfù era ſtato contento dell'udienza, e del Papa &c.
P.S. Ha ordinato a chi ſcrive S.S. di metter in Italiano l'Orazione Greca del Clepazerà. Aliud eo ipſo die Epiſtolium accepi a P. Magiſtro de Andujar Bibliothecario tunc Pontificio, nunc vero Epiſcopo Tortonenſi, quo mihi ſignificavit, ex imperio Pontificis ſe ante noctem mihi tranſmiſſurum libros omnes a Sanctitate Sua compoſitos, quos eadem mihi dono daret.

Pretioſiſſimo eo munere accepto, poſtridie ad Pontificem acceſſi, gratias eidem acturus. Excepit me ille fronte admodum hilari, ac ſtatim ita affatus eſt, *Coſa è venuta lei a comandarci?* Ad humillimas gratias referendas me ad Sanctitatis Suæ Pedes veniſſe affirmavi, quod tanto dono dignata me fuerit. *E' qual dono?* ſubdidit Sanctitas Sua. Donum,

num, ſubjunxi ego, librorum, quorum pretium *ſuper aurum & lapidem pretioſum*. Quæſivit deinde a me, num aliquot eorum paginas lecturus forem, & ego illico comprobavi lectas jam a me fuiſſe quamplures. Multa deinde de ſtudiis ſuis mihi narravit, & multa etiam de meis eſt percontatus. Hiſtoriam etiam retulit ſui ad Familiam Fratrum Prædicatorum tranſitus, cupidumque ſe oſtendit, ut viciſſim ei exponerem, qua ratione ipſe adductus fuerim ad nomen dandum Familiæ S. Benedicti. Vix credi poteſt, quanta cum benignitate, quanta cum voluptate acceperit meas de eo argumento narrationes, eas ſcilicet ipſas, quas in limine hujuſce Commentarii contexui. Digreſſus poſtea ad commendandam ſtirpis meæ nobilitatem, ex qua, ajebat, illuſtre decus in Ordinem etiam Prædicatorum redundaſſe, ſiquidem bina ejus ſtirpis germina, poſtquam inter Dominicanos ſuos floruiſſent, grande decus Patriarchali Venetorum Pedo apportaſſent. Familiam meam unicum tantum Patriæ dediſſe Patriarcham reſpondi, nimirum Hieronymum Quirinum. *Due, due*, voce maxima exclamavit S. Pater. Tuncque ego ſermonem converti ad collaudanda Urſinæ gentis decora, quæ hujuſmodi forent, ut vix, aut ne vix quidem paria proferre poſſet Italica alia progenies. Ad hæc Pontifex ſubridens reſpondit, *Certamente nè l'uno, nè l'altro*

ſiamo

ſiamo nati da padri barcaruoli. Tandem, dato mihi diſcedendi ſigno, ſurgentem e ſellula paleis contexta, qua me initio ſedere juſſerat, tenere amplexatus eſt, & amantiſſime in hæc verba erupit, *Come mai, Monſignor Arciveſcovo, ci dovevamo voler tanto bene, quanto ce ne vogliamo, e pur non ci ſiamo giammai prima veduti?* In reſpondendo huic quodammodo objurgationi, fateor, negotium reperi. Attamen cito repoſui, vidiſſe me aliquando Cardinalem Vincentium Urſinum in Porticu Baſilicæ S. Petri, *No Vicenzo*, exclamavit ipſe, *ma Vicenzo Maria, come lei ſi chiama Angelo Maria.*

Domum e Vaticano reverſus, ſtatim Ughellii de Epiſcopis Italiæ Volumina evolvere cœpi, atque in iis perſcrutari, num memoria me fefelliſset, dum Pontifici affirmaveram, unicum Præſulem Veneto Patriarchatui familiam meam dediſse, eumque Prædicatorum Ordini adſcriptum. Me vera loquutum fuiſse comperiens, gratam eidem Pontifici futuram mihi perſuaſi rei illius indubiam notitiam. Miſi igitur Epiſcopo Imerienſi Ughellii Volumen, quo illa continebatur; eique aliud etiam conjunxi, Hiſtoriam videlicet Philippi Villani, qua tradebatur, Benedictum XI. antequam Regulam S. Dominici profiteretur, Venetiis operam dediſse Quirinorum familiæ literis inſtituendæ. Iis libris acceptis advolavit Epiſcopus ad Pontificis cubiculum, amboſque ejus ocu-

oculis ſubjecit. At Pontifex Ughellio rejecto, quem certo errare contendebat, quum oculis ipſemet ſuis vidiſset Venetiis Quirinorum Patriarcharum bina ſepulchralia monumenta, avide perlegit quæ de Benedicto XI. cujus memoriam ſummopere venerabatur, Villanus conſcripſerat. Geſtiens inde mirum in modum, Archiepiſcopum Damaſcenum accerſivit, atque ad eum hæc verba fecit, *Che ne dite, Monſignore, il noſtro Benedetto XI. è ſtato Maeſtro a Venezia de' Signori di Cà Quirino*. Legendumque ipſi tradidit locum illum Hiſtoriæ Villani. Factum hoc, captumque ex ejus notitia a Pontifice gaudium adeo celebre evaſit in Alma Urbe, ut Virginius Valſechius in Epiſtola *De veteribus Civitatis Piſanæ Conſtitutis* impreſsa Florent. an. 1727. loquens p. 47. & 48. de Nicolao Quirino *de domo majori de Venetiis*, Piſarum Poteſtate an. MCCLXI. hæc ſcribendi occaſionem ceperit: *Jacobus Zabarella* Hiſtoria della Sereniſs. Famiglia Quirina *p. 59. mentionem faciens Nicolai Quirini* di Giovanni 2. della Caſa Maggior, *non parum ſplendoris, & gloriæ Quirinæ genti adtuliſſet, ſi circa hac ipſa tempora monuiſſet, Benedictum XI. optimum, ſanctiſſimumque, & miraculis clarum Pontificem Ord. Prædic. cum juvenis eſſet, Venetiis inſtituiſſe pueros* domus Quirinæ, *corrupte* di Ca Corino, *ut teſtatur Joannes Villanus lib.* 8. *cap. 66.* Quæ autem

 mox

ſubdit idem Valſechius, palam faciunt, unde adductus fuerit Pontifex ad binos Patriarchas, Ordinis Prædicatorum, Quirinæ familiæ adſcribendos. Facta enim ibidem a Valſechio humaniſſimis verbis mentione Monaſtici tyrocinii, ſtudiorumque ſocietatis, unde in Cœnobio Florentino juncti dulciſſimo ſodalitio per quatuordecim annos ambo permanſimus, Hieronymi Quirini, Venetiarum Patriarchæ, virtutes his verbis collaudat, *Quem literarum, & pietatis fructus, quos ex Benedicti XI. inſtitutione Quirinæ domus perceperat, ei tum Ordini dixeris reddidiſſe. Obiit hic an. 1554. viſiturque ejus ſepulchrum prope alterum Thomæ Donati, ejuſdem Ordinis, illius magiſtri, & in eadem ſede anteceſſoris, in Eccleſia S. Dominici Venetiarum: cujus cœnobii haud vulgaris laus eſt, BENEDICTUM XIII., nunc regnantem Pontificem Maximum, Dominici caſtra cum peteret, eo ſe recepiſſe, ibique ſacræ ejus militiæ cingulo donatum fuiſſe*. Bina ergo ſepulchra, quæ conſpexit Benedictus X.II. in Cœnobio S. Dominici, non binos Quirinos Patriarchas, ſed Thomam Donatum, & Hieronymum Quirinum claudebant. Memini, me locum illum ex libello P Valſechii legendum obtuliſse eidem Pontifici, eique valde probatum fuiſse; quin tamen diſſimulaverit deeſſe in eodem mentionem ſuæ, una cum cingulo Dominicano accepto in Cœnobio de Caſtello, cooptationis

nis in familiam ejuſdem Cœnobii. De Pontificis erga idem Cœnobium pietate paulo poſt redibit ſermo.

Tandem benigniſſimis verbis profeſſus eſt Pontifex gratas ſibi accidiſſe binas grandiores tabulas, quas eidem ante paucos dies obtuleram, Græco penicillo deſcriptas, popoſcitque a me, ut diſtinctè ipſi explicarem ſacras Cærimonias iiſdem expreſſas. Protulit inſuper, quem ferme ad manus habebat, libellum Græcam illam Orationem complectentem, cujus in Latinum, ſeu Italicum idioma vertendæ penſum, ut ſuperius dixi, Epiſcopo Imerienſi tradiderat; indeque alta ipſe voce perlegit brevem Præfationem eidem appoſitam, & ad ſingula verba, quæ mox recitabo, quamplures interrogationes interjecit. En verba illa, *Il giorno del ſuo ſolenne ingreſſo fu per ogni claſſe di perſone così giulivo, che Corfù non ſi può ſovvenire d'un ſimile, come ne fanno fede le infinite Compoſizioni Greche viſteſi allora affiſſe ſopra ogni muro di Caſe, e Botteghe, e molte altre dimoſtrazioni, fra le quali (per non parlare delle ſontuoſe machine erette da' Canonici Latini, e delli Tapeti diſteſi per terra con frondi e fiori dall'Univerſità degl'Ebrei) fu aſſai rimarcabile il nobile Baldacchino formato dal Reverend.* Protopapà *avanti la propria caſa con ſotto l'Armi Gentilizie del Prelato. Altra giornata niente meno ſolenne per Corfù quella*

 fu,

fu, in cui egli ſi compiacque intervenire in forma pubblica, cioè a dire, riſiedendo nella ſua conſueta Cattedra, e Baldacchino, con Croce Archiepiſcopale, alla Greca Uffiziatura, in cui non mancarono le lodi del Sommo Pontefice, nella Chieſa di S. Spiridione, la Feſta del glorioſiſſimo Santo. Fu talmente grande in queſt' incontro l'eſultanza della Città, che i ſuoi Deputati, e Principali furono a levare dal Palazzo Archiepiſcopale il Prelato, e lo conduſſero al Tempio con nobile comitiva, ed ivi fu accolto alla porta dal Protopapà, e ſuo Clero, fra il quale, compita l'Uffiziatura, non mancò uno de' ſuoi più qualificati Sacerdoti, e Maeſtri, che aſceſo il Pulpito diede libero lo sfogo agl' applauſi, ed agli encomj, con recitarvi la preſente Orazione in Greco letterale, di cui il Prelato poſſiede perfetta notizia. Binas eas tabulas, quas jam jam indicavi, Pontifex juſſit, in eo Palatii Apoſtolici cubiculo appendi, in quo coram ipſo, & Cardinalibus haberi ſolita erat Congregatio S. Officii, diuque ibidem illæ manſerunt; at poſtea collocatæ ſunt in Vaticana Pinacotheca, ubi & modo aſservantur. De ſtudiis meis Græcis nonnulla ultimo loco percontatus eſt, unde ſcilicet tantus eorundem amor me occupaverit; huncque mihi a Florentino domicilio inſpiratum fuiſse affirmans, qua ratione inhæſerit iſte omni tempore præcordiis meis, paucis verbis expoſui.

CA-

CAPUT XIV.

De cura apud Pontificem ſuſcepta pro evehendo ad Cardinalatum Veneto Patritio; de adito Sublacenſi Cœnobio poſt inviſas Tuſculi, Albani, & Tiburis civitates; de verſione libri Gallici; de reditu ad Almam Urbem; de æreæ tabulæ idea Pontifici ſignificata: quæ omnia contigerunt poſtremis menſibus an. MDCCXXVI.

HOrum omnium, quæ de ſingulari Benedicti XIII. erga me benevolentia hucuſque narravi, factus jam certior Capellus, Legatus Venetus, in eam facile ſententiam devenit, utiliorem a me, quam a reliquis, præſtari operam poſſe in eo negotio, quod eundem magnopere angebat. Percupiens ſiquidem ille, uti ſuperius retuli, rubro galero exornari Maurocenum Epiſcopum Brixienſem, fratrem germanum Michaelis Equitis, quo nemo ſibi inter Venetos Senatores, atque, ut vocant, Sapientes familiarior, nullumque in rebus ſuis ad Legationem ſpectantibus columen firmius, at multo adhuc flagrantius optabat, eundem galerum in Veneti alicujus Patritii, quicumque is foret, nullo modo autem in Civis tantum, ſeu Reip. ſubjecti caput incidere. Forojulienſem Porziam quammaxime verebatur idem Orator, nec ipſe tantum, ſed Cardinalis Otthobonus, & Cornelius quoque Rotæ Auditor, cætera Porziæ amiciſſimus. Flagitavit ergo a me Capellus, ut cauſam Patriæ meæ

 age-

agerem, curarem ſcilicet apud Pontificem, ut Patritius, potius quam alius, palmam, de qua agebatur, referret. Etſi perardua foret provincia iſta, & periculoſæ aleæ plena, attamen eam aggredi non dubitavi. Quare die quodam ante Pontificem conſiſtens, varioſque cum ipſo pro aſſueta ejuſdem benignitate conſerens ſermones, aditum mihi feci ad eidem ſignificandum tam iter, quod ad balnea Nucerina ſuſcepturus erat Legatus Venetus, quam pavorem, quo torquebatur, ne interea Cardinalatus honor vel Civi, vel Subjecto, non Patritii Ordinis Viro deferretur; quæ res, ajebat Legatus, Senatui valde foret inviſa, Legatumque ipſum in graviſſimas anguſtias conjiceret. Tunc Pontifex, etſi id a me dictum interpretaretur colloquii tantum cauſa, attamen ſerio argumentum illud pertractare ſuſcepit, hiſce verbis ſermonem ſuum exorſus, *Mi perdoni il Sig. Ambaſciadore, non c'è queſt'obbligo di far un Patrizio, non c'è queſt' obbligo.* Dumque ego juſtam videri Legati Veneti formidinem, qua valde premebatur, ſubjungerem, quod conſuetudo, aliquando lege ipſa potentior, Venetis Patritiis faveret, *S'inganna,* ſubdidit Pontifex, *il Sig. Ambaſciadore, mentre il Card. Colloredo fu creato per la Rep. di Venezia nella nomina de' Prencipi da Innocenzo XI.* Hoc ipſum exemplum me attuliſse reſpondi eidem Legato, huncque vim illius declinaſse, affirman-

mando una cum Colloredo Forojulienſi renunciatum fuiſse Cardinalem M. Antonium Barbadicum, Venetum Patritium. *Sì Signore*, repoſuit Pontifex, *ma la Rep. ringraziò per Colloredo, e non per Barbarigo, fece a Colloredo, e non a Barbarigo la ſolita impreſtanza.* Concluſitque poſt multa ſuum illum ſermonem in hunc modum, *Or dica al Sig. Ambaſciadore, che Noi ſiamo determinatiſſimi di preferir il Teologo, quando ſia Nazionale, al Patrizio, ma bensì, che trovandoſi un Soggetto Patrizio, e Teologo, preferiremo queſto al Teologo, che ſia ſemplicemente Nazionale.* Hæc omnia fideliter retuli Legato, etſi forte aliquis exiſtimaſset, e re mea eſse, ut eidem poſtrema ea verba celarentur. Et ipſa tamen a me elicuit inditus mihi a natura animi candor, & præterea inſculpta menti meæ a teneris unguiculis Eſaiæ ſententia iſta, *Semita juſti recta eſt, rectus callis juſti ad ambulandum.* Ea ipſa poſtrema verba in cauſa fuerunt, ut Legatus, quemadmodum ipſe mihi poſtea faſsus eſt, ad Nucerinos fontes profectus, ſua labia iiſdem hilariter proluerit. Mirabatur tamen maximopere, dum Pontificiam, ut ita dicam, diſſertationem eidem expoſui, qui fieri potuiſſet, Pontificem ita de eo argumento edoctum fuiſse, perinde ac ſi Theſi propugnandæ ſe comparaſset. Revera mandaſse ipſe memoriæ ſuæ videbatur, quidquid de binis illis Cardina-

libus uno, eodemque tempore renunciatis legitur initio libri quinti Hiſtoriæ Petri Garzoni, Veneti Senatoris. Suffragabatur ſummopere Porziæ Cardinalis Corradinus, & Præſul alius, quem ſibi Porzia omnino devinxerat, atque inſuper remis, veliſque Porziæ favebat cohors omnis Beneventana, pro cujus pariter amore ſibi conciliando nihil ille intentatum reliquerat. Adeo firmas in animo Pontificis radices jecerat voluntas provehendi eundem ad Cardinalatum, poſthabitis Patritiis, ut Cardin. Otthobonus Venetiis Romam redux mihi affirmaverit, ſe eo tranſmigrandi gratia Pontificiam benedictionem implorantem, ad infimas preces deſcendiſſe, ne adigeretur civibus ſuis nunciare, dedecus illud Patritiorum Ordini illatum iri, idque ab eo Pontifice, cujus familia, ut eidem Ordini accenſeretur, Pontificatus dignitate non indiguerat. Magna erat inter Pontificem, Otthobonumque conjunctionis neceſſitudo; attamen faſſus iſte mihi fuit, ſe nihil prorſus officioſo illo ſermone apud illum profeciſſe.

Menſe Auguſto, poſt M. Virginis in cœlum aſſumptæ ſolemnitatem, Pontificem rurſus inviſi, ut ab ipſo licentiam peterem ad Sublacenſe Cœnobium divertendi. Interrogavit me ille, an aliquos mecum libros adducturus eo forem, & quoſnam; hacque percontatione viſus me eſt quodammodo invitare ad re-

ad referendam ei hiſtoriam Monaſtici mei Italici, cui elucubrando ſtudia mea per aliquot annos, poſt pererrata Congregationis Caſinenſis Monaſteria, ſacraveram, at invita minerva. Revera vix facta a me eorundem ſtudiorum mentione, cupidum ſe oſtendit ejus hiſtoriæ cognoſcendæ, riſitque, dum narrationi illi Virgilianum verſum præmiſi, *Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros, Incipiam.* At dum eos caſus referrem, facile mihi innotuit, eundem non amare tantum vices meas dolere, ſed præterea ſubiraſci, & ſtomachari tot adverſa, quæ iiſdem ſtudiis evenerant. Quare optimum factu judicavi, ſi orationis meæ vela contraherem. Vix autem id egeram, quum coegit me ad eadem rurſus in altum danda Sanctitatis Suæ authoritas. Præcepit ſiquidem, ut ad narranda etiam digrederer, quæcumque expertus fueram contraria laboribus a me impenſis in Eccleſiaſticos Græcorum libros. Sanctitatem Suam tamen exoravi, ut narrationi iſti tunc parcendo, eandem in ſcripta potius redigere mihi liceret, quod me facturum promiſi per otium Sublacenſe. Arriſit Pontifici meum hoc conſilium, monuitque ut non alteram hanc tantum, ſed priorem etiam, Monaſtici nimirum Italici, hiſtoriam literis mandarem, eaſque ſupplici libello insererem, quo expoſcerem, novo examini ſubiici cauſam illam utramque. Paritu-
rum

rum me Sanctitati Suæ affirmavi, & revera parui. Atque, dum hæc ſcribo, ante oculos habeo binos illos libellos, quos tamen e Sublacenſi Cœnobio redux abſtinui Pontificis ipſius oculis offerre, ne, ut dici ſolet, crabrones irritarem. Verba deinde aliqua mihi ille fecit de Abbate Franciſco Antonio de Simeonibus, ex quibus intellexi, eundem, quamvis Beneventanum, haudquaquam in magna gratia eſſe apud Pontificem. Ego vero, qui ipſius ingenium, & ſtudia magni facere nunquam deſtiteram, haud omiſi ipſum commonere, ut ſatageret Pontificiam benevolentiam ſibi conciliare; qua in re operam pariter meam eidem exhibui. Revera poſt unum, & alterum annum, gradum Conſultoris S. Officii a Pontifice, me quoque adnitente, accepit. Dilapſus tandem eſt Pontifex ad quærendum a me quidnam ſentirem de oblationibus turturum, & aliarum avium, quæ fieri Romæ conſueverant, dum ſolemnia Canonizationum, Pontifice ſacris operante, in Baſilica Divi Petri peraguntur. Haſce parum ſibi probari aperte mihi declaravit, quod cenſeret donis tantum panis, & vini ex veteri ritu Altaria, dum divinum ſacrificium celebratur, cumulari debere. Vix hæc dixerat, quum oſtendit mihi de eo argumento libellum Gallicum ab Jo. Bapt. Thierſio compoſitum, manibuſque meis illum contradens, rem gratam ſibi facturum me dixit, ſi tem-

tempus Sublaci nanciſcerer ejuſdem in Italicum, ſeu Latinum idioma vertendi. Prorſus ingenue ea occaſione optimus Pontifex faſſus mihi eſt, Gallicam a ſe linguam penitus ignorari; ſubjunxitque poſtea, familiarem contra ſibi admodum evaſiſſe linguam Hiſpanicam, ac propterea libros eadem conſcriptos frequentiſſime a ſe verſari, indeque quamplurima depromere ſolitum ſemper ſe fuiſſe ad ſacras ſuas Orationes componendas. Reſpondi ego, Sanctitatis Suæ ingenium, doctrinam, atque eloquentiam aliorum lucubrationibus non indigere; at ille ſtatim, *Crediateci, Monſignore, che abbiamo rubbato da' libri Spagnoli ſpaventoſamente, mentre ſenza ciò qual modo di aver compoſte tante Prediche, quante ne abbiam fatte?* O candorem incredibilem!

Lætus ergo ob nova iſta benevolentiæ argumenta, quibus me Pontifex dignatus fuerat, Sublacenſe Monaſterium appetii, poſtquam tamen Tuſculum primo, deinde Albanum, & Tibur contendiſſem. Tuſculi adeundi cupiditatem mihi injecerunt Cardinalis de Comitibus, & Cardinalis Polignachius, qui ibidem autumnales ferias tranſigebant. Humaniter ab utroque exceptus ſum. Breves cum primo ſermones commiſcui, quod parum firma valetudine frueretur; at valde prolixos cum Polignachio, quod uberrimam iiſdem materiam ſubminiſtrarent cum conſuetudo noſtra

Pari.

Pariſienſis, tum exquiſita, qua Vir ille pollebat, ſcientiarum omnium peritia, hæcque ſuaviſſimæ fandi dulcedini conjuncta. Romæ quoque ſuperioribus menſibus frequenter eundem alloquendi voluptatem ceperam, præſertim de rebus, quæ ad Eccleſiarum pacem ſpectabant, cui procurandæ molimina omnia dum ille impenderet, haud negavit, magno a ſe lucro apponi, quod iiſdem Benedictum XIII. paratum eſſe indulgentiſſime obſecundare deprehenderet. Petiit idem a me, num Epiſtolicum commercium aliquod cum Fleurio retinerem? Repoſui, poſtquam ab eodem abſtinuiſſem, & poſtremis Romani mei domicilii annis, ob vagationes, quas in iiſdem per complura Cœnobia ſuſcepi, & eo etiam tempore, quo Corcyræ conſedi, ob vaſtum non terrarum tantum, ſed aquarum etiam tractum, quo animis juncti disjungebamur, commercium me tandem illud reſumſiſſe, ubi primum e Corcyra Romam attigi. Addidi, ipſius Fleurii literas, quibus meis ex Alma Urbe exaratis reſponderat, me nuper accepiſſe. Ludens in iiſdem, affirmaveram qua ratione ille olim quibuſdam ſuis epigraphen iſtam appoſuerat, *Andreas Hercules* indignatione *divina Epiſcopus Forojulienſis*, eam ipſam epigraphen mihi ſuo modo convenire poſſe ex mea ad Corcyræ Inſulam deportatione. Idque quum dixiſſem, Polignachio legendas præbui

bui ejuſdem Fleurii literas, quæ ita ſe habent: *J'ay recu avec un extreme plaiſir les marques ſi long tems interrompues de l'honneur de votre ſouvenir, & je Vous ſuis tres obligé d'avoir bien voulu penſer a moy. J'avois appris votre* deportation *a l'Isle de Corfù, & quoi qu'il y ait du bien a faire par tout, je voudrois Vous ſcavoir plus pres de la Capitale du Monde, ou du moins du coté de France. A moins que le Turc ne s'aviſe encore de Vous aſſieger, je ne crois pas que Vous ayez beaucoup d'occaſions de faire parler de Vous dans le Monde. Peut etre aurez Vous envie d'aller ſatisfaire votre curioſité, en viſitant toutes les Isles de l'Archipel, & ſur tout la pierreuſe Itaque. Si Vous eſtes une fois en train de voyager, il vaudroit mieux tourner votre route du coſté de France, ou il Vous reſte encore quelques uns de vos anciens amis. Ce n'eſt pas du coſté du Pape que Vous rencontrerez des difficultez pour terminer l'affaire de la Conſtitution, & il faut eſperer, que Dieu touchera a la fin les coeurs de ceux, qui y ont eſté les plus oppoſés juſqu'a cette heure. Je Vous rens mille tres-humbles graces de la part que Vous voulez bien prendre a ce qui me regarde, & je Vous ſupplie d'eſtre perſuadé du reſpect, avec le quel je ſuis &c.*

Poſt Tuſculum contendi Albanum, cujus delitiæ tenebant Capellum, Venetum Legatum. Angebat tamen eum, ut ſtatim novi, haud minus quam ante adita balnea Nucerina, ea cura,

quam

Earundem poſtrema contigit diebus bacchanalibus anni 1720. nam Romam illinc reverſus, poſt paucas hebdomadas deceſſit. Ea erat ejuſdem erga me comitas, ac familiaritas, ut morti proximum ſe ſentiens, quo die Venetiis Romam perlatæ fuerunt literæ a publico curſore, haſce mihi uni curam demandaverit aperiendi, atque legendi, ſibique poſtea referendi, quæ relatu digna cenſerem. Magna earundem pars negotium attingebat throni, quem ab ipſo in aula recens conſtructa ſuæ habitationis erigi poſſe, inſtar reliquorum Cardinalium, acriter obſtabat Nicolaus Duodo, Orator Venetus, idque, ajebat iſte, quod totius Palatii S.Marci proprietas ad Venetam Remp. ſpectaret, ad Cardinalem vero Titularem S.Marci jus dumtaxat commode in ipſo habitandi, cui juri haudquaquam annexa foret facultas erigendi thronum in aula ſuæ illius habitationis; quemadmodum, ſubdebat Orator, in ædibus Romanorum Principum non aula Cardinalium agnatorum ibidem degentium, ſed ſola aula ipſorum Principum thronum iſtum ſpectandum exhibet, & quemadmodum pari throno omnino vacat domicilium Cardinalium Pontificias ædes incolentium. Adeo ex hujuſmodi contentione ſeſe afflictaverat idem Cardinalis, ut eadem mortem ipſi maturaſſe paſſim cenſeretur. Hujus exitum intra breve omnino ſpatium ſubſequuta

quuta ſunt fata Principis Antonii Otthoboni, a quo pariter admodum ſingulariter diligebar. At nulla major mihi cauſa emortualem eum annum complorandi, quam interitus, qui eodem evenit, Cæciliæ Juſtinianæ matris meæ amantiſſimæ. Hæc poſt plurima amoris pignora, quibus ſuperſtes me affecerat, novo moriens donavit, legata mihi æqua cum binis germanis fratribus dotis ſuæ portione, veluti pro certa re habens ex materni pectoris vaticinio, Epiſcopales Infulas mihi non defuturas.

Albano relicto, Tiburtinam urbem adii, in qua ruſticabanturRomani Præſules aliquot, iique Cardinali Imperiali, qui pariter ibi aderat, deambulatum pergenti mane, & veſpere ſe ſe comites jugiter addebant. Iiſdem ego quoque frequenter jungebar, & quoniam ad deambulationes eas exhilarandas conabantur ſinguli facetas quaſdam narrationes in medium afferre, protuli & ipſe, quas mihi illis ipſis diebus depromendi anſam præbuerat Jo. Matthæus Petitdidier, Præſul Lotharingus, ex Congr. S.S. Witoni, & Hydulphi. Hic Sublaci adeundi cauſa, Tibur appetens, me recta convenerat in ea domo, cujus uſum per aliquot dies humane mihi indulſerat civis quidam ejus loci. Hora autem propior tunc erat meridianæ; quare poſtquam pauca interſati fuiſſemus, ab ipſo quæſivi, quodnam foret hoſpitium, ad quod divertiſſet, quamnam commoditatem ad

Sub-

Sublacenſe iter conficiendum paratam haberet, num currum, num rhedam, num equum, quænam forent ad Abbatem, ſeu Monachos Sublaci commendatitiæ, quas ſecum afferret, aut antea ab aliis Roma tranſmitti curaſſet? Miratus vehementiſſime ſum, eundem hiſce omnibus quæſtionibus reſpondiſſe, perinde ac ſi ea attingerent, quæ ad ipſum ne hilum quidem pertinerent. Itaque ne impranſus maneret, mecum eundem detinui, imo diu noctuque per biduum, quo moratus eſt Tibure, menſa & tecto excepi, vehiculum ei pariter apparavi, & literas ad Sublacenſes contradidi. Ad tantam Præſulis illius indiligentiam, ſeu oſcitantiam, nec Cardinalis, nec ejus comites riſum ullo modo tenuerunt. Hunc ego ut magis, magiſque moverem, & jucundiorem efficerem deambulationem noſtram, exhibui librum, quem idem Præſul mihi dono dederat, *Diſſertation Hiſtorique & Theologique*, & ex Epiſtola ejus Nuncupatoria legi verba iſta, quibus ille Benedictum XIII. alloquitur, *Non poſſum tamen, Beatiſſime Pater, quin commemorem, quæ abs Te nuper honorifica peræque ac jucunda ad me profecta ſunt: literas dico, quas benevolentiæ, imo officii plenas, quæ tua humanitas eſt, ſcripſiſti; præſentiſſimam illam, præpotentemque opem, quam afflictis, & prope acciſis rebus meis tuliſti, iniquum ratus de eo me dejici gradu, in quo me Sedis Apoſtolicæ colloca-*

verat authoritas : ſtudium denique illud, quod ad defendendum me profeſſus, pollicituſque es. Sane in eo quod pro recuperanda Senonienſi Abbatia, mihi malis artibus pene oppreſſo authoritatem accommodas &c. Hiſce intellectis, tunc certatim feſtive ſinguli quotquot aderant, *præſentiſſimam, præpotentemque opem* me quoque attuliſſe commentabantur Præſulis illius *afflictis, & prope acciſis rebus*, dum tecti indigum, & prandii, domi excepi, ac refocillavi. Eorundem tandem ſalibus Imperialis epilogum appoſuit, affirmans poſtquam egiſſem, quæ narraveram, agendum adhuc mihi ſupereſſe, ut crumenam meam eidem Præſuli *accommodarem*, unde abſque ullo impendio ſuo Senonienſem Abbatiam reviſurus in Lotharingiam commigraret. Haud tamen diffitebor, valde gratum mihi fuiſſe cum eo hoſpite de quampluribus rebus prolixe ſermocinari. Recenſuit ille mihi lucubrationes omnes, quas in lucem ediderat. At nihil auribus magis intentis percepi, quam ejuſdem narrationes de libro, *Apologie des lettres Provinciales de Louis Montalte*, quem ſibi omnino falſo adjudicatum fuiſſe narrabat; quamvis non deforent qui teſtimonium perhiberent, eundem amicis ſuis palam faſſum fuiſſe, authorem ejus libri non alium eſſe quam ſeipſum. Incidit pariter ſermo noſter in res Queſnellianas, petiitque a me quidnam ex hominis

nis illius ore, dum ipſum Amſtelodami inviſi, intellexiſſem de damnatione a Summo Pontifice in ſe ipſum inflicta? & an verum eſſet magnas ab eo querimonias excitari, quod non auditus ſententiam illam ſubiiſſet? Reſpondi, grave fuiſſe homini illi non quidem ſe non audiri, ſed defenſiones ſuas a ſe inutiliter profundi, quod Romana Sedes ſanæ doctrinæ, quam ipſe tuebatur, refragaretur. Conqueſtionis hujuſce improbitatem, ſubjunxi ego, quis eſt qui non videat?

Tandem ad Sublacenſe S. Scholaſticæ Cœnobium me contuli, & in eo moram feci per quatuor hebdomadas. Quotidie tamen ad Sacri Specus Aſceterium aſcendebam, rem divinam peracturus, mihique identidem ad memoriam revocans Iſaiæ illud, *Attendite ad petram, unde exciſi eſtis, & ad cavernam laci.* Otii illius mei pleraſque horas impendi in ea negotia, quæ mihi voluntas Pontificis, ut ſuperius dixi, demandaverat. Præterea Annales Mabillonii, quos vehementer deſideraſſe, ſed fruſtra, mihi contigerat in ſeceſſu Lirinenſi, ad manus habui in Sublacenſi iſto, nihilque me magis in iiſdem delectavit, quam Monaſticas ante Benedictinæ regulæ promulgationem origines perſcrutari, atque inter ipſas Lirinenſis ejuſdem Cœnobii primordia. In Epiſtola Cardinalis de Fleury, quam ad calcem hujus Voluminis recitabo, innuit ipſe, meo-

rum votorum metam, dum apud ipſum verſarer, quodammodo fuiſſe Lirinenſem Abbatiam, *V. Em. ſe bornoit preſque dans ce tems la a l'Abbaye de Lerins*, ac proinde nil mirum ſi primordia ea cognoſcendi cupido haud levem in animo meo aculeum reliquiſſet. Multo autem magis ſollicitavit me cura, ut Benedictum XIII. adducerem ad præſtandas Pontificiæ authoritatis ſuppetias juri illi, quod in Lirinenſem Abbatiam ſpectare ad Congregationem Caſinenſem ingenue profeſſus eſt in literis ſuis Cardinalis Oſſatus. Itaque de eo argumento haud omnino brevem Epiſtolam conſcripſeram ad eundem Cardinalem, dum rerum in Gallia ex officio Primarii Adminiſtri, quod gerebat, potiretur. Eandem Pontifici legendam tradidi, imo in ejus manibus reliqui, antequam illa Pariſios tranſmitteretur; & adeo ipſi probata fuit, ut unum, & alterum *Utinam* ad ejus oram calamo ſuo ſuperaddere haudquaquam refugerit. Jacet adhuc autographum illud inter ſchedas meas, nec bene memini, unde evenerit, ad Fleurii manus ipſum non advolaſſe; ad quas utique ſi adveniſſet, potiori adhuc jure in memoriam mihi ille revocaſset limites, quos meis votis ante tria circiter luſtra conſtitueram.

Romam e Sublacenſi ſolitudine redux obtuli ſtatim Pontifici Italicam Opuſculi Gallici verſionem, quam adornaveram. Abſque ulla

nulla mora eandem incœpit ille perlegere, & parum abfuit, quin totam abſolverit. Verebar autem, ne æque a me repeteret binos ſupplices libellos, quos pariter confeceram; at quum ille de iiſdem nullam mentionem feciſset, clanculum ipſos habui, nulloque modo curavi, ut in poſterum oculos ejus illi ſubirent; nam, ſiquidem ad aliorum notitiam deveniſsent, videbar mihi (ſi ita loqui fas eſt) Camerinam movere. Ea igitur verſione contentum Pontificem omnimodis fuiſse, tacite mihi ipſi gratulabar, indeque pronior fui ad patefaciendam ei cogitationem, quam mihi Sublacenſis ſeceſsus tranquillitas inſinuaverat. In ærea nimirum tabula duum, aut trium palmorum comprehendere cogitavi ipſius Pontificis primum effigiem, deinde libros ab eodem conſcriptos, ſacras cærimonias ab ipſo peractas, ac tandem Viros ſanctos ejuſdem agnatos. Perplacuit illi e veſtigio hujuſce ideæ, ut ipſius verbo utar, *la bizzaria*; probavitque ultra quam credi poteſt verſiculos pro eadem explicanda jam a me compoſitos, iſtos videlicet,

Urſini effigiem, & libros, & ſacra, genuſque;
En collecta ſimul parva tabella tenet.
Nil mirum nuceo concluſum cortice Homerum;
Materia uberior clauditur hoc ſpatio.

Hoſce ſemel a me recitatos juſſit ut iterum recitarem, geſtienſque ita ad me loquutus eſt,

Vi

Vi abbiamo ſempre creduto Benedettino, Monſignor Arciveſcovo, ma ora ſiamo obbligati a riguardarvi per Geſuita, mentre fate i Diſtici come il miglior de' Geſuiti. Conatus tunc ille mihi viciſſim eſt Diſtichon quoddam, de Poggio Florentino compoſitum, ſuæque memoriæ jamdiu mandatum recitare; at quum viderem fruſtra illum eniti, indeque animo angi, rogavi ipſum, ut mihi diceret, num forte Diſtichon illud hujuſmodi foret,

Dum Patriam damnat, laudat dum Poggius hoſtes,
Nec bonus eſt Civis, nec malus hiſtoricus.

Plauſit ad hæc Pontifex benigniſſime, eoque elogio meam memoriam ornavit, quod promerita ipſa certe non fuiſſet, ſi uno impetu integram Æneidem reddidiſſet. Tandem me dimiſſurus juſſit ad ſe ingredi Pierſantum, unum ex Magiſtris Cærimoniarum, eique mandavit, ut ſyllabos illos appararet, cujuſmodi ab ipſo expoſcerem.

Elenchis illis, quibus numerus ſacrarum Cærimoniarum a Pontifice obitarum uſque ad eum diem exacte deſcribebatur, a Pierſanti poſt quatuor, aut quinque dies mihi contraditis, æreæ tabulæ ideam, quam Pontifici expoſueram, cum Hieronymo Odamo communicavi, Viro pingendi artis perito, & præterea ad alias ei affines factitandas ſingularem ſolertiam, & induſtriam a natura ſortito. Pollicitus mihi iſte eſt operam ſuam. Interim

rim vero ad manus meas ex dono Pontificis advenit Variorum, quorum ipſe author foret, Opuſculorum Volumen, nondum librario tegmine coopertum, quod ille humaniſſime ſpopondiſſet, me illo potiturum eo ipſo momento, quo e prœlo prodiiſſet. More autem ſuo donum illud hujuſcemodi Epiſtolio comitatus eſt, quod magnopere ejus pretium adauxit, *Appunto in tavola capita l'ultimo fogliò degli Opuſcoli conſaputi (termine però non approvato dalla Cruſca) e giuſta le promeſſe ſi mandano in anima, & corpore a Monſig. Arciveſcovo di Corfù, acciocchè non accagioni chi doveva inviarglieli che aveſſe oſtraciſmato dalla di lui memoria la propria obbligazione. Il primo foglio del Frontiſpizio, e dell' Indice lo manderà uſcito dalla ſtampa Monſig. Arciveſcovo di Damaſco*. Oblectabatur haud parum Pontifex, dum, ſepoſita Pontificia majeſtate, amice ſeu ſcriberet, ſeu loqueretur, jocoſis, atque peregrinis quibuſdam verbis, cujuſmodi in Epiſtolio iſto, quo nihil amicius, nihil familiarius, comparent. Morem hunc in alio etiam Epiſtolio paulo poſt ad me clementiſſime exarato ſervavit. Occurrerat mihi in libello, cujus verſionem, ut paulo ante dixi, adornaveram, Collecta hiſce verbis concepta, *Tuis, Domine, donis Altaria cumulamus*; eamque ab Auctore libelli citari comperi tanquam ſpectantem ad Miſſam S. Jo. Baptiſtæ, in qua tamen illa haud-

quaquam extaret; ac proinde ad Pontificem confugi, ut benigne indicaret, an quidquam in eo loco proferendo immutari a me deberet. Hic quæſtionem ſuo hoc Epiſtolio diremit. Ejus initio deſignatur S. Hieronymi dictum de Nepotiano, quod in ærea tabella, de qua paulo ante, ipſi Pontifici aptaveram, hiſce verbis expreſſum, *Pectus ſuum fecerat Bibliothecam Chriſti*. Epiſtolium autem illud ita ſe habet: *Ancora la mia ſcarſiſſima Biblioteca (non già, come dice Monſig. di Corfù, ſimile a quella di Nepoziano) reputa una Colletta &c. ſe inſerita preſſo il citato Sermone*, fides penes auctorem; *onde non affermi, ma dica quanto in altra lingua l'Autore ha affermato: io nel margine della Traduzione direi qualche mezza parola, che ſpieghi, o accenni il dubbio del medeſimo dotto Traduttore, che non può eccezare le parole dell' Autore Franceſe, che non nomina chi ſia quel del citato Sermone. Hæc pro modulo meo.*

Evenerunt hæc diebus Natalitiis jam inſtantibus. Nocte autem ipſius Natalis D. N. Sanctitas Sua poſt primam Miſſam ſolemniter decantatam, ſecundam in Capella privata recitavit, peregitque in ipſa Conſecrationem Præſulis Otthoboni, cui titulum Nazianzeni Archiepiſcopatus aſſignaverat. Gratificatus mihi eſt Pontifex, ut in ea unus ex Epiſcopis Aſſiſtentibus forem; qui ipſe honor ante pauculos dies mihi contigerat in Conſecratione Epiſcopi

Sa-

Sagonenſis in Corſica, ſcilicet Petri Mariæ Juſtiniani, Congreg. Caſinenſis Monachi. Donec tertiæ Miſſæ decantandæ tempus adveniret, ad domicilium Epiſcopi Imerienſis digreſſus, cum eo ad ignem aſſedi, nam totus frigore torpueram. Sermonibus, quos invicem inivimus, unicum argumentum tribuerunt Benedicti XIII. virtutes. Memoravi ego, ut bene recordor, eximium elogium, quo eaſdem nudius tertius inveneram decoratas fuiſſe in Epiſtola Clementis XI. Cardinali Urſino data, qua Beneventum tranſmiſſa ipſum hortabatur ad ſuſcipiendam Viennenſem Legationem, ei bonorum omnium plauſu deſtinatam, cujus ſcopus foret Cæſaream Majeſtatem adducere ad occurrendum, quacumque ſublata cunctatione, publicis, graviſſimiſque rei Chriſtianæ neceſſitatibus. Hæc in ea Epiſtola leguntur, *In queſto ſtato di coſe ſiamo conſigliati, anzi ſtimolati da tutti a fare gli ultimi sforzi per muovere l'Imperatore a riſolverſi, e ciò co'l mezzo della ſollecita ſpedizione a Vienna d'un Cardinale, che ſia dotto, pio, forte, e zelante, ed abbia appreſſo tutti la ſtima di eſſere veramente tale &c. V.S. ben vede, che quelli, i quali ci conſigliano, e come abbiamo detto, ci ſtimolano a tale ſpedizione, onninamente neceſſaria ne' termini, ne' quali ci troviamo, anche per mettere al coperto appreſſo il mondo la noſtra coſcienza, ed il noſtro onore, atteſe le qualità ch'eſſi deſiderano nel Cardinale*

da

da ſpedirſi all' Imperatore, non altri deſcrivono, che il Cardinale Orſini. Non ſi dolga Ella dunque di altri, che delle ſue inſigni qualità, e della ſua gran virtù, ſe Noi con la ſtraordinaria ſpedizione di un Eſpreſſo, ſenza punto riflettere agl' incomodi, che potrebbono derivarle da un lungo viaggio nella corrente rigidiſſima ſtagione, e unicamente affidati nella Divina miſericordia, che ſia per aſſiſterle in tutto, la preghiamo a portarſi ſollecitamente in Roma &c. Hæc ipſa, quæ olim legenda mihi obtulerat Epiſtolarum, & Brevium Clementis XI. Volumen, jucundum mihi fuit his ipſis diebus rurſus oculis meis uſurpare, eoque magis quod in eadem Epiſtola commendari adinvenerim verbis hiſce itinerandi, ultra montes præſertim, ineundam a Cardinalibus rationem, *Onde nella maniera, che ſi coſtumava negli antichi Secoli, e come appunto fece quel gran Cardinale, del quale ſcriſſe S. Bernardo nel lib.* 4. de Conſideratione ad Eugenium *cap* 5. *quale* „redivit „de terra auri ſine auro, tranſivit per terram „argenti, & argentum neſcivit„ *poſſa portarſi* (de Cardinali Urſino loquitur) *alla Corte Imperiale* „non in curribus, & in equis, ſed in no„mine Domini ſine ſacculo, & pera„ *e ſenz' altr' equipaggio, che quello delle proprie virtù &c.*

Advenit tandem hora tertiæ Miſſæ, a Pontifice decantandæ; quare ambo ad Aulam Sacrorum Indumentorum acceſſimus.

CA-

CAPUT XV.

De capto conſilio Corcyram Sponſam reviſendi, eoque per Pontificem rejecto, ac tandem converſo ad Beneventanum iter capeſſendum; de præſtito jugiter Pontifici ſervitio Beneventi; de expreſſis ex ærea tabella exemplaribus eidem ibidem exhibitis; de edito ibi pariter Enchiridio Græcorum; de aditis Neapoli, Capua, & Caſino; de Eccleſiæ hujus Cœnobii conſecratione. Hæc omnia contigerunt intra Martium, & Majum an. MDCCXXVII.

QUoniam nova, imo majora quotidie comparerent Pontificiæ erga me benevolentiæ argumenta, hinc quotquot illa limis oculis conſpicabantur plura molimina adhibuerunt, ne ex eadem is fructus ſuboriretur, qui commodis eorundem damnum inferret. Inter cætera ad aures Card. Polignachii inſuſurrarunt, ne ullo modo ſe immiſceret honorificentiis meis apud Pontificem juvandis, quandoquidem Venetæ Reip. leges interdicebant, ne ejus Cives exterorum Principum patrocinio fulti, ſeu munia ſibi quævis procurarent, ſeu ad altiores gradus aſcenderent, ſeu utilitatibus ſuis quoquo modo conſulerent. Immurmuratum ita ſibi fuiſſe ab amico quodam tam Cornelii Præſulis, quam Porziæ Abbatis, retulit mihi ipſemet Polignachius, ac præterea narravit qua ratione ſeſe exemiſſet a moleſta illa (ita ipſam appellavit) inſulſitate. Reſpondit enim,

Cor-

CorcyrenſemArchiepiſcopum ſibimetipſi proſperam fortunam propriis meritis fabricari; nec iſta aliorum ope indigere, qua apud Pontificem juvarentur; nam potius idem Archiepiſcopus ex benevolentia Pontificis, qua potiebatur, idoneus quammaxime erat aliorum emolumentis promovendis. Concluſit ergo Polignachius, non Archiepiſcopo operam ſuam, ſed ſibi Archiepiſcopi operam utilem eſſe poſſe; eidemque ſe non alia ratione favere, niſi virtutes ejus admirando, ac prædicando, *Nè credo mai* (hæc fuerunt poſtrema verba, quibus repulit ineptam illam ſuſurrationem) *che vi ſia legge alcuna della Sereniſs. Repubblica, che i meriti de' ſuoi Cittadini non poſſano eſſer celebrati da Principi Eſteri, e loro Miniſtri*. Iidem machinam aliam commoliti ſunt, nimirum curando, ut Venetus Senatus Oratori ſuo ſcriberet, ſibi parum probari diuturnam a Diœceſi ſua Corcyrenſis Antiſtitis abſentiam. Atque de hac re Senatus reipſa Oratorem commonuit, at verbis non imperioſis, ſed lenibus, quæ præterea molliora effecit Oratoris ipſius vox, dum illa mihi nunciavit.

Nihilominus invigilandum mihi eſſe intelligens, ne pares inſidiæ adverſus me iterum ſtruerentur, capta occaſione proximæ abitionis Pontificis e Romana Urbe ad Beneventanam ſuam Sponſam reviſendam initio Quadrageſimæ, quæ jam inſtabat, & ad ſigendum

dum ibi domicilium uſque ad Paſchalia Feſta & ultra, ac tandem ad conſecrandum Caſinenſis Monaſterii Templum, capta, inquam hac occaſione, ad Pontificem acceſſi, eundemque exoravi, ut iis ipſis menſibus, quibus ipſe Roma illis de cauſis abfuturus foret, advolare mihi fas eſſet ad Corcyram cauſa Sponſæ meæ amplexandæ. Nondum pauca hæc verba pronunciare deſieram, quum ille e ſella ſua repente conſurgens, iratum ſe magnopere oſtendit adverſus meam illam voluntatem, atque in hunc modum exclamavit, *Non vi avrei ricevuto, Monſignor Arciveſcovo, in verun conto queſta mattina, ſe mai mi foſſi creduto di udire tale ſtravaganza. Nè pur ſe aveſte ſoli venticinqu' anni vi laſciarei fare il viaggio di Corfù, giacchè ci vuole per eſſo mezza la vita d'un uomo.* Tunc ejus itineris brevitatem eidem explicare conatus ſum, affirmavique, intra octo dies me commode Roma Hydruntum percurrere poſſe, indeque biduo ad Corcyræ inſulam devehi. Subdidit ille, *Bell'onor e mio e ſuo, che ſi aveſſe da dire per Roma, eſſer lei partita diſperata, nè io aver avuto petto da ſoſtenerla, e così ſarà creduto per certo, mentre non tutti ſanno la dimeſtichezza, che fra noi paſſa.* Hiſce ſubjungere mihi placuit: Quotquot, Pater Sancte, eximias tuas virtutes admiramur, eas quoque æmulari pro modulo noſtro debemus. Quot & quanta

ſunt

ſunt inſignis amoris documenta, quæ tribus Eccleſiis ſuis nimirum Sipontinæ, Ceſenatenſi, Beneventanæ exhibere omni tempore conſuevit Sanctitas Tua? Sinat ergo, ut ego quoque celeri curſu ad Sponſam meam properando, brachia mea ejus collo circumjiciam, & per bimeſtre, aut trimeſtre intervallum cum ipſa cohabitem. *Ora ſenta* (repoſuit Pontifex) *le ſarà noto il P. Oliva Generale de' Geſuiti. Queſto ci diſſe una volta, che cerimonie, o negozio non ſtanno ben inſieme. Le ſue ſono cerimonie, ed il negozio è, che non ha da partire da Roma ſe non abbiamo fatto di lei ciò che ci ſiamo prefiſſi di fare. Succederà la promozione prima, che è la noſtra, ritornati che ſaremo da Benevento, quando pure i benedetti Portogheſi non ſeguitino ad impedircela con le loro pretenſioni per Monſignor Bichi; e ſucceduta che ſia, verrà a vacare l'Aſſeſſorato del Sant'Offizio, il quale ſarà il pro interim di Monſig. Arciveſcovo, ſin che maturi la ſuſſeguente promozione delle Corone*. Obmutui, poſtquam iſta Pontifex loquutus fuiſſet. Atque ille ſermonem reſumens, ita ſubjunxit; *Perchè non ha lei penſato più toſto di venirci a far compagnia nel ſoggiorno di Benevento?* moxque ego impreſſis terque, quaterque manui ejus oſculis, id me libentiſſime facturum ſpopondi, flexoque genu benedictionem pro eodem itinere poſtulavi. Hanc ille mihi amplexibus potius, quam

quam dextera impertitus eſt.

Suſcepi igitur iter illud initio Quadrageſimæ, & quamvis, antequam Roma diſcederem, præmonitus fuiſſem, cubiculum mihi non defuturum in Archiepiſcopalibus ipſis Beneventi ædibus; attamen quod jam mihi paratum erat hoſpitium in Cœnobio S. Sophiæ ejus urbis, Canonicorum ſcilicet Regularium SS. Salvatoris, curante, imo mandante P. Abbate Lupo, ejus Ordinis Abbate Generali, eligere malui. Ibi ergo revera hoſpitatus ſum, ſeu, ut melius dicam, pernoctabam, nam ſingulas diurnas horas cum Pontifice tranſegi, ei ſcilicet una cum Præſulibus ejus Curiæ inſerviendo, nec unquam defui Divinis Officiis præſertim per Hebdomadam Sanctam. Hiſce non ſolum jugiter intererat Pontifex, ſed ſacra omnia ipſe peragebat, perinde ac ſi non quidem Supremus Pontifex, ſed Beneventanus tantum Archiepiſcopus foret. Mirum dictu! in adeo provecta ætate tot ab eo labores tolerari potuiſſe. Levi prandio ſumpto Feria V. ejus hebdomadæ, quum antea & Miſſam decantaſſet, & ſacra olea confeciſſet, Sacramentum quoque per Eccleſiam geſtaſſet, iſtudque poſtea in ſepulcro de more repoſuiſſet, tandemque Apoſtolorum pedes laviſſet, levi, inquam, prandio ſumpto ea Feria quinta, unico hauſtu cocolatæ refectus manebat deinde per ſubſequens triduum, nimirum uſque ad

me-

meridianam horam Sancti Paſchatis; nam Feria VI. nihil prorſus de more deguſtabat: Sabbato autem Sancto eo hauſtu refocillabatur poſt celebrata ab ipſomet officia omnia ejus diei propria, imo vero poſt perfectam etiam Ordinationem generalem, & Baptiſmum infantibus adminiſtratum, & præterea Veſpere poſt Completorium ſermonem habere non omiſit de Maria V. ut toto anni tempore facere conſueverat. Miſſam tandem diei Paſchatis duplo prolixiorem effecit, interjecta ſcilicet iſti Farſetti Præſulis in Ravennatem Archiepiſcopum conſecratione, in qua locum ipſe tenui unius ex binis Epiſcopis ſimul conſecrantibus. In communi Refectorio accumbere nobiſcum tanquam unus ex nobis dignabatur. Ibidem quotquot exempla derivata ex tabula ærea, quam ſuperius dixi me incidendam curaſſe, Beneventum attuleram, juſſit Pontifex quodam die, dum in Cœnaculo illo prandaremus, ſingulis convivis diſtribui, omneſque excitavit ad plaudendum rei adeo ſolerter, ajebat ille, excogitatæ. Meam autem induſtriam collaudans, reverſus tunc eſt, neſcio quo pacto, ad celebrandos binos Antiſtites familiæ Quirinæ, quos Ordo ſuus Prædicatorum Patriarchali Venetiarum throno contribuerat, moxque ita fari perrexit, *Crederebbono loro Signori? tanto dotto che è l'Arciveſcovo di Corfù non ſapeva che due erano ſtati quei*

Pa-

Patriarchi, avendo notizia di un ſolo. Cepi tunc conſilium Sanctitati Suæ gratias agendi, quod innumeris beneficiis, quibus me cumulaverat, hoc inſuper addidiſſet, ut ejus ope in notitiam devenirem, binos fuiſſe Quirinæ ſobolis fœtus, qui poſt datum nomen Dominicanæ militiæ Patriarchales Venetiarum Infulas geſſerunt.

Quamvis, ut ſuperius dixi, Pontifici, quoties in publicum prodiret ſemper præſens adfuerim eidem inſerviendi cauſa; attamen quemadmodum ille abdebat ſe ſubinde ſuum in cubiculum, ſoluſque per plures horas in eo morabatur, pari ratione tempus & ipſe adinveni paucarum chartarum libello typis ipſius Beneventanis evulgando opportunum. Titulum hunc eidem appoſui, *Enchiridium Græcorum, quod de illorum Dogmatibus, & Ritibus, Romanorum Pontificum Decreta, poſt Schiſmatis epocham edita, nunc primum in unum collecta complectitur*. Libelli hujus Benedicto XIII. nuncupandi cauſas exponit Epiſtola illi præfixa, ex quibus unam tantum hoc loco in medium afferam. Ea hujuſmodi eſt, *Porro in hac Collectione edenda, eo magis me operæ pretium facturum exiſtimavi, quo certius comperio, haſce Apoſtolicæ Sedis leges, quemadmodum Græcis omnibus, ut Catholicæ veritatis tramiti inſiſtant, ac vere materna erga ipſos Romanæ Cathedræ viſcera agnoſcant, ita Latinis etiam Paſtoribus,*

in quorum Diœceſibus Latini, Græcique permixti commorantur, magno adjumento futuras, ut in ſacris Græcorum rebus pondus, & pondus adhibere diſcant, nec paleam ſimul cum tritico, zizania cum ſegete (quod dum ab aliquibus interdum factum dico, dolenter potius, quam contumelioſe dico) eradicare contendant; imo vero ea probent, ea tolerent, ea damnent, quæ probari, quæ tolerari, quæ damnari, Romanorum Pontificum magiſterio edocti cognoverint. Id ipſum Sanctitas Tua ſuomet exemplo demonſtravit; quandoquidem ad earundem legum normam præſcripſit, quotquot de Græcorum ſua in Provincia degentium Dogmatibus, & Ritibus edidit Decreta in Provinciali Synodo Beneventana; quippe quæ primævas Græci Ritus obſervantias veneratione proſequens, magnam in evellendis, qui in illum irrepſerant, abuſibus diligentiam adhibuit. Compertum ſiquidem habeo (nam Ipſamet narrare dignata eſt) Sanctitatem Tuam olim per Epiſcopi tui Comprovincialis Diœceſim iter habentem, duos ibi graviſſimos errores deprehendiſſe, ac vehementer redarguiſſe; quod nimirum a Græco Presbytero Græci infantes ſacro Chriſmate una cum Baptiſmo linirentur, iidemque novam poſtea ab Epiſcopo Latino unctionem acciperent; deinde quod Latinus Epiſcopus Græcos ſibi ſubditos minoribus Ordinibus Latino Ritu initiaret, ac pro majoribus dumtaxat obtinendis Romam ad Græcum Antiſtitem dimitteret.

ret. Praterea in ipſamet ſua Archidiœceſi egregie laboravit, ut Græci ad eamdem pertinentes ſacras imagines anaglyptico opere fabrefactas, quas maxime abhorrebant, domi admitterent; utque ſponſi ab Eccleſia celebrato matrimonio regredientes, a quibuſdam ineptis, ac ſuperſtitioſis ante ædium ſuarum fores cærimoniis, quibus aſſueverant, abſtinerent. Nec voce tantum tenus me de hiſce omnibus Pontifex erudierat, ſed Epiſtolio etiam ad me perſcripto, quod hujuſmodi eſt, *Lo ſceltiſſimo Opuſcolo per gli Greci, e Latini, volendoſi diriggere al Metropolitano di Benevento, ſappia lo Eruditiſſimo Collettore, che in quella Provincia vi ſono Greci, e detto Metropolita, paſſando per una Dioceſi ſuffraganea, entrò in una Parrocchiale di Rito Greco, e trovovvi due graviſſimi errori. Uno, che il Prete Greco confirmava ſubito i ſuoi battezzati, e poſcia il Veſcovo Latino ſuffraganeo gli criſmava di nuovo. Il ſecondo, il medeſimo Veſcovo Latino ordinava i Greci ne' minori, e poſcia gli rimetteva in Roma per gli ſacri Ordini al Veſcovo Greco. Nelle Dioceſi proprie dello ſteſſo Metropolita dal Predeceſſore (non ſi ſa con qual prudenza) morto il Prete Greco, ſe ne eſtinſe il Rito, conferendo la Parrocchia al Prete Latino, e da quel tempo della eſtinzione di quel venerabile, e ſagratiſſimo Rito, fino a' tempi di chi ſcrive, i Parrocchiani Greci ſono in errori grandiſſimi, come fra gli altri:* I. *Non vogliono in*

 caſa

caſa ſagre Imagini, nè Crocifiſsi di rilievo.
II. *Gli Spoſi ritornando dalla Chieſa, ſolennizato il Matrimonio* Ritu latino, *alla porta della caſa praticavano alcune ridicole cerimonie. Il medeſimo Arciveſcovo nelle ſue prime Viſite ſtentò molto per eliminare ſimili corruttele, maſſime la prima del primo numero. Onde volendo Monſignor Arciveſcovo di Corfù pubblicare il ſuddetto Opuſcolo colla ſtampa di quella Metropoli, per onorare chi regge quel Paſtorale, potrebbe prendere il motivo, che lo ha voluto ivi ſtampare, avendo ſaputo, che in quella Provincia vi ſiano ancor oggi Dioceſani di Rito Greco. Ciò ſi è però ſcritto per pura notizia, rimettendoſi &c.*
Mei illius libelli, & Beneventani pariter itineris mentionem feci in Epiſtola Nuncupatoria Tomi I. Reginaldi Poli Epiſtolarum inſcripta Card. Urſino, Benedicti XIII. Abnepoti, eumque ibidem hiſce alloquor verbis, *Partem horum* (beneficiorum, quæ largiſſime Pontifex ille in me contulit) *ac veluti proludium Ipſemet oculis tuis perſpicere valuiſti, dum ſeptemdecim abhinc annis Beneventi ambo eſſemus; Tu quidem eo deductus ab eximio parente tuo, ut Sanctitas Sua in adeo tenero inclytæ ſuæ ſtirpis germine magnæ indolis veſtigia agnoſceret; ego vero Eandem in Beneventano illo itinere ſequutus, Auguſtiſsimis Ejus auſpiciis libellum, quem etiam Græcis in ea regione degentibus utilem reputarat, urbis illius typis publicavi.*

Pa-

Paſchalis ſolemnitatis hebdomada ad finem vergente, ſtatui Neapolim me conferre, ibique præſtolari nuncium profectionis Caſinum verſus a Pontifice quantocius ſuſcipiendæ. Ea occaſione ad Monaſterium, Montis Virginis dictum, pertranſii, ibique, humane ab Cœnobitis ejuſdem Ordinis exceptus, pernoctavi. Neapoli manſi per tres, aut quatuor dies, conſuetudine Vincentii Alamanni, Ablegati Pontificii, mihique, ut ſuo loco dixi, amiciſſimi, ſine ulla intermiſſione uſus. Ut vero nunciatum nobis fuit, nihil jam eſſe, quod Caſinenſe Pontificis iter moraretur, Capuam abſque mora contendimus, paucifque tantum momentis antevertimus eiuſdem ad eam civitatem adventum. Capua adita, ſtatuit Pontifex benigne inviſere Card. Nicolaum Caracciolum, loci Antiſtitem, quippe qui æger decumberet lectulo. Hunc itaque ſtatim relinquendum ſibi putavit de tanto honore præmonitus Cardinalis, & ad illius oras, genibus flexis, rubriſque indutus veſtibus conſiſtere, Pontifice in cubiculum ſuum ingrediente. Ingreſſus autem Pontifex, veluti excandeſcens adverſus poplites, & veſtes Cardinalis, ſeu adverſus legem eidem conſtitutam, & ab eo violatam, ſtatim pedem ab eo cubiculo removit, verba iſta proferendo, *Il Signor Cardinale non vuole la noſtra viſita, onde ritiriamoci*. Stetit igitur Pontifex in proximo cubi-

biculo aliquantulum, unoque ex Capellanis ſuis advocato Completorium recitavit. Edoctus autem paulo poſt, Caracciolum ſe rurſus cubili ſuo reddidiſſe, tunc ad eum libero pede acceſſit, & per horæ ſpatium cum ipſo ſermocinatus eſt. Narravit mihi idem Cardinalis, ſolitum ſe eſſe, quoniam calculo tantum laborabat, in lecto jacere, collo clericali tænia revincto, & nigra toga corpore ad imos talos cooperto; at ea quoque Eccleſiaſtica inſignia a ſe amoveri imperaſſe, ne eorundem aſpectu Pontifex, dum ipſius cubiculum vice illa altera intraret, æque ac antea iras conciperet. Adfuere Capuæ, præter Nuncium Alamannum, bini Cardinales, Althann, Prorex Neapolitanus, & Innicus Caracciolus, Antiſtes Averſanus.

Capua Pontifex aſſueto ſuo comitatu ſtipatus Caſinum adiit, ibique ſolemnem ejus Templi conſecrationem perfecit. Una cum Pontifice quatuor ad eandem adhibiti fuimus Antiſtites, hoc ordine juxta dignitatis, & temporis prærogativam, ego Archiepiſcopus Corcyrenſis, Fini Archiepiſcopus Damaſcenus, Mariconda Epiſcopus Triventinus, Pezangherus Epiſcopus Imerienſis. Atque ut hujus cærimoniæ memoria in ea etiam tabula ærea ſervaretur, qua Benedicti XIII. geſta comprehenderam, augendam curavi eandem proximo anno 1728. Templi illius Caſi-

ſinenſis ichnographia, appoſito ad iſtam Diſticho, quod hic recito,

Quam Pater Anicius quondam fundavit, eadem
Debuit HIC genitus ſtirpe ſacrare PATER.

Tribus, aut quatuor diebus moratus eſt Pontifex Caſini. Horis Canonicis in Choro decantatis aſſiduus intererat, & frequens etiam Monaſtico Refectorio, pactus cum loci Abbate Gadaleta, ut nil aliud ſibi, aliiſque, niſi *de communi obſonio* appararetur. Cardinalis de Althann, Alamannus Nuncius, Farſettus Archiepiſcopus eidem menſæ aſſidebant, & quatuor ii Præſules, quos jam jam nominavi; ex Prælatis vero Regularibus præter Gadaletam, Tanſius, Procurator Generalis Congregationis Caſinenſis, & Porzia, Abbas S. Pauli. Hiſce omnibus inſpectantibus, & ocellis forte tranſverſis, haud raro Pontificia erga me benignitas emicuit; præſertim dum ſemel a reliqua turba, quæ ipſum ad Divina Officia in Choro perſolvenda ſociabat, me ſegregans, ſecum deduxit remotis arbitris ad ſubterraneum ejuſdem Chori locum, & ibidem ſuum ad latus juſſit conſidere, ut Orationem, quam habiturus erat craſtino die inter Conſecrationis Eccleſiæ ſolemnia, mihi recitaret. Graphium (vulgo Lapis) manu gerens eam lectionem perfecit, omnino paratus, verba, quæ minime probarem, incredibili facilitate lituris abducere. Memini veteris Scriptoris locum quemdam,

inter collaudandam Monaſticæ vitæ felicitatem ibidem citatum, videlicet, *Ipſi ſoli bona ſua non norunt*, aures meas parumper offendiſſe, quod injuria aliqua Monachos eam Orationem audituros afficere poſſe videretur, moxque Pontificem ſuo illo ſtilo eundem obliteraſſe. Præſules, & Monachos, quotquot Ariſtarchi munus illud me gerentem de proximo attente conſpiciebant, parum (nonnullos ſaltem) eo ſpectaculo delectatos fuiſſe, facile ſibi quiſquis perſuadebit; in primis poſtquam norit ad Pontificiam eam lectionem, ſeu ſponte ſua, ſeu alieno impulſu non una tantum vice irruentem quodammodo Abbatem Gadaletam Pontificem monuiſſe, tempus jam adeſſe Divina Officia inchoandi.

Antequam comprehenſas hoc Capite Beneventani mei itineris narrationes concludam, Lectorem moneo, nullo fundamento niti quæ in Tomo V. libri Gallici *Hiſtoire des Papes*, impreſſi Hagæ Comitum an. 1734. narrantur p. 557. his verbis, *M. Quirini Archeveque de Corfù dreſſa une Relation de la Conſecration de l'Egliſe de S. Philippe de Neri, & des autres Actions de Sa Sainteté, a Benevent. Par cette Relation il paroit, que le Pape diſtribua plus de vingt mille Ducats a pluſieurs Egliſes, & Communautés pour des beſoins preſſans, & qu'il opera tres miracles certains. 1. Sa Saint. delivra une Fille poſſedée du Demon. 2. Elle rendit la vue*

vûe a un Garçon de 12. ans. 3. Elle procura a un Enfant de 5. ans, qui eſtoit muet, & eſtropié d'une main, & d'une jambe, la faculté de parler, & de marcher. Je les raporte ſur la foi de ce bon Archeveque. Addam ego, *Sur ma foi rien de plus faux que tout cela.* Rerum a Benedicto XIII. Beneventi geſtarum non aliam narrationem texui, quam hoc ipſo Capite expoſitam. Quod autem in ipſa tradidi p. 248. Pontificem Sermonem de Maria Virgine habuiſſe Sabbato Sancto, ut diſtinctius hoc loco explicetur, ſciat Lector, ipſum Sermonem eo die non ex Pergamo haberi potuiſſe ob feſtivos populi ululatus, Pontificis vocem exaudiri, quamvis ipſe eandem intendere conaretur, omnino vetantes, ſed in Sacrario foribus clauſis recitare eundem benigniſſime Pontificem dignatum fuiſſe coram Præſulibus, quotquot aderamus, & coram Canonicis quoque, aliiſque Presbyteris, & Clericis. Vix credi poteſt, quantum averſaretur Benedictus XIII. eos ululatus, etſi noſset, ex gregis erga proprium Paſtorem pietate, Chriſtianæque fidei erga ſupremum Eccleſiæ Hierarcham ardore proficiſci, adeo ut ad me, quod ipſos aliquando collaudaſsem, converſus, ita loquutus fuerit, *Avrà anche lei qualche diffetto, giacchè* „beatus qui „minimis urgetur„ *e così Noi non vi è caſo, che poſſiamo ſuperare il noſtro naturale con ſoffrire queſta ſorte di ſchiamazzi,*

CAPUT XVI.

De Roma repetita initio Junii an. MDCCXXVII. *de conatibus iterum adhibitis gratia Præſulis Brixienſis, hujuſque morte diſturbatis; de electo in ſede illa Succeſſore, hocque una ſimul Conſultoribus Rom. Inq. adſcripto; de reconciliato ejus opera Pontificis animo Oratori Veneto; de Hiſtoria Petri Comeſtoris editione per eundem ſuſceptas ac tandem de hujus ad Cardinalatum promotione die 26. Novemb. anni ejuſdem.*

UT primo Romam regreſſus ſum menſis Junii initio, maxime anxium ſe mihi prodidit Capellus Legatus a me percipiendi, num vera eſſent, quæ Romæ ſpargebantur, adactum fuiſſe me Benevento diſcedere, quod ita imperaſſet mihi Pontifex, adactus & ipſe ex inita adverſus me conſpiratione tam a Beneventanis ejuſdem familiaribus, quam a Card. Cienfuegos, Cæſareo in Romana Curia Adminiſtro; ab hoc quidem, quandoquidem magnopere veritus fuerat, ne diutius Pontificio lateri adhærens, Cardin. Polignachii, ſeu Galliæ rationibus impenſius faverem; ab illis vero, quoniam admodum ægre ferrent, me magis, magiſque quotidie benevolentiam Pontificis colligere, præ qua ipſi quodammodo concidiſſe e priſtino ſtatu viderentur. Rumorem mei hujus infortunii Romæ fuiſſe diſſeminatum, jam mihi Neapoli, relicto Benevento, degenti, ſignificaverat per literas idem Legatus

tus, amantiſſimeque opem omnem, quæ ab ipſo, ut rebus meis ſuccurreret, præſtari poſſet, fuerat pollicitus. Affirmavi ego, infortunium illud temere omnino, ſeu e nihilo procreatum fuiſſe; ſubdidique miratum me vehementer eſſe, tantam rei omnino falſæ ipſum fidem adhibuiſſe, dum literas illas ad me dedit, at multo adhuc vehementius mirari, quod eadem credulitate caperetur, poſtquam comperta ei eſſe poſſent inſignia amoris documenta, quibus me Pontifex in Caſinenſi Cœnobio publice honeſtaverat. Hæc audiens Legatus, ſemel, iterumque teſtatus eſt ſe plurimum lætari. Ego tamen ſuſpicioſe cogitans, gaudium illud vultu ab eo ſimulari exiſtimavi, at corde altum forte dolorem premi, quod in ſpem aliquam ſe erexiſſet, ex mea illa calamitate proficiſci facile poſſe Brixiani Antiſtitis commoda, flagrantiſſime, ut ſæpius dixi, jugiterque a ſe expetita.

Revera, paulo poſt ſermonem illum mecum habitum, me conveniens idem Legatus, præbuit mihi legendum folium aliquod, quo prærogativas, & merita Mauroceni Brixien. Epiſcopi deſcripſerat, petiitque a me, num ægre laturus forem, illud Pontificis oculis exhiberi; nam id benigne profeſſus eſt ſe minime facturum me invito. Gratias primum egi hujus humanitati, deinde eodem perlecto paratiſſimum me præbui omnibus, quæ in illo continebantur,

mea

mea ſubſcriptione firmandis, quoniam apertiſſima veritate ſingula nitebantur. Quis enim, ſubdidi, in dubium revocare valeat, Maurocenum ſplendida ortum familia, inclyti Venetiarum Ducis Nepotem, deſerta rubra toga, qua indutus inter Principis Conſiliarios prima Veneti Senatus ſubſellia occupabat, eandem cum Monaſtica commutaturum demigraſſe Ravennam, conſanguineis, & reliquis civibus omnino inſciis, ibique in Monaſterio S. Vitalis Benedictinæ regulæ ſe ſe ſubjeciſſe? Quis negare audeat, Maurocenum in novo illo vitæ inſtituto ſectando cunctis iis partibus, quas ipſum depoſcebat, exacte ſatisfeciſſe; eundemque Tarviſinis Infulis ornatum eam Eccleſiam ſumma cum laude adminiſtraſſe, ac tandem ad Brixianam translatum optimi Paſtoris officio egregie fungi? Hæc me dicentem intelligens Capellus maximopere gaviſus eſt, riſitque, dum addidi, eundem Conſobrinum meum jocando unum mihi decus invidere ſolitum fuiſſe, Abbatialem ſcilicet gradum, quem inter Monachos obtinueram, antequam Epiſcopatum aſſequerer, dum ipſe ſolo titulo *di Molto Reverendo* ornatus ad Epiſcopatum Tarviſinum aſcendiſſet, indeque, ajebat ille, accidiſſe, ut eo potitus, quum interrogari ſe ſenſiſset a Curiæ ſuæ Cancellario, num titulum *di Voſtr' Eccellenza*, qui ſub Sanuto Deceſſore ſuo invaluerat, accipere & ipſe quo-

que

que maluiſſet, potius quam conſuetum *d'Illmo e Rmo* Prælatis deferri ſolitum, huic, inquam, interrogationi nihil hæſitando reſpondiſse, *L'Illmo e Rmo mi pare un zuchero dopo il Molto Reverendo, da cui ſon uſcito*. Hunc ego jocum Capello retuli ad commendandam, vel in hac re levis momenti, Mauroceni Præſulis modeſtiam, atque ſapientiam. Adiit ergo Capellus Pontificem, ejuſque oculis folium, de quo agitur, ſuppoſuit. Eo perlecto a Pontifice, narravit mihi Capellus, hoc ſe reſponſum ab eodem retuliſse, *Sig. Ambaſciadore, altra volta ci ha preſentato un ſimile foglio de' requiſiti di Monſig. Veſcovo di Breſcia. Dica il vero, ella ſi è preſa ombra dell'Arciveſcovo di Corfù, mentre non ſarà a lei incognito il comercio continuo, che ci troviamo aver con l'iſteſſo di ambaſciate, di biglietti, di udienze*. Ad quæ retulit mihi idem Capellus ſe iſta repoſuiſse, *Non vi può eſſer, Padre Santo, ombra di conteſa, e di emulazione fra i due Cugini, mentre poſſo aſſicurar V. S. che teneriſſimamente ſi amano*.

Verum enimvero cogitata iſta omnia, & incœpta Capelli prorſus evertit Mauroceni Antiſtitis obitus, qui deſinente menſe Junio ſupervenit. Perlatus fuit Romam hujuſmodi nuncius die altero Julii, quo Pontifex ad Eccleſiam Dominicanorum S. Mariæ ſuper Minervam acceſserat, Viſitationis Deiparæ Miſsam legendi cauſa. Ea abſoluta, P. Magiſter Zuanel-

nelli Pontifici proximior factus, obitum illum eidem ſignificavit, & tanquam rem omnino certam, quod Patavio literas accepiſset de juſtis funebribus Epiſcopo Brixienſi jam ſolutis. Mox Pontifex edixit, ut mihi abſque mora tranſmitteretur ſcheda, Epiſcopis recens renunciatis tranſmitti ſolita, unde ſcilicet docerer de Eccleſia Brixienſi mihi contradita. Scheda illa accepta advolavi ad Capellum uno temporis momento, degebamus enim ſub eodem tecto, nempe in Venetæ Reip. Ædibus, ad quas incolendas, gratioſe id indulgente Cardinali Petro Priolo Titulari S. Marci, diverteram ab octo jam menſibus, poſtquam ſcilicet ſuas deſerendi facultatem mihi feciſset amantiſſimus mei hoſpes Rezzonicus. Legatus lecta ex ſcheda, pro ingenii acumine, quo præditus erat, viſus ſibi eſt ſe poſſe magna cum veroſimilitudine augurari, delatas mihi fuiſſe a Pontifice eas Inſulas, ut ingenti honore auctus Romam relinquerem, eaque ratione ſeſe ille explicaret ab iis curis, quibus fieri non poſſet, quin aliquo modo angeretur, præſertim ob Aſſeſſoris S. Officii munus, quod mihi deſtinaverat, quodque cito vacaturum putabatur. Etenim ne illud aſſequerer, manibus, pedibuſque obſiſtebant nonnulli ejus Congregationis Cardinales, inter cætera cauſantes, in Archivo ejuſdem Congreg. Scripta quamplurima ad Pauli Sarpii res ſpectantia contineri,

quo-

quorum proinde non adeo decebat cuſtodiam concredi Veneto Præſuli. Iidem ad hanc etiam calliditatem, ſeu ſolertiam confugerunt, propalandi nimirum, Dominicanos functos olim una ſimul fuiſſe gradu Commiſſarii, & Aſſeſſoris S. Officii; at poſtea, quod animadverſum foret, gradum Aſſeſſoris parum convenire Regularibus, quippe qui judiciarium munus involveret, eundem ab officio Commiſsarii diſſociatum ad Præſules Sæculares defluxiſse. Si vero, addebant illi, eo ipſo rurſus donandus foret Præſul aliquis ex Regularibus Ordinibus, ut cæteris hiſce præferretur Ordo Prædicatorum, tunc juſtitiam omnino depoſcere.

At incaſsum hæc omnia. Poſt paucos enim dies Pontifex, ut firmiſſimam ſuam benemerendi de me hac etiam in re, quemadmodum ante conſtituerat, voluntatem ſole meridiano clariorem efficeret, munere Conſultoris S. Officii me ornare dignatus eſt, unde nemo ſuſpicari amplius poſset, collatum mihi fuiſse Epiſcopatum Brixienſem, ut Roma proficiſcerer mea ſorte contentus. Nuncius ejus muneris mihi collati tunc ſolum publice innoteſcere cœpit, quum in Conſiſtorio ab Epiſcopatu Corcyrenſi translatus fuiſsem ad Brixienſem, res enim abſona, & inficeta Pontifici videbatur, ut mihi ipſe aliquando dixerat, Archiepiſcopum tranſmarinum S. Romanæ Inquiſitionis Conſultorem proclamari. Exorta inde eſt haud

haud levis controverſia; nam Cardinalis Prodatarius privilegium, quo Conſultores S. Officii fruebantur, nimirum ſolvendæ dumtaxat portionis alicujus Expeditionum Apoſtolicarum, ad me ſpectare non poſse contendebat, quod antea renunciatus fuiſsem in Conſiſtorio Epiſcopus Brixiæ, quam electus Conſultor S. Officii. Solvit nodum illum Pontifex aſsueta ſua benignitate, ſiquidem meas ad manus tranſmiſit ſchedam conſcriptam a Præſule Lercario, qui in officio a Secretis Status Cardinali Pauluccio ſucceſserat, qua ſcilicet declarabatur, Sanctitatem Suam inter Conſultores S. Officii me adſciviſse, & publicaſse etiam, quatenus opus foret, priuſquam ad Conſiſtorium illud accederet. Ei Epiſtolio papyri fruſtulum adjunctum inveni, ubi Pontifex ex jucundo balneo, quo valetudinis cauſa ſe merſerat, vix egreſsus, hilarula manu verba iſta conſcripſerat, *Anche ſenza aver fatta in Roma la ſua vita ſi può ſaper di barcamenare, come vedrà dall' unita Monſig. Arciveſcovo.*

Accidit interea, ut Capellus Legatus opera mea haud mediocriter rurſus indigeret ad ſedandum Pontificis animum, in cujus offenſionem inciderat ille ob conatus, quos intenderat, ne Succeſſor in Corcyrenſi Archiepiſcopatu mihi daretur Inquiſitor generalis Bononiæ, P. Vincentius Maria Mazzolenus, Ord. Prædic. Venetus quidem, at Patritii dignita-

te deſtitutus. Hac fulſiſſe Deceſsores meos quamplurimos ſerie non interrupta uſque ad mea tempora, commonueram eundem Capellum. Hic propterea rem gratam Senatui ſe facturum putavit, ſi totis viribus obſiſteret, ne ad eam Sedem Mazzolenus aſcenderet. Die 22. Julii, quo ſolemniter anniverſaria funera Clementis X. in Ӕde S. Petri celebranda erant, vix ingreſsus ego eandem Ӕdem, ut illis intereſsem, obvios habui non unum, & alterum, ſed quatuor, & quinque Pontificis familiares, qui mihi nunciarunt, eundem juſſiſse, ut eo adveniens, ſtatim certior fierem habere ipſum, de quo mecum colloqueretur. Ejus igitur conſpectui me exhibui, dum poſt adoratam Euchariſtiam ad aram majorem procederet, hiſque me verbis e veſtigio aggreſsus eſt, *Mi ſaprebbe mai dire, Monſignor Arciveſcovo, perchè il Sig. Ambaſciadore ſi ſia meſſo a perſeguitare il mio Ordine, mentre non vuole, ch' uno de' ſuoi qualificati, e dotti Soggetti poſſa ricevere la Mitra di Corfù?* Proſequutus deinde eſt hujuſmodi conqueſtionem, donec ad Cathedræ Pontificalis locum pervenit, tuncque his me verbis dimiſit, *Mi raccomando a lei, Monſig. Arciveſcovo, ſpieghi il mio riſentimento al Sig. Ambaſciadore, ma ſi ricordi di far ciò* audacter, *con ſoggiugnergli, che ſapremo far informare dal Noſtro Nunzio il Senato del grave torto, che dal ſuo Miniſtro vien*

fatto al noſtro ſagro Ordine. Vix credidi me e tempeſtate illa omnino incolumem evaſurum; verebar enim maximopere, ne eadem in me recideret, quandoquidem me quodammodo authore, ſeu impulſore conſilium cepiſset Capellus e Mazzoleni capite Corcyrenſes Infulas deturbandi. Ut autem Capellus intellexit eam Pontificis indignationem, timuit valde, ne ex illa moleſti quidpiam ſibi Venetiis progigneretur, ſiquidem abſque Senatus ſui authoritate Pontifici in eo negotio adverſari ſuſcepiſset. Itaque me rogavit, ut Pontificium pectus mulcerem. Res ex voto ſucceſſit. Dum tamen de eadem cum Pontifice ſermonem conferrem, haud prætermiſi ipſi inſinuare, e re valde futurum, ſi Venetum aliquem Patritium ſui Ordinis nanciſci potuiſſet, qui Corcyrenſi Pedo donaretur. Tunc Pontifex nominavit mihi Patrem Balbum, arctiſſima ſibi amicitia conjunctum, dum ambo degerent in Cœnobio S. Dominici de Caſtello, eumque Patritii dignitate conſpicuum. Plura inſuper de eodem mihi retulit, unde aperte cognovi, hunc, niſi fatis jam ceſſiſſet, multo majores gradus, quam Corcyrenſes Infulas a Pontificia beneficentia aſsequuturum fore. Ejuſdem Cœnobii quod alumnus foret Vincentius Maria Mazzolenus, hæc etiam, præter ejus doctrinam, cauſa fuit, qua adductus Pontifex eaſdem Infulas ei, potius quam Ve-

neto

neto Patritio, detulisset. Profecto gratam, quam ſervabat ſui illius Cœnobii memoriam pluribus documentis teſtari nunquam deſtitit Benedictus XIII. ſive Cardinalis, ſive Pontifex.

Vix me Brixianis Infulis, & una ſimul ConſultorisS Officii gradu auxerat Pontifex, quum deſiderium ſuum mihi expoſuit, ut Venetis typis rurſus cuderetur Petri Comeſtoris Hiſtoria Scholaſtica, addito Indice locupletiſſimo, ſeu potius Alphabetica ejuſdem Hiſtoriæ Synopſi, quam paulo ante adornaverat, Romæque imprimendam curaverat P. Angelus Maria a Cruce, Ord. Clericorum, qui vocantur Scholarum Piarum. Votis, ſeu juſſis Pontificis libentiſſime obſequutus, curam ſuſcepi, ut per Antonium Bortolum, Typographum Venetum, nova ea Editio perficeretur. Præceſserat jam Beneventana a triginta ferme annis, eandemque hiſce verbis commendaverat idem Pontifex in XVIII. Synodo ſua Diœceſana tit. 2. hiſce verbis, *Mandamus, ut de libro hujuſmodi* (ſacro Bibliorum Codice) *vel eo ſaltem veteris, novique Teſtamenti narrationem complectente, a celeberrimo Scholaſticæ Hiſtoriæ Magiſtro Petro Comeſtore clariſſimis, ac ſapientiſſimis interpretationibus explicatam, qui modo in noſtra Civitate ex antiqua, & mendoſa impreſſione, novis, & purgatis typis in lucem prodiit, ſinguli ſupradicti, ac Clerici omnes, ad Superiores Ordines alias non promovendi, infra*

menſem omnino provideantur. Acceptum autem ne ſeponant: verum ad Ezechielis inſtar, lectioni illius attendentes, volumen illud, quod a Deo eſt, inexplebili aviditate comedant. Prodiit autem Veneta an. MDCCXXIX. quo ipſo quum Benedictus XIII. Beneventum iterum conceſſiſſet, tempus illud valde opportunum arbitratus ſum eandem publicandi, & quidem cum Epigraphe iſta:

Reverendiſſimis & Sanctiſſimis Patribus
Præſide Metropolita
VINCENTIO MARIA
URSINO
Ord. Præd.
Pont. Opt. Max.
In Beneventana Provinciæ Synodo Congregatis
Petrus Comeſtor
Se ſiſtit
Ut qui olim ejuſdem Sapientiſſimi Metropolitæ curâ
E Gothicorum caracterum tenebris ereptus
Priorem Beneventi vitam recepit,
Nova nunc Venetorum typorum luce clareſcens
Fauſtis Patrum acclamationibus
Excipiatur.

Antequam Venetiis Hiſtoriæ illius impreſſio abſolveretur, vulgandæ mihi Romæ fuerunt binæ Paſtorales Epiſtolæ, quarum una Corcyrenſi Sponſæ meæ valedicerem, altera Brixianam alloquens de junctis mihi cum ea nuptiis gratularer. Ambarum exordium ſtatim

tim recito. Primæ hujuſmodi eſt: AUDITE INSULÆ, ET ATTENDITE POPULI DE LONGE: DOMINUS VOCAVIT ME. *Quo jure ea verba uſurpem, dum vos, Venerabiles Fratres, Dilectiſſimi Filii, poſtremum alloquor, facile unuſquiſque veſtrum intelliget, ſi forte rumor de Eccleſia Brixienſis præfectura mihi deſtinata jam, ut reor, huc uſque pervenit. Etenim vos ſcitis a prima die, qua ingreſſus ſum in Inſulam iſtam, quo Vos amore, ſicut Pater filios ſuos, complexus fuerim in viſceribus Jeſu Chriſti: quam frequenter, quam ſancte conteſtatus fuerim, me nullo prorſus deſiderio illuſtrioris Sedis ullo unquam tempore aſſequendæ ſolicitatum, id unum maxime optare, ut Vobiſcum uſque ad extremum vitæ ſpiritum permanerem, curſum meum iſtic conſummans, & miniſterium Verbi, quod acceperam. Hoc idem propoſitum, hos ipſos animi ſenſus, Romam ad viſitanda Apoſtolorum limina profectus, hujus Aulæ Primoribus, Ipſique Supremo Pontifici, ſæpe & ſæpius, ut occaſio tulit, patefeci; adeo ut quamplures mirarentur, me Corcyrenſis Domicilii incommoda, quæ admodum ſolicitos Deceſſores meos, pleroſque omnes, ut eorum queſtus ad Romanam Sedem identidem perlati commonſtrarunt, habere conſueverant, nihil omnino cauſari; quin proſpera cuncta nunciare, atque fateri illa magis mihi venire ad profectum Evangelii. Itaque, Cariſſimi Filii, ad Vos, tranſmarinum populum, de longe, atque ad Inſulas veſtras converſus, merito propheticum illud inge-*

mino: DOMINUS VOCAVIT ME. *Dominus ſiquidem ſæpiſſime vocans ea, quæ ſunt, tamquam ea, quæ non ſunt, neque humanis propoſitis ſuæ conſilia voluntatis accommodans, incomprehenſibili ſuo judicio effecit, ut quo majori cum tranquillitate, & gaudio Corcyrenſem Cathedram obtinere profitebar, ac proinde inſolubili penitus vinculo, me Vobiſcum conſociatum iri putabam, eo citius, & veluti repente invicem divelleremur, &c.* Altera autem Epiſtola ad Brixianos ita incipit, *Divinam ſcientiam humana omnia quaquaverſum perluſtrantem, atque moderantem Regius Propheta admirans, ac celebrans* Pſalmo *centeſimo trigeſimo octavo*: SI SUMSERO (*inquit*) PENNAS MEAS DILUCULO, ET HABITAVERO IN EXTREMIS MARIS, ILLUC DEDUCET ME MANUS TUA, ET TENEBIT ME DEXTERA TUA. *Pennis & ipſe quodammodo aſſumtis extra Italiæ fines evolaveram, habitabamque, ut noſtis, Dilectiſſimi, in eo maris receſſu, quo Adriaticum Ionio conjungitur, puſilli admodum gregis paſtor, ac mea ſorte penitus contentus, quemadmodum in animam meam teſtor eum ipſum, qui, ut in eodem Pſalmo legitur, ſemitas noſtras inveſtigat, & noſtras de longe cogitationes intelligit. Quumque proinde nil minus quam de permutanda Sede cogitarem, ea ipſa Omnipotentis dextera, quæ me in Corcyrenſi Inſula tenuerat, paucis ab hinc diebus Brixienſis Diœceſi, omnium Italicarum Diœceſum ampliſſimæ, poſt Mediolanenſem (quam Metropolim ſuam veneratur) Antiſti-*

tiſtitem conſtituit. Abſit vero mihi in ea amplitudine gloriari, abſit ex multiplicata gente magnificatam etiam lætitiam fateri; quum e contra vehementer mihi formidandum videam, ne, qui in altitudinem maris veni, & tempeſtas non demerſit me, aquis illis multis, quibus populi multi deſignantur, obruar, atque demergar. Quominus vero animum omnino deſpondeam, in primis divina in cauſa eſt miſericordia, quæ mihi quemadmodum in Corcyrenſis Eccleſiæ regimine affuit, prava in recta, & aſpera in vias planat convertens, ita &c. Affulſiſſe autem mihi in Eccleſia Corcyrenſi Divinam miſericordiam, quo teſtimonio dignata ſit comprobare Sacra Trident. Concilii Interpres Congregatio, edocebit initium Literarum, quas iſta mihi dederat die 22. Mart. 1727. *Magno ſane bono Latinæ Corcyrenſis Eccleſiæ contigiſſe putat Sac. Congregatio legum Tridentinarum vindex, quod eidem Amplitudo tua moderandæ præfecta fuerit. Plura ſiquidem in te conveniunt, quæ ipſius dignitatem, utilitatemque facile tueri poſſunt. Nam præter illa, quæ tamen præcipua ſunt, paſtoralem ſolicitudinem, vigilantiam, doctrinam, induſtriam, prudentiam, accedunt alia, quæ hujuſmodi exercendis virtutibus iter ſternunt, ac muniunt. Splendes ipſe Familiæ decore, unde a Magiſtratibus, militiaque Ducibus exiſtimatio, a Civibus reverentia conciliatur; Græcæ linguæ peritia, quæ plurimum confert ad ejus alliciendam gentis benevolentiam;*

tiam; morum ſuavitate, qua plerumque flectuntur animi, legumque ſeveritas, ne moleſtiam exhibeant, emollitur. Hæc feliciſſimo nexu in te conjuncta, non otio langueſcere, ſed in tui Gregis emolumentum ſedulo ſtudio vertere voluiſti. Quantum vero iſthinc emerſerit bonæ frugis, luculenter Sac.Congregatio ex his literis cognovit, quas de rebus apud vos ſacris ad ſe dediſti, &c.

Brixiæ Epiſcopus renunciatus, percontari paulo poſt cœpi a P. Piccinello Ord. Prædic. qui patria Brixienſis Romæ eo tempore degebat, Socius, ut bene memini, Patris Commiſſarii S. Officii, quinam foret tam Collegii S. Antonii, quam novæ Cathedralis ſtatus; nec enim eandem Urbem unquam reviſeram, poſtquam ipſam ante triginta annos deſeruiſſem. Accepi autem ab eodem Patre de utroque illo argumento, quæ haud levem moleſtiam animo meo procrearunt, nimirum & Collegium, & Templum illud adeo ſublapſa eſſe poſt mea illa tempora, ut parum abeſſent ab occaſu. Numerus Convictorum ejus Collegii, dum iiſdem ego accenſerer, paulo minus ad ducentos aſcenderat; plateam autem novi Templi tot prægrandium ſaxorum molibus oppletam, dum ad ſacras conciones in veteri Cathedrali accederemus, conſpexeram, ut cito illud ſublimi vertice ſydera ferire poſſe videretur. At narravit mihi Piccinellus, moles illas ſub aperto cœlo, ceu Templi confe-
ctio-

ctioni minime deſtinatas, miſere jacere; numerum autem Convictorum S. Antonii vix, aut ne vix quidem viceſimum ſuperare. Doluì maximopere hæc intelligens; ſtatimque animo meo conſtitui, ut, quum primo Brixiæ adeſſem, nihil intentatum omitterem, quo lapſis illis rebus ſuccurrerem. Advolabant interea meas ad manus Brixianorum Poetarum carmina Latina, & Italica; unde magis, magiſque exſtimularer ad Templi illius constructionem omni niſu curandam. Ex Latinis occurrunt modo memoriæ meæ verſus iſti,

Brixia magnificæ fundamina jecerat Ædis
Et ſolido ſtructum marmore ſtabat opus,
Stabat opus, ſeu operis tantum primordia cœpti
Languebant longo jam labefacta ſitu;
Namque videbatur lento molimine centum
Ultra annos paries jam novus, atque vetus &c.

Ex Italicis autem qui ſequuntur,

Queſta gran mole, che la fronte altera
Non erge ancor, benchè vetuſta, e annoſa,
A Te volge, Signor, meſta, e pietoſa
Il lagrimevol guardo, e in Te ſol ſpera.
Vedi come negletta è ancor qual'era;
Vedi, che in grembo al muto obblio ſi poſa,
E sì vinta è dal duol, che neppur oſa
In tuono umil a Te drizzar preghiera. &c.

Ad opem vero quantam poſſem ferendam, ut Collegium S. Antonii in priſtinam dignitatem reſtitueretur, haud parum exſtimulari me

me ſenſi, poſtquam reſcivi ſuperſtitem ibi degere P. Herculanum, Academiciſque exercitationibus præeſſe, quo ipſo munere meis quoque temporibus fungebatur. Ad eaſdem frequenter adhiberi me ſolitum fuiſſe, prima ipſa hujus Commentarii pagina retuli; nunc vero in mentem venit, eundem Patrem ſingulari plauſu dignos reputaſſe verſus quoſdam, quos puerulus decem tantum, ſeu undecim annos natus confeceram adverſus vetulam quandam mulierem, cui nomen Magdalena. Hæc, dum Conclavis, quod vocabatur, *la Camerata dei Piccoli*, curam illam gereret, quam ætatula noſtra depoſcebat, auſa fuerat Gallinam, cui alendæ me dederam, cujuſque magno amore capiebar, interimere. Ulturus itaque tantum facinus, eandem feminam, ceu Megæram, Elegia inſectari ſuſcepi, ipſam criminatus ad illud perpetrandum deſcendiſſe, quod Gallinæ plures, quarum illa domina foret, ea ovorum gignendorum fertilitate carerent, qua mea abundabat. Viget adhuc apud Collegii Patres memoria unius Diſtici ejuſdem Elegiæ, quo Magdalenæ invidia, ſuarumque Gallinarum, præ mea, ſterilitas taxabatur, hujuſmodi ſcilicet,

Nam mea pulchra nimis gignebat crebriter ova,
Quod Magdalenæ non faciebat ea.

Veniam dabunt, ut ſpero, quotquot puerilia iſta graviſſimis argumentis interjecta repe-

ri-

riunt, dum animadvertant, illa ipſa a gravibus, ac ſapientibus ejuſdem Collegii moderatoribus promeruiſſe quæ nuper hiſce verbis declaravit Epiſtola mihi inſcripta, Theſibuſque de Deo Optimo Maximo publice in Templo illius Collegii diſputatis præpoſita, *Non mirabor equidem, ſi moderatores illos tuos, viros ſane graves, ac ſapientes, non illaudabilis cupido inceſſit, ut cum talis jam eſſes, ac tantus futurus viderere, in eorum numerum, ac cœtum aliquando optareris; verum aliud in æternis Dei decretis erat, aliud publica Catholicæ Eccleſiæ commoda poſtulabant*. Poſtrema verba iſta quis non diceret poſita fuiſſe de induſtria, ut revocent me ad incœptæ narrationis filum, quod pauliſper reliqueram?

Advenit demum peragendæ Cardinalium Promotionis tempus, ejus ſcilicet, qua Principum nominationi, ſeu precibus in more habent Pontifices gratificari. Jamque dies profeſtus, ut ita dicam, ejus ſolemnitatis acceſſerat, nec tamen ipſe, etiam poſt ſolis occaſum, quidquam reſcieram de ſorte, quæ mihi obtingere poſſet. Accedit, quod pridie illius diei poſt primam noctis horam ad me ingreſſus Barbonus Eques Maurocenus, qui Capellum in Legati munere nuperrime exceperat, mihi ſubtriſtis retuliſſet, per Coſciam eo ipſo momento ſibi nunciatum fuiſſe, pro re certa ab eodem haberi, Cardinalem Venetæ Rei-

pu-

publicæ gratia deſignandum non alium futurum, niſi P. Abbatem Porziam, quod ita facere Pontifex jamdiu ſtatuiſſet; Aſſeſſoratum autem S. Officii Corcyrenſi Archiepiſcopo reſervari, quod ita quoque mente ſua Pontifex fixiſſet. At falſus omnino eſt in utroque eo negotio Cardinalis Coſcia, etſi paſſim exiſtimaretur, ipſo inſcio ne vel levem paleam, ut dici ſolet, a Pontifice moveri, præſertim in hujuſcemodi rebus, majoris utique momenti. Itaque die 26. Novembris an. 1727. adſcitus fui inter Cardinales, ſeu unus ex ipſis declaratus; nam ex novem, quos Pontifex die 9. Decembris anni proxime elapſi creaverat, duos tantum pronuncians, reliquos autem in pectore, ut dici ſolet, reſervans, unum me fuiſſe, cui propterea inter eoſdem locus deberetur, & quidem omnium princeps, quod reliquos Archiepiſcopos ea promotione comprehenſos, temporis prærogativa ſuperarem, in Conſiſtorio diei illius 26. Novembris de more ſolemniter edixit. Poſtero die ad Pontificem acceſſi, ex ejus manibus in privato cubiculo, ut fieri aſſolet, biretum accepturus; quumque eo mihi impoſito verba aliquot profari cœpiſſem ad teſtandos eos animi mei ſenſus, quos cærimonia illa poſtulabat, repente illa Pontifex abrupit, atque ita loquutus eſt, *Non vogliamo da lei complimenti, ma laſci dir a Noi, e laſci che la ringraziamo per averci ella*

ella con le ſue qualità poſti in neceſſità di farla Cardinale; Cardinale la volevamo, e nella prima Promozione, qualunque queſta foſſe, o Noſtra, o delle Corone. Adeo multa deinde de hoc argumento dicere ipſe perrexit, ut, qui verba, ejus juſſu, facile ſupreſſeram, lacrymis nullo modo moderari potis fuerim. Ubertim hæ ipſæ ex oculis meis fluunt, dum iſta ſcribo, eoque magis quod ex recitato paulo ante Clementis XI. elogio, quo videlicet præſtantiſſimus iſte Pontifex Cardinalem Vincentium Mariam Urſinum decoravit, animadvertere cogar, tot honores, tot beneficia, tot ſuaviſſimæ comitatis argumenta in me ex pectore illius profluxiſſe, quem, eodem Clemente XI. teſte, unice, dum inter Cardinales foret, deſignare verba iſta, univerſæ Romanæ Curiæ judicio, valerent, UN CARDINALE DOTTO, PIO, FORTE, ZELANTE, E CHE ABBIA APPRESSO TUTTI LA STIMA DI ESSERE VERAMENTE TALE.

Quare fateatur quiſquis oportet, optimo jure æreæ tabellæ, cujus ſuperius mentionem feci, affictam a me fuiſſe, & veluti ex elogio illo exſcriptam, Epigraphem iſtam, URSINUM NOMINARE, VIRTUTEM IPSAM LAUDARE EST, URSINUM PINGERE, VIRTUTEM IPSAM DELINEARE EST.

Finis Primi Libri
Secunda Partis.

MONITUM AD LECTOREM.

IN Præfatione primi Voluminis, quod duobus Libris conſtat, affirmavi, duos pariter Libros præſens Volumen confecturos, quorum primus res meas ſpectantes ad poſtremos Clementis XI. annos, & ad integros Pontificatus Innocentii XIII. Benedicti XIII. & Clementis XII. complecteretur; alter vero BENEDICTI XIV. tempora unice attingeret. Attamen ex cauſis in Præfatione hujus Voluminis indicatis res aliter ceſſit, ac putaram; nam non duos, ſed unum dumtaxat Librum Volumen illud comprehendit, nec ultra epocham mei Cardinalatus progreditur. Quare deſcriptionem tam duum annorum, & trium circiter menſium, quibus Benedictus XIII. ſupervixit poſt honorem illum mihi collatum, quam annos cunctos Pontificatus Clementis XII. ad tertium Volumen amandamus, & ad quartum BENEDICTI XIV. tempora uſque ad Annum Sanctum, poſt quatuor ab hinc menſes inchoandum. Lituram ergo promeretur Præfationis illius Articulus, paremque lemma appoſitum initio hujus Libri juxta ideam in eadem Præfatione declaratam. Litura inſuper obducantur, oportet, verba, quibus pag. 235. hujus Voluminis ſpopondi, me ad ejuſdem calcem allaturum Epiſtolam Cardinalis Fleurii, nam & ipſa ex temporis, quo ſcripta eſt, ratione ad Volumen proxime ſubſequens pertinebit.

NOI

NOI RIFORMATORI
DELLO STUDIO DI PADOVA.

AVendo veduto per la fede di reviſione , ed approvazione del P. F. Giacinto Maria Marini, Inquiſitor Generale del Sant' Offizio di Breſcia, nel libro intitolato : *Commentarius Hiſtoricus de rebus pertinentibus ad Ang. Mar. Cardin. Quirinum* , non v' eſser coſa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente , per atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Principi, e buoni coſtumi, concedemo licenza a Gian-Maria Rizzardi Stampatore di Breſcia, che poſſi eſser ſtampato; oſservando gli ordini in materia di Stampe , e preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, e di Padova.

Dat. li primo Giugno 1749.

(Gio: Emo Proc. Rif.
(Barbon Moroſini Cav. Proc. Rif.
(Marco Foſcarini Cav. Proc. Rif.

Regiſtrato in Lib. a car. 5. al num. 51.

Michiel Angelo Marini Segret.

H4G 1583

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google